

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Студентське наукове товариство
Головне управління зовнішньоекономічних зв'язків
та європейської інтеграції Харківської обласної адміністрації
Харківське відділення української асоціації економістів-міжнародників

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ:

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
28 березня 2009 року**

Харків 2009

УДК 339.94 (477:470+571) (063)

ББК 65.59я431

У45

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин (протокол № 8 від 26.03.2009)

Друкується за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 9 від 26 березня 2009 року)

Редакційна колегія:

Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету МЕВиТБ
Воробйов Є.М., д-р екон. наук, проф., зав. кафедри економічної теорії
Каплін О.Д., д-р істор. наук, проф., в.о. зав. кафедри туристичного бізнесу
Черномаз П.О., канд. геогр. наук, доцент кафедри міжнарод. екон. відносин
Євтушенко О.В., старший викладач кафедри туристичного бізнесу
Гончаренко Н.І., старший викладач кафедри міжнародних екон. відносин

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Інститут економіки і міжнародних відносин,
61004, Харків, вул. Мироносицька 1, к. 2-18, тел. (057) 707-50-07,
e-mail: meo@econom.kharkov.ua

У45 Російсько-українське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28 березня 2009 року. — Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2009. — 216 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)

ББК 65.59я431

ЗМІСТ

Анисимова А.В. Россия и Украина: проблема неопределенности во взаимоотношениях	6
Баглюк Ю.Б. Взаємодія національних страхових ринків України та Росії	9
Барсегян А.Г. Валютный аспект российско- украинских внешнеэкономических связей	13
Беренда С.В. Дослідження еволюції торгівельно- економічних відносин за допомогою гравітаційного моделювання.....	15
Васильева В.В. Внедрение мирового опыта индустриальных парков в Украине (на примере индустриального парка «Рогань»).....	17
Волкова Ю.Г. Банковская составляющая финансового рынка Украины и России как неотъемлемая часть мирового финансового рынка	19
Воробьев Е.М. Россия – Украина: поиск вектора стратегического выбора	22
Гасанов М.М. Сучасний стан та перспективи України на світових товарних ринках	29
Голяковська Г.В. Українсько-словацькі відносини: історія та сучасність	31
Гончаренко Н.І., Пихтіна М.С. Єврорегіон «Слобожанщина» як механізм транскордонного співробітництва України та Росії.....	35
Гончаренко Н.І., Лозовая О.Ф. Еврорегион «Слобожанщина»: проблемы трансграничного сотрудничества Украины и России и возможные пути их решения.....	39
Данільченко О.О. Сучасна соціально-економічна структура країн, що розвиваються.....	43
Дворовенко О.Е. Деловые культуры в международном бизнесе: от столкновения к взаимопониманию	46
Дорош Н.В. Сучасна українсько-польська економічна співпраця.....	49
Журавльов О.В. Платіжний баланс України в контексті українсько-російських відносин	52
Ильина А.И., Пугачева Е.В. Трансграничное сотрудничество на примере еврорегиона «Днепр».....	55
Ковалевская А.В. Российские инвестиции в Украине: логика экономической целесообразности.....	58
Коверга Г.І. Вплив світової фінансової кризи на економіку України	61
Крамаренко И.А. Составляющие экономической ситуации в Украине и России	64
Крупка М.О. Україно-російські відносини: перспективи розвитку	67
Кудинец Д. С. Основные понятия и сущность иностранного туризма	71

Кудрявцев К.А. Еврорегион «Слобожанщина»: основа полицентричного развития Харьковской области	73
Кулишова Я.В. Направления реализации внешнеэкономического потенциала металлургических предприятий на российском рынке.....	76
Лазарчук М.О., Волошина Т.В. Співробітництво України і Росії в енергетичній галузі	80
Лазарчук М.О., Лунькова К.І. Проблеми розвитку снд як регіонального інтеграційного об'єднання	82
Ляшенко В.И., Кузьменко Р.В., Бережная Т.Ф. Трансграничные высокотехнологичные кластеры в российско-украинском экономическом сотрудничестве.....	85
Майорова И.Н. Конфигурация рынка грузовых перевозок во время кризиса	88
Макарчук К.О., Манжак О.М. Транскордонне співробітництво як чинник соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів	99
Молохова Н.О. Иностранный капитал на рынках банковских услуг Украины и России.....	103
Натидзе Е.Д., Коваленко Р.С. Сотрудничество Украины и России в рамках ОЧЭС	106
Непрядікіна Н.В. Валютні деривативи: російсько-український контекст	110
Новицкая Н.А. Еврорегион «Буг»	113
Орач К.А. Співробітництво України та Норвегії у галузі енергозбереження та енергоефективності.....	116
Павлов К.В., Растворцева С.Н. Состояние и перспективы развития экономического сотрудничества Белгородской области с регионами Украины	119
Панасенко И.В. Управление ЖКХ Украины в контексте современных проблем газобеспечения	128
Подковирін В.Ю. Сталий розвиток в умовах сучасної глобалізації	131
Подлепіна П.О., Шамара І.М. Активізація транскордонного співробітництва в галузі туризму	134
Покоłodна М.М. Створення центру туристичної інформації як напрям розширення транскордонного співробітництва Росії та України	137
Поліванцев А.С. Щодо концепції спільного простору ПДВ	141
Растворова А.А. Интеграция Украины в мировое хозяйство как условия, способствующие укреплению стабильности, предсказуемости и открытости внутреннего и внешнего режима страны	145
Ратникова А.С. Теории постиндустриализма и проблемы реформирования в России и Украине	147

Рязанцева Т.А. Кризис в Украине: причины и способы выхода из него	151
Савченко И.И., Альдикенова С.Н. Транспортная инфраструктура трансграничного сотрудничества Украины с Россией и Беларусью	154
Сегедин В.Н. Роль приграничного сотрудничества России, Украины и Белоруссии в развитии приграничных регионов	159
Сидорова А.В. Проблемы внешнеэкономического сотрудничества между Украиной и Россией	162
Сітковська О.В. Транскордонне співробітництво Росії та України	167
Сысоева С.И. Развитие туризма на Харьковщине	171
Тітенко В.С., Уварова А.О. Обґрунтування шляхів економічного зростання країни	175
Тюпа Д.И. Информационно-аналитическая поддержка деятельности трансграничного строительного кластера в рамках еврорегиона «Слобожанщина»	179
Удовик Е.Л. Трансграничное сотрудничество регионов Украины и России: проблемы и перспективы	182
Федотов Д.Д. Еврорегион «Ярославна» как одна из форм пограничного сотрудничества	185
Хандамирян Л.С. Зовнішньоекономічні відносини України та Росії	188
Черномаз П.А. Задачи трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона «Слобожанщина» в условиях экономического кризиса	190
Чернышова В.И., Пономаренко О.И. Китай и международный туризм	194
Чичина О.А. Еврорегион «Слобожанщина»	196
Чумакова А.С. Актуальные вопросы экономической безопасности современной Украины	199
Шалал А. Газовая проблема между Украиной и Россией как стимул для развития экономического сотрудничества между Украиной и другими странами в сфере энергетики	202
Шиванова І.С. Механізм удосконалення українсько- російського транскордонного співробітництва	205
Шилов В.В., Тимохин А.Б. Международный и российский опыт развития регионального туризма	208

Анисимова А.В.
РОССИЯ И УКРАИНА: ПРОБЛЕМА НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ
ВО ВЗАИМООТНОШЕНИЯХ

Донецкий национальный университет
Науч. рук.: д.э.н., проф. Сидорова А.В.

В условиях обострения кризисных явлений в международной экономике неизбежно возникает и проблема взаимоотношений между отдельными государствами. Это обусловлено нарастанием процессов глобализации, ускоряющимися процессами взаимопроникновения экономических явлений различных государств как открытых систем. Такая тенденция мирового развития является объективной, чему способствует непрерывное развитие информационно-коммуникационных сетей, расширение деятельности ТНК, а также процессы международного разделения труда.

В соответствии с этим проявляется взаимозависимость, взаимосвязанность общественно-экономической деятельности субъектов различных государств, которые при этом не имеют возможности контролировать друг друга в процессе хозяйствования [1, с. 3]. Такая ситуация существенно повышает неопределенность во взаимоотношениях субъектов и является фактором нарастания энтропии (меры хаоса, неопределенности). Как известно, нарастание энтропии в открытой системе может привести либо к ее развитию, если она сумеет адаптироваться к изменениям внешней среды, либо к ее деградации, если система окажется неспособной к такой адаптации (принцип Больцмана) [1, с. 4]. Таким образом, решающую роль играют механизмы регулирования, упорядочения взаимоотношений между странами, которые обеспечивают целенаправленность векторов развития и гарантируют некоторую определенность в развитии отношений.

Сотрудничество между странами является фактором уменьшения энтропии и обеспечивает стабильность взаимоотношений. Следовательно, если во взаимоотношениях между государствами нарастает неопределенность (энтропия), это свидетельствует о неэффективности существующих структур регулирования взаимоотношений и нерациональных схемах их осуществления. Преодоление таких деструктивных процессов возможно лишь при условии реформирования самих структур управления (регулирования), что является необходимым на данном этапе взаимоотношений Украины и России.

Исторически Россия и Украина имеют схожие социокультурные и экономические условия развития, поэтому объективно должны происходить процессы конвергенции путей развития стран. Однако на практике искусственно инициируются процессы дивергенции, т.е. расхождения курсов раз-

вития, что негативно отражается и на экономической составляющей меж-
страновых взаимоотношений.

Система внешнеэкономического сотрудничества России и Украины регулируется такими базовыми нормативными документами как Программа экономического сотрудничества на 2008-2010 гг., Договор об украино-российской государственной границе (2003 г.), Соглашение о стратегическом партнерстве в газовой сфере (2002 г.), а также отдельными договорами о сотрудничестве в торгово-экономической, научно-технической, военной сфере [2, с. 60].

В настоящее время Россия остается одним из основных стратегических партнеров Украины: импорт товаров из России за 2007 составил 28% от общего объема импорта, а экспорт в Россию – 26% [рассчитано автором на основе данных 3, с. 258-259]. При этом сохраняется устойчивая тенденция увеличения объемов экспорта/импорта товаров. Так, за весь исследуемый период 2000-2007 гг. импорт превышал экспорт (рис. 1), что свидетельствует о сохранении высокой степени зависимости Украины от России, причем для Украины Россия является основным партнером, а Украина для России находится на 5 месте по объемам внешнеторгового оборота [2].

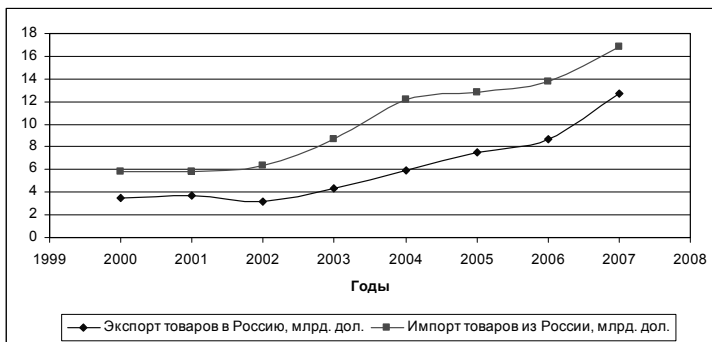

Рис. 1. Динамика показателей внешней торговли Украины и России

Следовательно, за весь период коэффициент покрытия импорта экспортом был меньше 100%, что свидетельствует об устойчивом отрицательном сальдо торгового баланса Украины и России. В данной работе рассчитан прямой коэффициент превышения импорта над экспортом в Россию в динамике с 2000 по 2007 г. как более показательный по сравнению с коэффициентом покрытия (рис. 2). Расчет показывает, что в целом за период показатель снизился на 20% и составил к 2007 г. 1,33 раза.

Динамика данного коэффициента отчасти отражает общую динамику и характер взаимоотношений Украины и России. Так, с 2000 г. наблюдался устойчивый рост коэффициента с наибольшим его значением в 2,06 раза в

2004 г., что связано с развитием российско-украинских отношений в общественно-политической сфере. С 2005 г. по 2007 г. наблюдалось непрерывное его снижение, что обусловлено сменой курса развития Украины на евроинтеграцию в связи с политическими преобразованиями на высшем уровне управления. Стабильное отрицательное сальдо торгового баланса с Россией для Украины является негативным явлением, однако это объективно обусловлено необходимостью импорта энергоносителей в Украину.

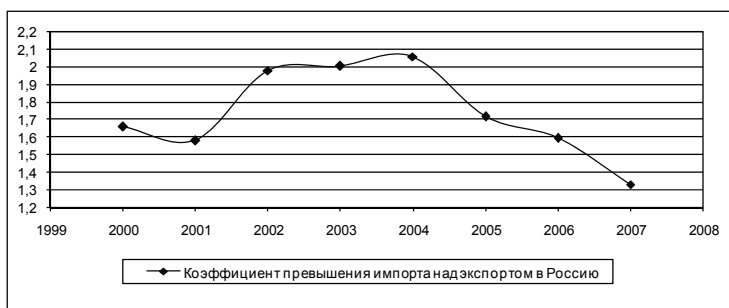

Рис. 2. Динамика коэффициента превышения импорта над экспортом в Россию

Обеспечение положительного сальдо торгового баланса с Россией возможно для Украины, во-первых, при условии перехода к альтернативным источникам энергии как заменителям импортных, а во-вторых, в случае наращивания объемов экспорта продукции машиностроения на основе новых технологий с конкурентными преимуществами. Характерной особенностью торговли между Украиной и Россией является тот факт, что украинский экспорт представлен продукцией легкой, пищевой, химической промышленности, электротехнического и транспортного машиностроения. Импорт из России составляют преимущественно энергоносители (нефть и газ), а также продукция машиностроения (электрическое оборудование, ядерные реакторы, средства авиа- и наземного транспорта) [2, с. 60].

Привлекательность сферы украинского промышленного производства для России подтверждает и тот факт, что объемы давальческого сырья в Украину с 2000 г. по 2007 г. возросли практически в 9 раз и составили 437 млн. долл., что в 60 раз превышает величину экспорта сырья в Россию (расчитано по данным [3, с. 265]).

Все вышеперечисленное позволяет сделать вывод об объективной необходимости дальнейшего сотрудничества и развития отношений между Россией и Украиной. Такое развитие возможно при условии совершенствования структур регулирования взаимоотношений, которые на сегодняшний

день працюють недостатньо ефективно. Одним із способів рішення проблем взаюмоотношень Росії та України може стати створення спеціального комітету по даним вопросам по розширеному переліку видів економічної діяльності в складі Міністерства іноземних справ. Програми співробітництва, розроблені під егідою даного комітету, повинні бути узгоджені з відповідними міністерствами, а також повинен бути встановлений суворий порядок контролю за виконанням умов програм з чітким розподілом відповідальності та повноважень. Це дозволить знизити неопределенність во взаюмоотношеннях з Росією, що послужить фактором взаюмовигідного розвитку країн.

Література: 1. Иванов Н. Глобализация и общество: проблемы управления // Мировая экономика и международные отношения, №4. – 2008. – с. 3-15. 2. Кобылянская Л. Экономические отношения России и Украины // Экономист, № 11. – 2008. – с. 60-68. 3. Статистичний щорічник України за 2007 рік / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2008. – 571 с.

УДК 330.101:368.02

Баглаук Ю.Б.
ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАХОВИХ РИНКІВ
УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Донецький національний університет

У сучасній світовій економіці ринок страхових послуг виконує надзвичайно важливу роль, пов'язану з перерозподілом ризиків і грошових потоків. У результаті страховий ринок сприяє інтеграції національних економік у систему світового господарства й активізує процеси між економіками країн щодо узгодження інтересів і вирішення загальних проблем страхування. Страхова система є специфічною сферою економіки, яка формує глобальний страховий простір через усунення законодавчих і економічних бар'єрів між національними страховими господарствами.

Ефективна система страхування припускає навіть в рамках національної держави міжнародну відкритість і міжнародний розподіл зв'язаних ризиків, оскільки їх зростання перешкоджає зміцненню позицій страхових компаній. Чим ширше розподілені ризики, тим більший їх обсяг може бути прийнятий на страхування страховими компаніями. Природно, дана стратегія розосередження ризиків не обмежується кордонами окремих держав.

Метою статті є оцінка страхових відносин для взаюмовигідного співробітництва між Україною та Росією в умовах світової кризи.

Для України є важливим вибір пріоритетних напрямків участі в страховій інтеграції. Найбільший розвиток у зовнішньоекономічній стратегії країни отримав такий напрямок інтеграції, як діяльність переважно на базі двосторонніх торговельних відносин, що передбачає створення зон вільної торгівлі; включення у тієї або іншій формі до діяльності найбільш успішно функціонуючих економічних угруповань з українською участю.

Аналіз показав, що на теперішній час серед найбільш великих іноземних інвесторів на національному страховому ринку переважають російські страхові групи. Це підтверджують наступні дані (табл. 1).

Таблиця 1

Присутність іноземного капіталу на страховому ринку України

Іноземний інвестор (країна)	У сферу впливу входять
Інгосстрах (Росія)	АСК «ІНГО Україна», СК «Інгосстрах-Життя»
РЕСО-гарантия (Росія)	ЗАТ «ПРОСТО-СТРАХОВАНИЕ», СК «ПРОСТО-СТРАХОВАНИЕ. Життя і пенсія»
Супутник (Росія)	СК «Renaissance life»
Російський стандарт (Росія)	ЗАТ «Довіра та Гарантія»
Національний резервний банк (Росія)	ЗАТ «Європейський страховий альянс»
AIG (США)	AIG Україна
BNP Paribas Group (Франція)	СК «Cardif»
AXA (Франція)	СК «Український страховий альянс», СК «БЕСКО»
SEB (Швеція)	СК «SEB life Ukraine»

Складено за даними [5].

Російські інвестори, які присутні на українському ринку (Інгосстрах, РЕСО), є лідерами страхування в Росії. Слід відмітити, що поведінка «Інгосстрах» на українському ринку відповідає агресивній стратегії глобального страховика Allianz, який поглинув частку російських компаній. Така тактика властива також компанії РЕСО, акції якої придбав Європейський банк реконструкції і розвитку.

На початку 90-х Allianz першим серед іноземних страхових компаній вийшов на ринки країн Центральної й Східної Європи. Allianz поглинув україно-російську компанію РОСНО Україна, тому відбулася зміна бренду в Allianz. Інтеграція РОСНО Україна в бренд Allianz є одним з етапів єдиної стратегії Групи по управлінню брендами компаній, що працюють у країнах СНД. Зміна назви РОСНО Україна на Allianz торкнулась усіх сфер взаємодії компанії з клієнтами та партнерами, розпочалася робота з приведення діяльності регіональних представництв РОСНО Україна у відповідність цінностям і ідеології бренду Allianz. Тому можна чекати, що компанія РОСНО Україна продовжить агресивну стратегію РОСНО під новим брен-

дом Allianz, незважаючи на те, що стратегія Allianz у Європі кардинально відрізняється від стратегії РОСНО в Росії. Разом з тим, у Росії назва РОСНО не буде змінюватися, оскільки цей бренд дуже відомий.

На початку 2007 р. на російському страховому ринку відбулося два злиття («РОСНО» і «Прогрес-гарант», які придбані цим же лідером світового ринку страхування – компанією Allianz), що продемонструвало ступінь інтересу європейських страховиків до російського страхування. Впродовж 2006-07 рр. відбулися наступні поглинання (табл. 2):

Таблиця 2

Злиття російських страхових компаній з іноземними у 2006 р.

Компанія	Інвестор	Збір премії компанії в 2006 р. (млн. дол.)	Частка, що придбана
РОСНО	Allianz	701,8	49,7% *
Інгострах	Generali Group	1121,3	40,0%
НАСТУ	Zurich Financial Services	241,1	66,0%
Прогрес-Гарант	Allianz	148,2	100,0%
РЕСО-гарантия	ЄБРР	825,7	10,0%
* загальний розмір частки після купівлі – 97%			

Складено за даними [4, 5].

Стрімке зростання ємності компанії «РОСНО Україна» пояснюється ростом портфелю авто-КАСКО і агресивною тарифною й комісійною політикою з нестраховими посередниками. Компанія утримує (за даними 2007р.) рівень виплат по КАСКО близько 40%, що обумовлено грамотною політикою й досвідом німецького концерну Allianz.

Таким чином, поведінка російських страховиків на українському ринку відповідає стратегії західних інвесторів, що входять на ринок страхування Росії. Тому ця тенденція обумовлює схожість впливу російського і європейського страхових ринків на розвиток страхування в Україні. Такі висновки підтверджуються розрахунками кількісних параметрів взаємодії російського страхового ринку та країн ЄС з українським ринком на основі кореляційно-регресійного аналізу (табл. 3).

Побудована нами модель взаємозв'язку українського та російського страхових ринків має вигляд:

$$Y_{xt} = -593,722 + 0,235 x - 129,673 t,$$

де Y – ємність українського страхового ринку; x – ємність страхового ринку Росії; t – фактор часу.

Як свідчать розрахунки, ємність страхового ринку України під впливом російського збільшується, але характеризується уповільненням росту. Це можна пояснити тенденцією екстенсивного зростання українського ринку під

впливом російських страховиків, які мають велику ємність, але не досягли ще якості надання страхових послуг у порівнянні з західними інвесторами. Коефіцієнт детермінації (0,804) свідчить, що при ізольованому впливі страховий ринок України на 80,4% залежить від страхового ринку Росії. Коефіцієнт регресії показує, що при збільшенні обсягу страхових премій Росії на 1 млн. дол. обсяг страхового ринку України збільшується на 0,235 млн. дол.

Таблиця 3

Обсяги страхових премій України, Росії та країн ЄС (млн. дол. США)

Роки	Україна	ЄС**	Росія
1999	282	713063	3915
2000	393	731920	6072
2001	564	709052	9470
2002	834	787081	9584
2003	1712	948500	14088
2004	3653	1122741	16368
2005	2468	1201949	17521
2006	2732	1392283	21504

Складено автором за даними [3]. ** Перераховано автором для країн ЄС 25

Для порівняння оцінено взаємодію страхового ринку України із країнами ЄС, яка виражається наступною залежністю:

$$Y_{xt} = -1978,964 + 0,003x + 117,214t,$$

де Y – ємність українського страхового ринку; x – ємність страхового ринку країн ЄС; t – фактор часу.

Побудована модель означає, що під впливом страхового ринку ЄС ємність українського страхового ринку прискоренно зростає. На це вказують позитивні значення параметрів моделі. Коефіцієнт детермінації (0,805) майже такий, як і у взаємозв'язку з Росією. Коефіцієнт регресії (0,003) показує, що при збільшенні обсягу страхових премій країн ЄС на 1 млн. дол. обсяг страхового ринку України збільшується на 0,003 млн. дол.

Виявлені закономірності пояснюються тим, що інтеграційні процеси в Євросоюзі перебувають на більш високому рівні, який ще не досягнутий в інших регіональних організаціях. Саме тим відрізняється нова стратегія східної політики Європейського Союзу, яка представляє нову філософію міжнародних відносин в центральноєвропейському регіоні, зокрема з Україною. Нова структура відносин ЄС і Росії з Україною визначає пріоритети співробітництва як на двосторонньому, так і на регіональному рівнях. Отже, не випадково, сила впливу на український страховий ринок практично однакова між страховими ринками України, Росії і ЄС. Таким чином, Україна під час взаємодії поступово створює механізм захисту державних інтересів через активну участь у тих об'єднаннях, які відповідають тактичним і перс-

пективним намірам країни, вона вважає за доцільне дотримуватися принципу паритетності в міжнародних відносинах. Взаємодія страхових ринків різних країн впливає на страховий ринок України і сприяє його залученню у світовий страховий простір, що допоможе розкрити потенційні можливості ефективної участі у світогосподарчих фінансових процесах.

Література: 1. Базилевич В.Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. – Збірник наукових праць. – Економіка – Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка, Київ, 2006. – 186 с. 2. Василенко А., Тринчук В. Інвестиційна діяльність страхових компаній України: стратегія та пріоритети // Страхова справа. – 2006. – № 3(23).– С. 21-29. 3. Швейцарська перестраховочна компанія Swiss Re: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.swissre.com>. 4. Ліга страхових організацій України: Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.uainsur.com>. 5. Журнал о страховании. – Режим доступа: <http://forinsurer.com>.

УДК 339.74

Барсегян А.Г.

ВАЛЮТНЫЙ АСПЕКТ РОССИЙСКО-УКРАИНСКИХ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ

Таврический национальный университет им. В.И.Вернадского

Российско-украинские экономические отношения на современном этапе характеризуются неопределенностью и несогласованностью. Зачастую на стабильное партнерство двух стран влияет политическая составляющая современного миропорядка. Валютные потоки обеспечивающие взаимный товарооборот осуществляются преимущественно в долларах США – основной резервной валюте мира. Из-за кризисных процессов и резких скачков обменного курса экономические агенты обеих стран несут значительные убытки от курсовой разницы, теряя при этом свою финансовую устойчивость. Весомая доля критического импорта энергоносителей и часть традиционного украинского экспорта приходится на Российскую Федерацию. Поэтому, оставаясь основным внешнеэкономическим партнером Украины – роль России трудно переоценить. Этим самым обусловлена актуальность настоящего исследования.

Российско-украинские экономические отношения сложились исторически под влиянием единой экономической системы бывшего СССР. Валютные отношения двух стран начались одновременно с обретением независимости – тогда весь объем наличных денег печатался Центробанком России. В условиях независимого государственного строительства, сопровождающе-

гося инфляционными процессами, когда экономике Украины требовалось все больше наличных рублей, заострялась проблема их собственной эмиссии в Украине. С этой целью, а также с целью защиты внутреннего потребительского рынка с 1992 года в обращение вводятся так называемые «купоны многоразового использования», которые вместе с рублем выполняют функцию обращения и платежа. По сути дела, с этого момента начинается становление валютной системы Украины. Официально купон рассматривался не как национальная валюта, а как своеобразная замена наличного рубля. В связи с этим весь учет в Украине, выплаты населению проводились по курсу 1:1. НБУ не устанавливал соотношения между рублем и купоном. Окончательное формирование национальной валюты состоялось вместе с проведением денежной реформы 1996 года, когда монетарная связь с российским рублем была уже разорвана.

Однако, денежная единица России является до сих пор одной из самых востребованных валют на украинском внутреннем валютном рынке. Это объясняется наличием совместных экономических и социальных векторов развития. Внешнеэкономические связи России и Украины основываются на импорте энергоносителей и на экспорте транспортных услуг и продукции традиционного украинского экспорта. Сальдо торгового баланса двух стран, как правило, оказывается отрицательным для Украины поскольку Россия – поставщик критического импорта. С точки зрения экономической безопасности, украинская экономика не диверсифицирована по части внешнеторговых потоков. Однако, решением данной проблемы могут являться системные структурные преобразования национальной экономики в направлении инновационного и высокотехнологичного развития, которые возможно провести только в долгосрочной перспективе.

Краткосрочным и одним из наиболее действенных механизмов регулирования экспортно-импортных потоков является валютный курс. При хронически отрицательном сальдо торгового баланса, выравниваемого спекулятивными денежными потоками долговых иностранных инвестиций, создавалась избыточная валютная масса на внутреннем валютном рынке, что привело к укреплению курса гривны в первой половине 2008 года. Таким образом, создан парадокс укрепления курса национальной валюты при отрицательном сальдо торгового баланса. Влияние мирового финансового кризиса на украинскую экономику проявилось, в первую очередь, через кредитный канал банковской системы вследствие прекращения перетока мобильных финансовых ресурсов из-за рубежа. Как результат – недостаток предложения иностранной валюты, усугубляющийся ажиотажным спросом, и девальвация национальной валюты на 58%. Хотя именно резкая деваль-

вація змусила відмовитися від надмірного споживання імпортованих товарів і стимулювала збільшення реалізації експортної продукції вітчизняних підприємств.

В російсько-українських відносинах результат девальвації національних валют до долара США призводить до втрат для української сторони при імпорті вуглеводородів і до збиткам російської сторони при експорті української продукції. Таким чином, прив'язка ціни контракту до доларів США несе взаємну невигідність в сучасних умовах і повинно бути змінено на інший актив. Це буде альтернативою диверсифікації експортно-імпортних потоків, оскільки може бути проведено в найближчий час.

УДК 339.94

Беренда С.В.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВОЛЮЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН ЗА ДОПОМОГОЮ ГРАВІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ**

ХНУ ім. В.Н.Каразіна

ст. викладач кафедри міжнародної економіки,

До ранніх теоретичних досліджень гравітаційної моделі можна віднести роботи Тінбергена [1] і Андерсона [2]. Наприклад, Андерсон виводить гравітаційну модель, використовуючи виробничу функцію Кобба-Дугласа, і намагається вивести гравітаційну модель з одиничною еластичністю для коефіцієнтів ВВП. Згодом Хелпман і Кругман [4] пропонують версію гравітаційної моделі, що працює в межах монополістичної конкуренції, підкреслюючи взаємозв'язок між структурою ринку і об'ємом торгівлі.

Оцінка гравітаційної моделі проводиться за допомогою методу найменших квадратів (МНК), з визначенням змінних багатостороннього опору.

Отже гравітаційна модель має вид:

$$Y_{ij} = \alpha_0 + \alpha_1(X_{1i} + X_{1j}) + \alpha_2 X_2 - \alpha_3 X_3 \quad (1)$$

де: Y_{ij} – натуральним логарифмом двосторонньої торгівлі між країною i і країною j в мільйонах євро; розмір ринку країни-експортера і країни-імпортера вимірюється ВВП даних країн, розрахованим за паритетом купівельної спроможності (ППС) в поточних цінах; транспортні витрати апроксимовані відстані між економічними центрами; в більшості випадків економічним центром країни є її столиця; коливання курсів валют країн до євро (єкю).

Схема побудови гравітаційної моделі, впливає із змінних які ми будемо використовувати у дослідженні. Пропонується певна інтерпретація, з вико-

ристанням історичного методу. Таким чином ми намагаємось дослідити саме еволюцію та розвиток господарської інтеграції в країнах Європи за період часу – 12 років [4].

Серед кола чинників нами вибрані саме такі: відстань, ВВП, рівень загальної взаємної торгівлі (експорт та імпорт), коливання курсів національних валют, рівень тіньової економіки (а також співвідношення цін).

Вибір цих показників базувався на висновках які дісталися інші дослідники, зокрема Бабецька-Кухарчук та Морель [5].

Наступним кроком нашого дослідження є розрахунок та подальша спроба інтерпретації показника економічної ентропії системи країн Європейської спільноти (під поняттям «Європейська спільнота» ми розуміємо усі країни Європи в географічному аспекті). На нашу думку цей показник може свідчити про рівень господарської інтеграції країн Європи. З огляду на висунуте твердження ми спробуємо формалізувати інституційну еволюцію за допомогою рівня ентропії системи на різних етапах економічної інтеграції. Це на нашу думку є важливим, з точки зору стратегії різношвидкісної інтеграції та існуванням лише якісних ознак у Копенгагенських критеріях вступу до ЄС. За допомогою просторової (країнової) гравітаційної моделі, можливо зробити висновки щодо «сфер економічного впливу» тих чи інших економічних угруповань.

Пари країн були сформовані на основі порівняння з прив'язкою до однієї країни, в нашому випадку була обрана Австрія, як країна прив'язка. Обрання Австрії на це місце було обумовлено її «типовістю» серед «старих» країн ЄС, за основними макроекономічними показниками.

Аналізуючи результати нашого дослідження та співставляючи схожі дослідження, де серед факторів є навіть такі, як англomовність країн, соціальна схожість, правова інтеграція та інші, дістаємось, що міжнародну інтеграцію взагалі і економічну зокрема, може в повній мірі може описати загальна модель міжнародної інтеграції.

Література: 1. Tinbergen J. *Shaping the world economy*. N.Y.: XX-th Century fund, 1962; 2. Anderson J.E. *Theoretical foundation for the gravity equation* // *American economic review*. 1979. Vol. 69.№ 1. p. 170-192; 3. Helpman E., Krugman P. *Market structure and foreign trade*. Cambridge (MA): MIT Press, 1985; 4. *External and intra-European union trade. Statistical yearbook 1958-2005*, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006, p.222, issn: 1606-3481, isbn: 92-79-02891-x 5. Бабецька-Кухарчук О.А., Морель М. *Переход к рынку в России и его влияние на международную интеграцию: Препринт WP2/2003/04/* – М: ГУ ВШЭ, 2003. – 44 с.

Васильева В.В.

**ВНЕДРЕНИЕ МИРОВОГО ОПЫТА ИНДУСТРИАЛЬНЫХ ПАРКОВ
В УКРАИНЕ (НА ПРИМЕРЕ ИНДУСТРИАЛЬНОГО ПАРКА «РОГАНЬ»)**

ХНУ им. В.Н. Каразина

Науч. рук.: к.г.н., доц. Черномаз П.А.

Несмотря на то, что понятие «индустриально-промышленный парк» вошло в терминологию отечественного рынка сравнительно недавно, инициатива по их созданию определенно находит позитивный отзыв среди экспертов. Большинство из них прогнозирует этому новому формату территориального сотрудничества фирм достаточно перспективное будущее.

Актуальность создания таких индустриальных парков, которые в первую очередь являются инвестиционными проектами, состоит в углублении торгового, промышленного и научно-технического сотрудничества, внедрении новых инструментов привлечения отечественных и иностранных инвестиционных ресурсов в региональную экономику, создании благоприятных условий для реализации инвестиционных проектов по эффективному использованию индустриально-аграрного, научного и интеллектуального потенциала региона для обеспечения роста продуктивной занятости населения, стабильного и эффективного функционирования сферы материального производства, последующего развития предпринимательской деятельности, общего повышения качества жизни населения.

Первым индустриально-промышленным парком принято считать Траффорд Парк в Манчестере (Англия), который был основан Эрнстом Холи в 1896 г. Изначально Э. Холи приобрел несколько десятков гектаров земли вдоль Манчестерского морского канала. Позже, создав транспортную и инженерную инфраструктуру на этих участках, он начал продавать и сдавать их в аренду промышленным компаниям.

Второе упоминание об этом индустриальном парке связано с именем Генри Форда. В 1910 году он размещает в Тафффорд Парке свой первый в Европе автомобильный завод. К слову, Тафффорд Парк до сих пор благополучно работает под управлением местной корпорации территориального развития.

В начале XX века индустриальные парки стали активно развиваться в США и многих других европейских странах. В основном они размещались вблизи крупных городов, аэропортов, железнодорожных транспортных узлов и морских портов. В последнее десятилетие индустриальные парки активно развивались в странах азиатского региона, Восточной Европы и Прибалтики.

Теперь этот опыт находит применение в Украине. В частности, существует Программа создания индустриального парка «Рогань» в пригороде Харькова. Она разработана в соответствии с Концепцией создания индустриальных (промышленных) парков, принятой распоряжением Кабинета Министров Украины от 01.08.06 г. N 447-р., которая предусматривает реализацию пилотного проекта индустриального парка в Харьковской области.

Программа утверждена на сессии Харьковского областного совета и предусматривает сроки реализации в течение 2008-2012 годов. Индустриальный парк находится в 4 км от автомагистрали Москва-Харьков-Ростов в 2 км от железной дороги и 9 км от международного аэропорта «Харьков». Под индустриальный парк «Рогань» отведено 200 гектаров земли.

Сегодня для развития индустриального парка «Рогань» идет поиск инвесторов, которые были бы заинтересованы в реализации здесь своих проектов. Распоряжается выделенным участком земли областное коммунальное предприятие «Индустриальный парк «Рогань», которое предлагает инвесторам разместиться на данной территории на правах аренды.

Проект индустриального парка «Рогань» уже сейчас в Украине называют показательным промышленным парком с системным построением инфраструктуры. Масштабность проекта создания индустриального парка «Рогань» предусматривает, что его реализация должна проходить под постоянным контролем со стороны Харьковского облсовета и Харьковской облгосадминистрации.

Существующая в регионе инфраструктура позволяет очень быстро подвести необходимые сети для строительства индустриального парка «Рогань»: провести линии электропередач, обеспечить подведение природного газа, построить систему водоснабжения и водоотведения.

Планировочное решение промышленного парка «Рогань» предусматривает распределение всей территории на следующие отдельные функциональные зоны:

1. «Логистический хаб», где будут расположены складские и фасовочные сооружения, автотранспортные предприятия и таможенные склады.
2. «Бизнес-сити», где построят бизнес-центр и гостиничный комплекс для проживания иностранных специалистов. На территории бизнес-центра, кроме офисов компаний, запланировано размещение центра телекоммуникаций и центра международной торговли.
3. «Эколайф», где будут располагаться предприятия пищевой промышленности, производители биологически активных добавок и лекарственных препаратов.

4. «Хай-тек», где будут располагаться предприятия приборостроения, машиностроения и других сфер производства, создаваемых на основе внедрения новых технологических разработок.

5. «Креатив-парк», где будут располагаться предприятия легкой промышленности и дома моделей, производители мебели и дизайн-студии, а также другие виды предприятий, требующие значительных затрат ручного труда и творческого мышления.

6. «Сервис-зона», где будут располагаться строительные предприятия и дополнительные сооружения для обеспечения жизнедеятельности всей промышленной зоны.

7. «Зона периметра», охватывающая по контуру всю территорию промышленного парка «Рогань», а также распределительные участки между отдельными площадками парка. Она будет включать ограждения, систему охранной сигнализации и зеленые насаждения в соответствии с общей идеей промышленного парка: «Объединение достижений интеллекта и могущества природы».

По прогнозам специалистов Харьковской облгосадминистрации, к 2012 г. на территории КП «ИП «Рогань» разместятся порядка 150 компаний, которые инвестируют в экономику 1,5 млрд. долл.

Видимо, эти прогнозы в связи с экономическим спадом изменятся, а окончательная судьба индустриального парка «Рогань» будет решаться уже после того, как весь мир и Украина преодолеть финансово-экономический кризис, и экономика вновь обретет тенденцию к росту.

Литература: 1. Доспехова Е. Зона на бумаге. Харьковчане закрепили свое намерение создать индустриальный парк // Деловая столица. – 2008, № 38, 17 сент.; 2. <http://industrialpark.com.ua> Веб-сайт индустриального парка Рогань.

УДК 339.747

Волкова Ю.Г.

**БАНКОВСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ФИНАНСОВОГО РЫНКА
УКРАИНЫ И РОССИИ КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ
МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО РЫНКА**

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., проф. Сидоров В.И.*

Мировая экономика вступает в период значительного спада в условиях самого опасного финансового шока на развитых финансовых рынках с 1930-х годов. Мировой рост существенно замедлился в 2008 году, и небольшой

подъем начнется лишь позже в 2009 году. Инфляция достигла высокого уровня вследствие быстрого роста цен на биржевые товары, но в дальнейшем ожидается снижение инфляции. Ситуация характеризуется исключительной неопределенностью и сопряжена с существенными рисками снижения темпов роста. Ближайшая задача экономики состоит в том, чтобы стабилизировать финансовые условия и при этом помочь странам преодолеть период низкой активности и удерживать инфляцию под контролем[1,с.28].

Мировая банковская система имеет сейчас четырехслойную структуру. Самый верхний уровень представлен небольшой группой наднациональных банков и финансовых организаций, работающих под эгидой ООН и других международных организаций. Их цели – регулирование финансовых рынков и финансовое обеспечение политики ООН, других международных организаций. На втором уровне располагаются центральные банки, которые в большинстве стран контролируют деятельность национальных коммерческих банков. Третий уровень представлен глобальными транснациональными банками (ТНБ), каждый из которых имеет систему дочерних коммерческих банков. Значительная часть капитала ТНБ выведена из-под юрисдикции ЦБ, регулирующих их деятельность. На четвертом уровне располагаются обычные коммерческие банки, которые составляют более 90% численности всех банков.

Концентрация капитала чрезвычайно велика, но процесс слияний и поглощений банков нарастает. В условиях глобализации международных финансовых рынков особенно острая конкуренция развернулась между американскими и европейскими ТНБ. Чтобы стать полноправными участниками глобальных финансовых рынков, ТНБ создают одни свои филиалы в финансовых центрах, а другие – в офшорных зонах. Дешевые деньги, занятые в финансовых центрах, направляются в офшорные филиалы, которые дают кредиты уже под гораздо больший процент и концентрируют у себя прибыль, практически необлагаемую налогами [2, с.34].

В условиях, когда финансовые рынки во всем мире подвергаются все более сильным потрясениям, для восстановления доверия к глобальной финансовой системе потребуются согласованные в международном масштабе и решительные меры политики. Если такие меры не будут приняты, может начаться период, на протяжении которого продолжающийся процесс сокращения доли заемных средств будет становиться все более беспорядочным и приводить ко все большим потерям для реальной экономики. В любом случае процесс восстановления упорядоченной системы будет трудным, поскольку существенное сокращение доли заемных средств является одновременно необходимым и неизбежным.

Доверие к глобальным финансовым учреждениям и рынкам сильно пошатнулось. Факторы, угрожающие системной стабильности, стали очевидными в сентябре 2008 года, когда несколько важнейших организаций обанкротились или оказались на грани банкротства. Как отмечается, напряженность, которую испытывает глобальная финансовая система, по всей вероятности, еще больше замедлит глобальный рост и помешает его возобновлению.

В настоящее время восстановлению финансовой стабильности способствовало бы публично объявленное твердое намерение властей пострадавших от кризиса стран решать проблемы совместными усилиями на последовательной и комплексной основе.

Текущий финансовый кризис полностью перекроил мировую банковскую систему. Черeda банкротств изменила расстановку сил среди американских банков. Причем эксперты отмечают, что эти изменения в не лучшим образом скажутся на клиентах банка и потребителях. Кризис привел к появлению трех крупных игроков на американском банковском рынке: Bank of America Corp, Citigroup Inc и JPMorgan Chase & Co. Это приведет к увеличению ставок по кредитам и уменьшению годовых по депозитам. сентябрь стал рекордным по количеству крупных поглощений в банковском секторе. Вначале Bank of America приобрел за 50 млрд. долл. Merrill Lynch & Co. Затем JPMorgan купил за 1,9 млрд. долл. крупнейший в США сберегательный банк Washington Mutual Inc. О покупке банковского бизнеса Wachovia Corp за 2,16 млрд. долл. заявил Citigroup. После всех завершения всех этих сделок в США появятся три крупнейших банка, которые будут контролировать огромную часть американского банковского рынка: лидировать по объему депозитов будет Citigroup (2,9 трлн. долл.), второе место с депозитами общим объемом около 2,8 трлн. долл. займет Bank of America, на третьем месте окажется JPMorgan (2,04 трлн. долл.).

Стоит отметить, что консолидация коснулась и европейский банковский сектор. Например, пятый по величине в Великобритании по объему занимаемого рынка банк Lloyds TSB Group Plc. заключил соглашение о приобретении британского ипотечного банка HBOS Plc., а сейчас на рынке появились слухи, что вскоре крупнейшая в Бельгии финансовая группа Fortis Group может быть куплена голландской ING Group.

Некоторые банкиры отмечают, что в случае дальнейшего усугубления текущего финансового кризиса можно ожидать слияния швейцарских UBS и Credit Suisse или французских BNP Paribas и Societe Generale. Пока вышперечисленные банки скупают своих конкурентов внутри страны, другие банки, в частности испанский Santander и британский Barclays Capital нацелились на дешевые активы иностранных банков.

В подобных обстоятельствах существует не так много альтернатив для предотвращения повторного углубления кризиса. Естественным решением, по нашему мнению, является консолидация банков, однако в настоящее время она должна проводиться по направлениям специализации, следует избегать создания чрезмерно раздутых организаций, какой за последнее десятилетие стала Citigroup, например.

Схожесть национальных экономик Украины и Российской Федерации, обусловленная традиционными хозяйственными связями, географической близостью делает целесообразным дальнейшее исследование банковских систем двух стран в условиях финансового кризиса. Новые тенденции выхода на рынки друг друга банков Украины и России имеют много общих черт, однако разные уровни вовлеченности государства в экономику страны, ставит новые проблемы перед учеными – экономистами, требующие глубинного исследования.

Литература: 1. География мирового хозяйства: учебное пособие для вузов: / А.П. Голиков, Ю.П. Грицак, Н.А. Казакова, В.И. Сидоров. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 191 с. 2. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учебник. Москва, 2008. 3. Ходаківська В.П., Беляєв В.В., Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. Посібник. Київ. 2005. 4. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Валютне регулювання: навч. Посібник. Київ. 1999.

УДК 339.942 (477:470+571).

Воробьев Е.М.

РОССИЯ–УКРАИНА: ПОИСК ВЕКТОРА СТРАТЕГИЧЕСКОГО ВЫБОРА

ХНУ имени В. Н. Каразина

Завершается второе десятилетие существования на постсоветском пространстве новых государственных образований. В числе этих стран-государств – Россия и Украина, которые на протяжении столетий существовали и развивались как единое целое. Сегодня они, как самостоятельные государства, но в разной степени независимости, стоят перед сложным геополитическим и геоэкономическим выбором – какое стратегическое направление развития страны выбрать на ближайшие десятилетия.

Проблема выбора обостряется углублением общемировых противоречий, которые квалифицируются как «столкновение», «раскол», «конфликты», «противостояние» цивилизаций.

В условиях обостряющихся глобальных вызовов для России и Украины определение вектора стратегического выбора – вопрос не только безопасности этих стран на ближайшие годы, но и, без преувеличения, фактор воз-

можно существования их, как подлинно независимых, суверенных государств.

По мнению ученых-обществоведов варианты стратегического выбора для большинства постсоветских стран, а не только для России и Украины, ограничены и сводятся, в основном, к трем сценариям.

- Западный вектор, т.е. Евроатлантический выбор.
- Интеграция в единое экономическое пространство части постсоветских стран, т.е. Евразийский выбор, в котором Россия, Украина, Белоруссия и Казахстан становятся системообразующими государствами.
- Опора на собственные силы, внеблоковый статус, экономическая самостоятельность.

Рассмотрим кратко последний вариант, который для эпохи глобализации скорее идеальный, чем реальный.

Современная глобализация навязывает идеи свободной торговли странам, которые значительно уступают по уровню развития производительных сил государствам ОЭСР. Это вызывает в странах-аутсайдерах глубокие экономические и социальные противоречия. Вот почему Нобелевский лауреат М. Алле предвещает свою монографию посвящением «бесчисленным во всем мире жертвам идеологии глобалистского фритредерства, идеологии столь же пагубной, сколь и ошибочной» [1]. Но противодействовать этому процессу «аутсайдеры» не могут, попадая во все большую зависимость от транснациональных корпораций, контролируемых национальным капиталом ведущих стран мира. В силу этого, рассматривать сценарий экономической «самостоятельности» как реальный, не имеет практического смысла.

Рассмотрим два других сценария. Во-первых – евроатлантический выбор. О выборе России ниже, ибо это не ее сценарий. А поскольку Украина не Россия, как подчеркивалось в одной конъюнктурной публикации, рассмотрим возможный вариант стратегического выбора Украины.

Украинская политическая элита как будто определила свой вектор движения – в Европейское сообщество любой ценой, даже ценой потери значительной части своего суверенитета. Хотя той же элите как никому другому ясно: в ближайшей, да и в отдаленной перспективе о членстве в ЕС Украине можно только мечтать. Тем удивительнее, с какой слепой и упрямой настойчивостью декларируется некоторыми политиками эта возможность. Причем это происходит на фоне активного противодействия самих членов ЕС, прежде всего первой волны – Франции, Англии, Германии... При этом украинскими политиками игнорируются проблемы, с которыми сегодня сталкиваются сами эти страны. Проблемы обострились, прежде всего, из-за ошибочной и в то же время необходимой иммиграционной политики, прово-

димой этими странами в последние десятилетия. Принятие дюжины новых членов обострили противоречия между старыми и вновь принятыми, ибо растет нагрузка на национальные бюджеты богатых стран. Обостряются и политические противоречия, ибо некоторые из новых членов ЕС откровенно ориентированы на США, подрывая евросолидарность.

Но продолжим о западном векторе стратегического выбора, который доминирует в общественном мнении Украины, не затрагивая натовские устремления малой, преимущественно западной части населения страны.

Желание украинского истеблишмента, «разжиревшего» в период «Великой криминальной революции» 90-х годов XX столетия, легализовать несправедно нажитые богатство и капиталы вступлением в ЕС понятно и с его точки зрения оправдано.

Но в чем же стратегический, а не сиюминутный интерес Запада (использовать Украину в качестве антироссийского фактора в мировой политике) в возможной интеграции Украины в ЕС? Серьезных запасов нефти – газа нет, сырье на исходе. Самый ценный ресурс Украины – человеческий капитал можно использовать умной визовой политикой. Может Украина привнесет в ЕС новые технологии, высокий уровень организации и производительности труда, профессиональной культуры, развития науки и образования – того, чего не хватает остановившемуся в своем движении к прогрессу Западу? И Украина, обладая уникальной мощью, исполнит роль своеобразного для Европы локомотива?

Рассмотрим объективную основу возможной интеграции постсоветских стран в те или иные современные межгосударственные объединения. Профессор Агеев А.И., директор Института экономических стратегий РАН, анализирует «Глобальный рейтинг интегральной мощи стран мира», подготовленный Международной лигой стратегического управления и Академией исследований будущего для 100 стран мира. Многофакторная модель («Стратегическая матрица»), отражающая уровень развития стран мира, включает 9 базовых факторов: [2].

1. Управление – обобщающий фактор эффективности системы государственного и шире – общественного управления; 2. Территория страны; 3. Природные ресурсы; 4. Население; 5. Экономика; 6. Культура и религия; 7. Наука и образование; 8. Армия (вооруженные силы); 9. внешняя политика (геополитическая среда). На основе обобщенной оценки факторов определен интегральный показатель мощи [ИМП] государств.

Если проанализировать каждый из девяти факторов отдельно, то на сегодня для Украины наиболее весомыми будут второй и четвертый, частично шестой и седьмой. Наиболее слабое и уязвимое звено – управление. Не на-

прасно исследователи отвели этому фактору первое место, а как известно, крепость цепи определяется самым слабым ее звеном.

Не будет преувеличением квалифицировать управление страной как разбалансированное. Парламент практически недееспособный., т.к. в отсутствие коалиции, представляющей большинство, невозможно принять сколько-нибудь значимые законы. Два центра власти – правительство и администрация Президента – нейтрализуют решения друг друга, усиливая хаос в управленческой вертикали. Коррупция, и не только в государственном аппарате, – зашкаливает. Украина – страна, в которой коррупция утвердилась на ментальном уровне. Она пронизывает все поры общественного организма: экономику, политику, образование, науку, культуру, медицину, быт, милицию, суды, прокуратуру. Но главная опасность в том, что сформировалась система коррупции и утвердилась сверху-донижу от так называемой элиты самых верхних этажей власти до «пересичного» гражданина.

Правовое поле, на котором проклюнулись редкие всходы каких-никаких законов, Конституции, судопроизводства, растоптано политиками, озабоченными переделом собственности и власти.

Второй фактор интегрального показателя мощи – территория. С точки зрения геополитики Украины расположена исключительно удачно. Получив в наследство от Советского Союза нефте-, газо- и аммиакопроводы, транспортные коридоры из Азии (через Россию) в Западную Европу, Украина увеличила свой экономический потенциал как транзитная страна. Однако неэффективное управление и односторонняя внешняя политика, инспирированная США, и направленная на конфронтацию с Россией вопреки собственным интересам, приводит к тому, что потенциал транзитной страны не только не реализуется, но находится под угрозой полной потери.

Третий фактор – природные ресурсы. Для Украины – это земля, главное и основное средство производства сельского хозяйства. «Посади оглоблю – вырастет тарантас», характеризовал плодородие украинских черноземов классик. За минувшее с того времени более чем полтора столетия уникальные черноземы потеряли значительную часть своего плодородия. Необратимые процессы деградации почв усилились в последние 15-20 лет. Нарушение агротехники, игнорирование севооборотов, многократное уменьшение удобрений привело к тому, что в Украине ежегодно теряется 350-600 млн. тонн грунта, а с ним 11-20 млн. тонн гумуса – основы почвенного плодородия, именно его называют воплощением агрокапитала.

Население – четвертый фактор мощи страны. За годы «самостоятельности» население Украины сократилось на 6 млн. человек, столько же – гастарбайтеры в России и на Западе в поисках лучшей доли. Утечка «умов» не

прекращается. И, наконец, динамика индекса развития человеческого потенциала (ИРЧП). Он включает три составляющих социально-экономической сферы — продолжительность жизни; уровень образования (грамотность и число учащихся); ВВП на душу населения.

Украина для 2003 года имеет индекс — 0,766, ниже уровня 1990 года (0,799). Для сравнения США — 0,944, Франция — 0,938, Германия — 0,930, Польша — 0,858, РФ — 0,795.

ИРЧП предполагает жизнь долгую и здоровую. В отношении здоровья назовем только один факт. «ООН провела исследования по темпам заболеваемости СПИДом. Выводы за 2007 год: Украина занимает первое место в Европе и Центральной Азии. Специалисты сравнивают нашу ситуацию с той, что была в Африке в начале 80-х годов... Украина сползает на обочину общечеловеческого прогресса развития цивилизации». Можно вспомнить и другие цифры: продолжительность жизни мужчин в Украине — 58 лет, женщин — 62 года

Третий компонент ИРЧП — производство ВВП на душу населения. Показатель, который характеризует и экономический, и социальный уровень развития страны. Приводим данные по различным странам. ВВП на душу населения по паритету покупательной способности в 2007 г. (тыс. долл.): Россия — 14,7; Казахстан — 11,1; Беларусь — 10,6; Украина — 7,0; Евросоюз — 32,7; мир — 10,0.

Какой еще экономический багаж может взять Украина в ЕС? Например, рейтинг в системе мирохозяйственных связей. В рейтинге глобальной конкуренции 73 место из 131. Рейтинг ведения бизнеса — 139 из 178; рейтинг надежности банков — 119 из 178; рейтинг ведения внешней торговли — 141 из 178; рейтинг получения лицензий и разрешений — 174 из 178; несовершенства налоговой системы — 177 из 178!

В литературе приводятся удручающие данные о технико-технологическом отставании Украины от передовых стран. Отставание фиксируется, прежде всего, в области технологии и энергосбережения. Энергоэффективность экономики Украины (производство ВВП на единицу потребляемой энергии) в 2,5 раза ниже показателя Польши, в 3 раза — США и Китая, в 4,5 раза — Японии. Структурная деформация за годы «самостийности» усилилась. По сравнению с 1991 г. доля материал- и энергоемких отраслей (горно-металлургической, топливно-энергетической, химической и нефтехимии) возросла с 23% до 60%. Доля материал- и энергоемких отраслей в украинском экспорте составляет более чем 60%, более 40% приходится на черную металлургию. Эта отрасль использует устаревшие технологии 150-летней давности — 50% стали выплавляется с использованием доменных печей.

Отдельная, но не менее острая проблема – экологическая составляющая. Б. Гаврилишин, исследующий экономический аспект экологических проблем со времен создания «Римского клуба», приводит данные о месте Украины с точки зрения экологической безопасности. По рейтингу индекса экологической устойчивости (ИЭУ), представленного в 2001 г. в Давосе, Украина из 122 стран оказалась на 110 месте. Адаптация к требованиям совместной экологической политики ЕС – наиболее затратная для членов этого Союза. Переход к европейским стандартам для 10 стран, вошедших недавно ЕС, только в сфере экологической политики потребует до 1010 г. 120 млрд. евро, что соответствует в среднем 2,5% ВВП ежегодно. На смену бывшему «железному занавесу» на нашу страну может опуститься «экологический занавес», который отгородит ее от остальной части Европы [3, с 15].

В условиях молодой, в значительной степени формальной демократии, которая, между тем, активно декларируется политической элитой, такие подлинно демократические ценности как федеративно-земельное устройство, двуязычие, имеющие объективный характер, сегодня-завтра в Украине не могут реализоваться. Они найдут воплощение по мере усиления гражданской зрелости страны. Поэтому то, что сегодня делит страну, разобщает население, необходимо оставить на будущее. Что касается толкования истории, свободного использования наиболее распространенных языков, ряда других региональных особенностей, следует предоставить право решать их региональным властям, не вынося их на общегосударственный уровень. Лишь в этом случае Украина обретет общественный консенсус, а вместе с ним и политическую стабильность, которые и обеспечат устойчивый экономический рост. К сожалению, сегодня решение этих проблем не находит консенсуса. Между тем, нравственная атмосфера, культура, ментальность населения в упомянутой выше «Стратегической матрице» – интегрального показателя мощи страны, занимает ведущее место. Ибо культура, нравственность, ментальность реализуется в самоидентификации народа. Петр Толочко в книге «Украина: государство или страна?» с болью отмечает, что проблема украинской самоидентификации остается столь острой и далекой от исторической правды не в последнюю очередь из-за вмешательства Запада, который как новый «старший брат» пытается лишить нас суверенного права на цивилизационную идентичность. В силу этого Украина оказалась наиболее слабым звеном восточно-славянского мира» [5, с 133-134].

Внешняя политика, или геополитическая среда, помещена в многофакторной модели «Стратегическая матрица» – последней. Между тем, определение вектора стратегического развития, отводит этому фактору первостепенную роль. Анализ внешней политики, геополитической среды, это ог-

ромная тема, требующая специального исследования. Мы же ограничимся констатацией некоторых фактов. Не секрет, что Украина в своей внешней политике целиком и полностью ориентируется на Соединенные Штаты Америки и в определенной степени – на Европу. Хорошо также известно, что внешняя политика США на украинском направлении имеет вполне определенную цель использовать Украину как антироссийский фактор. Об этом говорит и академик П. Толочко в вышеупомянутом источнике: «американо-западноевропейское мессианство в Украине имеет вполне определенную политическую цель – отрыв Украины от России» [там же].

Один из бывших вождей «оранжевого майдана» А. Кинах, разочаровавшись в его «идеалах», сегодняшнюю политику Украины в отношениях с Россией называет «реализацией внешнего сценария по ухудшению отношений. Он старательно выполняется властными структурами Украины, в первую очередь, президентом. Это полностью противоречит нашим национальным стратегическим интересам, так как страна превращается в примитивное орудие реализации внешних замыслов с точки зрения отзвуков глобальной конкуренции на уровне сверхдержав» [4].

Не проиграть в этой глобальной конкуренции для США – вопрос жизни и смерти, ибо Соединенные Штаты Америки на 4,5% населения потребляют 40% ресурсов Земли. Эксперты подсчитали, что если бы ресурсы распределялись между странами поровну, то США в своем развитии откатились бы в конец второй сотни стран мира, опустившись в разряд не то, чтобы отсталых, а бесперспективных стран.

Подход в разработке сценариев международных отношений, построенных на методологии «стратегической матрицы», представлен проф. Агеевым А.И. Этот подход интересен, прежде всего, тем, что он определяет место России и Украины в глобальном мире при реализации тех или иных сценариев. На период до 2025 года он рассматривает четыре сценария. Первый – сценарий «жесткой глобализации», доминирования Штатов и ЕС, обеспечивающих интересы транснациональных корпораций.

Второй сценарий – «умеренная глобализация», предполагает при сохранении лидирующих позиций в международных отношениях США и ЕС, становление других центров силы, прежде всего, Китая. Страны евроазиатского пространства, прежде всего, Белоруссия, Казахстан, Россия, Украина, могут закрепиться на позициях одного из мировых лидеров только в том случае, если получат развитие интеграционные процессы формирования экономического (ЕЭП, ЕврАзЭС) и военно-политического (ОДКБ) союзов.

Третий сценарий – «Регионализация», предполагает формирование жестко конкурирующих между собой торгово-экономических зон (Североамер-

риканская и Азиатско-Тихоокеанская). Альтернатива для Евроазиатского пространства: формирование собственной торгово-экономической зоны, либо объект открытой экспансии со стороны других региональных объединений.

Четвертый – «Хаос», сценарий катастрофического развития.

Каким же должен быть вектор стратегического выбора Украины?

Нельзя не согласиться с мнением в том, что для России, Украины, других стран СНГ сохранить сверхдержавный статус можно лишь на кооперативных началах единого экономического и военного блоков.

Выбор Украиной Евроазиатской интеграции, в которой она становится системообразующим элементом, «является наиболее перспективным путем для обеспечения поступательного социально-экономического развития стран» [2]. Считаем это мнение правильным и логически обоснованным.

Литература: 1. Алле Морис. Глобализация: разрушение условий занятости и экономического роста Эмпирическая очевидность. М.: ТЕИС, 2003. 2. Агеев. А. Россия и Украина: между Сицллой матриц и Харибдой воль. // «Глобальный рейтинг интегральной мощи 100 ведущих стран мира» Бюллетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2008. – 1/2008, с. 47-54. 3. Гаврилишин Б., Вовк В. Опасность экологического занавеса // Зеркало недели. – 2005, №4. 4. Кинах А. Зима тревоги нашей // Столичные новости. – 2008. – №46. 5. Толочко П. Украина: государство или страна? К.: Довіра, 2008. – 208 с.

УДК 339.423

Гасанов М.М.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ
НА СВІТОВИХ ТОВАРНИХ РИНКАХ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.г.н., доц. Казакова Н.А.

Кон'юнктура світового товарного ринку є динамічною системою, що характеризується постійною зміною ситуації. На кон'юнктуру світового товарного ринку впливають розвиток науково-технічного прогресу, світових господарських зв'язків і поглиблення інтеграційних процесів, розширення практики довгострокових контрактів, стан інвестиційної діяльності і багато інших факторів. Для реалізації на загальнодержавному рівні заходів щодо розвитку експортного потенціалу і приведенню структури виробництва й експорту України у відповідність з кон'юнктурою світового товарного ринку необхідно здійснювати постійний моніторинг ситуації по окремих сегментах цього ринку. Через те, що в загальному обсязі українського експорту найбільшу питому вагу має продукція металургійної, машинобудівної і хімічної

промисловості, цілком природним є відстеження кон'юнктури саме на цих сегментах світового товарного ринку.

Ринок руд і металів. В експорті руд і металів у 2007 р. на частку промислово розвинутих країн приходилося 77,1%, країн, що розвиваються – 18,6%, країн Східної Європи і країн Азії – 2,4 і 1,5% відповідно [3]. Основними ринками збуту українських металовиробників залишаються Російська Федерація, США та країни ЄС. Збереження присутності вітчизняної металопродукції на світовому ринку металів у середньо- і довгостроковій перспективі залежить у першу чергу від темпів економічного зростання країн-імпортерів, вступу до СОТ та міжурядових домовленостей щодо її постачань.

Ринок машинобудівельної продукції. Для міжнародного обміну продукцією машинобудування характерним є досить швидке її оновлення, поява нових поколінь наукомісткої техніки. Перспективним напрямком світової торгівлі машинобудівною продукцією є авіакосмічна техніка, нові типи енергетичного устаткування, прилади і інструменти, традиційні механізми і агрегати (автомобілі, судна, техніка спеціального призначення тощо) підвищеної якості. Російський ринок на сьогодні зберігає своє значення ведучого для експорту продукції машинобудівного комплексу України. На найближчу перспективу вітчизняним виробникам і експортерам продукції машинобудування доцільно врахувати прогностичні оцінки російських і закордонних експертів, згідно з якими найближчим часом у Російській Федерації неминуче повинна здійснюватися масштабна заміна амортизованого устаткування, у результаті чого ця країна стане одним з найбільших світових ринків збуту продукції машинобудування.

Ринок хімічних товарів. Світовий ринок хімічних товарів у перспективі буде характеризуватися такими тенденціями, як зростання прискореними темпами міжнародної торгівлі наукомісткою продукцією з високим ступенем обробки, розширення номенклатури конструкційних матеріалів за рахунок кераміки, сплавів із заданими властивостями, значне підвищення якості пластмас, що надалі більше будуть конкурувати з металами. За експертними оцінками, у перспективі на світовому ринку хімічних товарів варто очікувати збереження його потреби у виробі малотоннажної хімії – барвниках, хімічних реактивах, синтетичних пігментах, особливо чистих речовинах, а також хлоромістких продуктах [3]. Що стосується потреби російського ринку в такій продукції хімічної і нафтохімічної галузі промисловості України, як азотні, фосфатні і калієві мінеральні добрива, засоби захисту рослин, то надалі, як і в попередні роки, вона безпосередньо буде залежати від прийняття і реалізації управлінських рішень у Росії щодо державної підтримки (у першу чергу фінансової і кредитної) агропромислового комплексу.

У комплексі економічних заходів по стимулюванню експорту найбільш ефективним способом є фінансове сприяння держави вітчизняним експортерам, у тому числі з залученням коштів державного бюджету, що передбачають використання механізмів кредитування експорту, страхування експортних кредитів, надання державних гарантій. При цьому заходи для стимулювання експорту за рахунок держбюджету повинні відповідати нормам і вимогам СОТ, що визначають прийнятий у світовій практиці порядок надання державної підтримки експорту, а також враховувати погоджені умови майбутнього приєднання України до цієї авторитетної світової організації.

Література: 1. Бураковский И. Н. *Международная торговля и экономическое развитие стран с переходной экономикой.* – К.: Знания, 1998. -190 с. 2. Голиков А.П., Григорова Л.И. *Международная торговля (структура, география, тенденции).* Уч. пособ. – Харьков: ХНУ, 2003. – 172 с. 3. <http://www.ussci.org.ua/> – Торгово-Промислова Палата України.

УДК 339.423

Голяковська Г.В.

УКРАЇНСЬКО-СЛОВАЦЬКІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.г.н., доц. Грицак Ю.П.

Словацька Республіка (СР) – західний сусід України. Ця невелика центральноевропейська держава значно – майже в десять разів поступається Україні масштабами території та чисельністю населення, проте рівень двосторонніх українсько-словацьких відносин міждержавного співробітництва повністю відповідає цивілізованим стандартам стосунків розвинених європейських демократій.

Сучасні відносини між Україною і Словацька Республіка міцно базуються на принципах добросусідства, поваги до національно-державного суверенітету, цілісності території та недоторканості кордонів і невтручання у внутрішні справи одна одної.

Українсько-словацькі відносини мають давню і багату історію. Торговельні, династичні, культурні взаємини між обома народами були започатковані ще за часів Київської Русі та Великоморавської держави, до складу якої входили й словацькі землі.

В історії стосунків між українським та словацьким народами, яких об'єднує не тільки належність до одного й того ж слов'янського світу, близькість мови та культури, а й певною мірою спільність історичної долі, багато

яскравих сторінок. Досить, наприклад, згадати, що обидва народи приблизно в один і той же час прийняли християнство і спільно виборювали для себе гідне місце в європейському християнському середовищі

У XX ст. поглибилися українсько-словацькі зв'язки під час спільного перебування словаків і закарпатських українців у складі Чехословацької Республіки у 1919-1939 роках, під час другої світової війни та у повоєнні роки, зокрема в рамках руху міст-побратимів і поріднених областей УРСР та ЧССР у 50-80-х роках XX ст.

Новітня історія українсько-словацьких міждержавних відносин офіційно бере початок з 1 січня 1993 р., коли на політичній карті європейського континенту і світу з'явилася нова незалежна держава – Словацька Республіка.

Український і словацький народи, як і народи інших посткомуністичних країн, упродовж майже лише одного десятиліття вимушені були вирішувати такі завдання, для розв'язання яких розвинені нації та держави світу потребували не менше одного, а то й двох століть.

Звідси, зокрема, впливали й українські та словацькі амбіції 1990-х років стосовно «геополітичного перехрестя» Європи, «мосту» між Сходом і Заходом, нейтралітету, стратегічного партнерства переважно з великими державами та багато іншого, що не завжди повністю відповідало реаліям міжнародного становища країн та їх ролі в європейській і світовій політиці.

Упродовж десятиліття офіційних міждержавних відносин незалежних України та Словацької Республіки (1993-2003 рр.) сформувалася цілісна і багаторівнева система та досить чіткий механізм двосторонніх українсько-словацьких взаємин, які спираються на міцну договірно-правову базу – понад 100 міждержавних, міжурядових і міжвідомчих договорів та угод. Складовими частинами та активними структурними елементами цих взаємин є вищі, центральні галузеві, регіональні та місцеві органи державної влади і самоврядування, політичні, громадські, культурні та інші організації і об'єднання, різні інституції і широкі кола громадськості двох країн.

Центральними елементами системи двосторонніх міждержавних відносин між Україною і СР, рушійною силою їх розвитку є постійна безпосередня взаємодія глав держав, парламентів і урядів, галузевих міністерств і відомств та інших державних структур. У рамках політичного діалогу між президентами, головами парламентів і урядів України і Словаччини погоджуються, координуються і спільно визначаються стратегія, основні напрями і завдання двостороннього співробітництва та найважливіших взаємних кроків на міжнародній арені.

У становленні і розвитку системи партнерських міждержавних відносин головну роль відігравали вищі органи державної влади України і СР. По-

перше, з 1993 р. встановилися дієві контакти між главами держав і урядів. По-друге, найширшими і найоперативнішими були контакти на рівні кабінетів міністрів, центральних міністерств і відомств. По-третє, поступово налагоджувалися зв'язки між регіональними, місцевими органами державної влади і самоврядування, територіальними спільнотами на міжрегіональному рівні.

Для практичної реалізації досягнутих на вищому міждержавному рівні домовленостей вагоме значення має повсякденна співпраця зовнішньополітичних і економічних відомств України і Словаччини.

Чимало було зроблено міністерствами закордонних справ двох країн у 1990-ті роки і для формування договірно-правової бази українсько-словацьких міждержавних відносин. Як уже зазначалося, упродовж 1990-х років створено широку договірно-правову базу українсько-словацького міждержавного співробітництва, яку становлять понад 100 двосторонніх міжнародно-правових документів.

З 1993 р. формувалися механізми міжвідомчого співробітництва міністерств економіки, їх зовнішньоекономічних структур, міністерств культури, науки і освіти, праці і соціального забезпечення, оборони, внутрішніх справ та інших центральних відомств України і СР. На сучасному етапі це співробітництво спирається на широку і достатню базу спеціальних двосторонніх міжвідомчих договірно-правових документів, укладених упродовж 1990-х років. Вони, на наш погляд, повинні нині наповнюватися більш конкретним змістом. Задля підвищення ефективності міжвідомчої співпраці в майбутньому доцільно також розглянути можливість створення на тимчасово або постійно діючій основі українсько-словацьких міжміністерських структур і механізмів.

Особливо важливу, якщо і незамінну, роль у формуванні системи і координації міждержавного співробітництва України і Словаччини з середини 1990-х років відіграла діяльність Міжурядової українсько-словацької комісії з питань торгово-економічного і науково-технічного співробітництва та Міжурядової українсько-словацької комісії з питань національних меншин, освіти і культури. Кожна із цих змішаних міжурядових комісій має специфічне поле і предмет діяльності. Регулярні два щорічні засідання кожної з цих комісій постійно присвячені максимально конкретним проблемам українсько-словацьких взаємовідносин у відповідних сферах та необхідним крокам з їх вирішення.

Також, була створена українсько-словацька міжпарламентська група, яка взяла на себе роль ініціатора та координатора взаємодії законодавчих структур. За її ініціативою, наприклад, у червні 2003 р. у Братиславі відбу-

лося засідання комітетів з питань безпеки українського та словацького парламентів. Але в цілому говорити про сталу й ефективну систему міжпарламентського співробітництва України і СР поки що не випадає.

До системи міждержавного співробітництва України і СР належать також міжрегіональні і транскордонні зв'язки, які мають певну самостійну правосуб'єктність, але не можуть розвиватися поза існуючим конституційним, законодавчо-нормативним полем держави. Цей вид співробітництва слід вважати окремим підрівнем українсько-словацьких взаємовідносин. Подальше розширення взаємодії регіональних і місцевих органів державної влади і самоврядування України і СР, транскордонної співпраці регіонів двох країн, у тому числі прикордонних областей у рамках Карпатського євро регіону, слід вважати надзвичайно перспективним напрямом українсько-словацького співробітництва на новому етапі. Міжрегіональний, транскордонний рівень українсько-словацької взаємодії – важливий додатковий етап поступового входження України до об'єднаної Європи та практичної реалізації її спільних євроінтеграційних інтересів, планів і програм із сусідніми державами, в тому числі – СР.

Партнерське співробітництво між Україною та Словаччини може зіграти позитивну роль навіть у демократизації українського суспільства. Для сучасної України становить значний інтерес досвід Словаччини з динамічної зміни характеру внутрішньополітичних перетворень наприкінці 1990-х років та радикальної переорієнтації зовнішнього курсу словацької держави. Саме це дало можливість СР в надзвичайно короткий, з історичного погляду, термін наздогнати інші держави Вишеграда в процесі інтеграції до загальноєвропейських структур, і уже в 2004 р. вступити до ЄС.

У нових геополітичних умовах на початку третього тисячоліття розгортається якісно новий етап українсько-словацького співробітництва, суттю якого буде якісна зміна і вдосконалення всієї системи міждержавних відносин з урахуванням наслідків розширення загальноєвропейських і євроатлантичних структур на Схід. Основне завдання нового етапу – максимальне використання накопиченого за 1990-ті роки практичного досвіду та існуючого потенціалу двосторонньої міждержавної взаємодії для успішної реалізації євроінтеграційних планів України і СР та подальшого розвитку відносин стратегічного партнерства між двома державами.

Нові геополітичні умови потребують і зустрічних активних кроків з боку України до зближення з СР. У цьому контексті вбачається доцільним ініціювання українською стороною істотного посилення координації зовнішньополітичної діяльності зі Словаччиною. Наповненню українсько-словацького стратегічного партнерства конкретним змістом може сприяти спільна роз-

робка державними органами України і ЄР довготривалої концепції розвитку двосторонніх відносин та послідовна реалізація її завдань і положень на практиці. Така українсько-словацька концепція здатна стати першим документом і складовою частиною оновленої цілісної стратегії зовнішньої політики України в Центральній-Східній Європі, яка ґрунтуватиметься на спільних інтересах української держави і країн регіону – нових членів ЄС.

Нашу думку, запобігти стагнації двосторонніх українсько-словацьких відносин можна здійсненням активних превентивних спільних кроків з розбудови міждержавного співробітництва на всіх сформованих за минуле десятиліття напрямах і рівнях співпраці.

Література: 1. *Стаття: Візит президента Словаччини // Урядовий кур'єр. – 1993. – № 97 – 98;* 2. *<http://www.slovakia.kiev.ua>;* 3. *<http://eu.prostir.ua/library>;* 4. *<http://www.mfa.gov.ua/slovakia/ua>*

УДК 339.942

Гончаренко Н.І., Пихтіна М.С.
ЄВРОРЕГІОН «СЛОБОЖАНЩИНА» ЯК МЕХАНІЗМ
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Україна – суверенна держава з великим потенціалом, яка розвивається в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів, що зумовлює необхідність включення України та її регіонів в міжнародну діяльність і співробітництво. На сьогодні участь у цьому співробітництві беруть дев'ять областей України – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Сумська, Чернівецька, Чернігівська та Харківська. Єврорегіон, як форма прикордонної співпраці, буде сприяти розширенню соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між прикордонними територіями. Тобто сприятиме формуванню системи спільного просторового планування розвитку суміжних територій. На даний час дослідження та вирішення цих задач є актуальним питанням для аналізу.

Значний внесок у дослідження проблем транскордонного співробітництва зробили українські вчені-економісти П.Беленький, А.Гальчинський, А.Голіков, М.Долішній, Н.Луцишин, В.Ляшенко, Ю.Макогон, Ю.Пахомов, А.Філіпенко та ін. Однак, на наш погляд, не зважаючи на значні наукові розробки у цій сфері, подальшого дослідження і деталізації потребують проблеми ефективного залучення прикордонних регіонів до транскордонного співробітництва.

Метою дослідження є оцінка рівня розвитку україно-російського транс-кордонного співробітництва у рамках єврорегіона «Слобожанщина».

Росія посідає одне з провідних місць серед найкрупніших стратегічних партнерів України в зовнішньоекономічній діяльності. Дане положення обумовлене як історично, так і геополітично. Спільне історичне минуле в рамках однієї країни, єдиний територіальний простір, схожі природно-кліматичні умови. Дані реалії є базовими передумовами для активізації транскордонного співробітництва на рівні макрорегіонів, що безперечно, відповідає головним вимогам політики єврорегіоналізації у східному напрямі. Однак, ми можемо бачити і перешкоди для подальшого розвитку співробітництва. Це не тільки не досконала правова, фінансова та адміністративна основа, а й спрямування окремих політичних лідерів на односторонній вектор міжнародного співробітництва: або Росія, або країни ЄС.

Розвиток зв'язків між суб'єктами Російської Федерації і регіонами України — найважливіша складова наших торговельно-економічних відносин. Така співпраця здійснюється на основі двосторонніх і багатобічних договорів, угод між державними органами управління регіонів, господарюючими суб'єктами і їх об'єднаннями різних форм власності.

На сьогоднішній день діяльність єврорегіону «Слобожанщина» зосереджена на розвитку бізнесової інфраструктури; екологічному оздоровленню транскордонних рік Уди та Лопань; створенні спільних торговельних домів у прикордонних районах Харківської і Белгородської областей; підготовці програм транскордонного співробітництва для районного рівня.

За останні роки економічне співробітництво харківських підприємств з їх російськими колегами активізувалося. У 2008 році зовнішньоторговельний оборот області з Російською Федерацією збільшився на 26% (експорт з Белгородською областю збільшився на 82%, з Ростовською — на 86%, з Курською — на 94%). Серед найбільш яскравих прикладів взаємовигідної співпраці слід виділити АТ «Харківський тракторний завод», який у 2007 році майже половину своєї продукції експортував до Росії.

Харківським державним авіаційним виробничим підприємством проведена попередня робота по серійному виробництву спільно українськими і російськими підприємствами регіонального турбореактивного лайнера АН-148. Серед них такі гіганти, як Київський авіаційний завод «Авіант», АТ «Мотор Січ», з українського боку, і Воронізьке авіаційне літакобудівне товариство, КБ «Прогрес», лізингова компанія «Ілюшин Фінанси Ко» — з російського.

У державного підприємства «Завод ім. Малишева», яке освоїло виробництво дизеля 4Д80Б, є реальні перспективи участі в модернізації парку тепловозів Російської Федерації. Харківське.

Найбільшими експортерами Харківської області були ВАТ «ХАРП» – підшипники; ДП «Завод ім. Малишева» – дизель-генератори, шестерні групи для дизелів; ТОВ «Українська тентова компанія» – брезент і штори від сонця, намети і каркаси, тенти, вітрила для човнів; ВАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш» – двигуни електричні, електронасоси; АТЗТ «Новий стиль – Україна» – дерев'яні частини меблів для сидіння, плит; ППТФ «ЮСІ» – миючі засоби;

Найбільшими імпортерами були ВАТ «ХАРП» – прутки і бруски з легированих сталей; Харківське державне авіаційне виробниче підприємство (ХДАВП) – частини літальних апаратів; Спільне україно-російське ТОВ «ДЕКОР-КЛАСИК» – нитки комплексні; АТ «Енергомашкомплект» – манометри, водомасловідділювачі; ЗАТ завод «Південкабель» – крафт-папір для ізоляції силових кабелів; ПП «Торговий дім «Пластик» – запчастини і пристрої для автомобілів; ТОВ «Реал», ТОВ «АГРОФОРС» – борошно пшеничне.

Згідно з Державною програмою розвитку машинобудування на 2006-2011 роки обсяг продукції машинобудування перевищує на внутрішньому ринку 10 млрд., на зовнішньому – близько 5 млрд. гривень. Це становить лише 15 відсотків загального обсягу промислової продукції, що значно менше ніж у розвинутих державах. Темпи зростання обсягів машинобудівного виробництва в останні роки стабільні і досягають 30% і більше на рік.

Велика кількість підприємств потребує масштабної реконструкції і технологічного переоснащення з метою створення умов для виготовлення продукції з конкурентоспроможними техніко-економічними показниками. Для подолання цього положення необхідно проведення у галузі нової технічної політики, спрямованої на створення повнофункціональних систем машин, багатоопераційності, заощадження ресурсів, орієнтації на міжнародні стандарти; удосконалення структури виробництва, розвиток потужностей; освоєння нових видів конкурентоспроможної продукції; створення умов для прискореного інноваційного розвитку галузі машинобудування.

Завдяки функціонуванню євро регіона «Слобожанщина» буде можливість легше подолати ці питання. Зокрема завдяки кооперації виробництв, співпраці задля формування нових технологій, переоснащення виробництв. З'являться більші можливості для фінансування та залучення іноземних інвестицій. Таким чином продукція здобуде більший рівень конкурентоспроможності на світовому ринку.

Виконання регіональної програми у повній мірі можливо тільки при умові стабільного фінансування її складових. Фінансове забезпечення програми включає пошук джерел і забезпечення поетапного надходження коштів для реалізації програмних заходів.

Основними джерелами фінансування транскордонного співробітництва в Україні є місцеві бюджети, фонди, ініціативи, інвестиції та програми ЄС, а також інші джерела, які не заборонені законодавством. Обсяги державної фінансової підтримки розвитку транскордонного співробітництва визначаються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік згідно з державними програмами розвитку транскордонного співробітництва, затвердженими Кабінетом Міністрів України.

Обсяги коштів, що спрямовуються суб'єктами транскордонного співробітництва України на виконання державних програм розвитку транскордонного співробітництва, визначаються у відповідних місцевих бюджетах.

Таким чином, можна зробити висновок, що задля ефективнішої співпраці на міжрегіональному рівні необхідно вирішити ряд першорядних завдань, серед яких вирішальними є питання фінансування роботи єврорегіонів; визначення чітких пріоритетів і економічних програм для єврорегіону і необхідність нормативно-правового врегулювання Закону про трансграничну співпрацю в частині повноважень місцевих органів влади.

Україна має великий інтерес до співпраці з Росією. Єврорегіон «Слобожанщина» дозволить вирішити багато існуючих регіональних проблем. Але на даний час структура не може функціонувати в повній мірі, єврорегіон знаходиться на стадії свого розвитку. Основними перешкодами для ефективного функціонування української сторони в рамках єврорегіону є: відсутність системного та перспективного підходу до організації єврорегіональної співпраці; низький рівень залучення організацій української сторони в діяльності та реалізації цілей єврорегіонів; немає єдності у розумінні змісту та характеру транскордонного співробітництва; існує проблема фінансового забезпечення (кошти на цю діяльність виділяються з різноманітних джерел та з статей бюджету, але в жодному бюджеті (місцевому, регіональному, центральному) такі витрати не передбачаються. Все це також в значній мірі впливає на ефективність транскордонної співпраці, знижує можливості отримання фінансової допомоги міжнародних організацій, які, як правило, приймають участь у фінансуванні проєктів; недостатньо опрацьовані та впроваджуються відповідні організаційні методи, інструменти, принципи, процедури, структури і правове регулювання співпраці, що дало б можливість більш ефективної участі української сторони у єврорегіональній співпраці.

Повне та цілісне функціонування єврорегіону «Слобожанщина» дозволить вийти Україні на новий рівень співробітництва.

Література: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины // Регион: стратегия и приоритеты. – 2007. – №5. – С. 15-32.

Гончаренко Н.И., Лозовая О.Ф.
ЕВРОРЕГИОН «СЛОБОЖАНЩИНА»: ПРОБЛЕМЫ
ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И РОССИИ
И ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

ХНУ имени В.Н. Каразина

На данном этапе развития Украины вопрос о приграничном сотрудничестве с Россией является довольно актуальным, так как его можно определить как использование выгод соседства для решения проблем повседневной жизни и перспективного социально-экономического развития каждого из регионов.

Цель исследования: выявление недостатков и проблем деятельности еврорегиона «Слобожанщина» как одной из формы региональной политики, направленной на социально-экономическое развитие украино-российского трансграничного сотрудничества в контексте координации усилий и получения совместных выгод.

Проблематике исследования трансграничного сотрудничества значительное внимание уделяли украинские ученые-экономисты П. Беленький, А. Гальчинский, А. Голиков, Н. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, Ю. Пахомов, А. Филипенко и др. Однако, на наш взгляд, несмотря на значительные научные разработки в этой сфере, недостаточно изученной остается проблема эффективного привлечения приграничных регионов к трансграничному сотрудничеству.

Еврорегион «Слобожанщина» признан лучшим еврорегионом среди созданных в Украине. Для возможности динамичного развития еврорегиона на уровне государства должны решаться такие задачи, как разграничение полномочия власти на всех уровнях, обеспечение финансирования делегированных полномочий, внедрение социальных стандартов качества жизни населения и др.

Комплекс мероприятий Еврорегиона «Слобожанщина» включает развитие приграничного сотрудничества до 2010 г. по следующим направлениям:

1. Экономическое сотрудничество:

- координирование общих усилий в разных сферах жизнедеятельности, в соответствии с национальным законодательством и нормами международного права для решения общих проблем областей;

- определение вариантов использования природных ресурсов регионов;

- создание на российско-украинской границе крупного торгового центра с беспошлинной торговлей и выставочного комплекса, где будут работать постоянные выставки товаров и инвестиционных проектов двух областей, развернута беспошлинная торговля;

- разработка приоритетных инвестиционных, в т.ч. совместных проектов в сфере сельского хозяйства и промышленности. Создание специального фонда на реализацию проектов приграничного сотрудничества;

- взаимодействие с международными организациями;

- разработка проекта создания совместного международного аэропорта на границе Харьковской и Белгородской областей.

2. Культурное сотрудничество:

- подготовка и реализация проектов, направленных на развитие культуры в приграничных районах;

- сохранение, реставрация уникальных комплексов, народных традиций в приграничных районах с целью развития культуры, новых направлений туризма.

3. Социальное сотрудничество:

- разработка проектов профилактики рисков различных инфекционных заболеваний, а также борьба с наркотиками;

- разработка проектов по получению чистой воды и очистке сточных вод, охране природы, предотвращению вредных выбросов в атмосферу и переработки отравляющих веществ.

4. Сотрудничество при пересечении границы:

- создание нового транспортного коридора между Украиной и Российской Федерацией, в т. ч. для решения проблем трансграничной магистрали Харьков-Белгород, входящей в транспортную магистраль Москва-Юг;

- развитие грузовых и пассажирских перевозок через границу;

- введение упрощенного пропуска для жителей Белгородской и Харьковской областей, которые могут удовлетворять потребности местных жителей в особом порядке.

За время существования еврорегиона были достигнуты положительные результаты в различных сферах деятельности; сотрудничество стало более тесным и продуктивным, создан строительный кластер еврорегиона (на базе Харьковского гостехнического университета строительства и архитектуры и Белгородского гостехнологического университета), но, несмотря на это, возникли и некоторые проблемы, и значительную часть из них можно решить только на межгосударственном уровне.

1). Приграничное сотрудничество еще не имеет автономного механизма развития и сильно зависит от конъюнктуры отношений между обеими странами, от доброй воли руководителей областных и местных администраций.

2). Стимул развития приграничного сотрудничества – предпринимательский интерес, опирающийся на сеть кооперированного малого и среднего бизнеса, – все еще не достиг желаемого уровня.

3). Местные предприятия, в том числе сельскохозяйственные, работают в условиях неурегулированности межгосударственных отношений, поэтому им проще ориентироваться на поставщиков и потребителей своего государства, чем искать выгоды приграничного сотрудничества.

4). Региональные и муниципальные органы власти все еще не наделены достаточными полномочиями для решения социальных проблем и сглаживания неравномерности территориального развития.

5). Ключевая проблема – расхождение между целями стратегического развития национального и регионального уровней, хотя обе стороны надеются на еврорегион как на средство привлечения инвестиций.

Без формулирования общих целей и приоритетов развития, специфичных для белгородско-харьковского пограничья, без соотнесения их с целями национальных региональных политик приграничное сотрудничество будет служить лишь частным интересам, а еврорегион станет использоваться для демонстрации в определенные моменты намерений политического сближения с соседней страной.

Именно поэтому приоритетами функционирования еврорегионов как института, позволяющего трансграничному сотрудничеству стать опорой регионального саморазвития, стали:

- повышение мобильности населения и создание общего регионального рынка труда;

- координация деятельности в гуманитарной сфере;

- развитие кооперации, облегчение движения капиталов, товаров и потоков людей в рамках общих проектов;

- устойчивое развитие: рациональное природопользование, предотвращение разного рода угроз и последствий чрезвычайных ситуаций, поддержание единой транспортной и энергетической инфраструктуры.

Возможные пути решения проблем:

1). Для «малой» белгородско-харьковской интеграции необходимо единое информационное пространство, которое может включать:

- региональную информационно-справочную базу «Слобожанщина», содержащую сведения обо всех административных, социальных и культурных учреждениях региона, участниках местного рынка;

- базу данных об условиях бизнеса в соседних регионах России и Украины, отслеживание и информационное сопровождение изменений в законодательстве России, Украины и их соседних областей;

- систему сбора и распространения информации об условиях получения образования, медицинском обслуживании и прочих социальных услугах в соседних регионах;

— банк региональных инициатив и проектов межрегионального сотрудничества;

— создание слобожанских СМИ или хотя бы регулярных телепрограмм, где могли бы освещаться основные региональные события, проблемы, законодательные акты, проводиться публичные дискуссии о перспективах развития еврорегиона.

2). Необходим межрегиональный внебюджетный фонд поддержки межрегиональных проектов, направленных на сотрудничество территорий, отдельных предприятий и организаций. Выделение средств должно основываться на независимой экспертизе, позволяющей оценивать целесообразность предлагаемых проектов и их социальную роль. Основной приоритет в соответствии с международной практикой должен отдаваться проектам, имеющим:

— экономическую значимость для повседневной жизни людей и способствующим укреплению кооперационных связей, созданию новых рабочих мест, поддержке малого и среднего бизнеса;

— инновационную направленность;

— гуманитарную направленность;

— экологическую направленность: значимость для обеспечения устойчивого развития региона и безопасности жизни населения.

3). Необходимо систематическое проведение разного рода форумов, закрепляющих и расширяющих партнерские отношения в разных сферах жизни, включая и деятельность законодательных органов власти в обеих областях, обеспечивающих продвижение идей и лоббирование интересов приграничных регионов на государственном уровне в своих странах.

Таким образом, можно сделать вывод, что в сегодняшних условиях Украины решающую роль в строительстве будущего страны играет именно эффективное управление на уровне регионов и их ускоренное социально-экономическое развитие. Единственный шанс превратить первый российско-украинский еврорегион в инструмент решения проблем местного населения, а приграничное сотрудничество – в важную сферу отношений двух стран, способствующую их сближению на новой институциональной основе, – целенаправленная повседневная и подчас малозаметная деятельность по созданию инфраструктуры партнерских отношений.

Литература: 1. Макогон Ю.В., Ляшенко В.И. *Формы и направления трансграничного экономического сотрудничества: Монография, изд. 2-е, исп. и допол.* / Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 512 с. 2. *Официальный сайт Харьковской облгосадминистрации* – <http://www.kharkivoda.gov.ua/>.

Данільченко О.О.
СУЧАСНА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СТРУКТУРА КРАЇН,
ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ.

ХНУ ім. В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.г.н., доц. Грицак Ю.П.

Сьогодні у світі є три основних типи країн щодо системи господарювання. По-перше, це країни розвинутого ринкового господарства, в якому все більше зростає соціальна спрямованість; по-друге, країни ринкового господарства, що розвивається, де ще значне місце посідають нетоварні відносини; по-третє, країни, що переходять від командно-адміністративної системи до ринкових відносин, серед яких і Україна. Крім того, є країни (Куба, КНДР, певною мірою Китай) з централізованою системою управління народним господарством.

Практикою доведено, що соціальне орієнтоване ринкове господарювання при всіх позитивних і негативних реаліях є прогресивною формою розвитку людства. Воно стає домінуючим у розвинених країнах, де поряд з товарно-грошовим ринковим механізмом поширене державне регулювання економіки. Таке господарювання дає можливість вирішувати економічні та соціальні проблеми без обов'язкового доведення їх поглиблення до стану кризи. Сьогодні у світі налічується понад 30 країн з більш-менш розвиненим соціальне орієнтованим ринковим господарством. Серед них є певна диференціація. Приблизно у 20 країнах панують соціальне орієнтовані ринкові відносини більш високого рівня. Країни, що розвиваються (їх налічується понад 130), здійснюють перехід до такого типу господарювання,

До країн, що розвиваються, належать молоді політичне незалежні держави Азії, Африки та Латинської Америки, які досягли національної незалежності, державного суверенітету після другої світової війни, а також країни (в основному латиноамериканські – Аргентина, Бразилія, Мексика та ін.; азіатські – Непал, Таїланд та ін.; африканські – Єгипет, Ліберія), які хоча і досягли державної незалежності раніше або відстояли її, проте в економічному та політичному аспектах мають багато спільного з молодими країнами, що визволилися.

Отже, традиційне розуміння поняття «країни, що розвиваються», засноване на їхньому генетичному походженні. В Азії налічується 39 таких країн, серед яких 28 досягли політичної незалежності після другої світової війни. До азіатських країн, що розвиваються, належать усі держави ринкової підсистеми світового господарства, за винятком Японії та Ізраїлю, які є високо-розвинутими країнами. В Африці — 52 країни, що визволилися, причому 49

з них належать до молодих незалежних держав, які досягли суверенітету в 1960-70 роки. В цілому на континенті до країн, що розвиваються, належать усі, крім ПАР. Латинська Америка представлена 33 країнами, що розвиваються, з яких 17 досягли державної незалежності після другої світової війни. В Океанії розташовано 9 країн, що розвиваються. В усій цій особливій групі країн світового господарства проживає понад половини населення Землі, і вони займають понад 60 відсотків території держав земної кулі.

Сучасне розуміння поняття «країни, що розвиваються», на відміну від традиційного, більш містке. Одним з головних критеріїв тут є рівень розвитку товарно-грошових відносин у цілому і ринкової економіки зокрема. Групу держав, що розвиваються, поповнюють країни з нерозвиненою ринковою економікою – східноєвропейські, а також Китай, В'єтнам та ін.

Країни, що розвиваються, в традиційному їх розумінні мають спільні економічні риси:

- особливе місце у світовому господарстві. Особливість ця двояка. По-перше, ці країни виникли на периферії ринкової системи світового господарства; по-друге, в більшості з них товарні форми господарювання нерозвинені або слаборозвинені;

- відсталість розвитку продуктивних сил. В економіці багатьох країн переважають відстале сільське господарство, гіпертрофований розвиток експортного сектора, немає сформованого національного господарського комплексу;

- соціально-економічна відсталість. Вона виявляється в специфічній багатоукладності, якій притаманне переважання нетоварних форм господарювання. Оскільки ця риса властива виробничим відносинам у цих країнах, вона є визначальною для подальшого розвитку економічної системи;

- низький життєвий рівень для відносно широких верств населення як прямий наслідок усіх попередніх соціально-економічних ознак країн, що розвиваються.

Наведені соціально-економічні ознаки тісно взаємопов'язані, мають внутрішню логіку і структуру, дають змогу визначити параметри такої специфічної групи, як країни, що розвиваються.

Багатомірна сукупність укладів відбиває соціально-економічну структуру країни. Соціально-економічний уклад – це певний тип господарювання, суспільна форма виробництва, що ґрунтується на певній формі власності на засоби виробництва та відповідних виробничих відносинах. У процесі розвитку серед укладів виділяється провідний, який і визначає пануючу систему виробничих відносин країни. Проте якщо у розвинених державах соціально-економічна структура характеризується кількісною та якісною

перевагою сучасних товарних форм господарювання, то країнам, що визволилися, притаманна специфічна багатоукладність. Вона виявляється в тому, що в їх економіці значне місце займають нетоварні форми, які інколи переважають усі інші форми сучасного господарювання.

У країнах з розвинутою економікою перехідні відносини мають формальний характер, оскільки державний сектор у них є результатом концентрації та централізації виробництва на вищій стадії і у вищій формі. Державний сектор у розвинених країнах зумовлений закономірностями розвитку однієї з тенденцій усупільнення виробництва (тенденції до укрупнення виробництва через зростання взаємозв'язків його ланок) і тому підпорядковується розвитку товарних відносин.

У країнах, що розвиваються, державний сектор виникає раніше, ніж розвинені підприємницькі виробничі відносини, у яких панівними є товарні форми господарювання. Якщо він не гіпертрофований і не насаджується штучно, то може позитивно впливати на регулювання не лише виробничих, а й суспільних відносин, гарантувати погодження інтересів, передусім економічних, представників усіх прошарків соціально-класової структури.

Серед країн, що розвиваються, посилюються процеси диференціації, які здійснюються одночасно в кількох напрямках. Це передусім напрям розвитку економічної системи. До недавнього часу серед країн, що визволилися, існувала група країн (понад 20), що обрали адміністративно-командний напрям розвитку. Більшість же країн, що визволилися, орієнтувалися на ринкову систему господарства.

Є також група країн-нафтоекспортерів, які отримали внаслідок «революції цін» на нафту великі валютні прибутки (наприклад, щорічний розмір ВВП на душу населення в них перевищує 20 тис. дол.). Ці останні були використані з більшою чи меншою ефективністю, що, однак, не призвело до якісних змін у становищі цих країн (порівняно з промислово розвиненими державами).

Інша група країн, що розвиваються, – це держави, де підприємницькі уклади знаходяться на початковому етапі розвитку або мають анклавний, замкнутий характер. Переважають тут нетоварні та дрібнотоварні уклади.

Не можна обійти увагою і таку групу країн, де в центрі розвитку знаходяться концепції ортодоксального релігійного фундаменталізму, зокрема ісламського (Іран, Бангладеш, певною мірою Саудівська Аравія).

Отже, форми соціально-економічного прогресу мають множинний, різномірний, розірваний у просторі та часі об'єкт пізнання – світовий процес суспільного розвитку в цілому. Однак не може бути єдиної думки щодо соціально-економічного фундаменту нового суспільства: чи ним має бути прива-

тна власність на засоби виробництва (що історично походить від так званого східного способу виробництва), чи визначальне значення відводиться суспільній власності й насамперед у державній її формі (що історично походить від так званого східного способу виробництва), чи чим має бути симбіоз приватної та суспільної власності як форм, що урівноважують одна одну (це відповідає сучасним уявленням про змішану економіку, в тому числі соціал-демократичним).

Література: 1. Політична економія: Навч. посіб. / К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляев. За ред. К.Т. Кривенка.— К.: КНЕУ, 2001; 2. Розміщення продуктивних сил: Посібник / Тарангул Л.Л., Горленко І.О., Євтушенко Г.І. – К., 2000 – 264 с.; 3. Соколенко С.И. Глобальные рынки XXI столетия: Перспективы Украины. - К.: Логос, 1998. - 568 с.

УДК 339.9:[005.57:174.4].

Дворовенко О.Е.

ДЕЛОВЫЕ КУЛЬТУРЫ В МЕЖДУНАРОДНОМ БИЗНЕСЕ: ОТ СТОЛКНОВЕНИЯ К ВЗАИМОПОНИМАНИЮ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: проф., к.ф.н. Проценко А.Ф.

При ведении внешнеэкономической деятельности зачастую довольно важным фактором оказывается ознакомленность с культурой страны контрагента. Во-первых, это деловая культура. При проведении переговоров очень важно знание деловой культуры и этикета, поскольку создание благоприятного впечатления – это первый шаг на пути к успешной сделке. Во-вторых, собственно культура и обычаи страны. В зависимости от предмета сделки необходимо изучить те или иные аспекты национальной культуры, будь то искусство, религия, этикет, спорт.

Слово «культура» не имеет четкого определения. Оно произошло от латинского *colere*, которое имело множество значений: населять, культивировать, возделывать, ухаживать, почитать, покровительствовать.

Согласно Максус Веберу, культурой оказывается все то, что возникает в результате смыслополагающей и смыслопостигающей деятельности человека. Культура не субъективна и не объективна. Она существует в поле человеческого общения. Социальность, коммуникабельность, культура сближаются. Каждый случай публичного разъяснения какой-то общественной проблемы, критики распространенных взглядов, предложения какой-то альтернативы господствующей идеологии — это уже «культуросозидающие» активности.

В современных европейских языках можно выделить (если исключить сельскохозяйственную и естественно-научную терминологию) четыре основных смысла слова культура:

— абстрактное обозначение общего процесса интеллектуального, духовного, эстетического развития;

— обозначение состояния общества, основанного на праве, порядке, мягкости нравов и т.д.; в этом смысле слово культура совпадает с одним из значений слова цивилизация;

— абстрактное указание на особенности способа существования или образа жизни, свойственных какому-то обществу, какой-то группе людей, какому-то историческому периоду;

— абстрактное обозначение форм и продуктов интеллектуальной и прежде всего художественной деятельности: музыка, литература, живопись, театр, кино и т.д. (то есть все то, чем занимается министерство культуры); пожалуй, именно этот смысл слова культура наиболее распространен среди широкой публики.

Один из самых влиятельных антропологов-когнитивистов, Уорд Гудинаф, рассматривая культуру как систему знания, считает главными структурными элементами культуры знание и веру. «Культура, — говорит он, — не материальный феномен; она не состоит из вещей, людей, поведения или эмоций. Это скорее организация этих вещей. Это форма вещей, которую люди имеют в сознании, это модель понимания соотношения вещей и другие способы их интерпретации». В таком контексте культура оказывается разновидностью языка, который в свою очередь понимается весьма широко — как скрытый код, связывающий воедино области наблюдаемых событий. Здесь собственно язык выступает как подсистема культуры, причем очень важная для осмысления культуры в целом: с этой точки зрения методы лингвистики могут быть успешно применены для анализа любой другой культурной области.

Предпринимательская деятельность, как и многие другие виды деятельности человека, осуществляется в контексте конкретного общества. Культура — это совокупность ценностей, верований, моделей поведения, обычаев и установок, которые отличают одно общество от другого. Культура общества устанавливает правила, в соответствии с которыми компании ведут свою деятельность в этом обществе.

Культура общества определяет способы коммуникации и взаимодействия между членами этого общества. Основные элементы культуры: социальная структура, язык, способы коммуникации, религия, а также ценности и установки. Взаимодействие между этими элементами формирует среду, в которой международные компании осуществляют свою деятельность.

В широком спектре деловых культур можно выделить два полюса — Западная деловая культура и Восточная деловая культура. К типичным Западным культурам относятся евро-американская и западноевропейская деловые культуры. К наиболее типичным Восточным — деловые культуры стран Азии и Востока (конфуцианские Япония, Китай, Корея, Тайвань, Сингапур, Гонконг и страны ислама). Особенности этих типов деловых культур имеют исторические, религиозные и общекультурные предпосылки.

Россия и Украина находятся географически между Западом и Востоком. Их деловая культура занимает по ряду параметров (индивидуализм/коллективизм, иерархичность/эгалитаризм и др.) промежуточное положение между Западной и Восточной культурами. Рост вовлеченности в международные проекты актуализирует вопросы взаимодействия различных культур на всех уровнях ведения бизнеса — от рабочих мест до топ-менеджмента. Знание полярных особенностей культур позволяет ориентироваться в ситуациях кросс-культурных коммуникаций, оптимизировать отношения с инокультурной общественностью. Обратившись к стереотипам и гиперболам, определим типичные (хотя и не абсолютные) черты деловых культур Запада и Востока.

Независимость, индивидуализм, эгалитаризм, решительность, самоуверенность, прямолинейность, надежность, обязательность, точность, пунктуальность, инициативность, целеустремленность, мобильность, энергичность, оптимизм — так могут оцениваться специфические отличительные черты Западной деловой культуры.

Уклончивость, иерархия, коллективизм, ритуальность, декоративность, чинопочитание, зависимость, клановость, кумовство, хитрость, фатализм — обычно воспринимаются как характеристики Восточной культуры.

Деловая культура Запада уже хорошо изучена, как и культура Востока. Предпочтения в ведении бизнеса постсоветских государств Восточной Европы, в частности России и Украины, еще не столь изучены и, находясь между двух культурных полюсов, имеют свои специфические особенности и требуют углубленного внимания.

Тема деловых культур Восточной Европы на сегодняшний день является особенно актуальной, поскольку раскрыта не в достаточной степени. Сегодняшние процессы глобализации предполагают интенсификацию внешне-экономической активности как среди крупного, так и среди малого бизнеса Украины и России. Более углубленное изучение культур Восточной Европы и сопоставление с культурой Западной Европы усилит экономическую интеграцию и поспособствует более тесному сотрудничеству в сфере торговли товарами и услугами.

Литература: 1. Гриффин Р., Пастей М. *Международный бизнес*. СПб: Питер, 2006, 4-е изд. – 1088 с. 2. Гири К. *Интерпретация культур*. М.: РОССПЭН, 2004

УДК 339.72.053

Дорош Н.В.

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ЕКОНОМІЧНА СПІВПРАЦЯ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.г.н., доц. Грицак Ю.П.

Польща є одним з найбільших економічних та політичних партнерів України, та водночас державою, що називає себе основним лобістом українських інтересів у Європі. Слід підкреслити, що з економічної точки зору Польща завжди була привабливою для України, про що свідчить хоча б той факт, що обсяги економічної співпраці між нашими країнами, зокрема товарообігу, постійно збільшуються, починаючи з 1992 року. Після вступу Польщі в ЄС, економічні відносини набули нового змісту, дещо ускладнившись у зв'язку з введенням у дію певних обмежень з боку Брюсселю, разом з тим відкривши українським економічним інтересам коротший шлях до Європи. Слід зазначити, що українські політики неодноразово наголошували на необхідності «економізації» міжнародних відносин України, тобто надання першочергової уваги торговельно-економічним аспектам відносин з Польщею.

Втім, можна констатувати, що на даному етапі серед наукового доробку українських економістів майже відсутні ґрунтовні праці, присвячені обраній тематиці. Відчувається гострий дефіцит як узагальнюючих робіт, які б охоплювали весь спектр питання, так і невеличких досліджень з проблем окремих сфер українсько-польської економічної співпраці. Разом з тим, серед наявних джерел абсолютну більшість становлять дисертаційні праці, які майже недоступні широкому загалу. У зв'язку з цим, представляється доцільним проаналізувати структуру та зміст українсько-польських економічних стосунків, дати їх стислу характеристику та опис, а також визначити методи економічного аналізу, за допомогою яких їх можна дослідити. Вирішенню вказаних питань і буде присвячена дана робота.

Обопільна зацікавленість у багатосторонньому українсько-польському співробітництві задекларована у Договорі між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво від 18 травня 1992 року (стаття 10), а також в Угоді між Урядом України та Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво від 24.05.1993 р.

Одним з головних документів, що регулює відносини України та Польщі у економічній сфері, визначає їх структурні елементи та зміст, є Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про економічне співробітництво, яка була підписана 4 березня 2005 року і ратифікована Верховною Радою України 15 березня 2006 року. Нею передбачається сприяння розвитку взаємовигідного економічного співробітництва в усіх галузях і секторах економіки на принципах рівності і взаємної вигоди. Можливими шляхами реалізації співробітництва вона визначає: проектування, будівництво, ремонт або реконструкцію, а також технічну та технологічну модернізацію об'єктів суб'єктами господарювання однієї держави на території іншої держави; взаємодію у реалізації проектів у нафтовому, газовому і електроенергетичному секторах, а також у сфері транспортної та прикордонної інфраструктури; запровадження механізмів, пов'язаних з фінансуванням, страхуванням та наданням гарантій для економічних проектів; взаємодії в сфері сертифікації та стандартизації; започаткування та підтримку всіляких форм контактів, обміну спеціалістами і технічним персоналом, навчання, участь у ярмарках та виставках, економічних місіях, рекламних та інших заходах, пов'язаних з економічним співробітництвом; розвиток співробітництва у галузі туризму [1].

Згідно цього документу, структура українсько-польської економічної співпраці можна визначити як таку, що складається з 4-х основних елементів – торгівлі товарами та послугами, інвестиційної діяльності, співпраці у сфері енергетики та транскордонного співробітництва. Відповідно, серед численних методів економічного аналізу для дослідження економічних стосунків України та Польщі, на нашу думку, прислужаться наступні: факторний аналіз зовнішньоторговельного обороту, вивчення показників ефективності зовнішньоекономічної діяльності, методи прогнозування ефективності подальшої співпраці за допомогою побудови трендів та багато інших [2].

Безумовно, найбільш важливим структурним елементом співпраці України та Польщі є торгівля товарами та послугами. Її засади були визначені ще в 1992 році, після чого обсяги імпорту-експорту почали стрімко зростати. Так, за даними Державного комітету статистики України, за результатами 2008 року у порівнянні з 2007 роком, обсяги взаємної торгівлі товарами зросли на 45,2% і склали 6618,5 млн. дол. США, при імпорті в Україну – 4280,3 млн. дол. США та експорті в Республіку Польща – 2338,2 млн. дол. США. При зростанні обсягів імпорту товарів з Польщі в Україну на 46,6%, обсяги експорту товарів з України збільшився на 42,8%. Від'ємне сальдо торговельного балансу у звітному періоді склало 1942,0 млн. дол. США [3]. Структуру товарообігу складають в основному продукти сільського госпо-

дарства, виробу металургійної промисловості, хімічної промисловості, фармацевтичної промисловості, медичного устаткування.

Наступним елементом структури економічного співробітництва є інвестиційна співпраця. Її показники дають змогу краще зрозуміти інтенсивність та стан їх економічних стосунків між країнами. Щодо України, то вона отримала невеликі інвестиції з Польщі. Станом на 1 січня 2009 року капітал інвесторів Польщі в Україні досяг 694,7 млн. дол. США, що становить 1.9% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні. Традиційно польські інвестиції скеровано в обробну промисловість (близько 60%), у фінансовий сектор (близько 20%), в оптову та роздрібну торгівлю (12%). Українські інвестиції в польську економіку склали 46,9 млн. дол. США, що становить 0,8% від загального обсягу українських інвестицій закордон.

Реально діє майже 600 українсько-польських підприємств, загальний обсяг капіталу яких становить понад 37 млн. доларів США. Це зайвий раз підтверджує тезу про те, що Україна викликає інтерес іноземних інвесторів, однак їх зупиняє політична та економічна нестабільність нашої країни, особливо в умовах світової фінансової кризи. Можливо, за умови стабілізації ситуації інвестори охочіше вкладатимуть кошти в розвиток нашої економіки [1].

Співробітництво у паливно-енергетичній сфері – одна з найперспективніших складових частин економічних стосунків між нашими країнами, зокрема, це стосується транзиту енергоносіїв. У першу чергу, Україна та Польща зацікавлені у реалізації проекту транспортування нафти нафтопроводом «Одеса-Броди» і далі до польських міст Плоцьк і Гданськ. Європейська комісія сприятиме добудові нафтопроводу Одеса – Броди до польського Плоцька. Представники ЄС уклали з українською стороною угоду про консультативну допомогу в реалізації нафтотранспортного проекту. Згідно з узгодженим проектом, група експертів з європейських інженерних компаній допомагатиме розробляти всю технічну та комерційну документацію для запуску нафтопроводу Одеса – Броди –Плоцьк.

Окрім цього, енергетична співпраця включає в себе послуги з транспортування природного газу з Росії до Польщі, де Україна виступає провідним транзитером (через територію України до Польщі потрапляє 40% природного газу). Саме важливістю цієї сфери економічних стосунків зумовлено підписання 28 лютого 2006 року Президентами України та Польщі першої спільної декларації у справах розвитку співпраці в галузі енергетики. На думку багатьох експертів, таке співробітництво – це саме те, що у майбутньому могло б добре розвиватися і дуже сильно поєднало б економіки наших держав, і, перш за все, дало б Україні та Польщі необхідну диверсифікацію джерел енергії.

Останній структурний елемент економічної співпраці між двома країнами – транскордонне співробітництво. Загальною метою стратегії українсько-польського транскордоння є «розбудова моста між Сходом та Заходом». Просуваючись у напрямі до західних структур Євросоюзу, польська сторона водночас розвиває соціально-економічні відносини зі Сходом (українське прикордоння). Інституціональне українсько-польське транскордонне співробітництво відбувається в рамках євро регіонів («Карпатського», створеного у 1993 році і «Буг», створеного у 1995 році), діяльність яких зосереджена передусім на проектах регіонального розвитку, розвитку торгівлі, розвитку туризму, освіти, спорту, охорони здоров'я та культурного обміну, захисті довкілля, запобіганні природним катастрофам.

Проведений аналіз дозволяє глибше зрозуміти структуру та зміст українсько-польської економічної співпраці та визначити принципову важливість Польщі як головного торговельного партнера України в Європі. Розвиток економічних взаємин у контексті вступу наших західних сусідів до ЄС дає змогу на практиці реалізувати прагнення нашої держави до приєднання до об'єднаної європейської спільноти.

Література: 1. Климець Н. Співпраця України та Польщі: два роки після розширення ЄС – <http://eu.prostir.ua/library/1274.html>; 2. Сельцовский В.Л. Экономико-статистические методы анализа внешней торговли. М., Финансы и статистика, 2004. – С.50-62; 3. Матеріали Державного комітету статистики та інформації України за 2008 рік – <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 339.72.053

Журавльов О.В.
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Незважаючи на значну цікавість, яка проявляється в науковій літературі до теоретичного обґрунтування сутності та ролі міждержавного платіжного балансу країни, багатьох теоретичних, методологічних та практичних аспектів впливу фінансової глобалізації на міждержавний платіжний баланс країни зостаються недостатню дослідженими.

Економіка будь-якої країни залежить від впливу економік інших країн, зовнішнього світу. Ця залежність обумовлена ступеню інтегрованості національної економіки до світового господарства [2, с. 45].

В транзитивний період українська економічна наука майже не використовувала категорію платіжного балансу в якості інструмента аналізу та опису системи зовнішньоекономічних зв'язків. Замість категорії «платіжний баланс» використовувалася інша – так званий «валютний план», який не був в відкритому доступі. Тому, на нашу думку, аналіз та оцінка зовнішньоекономічних зв'язків України через призму платіжного балансу є актуальною та має позитивні перспективи.

На національне господарство впливають рівень світових цін, обмінний курс національної валюти, відсоткові ставки в країнах контрагентах, стан платіжного балансу в країні та за її межами. Найважливішою стратегічною метою є забезпечення рівноваги платіжного балансу при забезпеченні базисних потреб економіки в зв'язках з зовнішнім світом [1, с. 48].

Платіжний баланс – одне з самих складних та багатоаспектних економічних категорій. В ньому відображається традиційна проблема включення національного господарства до світової економіки із всіма можливими вигодами, недоліками, можливостями. Платіжний баланс складається у формі бухгалтерських рахунків, що містять статистичну інформацію із зовнішньоторговельних операцій господарських суб'єктів країни і закордону за певний період (як правило, за рік). Вартісне вираження платіжного балансу відбиває співвідношення між вартістю, отриманою країною, і вартістю, вивезеною за її межі. Розроблення і складання платіжного балансу є обов'язковою умовою для всіх країн – членів Міжнародного валютного фонду і базується на єдиній методології відповідно до стандартної класифікації компонентів і структури зведеної інформації [1, с. 51].

Макроекономічне призначення платіжного балансу полягає в тому, щоб у лаконічній формі відбивати стан міжнародних економічних відносин даної країни з її закордонними партнерами, являючись індикатором для вибору кредитно-грошової, валютної, бюджетно-податкової, зовнішньоторговельної політики і управління державною заборгованістю. Структура платіжного балансу надана у табл. 1.

Таблиця 1

Платіжний баланс України

Рахунок поточних операцій	Рахунок операцій з капіталом	Фінансовий рахунок
товари послуги доходи поточні трансферти	списання боргу перекази мігрантів	прямі інвестиції портфельні інвестиції інші інвестиції резервні активи

Таблиця складена автором за матеріалами [3, с. 2].

За попередніми оцінками, в цілому за 2008 рік від'ємне сальдо поточного рахунку платіжного балансу збільшилось до 11.9 млрд. дол. США або 6.7% ВВП насамперед, через зростання дефіциту товарного балансу та від'ємного сальдо доходів [4, с. 8].

Незважаючи на поширення ознак економічної кризи в Україні наприкінці 2008 року, обсяги експорту в цілому збільшилися за 2008 рік на 35.9% і становили 67.7 млрд. дол. США. Збереження досить високих темпів приросту експорту товарів обумовлено ціновими «бульбашками» на світових товарних ринках, зокрема на продукцію чорної металургії, хімічної галузі та АПК. В географічній структурі експорту спостерігалася тенденція зниження частки країн СНД [4, с. 12].

Вартісні обсяги імпорту товарів за рік зросли на 38.4% до 83.6 млрд. дол. США, що було зумовлено підвищенням внутрішнього попиту, а також зростання світових цін на енергоносії, сировину та матеріали. Наприкінці року, внаслідок зниження цін на світових товарних ринках, скорочення внутрішнього попиту та послаблення гривні, відбулось падіння вартісних обсягів імпорту до середньомісячного рівня 2007 року [4, с. 10].

У географічному розподілі імпорту товарів частка країн далекого зарубіжжя протягом звітного року поступово збільшувалася і досягла 61% [4, с. 13]. У 2008 році позитивний баланс послуг сформовано у розмірі 2,1 млрд. дол. США [4, с. 17].

У 2008 році сальдо фінансового рахунку сформувалось додатним у розмірі 8.8 млрд. дол. США, що на 41% менше, ніж у 2007 році. Скорочення сальдо відбувалось за рахунок відтоку в 4 кварталі 2008 року, який сформувався вперше за останні 2.5 роки і зумовлений впливом фінансової кризи на економіку України [4, с. 17].

Платіжний баланс стратегічного партнера України – Російської Федерації, також зазнав відповідних змін, які обумовлені зростаючим впливом світової фінансової кризи на економіку Росії, падінням світових цін на основні експортні позиції Росії, девальвацією національної валюти.

Як висновок можна зазначити, що розгортання світової фінансової кризи та поширення її ефектів на Україну з вересня 2008 року зумовило уповільнення припливу довгострокового капіталу, значний відтік короткострокових фінансових ресурсів та падіння експортних надходжень, і як наслідок, суттєве послаблення обмінного курсу гривні. Внаслідок девальвації та скорочення внутрішнього попиту тренд розширення від'ємного сальдо поточного рахунку уповільнився, і в грудні відбулось суттєве зниження дефіциту порівняно з попередніми місяцями. Враховуючи схожість національних економік України і Росії, традиційні економіко-господарчі зв'язки, а також гео-

графічну близькість, ми можемо говорити про схожість проблем в питанням коригування платіжного балансу країн в умовах фінансової нестабільності. Однак різні підходи в вирішенні економічних проблем впливають на подальший розвиток національних господарств.

Література: 1. География мирового хозяйства: учебное пособие для вузов: / А.П. Голиков, Ю.П. Грицак, Н.А. Казакова, В.И. Сидоров. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 191 с. 2. Світова економіка. Підручник./ А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, О.І. Рогач та ін; за ред. А.С. Філіпенка.- К.: Либідь, 2008.-639 с. 3. Міжнародні валютно-кредитні відносини: Підручник/ А.С. Філіпенко, В.І. Мазуренко, В.Д. Сікора та ін; за ред. А.С. Філіпченка.- К.: Либідь, 1997.-208 с. 4. Оцінка стану платіжного балансу України. Аналітичний огляд. / Національний Банк України. – 2009. – 58 с.

УДК 339.9

Ильина А.И., Пугачева Е.В.
ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО НА ПРИМЕРЕ
ЕВРОРЕГИОНА «ДНЕПР»

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: Макачук Е.А.*

Трансграничное сотрудничество в Украине становится одним из важных направлений европейской интеграции, которое осуществляется на региональном уровне и занимает ведущее место в процессе формирования ее региональной политики. Углубление трансграничного сотрудничества открывает новые возможности для активизации хозяйственной деятельности на периферийных территориях и повышения их конкурентоспособности путем мобилизации природно-ресурсного потенциала соседних территорий. Трансграничное сотрудничество представляет собой одну из форм межгосударственной интеграции, связанной со свободным перемещением товаров, услуг, капиталов, людей.

Одной из главных форм трансграничного сотрудничества являются еврорегионы – сообщества двух или более соседних государств, формируются в пределах смежных единиц административно-территориального деления двух или более стран на основе реализации общих программ и соглашений, подписанных на уровне органов местного самоуправления [5].

Существующие еврорегионы объединены в Ассоциацию европейских приграничных регионов (Association of European Border Regions, AEBR), созданную в 1971 году. Членами AEBR в настоящее время являются 90 из 115 реально действующих еврорегионов. С 1985 действует Ассамблея евро-

пейских регионов (Assembly of European Regions, AER), принимающая участие в координации деятельности еврорегиональных образований.

В данное время в Украине функционируют еврорегионы, которые созданы на западных, северо-восточных и восточных границах, а именно: Карпатский еврорегион (1993 г.); Буг (1995 г.); Нижний Дунай (1998 г.); Верхний Прут (2000 г.); Днепр (2003 г.); Слобожанщина (2003 г.) [5].

В данном исследовании мы хотим отметить трансграничное сотрудничество Украины, России и Белоруссии, на примере еврорегиона «Днепр», т.к. между этими соседними государствами существуют тесные экономические связи.

29 апреля 2003 года в г. Гомеле руководители Брянской области Российской Федерации, Гомельской области Белоруссии и Черниговской области Украины подписали трехстороннее Соглашение, зафиксировавшее создание приграничного сообщества еврорегион «Днепр». В еврорегионе «Днепр» избрали форму «приграничного сообщества», основываясь на положениях Европейской конвенции. Работа в рамках еврорегиона «Днепр» нацелена на развитие торговых связей, совместную инвестиционную деятельность, развитие трансграничных контактов и реализацию совместных проектов в области экологии рационального природопользования, научных исследований и культуры [2].

Следует отметить, что устойчивое функционирование украинской и белорусской экономики практически полностью зависит от поставок из Российской Федерации топливно-энергетических и материально-сырьевых ресурсов. Особенно это касается Беларуси, нужды производственного потенциала которой в сырье, материалах и полуфабрикатах более чем на 60% обеспечивает Россия, потребляя при этом свыше 70% промышленного производства республики. Экспорт в Россию преобладает по всем важнейшим товарным группам: бумага и картон, транспортные средства, текстильные материалы, сахар, машины и оборудование и др. Нужно отметить, что отношения между Россией и Украиной менее тесны, чем с Беларусью. С давнего времени связи между Украиной и Беларусью довольно тесны и исторически сильны. Основные статьи экспорта в Белоруссию: бумага и картон, шерсть, жиры и масла животного и растительного происхождения, пластмассы и изделия из них, машины и оборудование и др., а в структуре белорусского экспорта: – средства наземного транспорта, машины и оборудование, нефтепродукты текстильные изделия и др. Республика Беларусь по значимости для Брянской области в качестве внешнеэкономического партнера вышла на первое место, а Украина занимает второе место. Основные статьи брянского экспорта составляют машиностроительная продукция (ав-

тогрейдеры, асфальтоукладчики, запчасти для двигателей тепловозов, кинескопы, транзисторы и микросхемы), металлопрокат, портландцемент, стекловолокно и ряд продовольственных товаров и товаров народного потребления [2].

Объем внешнеторговых сделок между Черниговской, Брянской и Гомельской областями может быть более существенным при наличии эффективно сконцентрированного взаимодействия каждой из сторон. Конечно же, наличие границ между странами предусматривает определенные трудности не только в экономическом сотрудничестве, но и в культурном развитии.

Существуют некоторые проблемы по реализации инвестиционного сотрудничества между областями, которые входят в еврорегион «Днепр». Для их решения необходимо создать выгодные условия для инвесторов и субъектов хозяйственной деятельности, а именно убрать приграничные барьеры и создать нормативно-правовую базу льготной инвестиционной деятельности на их территории.

Рассмотрим конкретные действия по реализации концепции еврорегиона «Днепр». Выделяют основные задачи дальнейшего развития еврорегионов:

- поддержка взаимовыгодных связей с соседними странами;
- осуществление мер по постепенному устранению препятствий (административных, правовых), сдерживающих развитие трансграничного сотрудничества;
- приведение украинского законодательства по вопросам регионально-го сотрудничества в соответствие с международными нормами [1].

Таким образом мы рассмотрели трансграничное сотрудничество сторон еврорегиона «Днепр» и выяснили, что процесс становления постоянных трансграничных связей на уровне еврорегиона является прогрессивным процессом. Сотрудничество Украины, России, и Беларуси имеет крепкую интеграционную составляющую, а значит и хорошие перспективы для более выгодного взаимодействия приграничных регионов еврорегиона «Днепр».

Литература: 1. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с. 2. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с. 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины. Регион: стратегия и приоритеты. X. 2007, №5. С. 16-32. 4. Голиков А.П., Казакова Н.А., Стратегия регионального развития: европейский контекст: Монография – Х.: Экограф, 2008. – 180 с. 5. Голиков А.П., Черномаз П.А. Международные экономические термины: словарь-справочник. – Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2007. – 332 с.

Ковалевская А.В.

**РОССИЙСКИЕ ИНВЕСТИЦИИ В УКРАИНЕ:
ЛОГИКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ**

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Дмитриев В.Н.*

В «Большом договоре» Украины и России, помимо политических вопросов, также прямо затрагиваются вопросы экономического сотрудничества. Так, в статье 15, стороны договариваются, что они «забеспечують сприятливі економічні, фінансові і правові умови для підприємницької та іншої господарської діяльності підприємств і організацій другої Сторони, включаючи стимулювання і взаємний захист їхніх інвестицій». Также они готовы поддержать «різні форми кооперації і прямих зв'язків між господарюючими суб'єктами обох держав». Более того, сразу вслед за «Большим договором» последовал Договор об экономическом сотрудничестве, который был ратифицирован уже в 1999 году. В нем вопрос поддержки инвестиций рассматривался более детально. Например, предлагалось двум сторонам обеспечить «формування окремих проектів і програм, сприяння розвитку кооперації, створенню спільних виробничих структур, взаємній участі у приватизації, в інвестиційних проектах». Причем межправительственные соглашения должны содействовать «заохоченню та взаємозахисту інвестицій».

Договор не выполняется, а инвесторы все идут куда? На деле же все было гладко лишь на бумаге. Практически не было никакого существенного участия в приватизации компаний одной из стран в приватизации в другой. О взаимной защите инвестиций и речь особо не шла – а редкие попытки поднять голос, как на одном, так и на другом поле, наталкивались на шквал критики «ура-патриотов». Между тем, взаимные инвестиции росли, вплоть до начала нынешнего кризиса; также постоянно росла и взаимная торговля. Как особый феномен стоит выделить существенный прирост именно российских инвесторов в Украину в течение последнего десятилетия. Причем абсолютно независимо от выполнения (вернее, невыполнения) положений «Большого договора» и Договора об экономическом сотрудничестве между двумя странами.

Так что же так привлекает российских инвесторов в Украине? Возможно, именно то, что за истекшее десятилетие в Украине сложилась своя собственная модель экономики. И многие ее отрасли и компании являются привлекательными для иностранных инвесторов, прежде всего, как раз для российских. При всем этом, эти самые российские инвесторы существенно отличаются от всех остальных, чему способствует множество причин, от

культурно-исторических до текущих, касающихся пути развития собственно российской экономики.

Если попытаться классифицировать особенности российских инвестиций в Украину, то их в целом можно свести к следующему:

- Все еще сохранилось множество связей на отраслевом, региональном и личном уровнях;
- Процесс вступления России в ВТО затягивается, а бизнесу надо куда-то выходить, и ближайший крупный рынок именно украинский;
- Россия все еще является наибольшим внешнеторговым партнером, с постоянно растущим товарооборотом;
- У российского бизнеса часто имеются готовые решения, адаптированные именно к постсоветским рынкам, в том числе к украинскому потребительскому рынку;
- Крупный российский капитал, в случае его лояльности к украинской власти, всегда может рассчитывать на серьезную политическую поддержку;
- Причем, с другой стороны, бизнес в России может подвергаться давлению со стороны властей и посему рассматривает Украину как схожий, однако более либеральный рынок, позволяющий диверсифицировать бизнес территориально;
- Российский капитал готов к участию в кооперационных проектах;
- Весьма многие россияне полагают, что приходят в Украину навсегда, поэтому более склонны реинвестировать (а не вывозить, в отличие от западных коллег) полученную прибыль.

Наконец, Украина может рассматриваться как плацдарм для дальнейшей экспансии, в Центральную Европу и Причерноморье.

Еще одна характерная особенность – российский капитал часто вводится теневыми способами (через офшоры и т.п.), что явно проявляется в наличии в экономическом пространстве Украины разрывов между официальными и реальными объемами российских инвестиций. Важно отметить, что зачастую российские инвесторы находятся в более выигрышном положении ввиду более легкого доступа к более обширным финансовым ресурсам, чем их украинские визави. Но, как бы то ни было, экономические отношения и правила игры за последние несколько лет стали в Украине все же благоприятнее, а это еще более привлекает российских инвесторов, делая присутствие российского бизнеса в Украине все более ощутимым.

Очевидно, что у российского бизнеса в Украине есть много success stories. Это и мобильная связь, и динамика отдельных банков и страховых компаний, и доминантные позиции на молочном рынке. Впрочем, такие истории касаются больше крупных корпораций, а не среднего бизнеса. Есть,

безусловно, и немало failures: к таковым провалам отнести можно и срыв инвестиционной программы ЛУКОЙЛа на Одесском НПЗ, и выход из производства парфюмерного концерна «Калина», множество неудач в кооперации по строительству самолетов, конфликты вокруг облэнегро, и пр.

Итак, по-прежнему в Украину идут в основном крупные компании, хотя их приход становится все более цивилизованным. Если на начальном этапе собственно приход многих российских компаний сопровождался теневой приватизацией, рейдерством или лоббированием интересов при поддержке властей, как центральных, так и региональных, то ныне приход все чаще зиждется уже либо на покупке готового бизнеса, либо даже на start-ups, запуске бизнеса «с нуля».

Так что, хоть российскому бизнесу в Украине приходится вести себя все более цивилизованно, но от этого он стратегически только выигрывает. Кстати, стоит выделить существенный рост отмеченных официально прямых инвестиций из России в 2007 – 2008 гг. Он ведь происходил не только ввиду абсолютного прироста, но и за счет относительного, поскольку капиталы в большей степени стали поступать легально.

На начало 2007 года, отраслевые доли официально определенных инвестиций (учтены Госкомстатом, без учета офшоров, реинвестиций и т.д.) из России в Украину аккумулятивным итогом были таковы:

Отрасль	%
Финансовый сектор	18,4
Нефтепереработка	8,4
Торговля	6,2
Транспорт и связь	5,9
Строительство	3,6
Пищепром	2,9
Отели и рестораны	2,3
Машиностроение	1,8
Сельское хозяйство	1,4
Химпром	1,0
Металлургия	0,8
Стройматериалы	0,6
Прочие	46,7

Очевидно, что, за исключением финансового (прежде всего, банковского) сектора, такая структура оказалась достаточно диверсифицированной, чтобы достойно встретить экономический кризис 2008-09 годов. О выводе своих инвестиций из Украины заявили лишь отдельные российские инвесторы-

застройщики («Миракс», «Интеко» и др.). В то же время, ряд других инвесторов заявил – даже в разгар кризиса – о наращивании своих инвестиционных проектов. Так что стоит ожидать, что одним из результатов кризиса для Украины станет усиление российской инвестиционной составляющей. Ведь «газовые войны» приходят и уходят, а частные (и не только) капиталы остаются.

Все это – лишь отдельные примеры российского инвестиционного присутствия. На самом деле сотни активно работающих в различных отраслях компаний сегодня на свой страх и риск сами выполняют то, что должен был развивать «Большой договор». Причем, часто не видя особой поддержки со стороны государства, как украинского, так и российского.

Парадоксально, но по мере политического удаления от России, Украина становится для российского бизнеса все более привлекательной, позволяя, в частности, диверсифицировать риски ведения бизнеса. Так что, несмотря на политические трения, выполнение – или невыполнение – международных соглашений, российское инвестиционное присутствие в Украине будет расти. Это – логика экономической целесообразности, которую, увы, многие политики и дипломаты до сих пор так и не поняли.

Литература: 1. Договор между Российской Федерацией и Украиной об экономическом сотрудничестве на 1998—2007 годы // Дипломатический вестник. – 1998. – №4. 2. <http://me.kmu.gov.ua/> 3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> 4. <http://rada.gov.ua/>

УДК 338.124.4(477)

Коверга Г.І.
ВПЛИВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ
НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

ХНУ імені В.Н. Каразіна
Наук. керівник: ст. викл. Савченко І.І.

Світова фінансова криза, що зародилась у США як криза ринку нерухомості і похідних фінансових інструментів, згідно з логікою глобалізації поширилася по всьому світу, вдаривши і по українському фінансовому ринку. За таких умов Україна зіткнулася з серйозними викликами щодо запобігання різкому знеціненню національної валюти й утримання цінової стабільності, уникнення колапсу кредитної системи і підтримання дієздатної платіжно-розрахункової системи, припинення руйнівних процесів ерозії внутрішніх депозитів і втечі резидентів від національної валюти, зменшен-

ня масштабів виведення іноземних капіталів і гарантування зовнішньої платоспроможності країни. Проблема світової фінансової кризи є на часі дуже актуальною і розглянута в багатьох періодичних виданнях таких як Фінанси України, Економіка України, Актуальні проблеми економіки, Економіст та інших.

Кризові явища здійснюють вплив на економіку України таким чином. Циклічне уповільнення темпів розвитку світової економіки, що в цілому може скоротити попит на експортну продукцію; зниження цін на нафту та метали; висока волатильність цін на світових ринках, коли спостерігаються різкі стрибки на біржові товари, залежно від ситуації на фінансових і валютних ринках. В економіці України ці явища можуть привести до зниження темпів зростання ВВП, погіршення платіжного балансу, девальвації гривні та «доларизації» економіки, скорочення надходжень і видатків бюджету, скорочення золотовалютних резервів, зміни темпів інфляції. Такі фактори як погіршення ситуації на зовнішніх ринках запозичень, падіння котирувань і банкрутство великих світових компаній, паніка на фінансових ринках, банкрутство великих інвестиційних банків, призведе до падіння ринкової вартості компаній України, зниження ліквідності, погіршення портфеля і активів банківської системи, зниження обсягів кредитування економіки, ризику невиконання зовнішніх запозичень, скорочення депозитної бази, банкрутство, поглинання, злиття корпорацій [2].

Виникнення у вересні-жовтні 2008 року нової хвилі кредитної кризи у розвинутих країнах, катастрофічне зниження левериджу міжнародних банків та зменшення схильності інвесторів до прийняття ризиків негативно позначилися на вартості та обсягах зовнішнього фінансування країн з ринками, що формуються. За 9 місяців 2008 року міжнародні інвестиційні фонди, які спеціалізуються на інвестиціях в економіки з ринками, що формуються, вивели з них 32,5 млрд. дол. США [1] Таким чином, концепція відмежування ринків, що формуються, від зрілих ринків довела свою неадекватність, а уряди більшості країн з низьким і середнім рівнями доходів змушені в режимі надзвичайних заходів вирішувати проблеми масового відпливу капіталів та зниження доходів від експорту.

На фінансовому ринку України механізм виникнення і поширення кризових явищ проявляється, перш за все, дефіцитом платіжного балансу і його подальшим зростанням з огляду на падіння світових цін на металопродукцію та скорочення припливу прямих, портфельних та фінансових інвестицій, через що формується від'ємне сальдо платіжного балансу, що веде до вилучення міжнародних резервів країни і робить неминуchoю подальшу девальвацію гривні.

Чинниками знецінення національної валюти стають погіршення цінової кон'юнктури на світових товарних ринках, зменшення доступності зовнішнього фінансування, вихід іноземних інвесторів з фінансового ринку України, зниження довіри до банківської системи.

Через погіршення фінансового стану підприємств-експортерів, загострюється ситуація на валютному ринку, скорочується дохідна частина бюджету та виникають труднощі з обслуговуванням зовнішніх позик і внутрішніх банківських кредитів підприємствами реального сектору.

Істотне погіршення банківських активів через зниження курсу національної валюти, що спричиняють значні валютні дисбаланси у банківському секторі, зменшення реальних доходів населення і зниження темпів та об'ємів виробництва.

Через великий об'єм зовнішнього боргу спостерігається зменшення надходжень нових позик, а також масове вилучення короткострокових фінансових вкладень нерезидентами знижують ліквідність для вітчизняних позичальників та роблять безпрецедентними масштаби втечі капіталу, що стає причиною дестабілізації фінансового ринку України і призводить до виснаження фінансового потенціалу економічного розвитку [3].

Наслідком впливу світової кризи на економіку України є зниження попиту на сталь на товарних ринках, що призвело до зниження обсягів виробництва і позначилося на розвитку суміжних виробництв. Банки мають достатньо коштів для погашення зовнішніх запозичень, але для деяких з них можуть виникнути проблеми з рефінансуванням боргу на світових фінансових ринках [2].

Підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що світова фінансова криза завдала досить великого удару економіці України, погіршивши стан її фінансового та банківського секторів, знецінивши національну валюту, загостривши ситуацію на валютному ринку та створивши дефіцит рахунку платіжного балансу.

Немає сумнівів, що світова спільнота подолає глобальну фінансову кризу, результатом якої стане повна зміна співвідношення сил. Враховуючи сучасний стан, а також економічні та політичні потрясіння, спрогнозувати результати цих змін дуже складно. Для України важливо не лише мінімізувати негативні впливи світової фінансової кризи, а й знайти відповідне місце в новій розстановці сил.

Література: 1. Інститут економічних досліджень і політичних консультацій // Місячний економічний моніторинг України. – 2008. – № 10. 2. Бобров С.А. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи та її вплив на економіку України // Фінанси України. – 2008. – № 12. 3. Вахтенко Т.П. Фінансова криза в Україні: фактори, механізм дії, заходи подолання // Фінанси України. – 2008. –

УДК 339.13

Крамаренко И. А.
СОСТАВЛЯЮЩИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ
В УКРАИНЕ И РОССИИ

ХНУ имени В. Н. Каразина
Науч. рук.: проф. Сидоров В. И.

Предпосылки кризиса в Украине были сформированы еще задолго до того как появилось ощущение мировых финансовых проблем. В настоящее время идет спор между многими политиками и экономистами, ждет ли экономику Украины дефолт?

Дефолт – это невыполнение договора займа, то есть неоплата своевременно процентов или основного долга по долговым обязательствам. Дефолт классифицируют на три основных вида: дефолт по банковским долгам- неспособность частных банков отвечать по своим обязательствам перед клиентами и кредиторами; дефолт государства по обязательствам в национальной валюте- перед компаниями, инвестировавшими в государственные ценные бумаги и суверенный дефолт- невозможность государства расплачиваться по обязательствам в иностранной валюте [1]. Ситуацию в Украине можно отнести к третьей классификации дефолта.

Экономика Украины находится в весьма тяжелом состоянии, и сигнализируют об этом не только ежемесячно ухудшающиеся экономические показатели или стремительно обесценивающая гривня, но и большие проблемы с наполняемостью Государственного бюджета.

Негативное сальдо увеличилось, в том числе из-за падения гривни, что привело к ограничению экспорта, а так же одновременному поощрению импорта товаров в Украину. Украина покупает за рубежом товаров больше, чем продает. По данным Госкомстата наиболее значительную долю в товарной структуре украинского импорта за 2008 год составляют энергоносители (26,7%), машинооборудование (15,6%), минеральные продукты (29,7%) [5]. Можно сделать вывод, что значительный дефицит внешней торговли является сугубо потребительским. В России при положительном сальдо торгового баланса за январь-февраль 2009 года составило 16 млрд. США. Это существенно меньше, чем в предыдущие периоды 2008 г. и 2007 г. Центральный банк России также обнародовал данные по объему иностранных активов

российских банков. Так, в январе-феврале 2009 года они сократились на 15 млрд. дол. США, пассивы – на 10 млрд. дол.

Финансовая система страны остается на плаву благодаря положительному финансовому балансу, только за 2008 год прирост иностранного капитала в экономику Украины составил 7,88 млрд. дол. [5]. За счет мощного входящего финансового потока общий платежный баланс остается положительным. Если посмотреть внимательно в структуру вошедшего в Украину финансового потока, то можно увидеть потенциальную угрозу дефолта. Еще более серьезные опасения внушают объем и структура украинского долга. По данным Нацбанка, общий долг составляет более 115 млрд. дол., где 45 млрд. дол. [5] – это фактически прямые иностранные инвестиции. В нынешней сложной ситуации для многих экономических субъектов единственным способом погасить свои долги иностранцам оказывается рефинансирование. Но в связи с мировым кризисом ликвидности и ухудшением кредитного рейтинга Украины, украинским банкам и корпорациям все сложнее привлекать иностранные займы для погашения старых кредитов. Для привлечения иностранных денег Кабмин старается максимально либерализовать условия для деятельности транснациональных компаний, одновременно ухудшая ситуацию для национальных производителей. Например – вступление в ВТО на невыгодных условиях для Украины повлекло за собой резкое увеличение импорта товаров, усложнив положение национальной промышленности и сельскохозяйственного производства [5]. Вместе с постоянным потребительским кредитованием, направленным в основном на потребление иностранных товаров, это приводит к еще большему росту импорта и ухудшению внешнего торгового баланса страны, а соответственно и к росту внешнего долга.

По мнению аналитиков Commerzbank У. Лейтмана и В. Пиковского, Украина не сможет расплачиваться по обязательствам в иностранной валюте [7]. Аргументы – уровень инфляции, возросшая вероятность отказа Международного валютного фонда от предоставления следующих траншей стабилизационного кредита. По оценке ООН, Украина находится в мировых лидерах по падению промышленного производства, обесцениванию национальной валюты и безработице, что в скором будущем и может привести страну к банкротству.

Правительство на все это отреагировало своеобразно – Госкомстат отказался ежемесячно обнародовать проценты ВВП. По расчетам НБУ, сокращение ВВП в январе 2009 года достигло 20% к аналогичному месяцу предыдущего года [6]. Все очень тяжело и в главных украинских отраслях – металлургии и химии. Снизилось производство стали на 46% в январе 2009

года по сравнению с январем 2008 года [5]. Металлурги работают на экспорт только по коротким заказам. Химическая промышленность в целом снизилась на 26,8%. Кризис в промышленности сильнее, чем в других отраслях. В январе объем промышленного производства упал на 34,1%. Уменьшение производства в пищевой промышленности за месяц составило 14,3%. Объемы строительства в январе снижались на 57,6%, приостановлено приблизительно около 80% новострой., а товарооборот розничной торговли сократился на 7,8% [5]. Тоже можно сказать и про экономику России, доходы от экспорта природного газа в январе 2009 года снизились в 3 раза- до 1,9 млрд. дол. Объем экспорта газа в дальнее зарубежье снижались в 3,6 раза- до 4,8 млрд. куб. м. Вместе с падением доходов сократилась и добыча ресурсов. По данным Росстата, добыча нефти и газового конденсата в России в январе 2009 года уменьшилась на 0,8% по сравнению с аналогичным периодом прошлого года и составила 41 млн. т. В тот же период добыча природного газа снизилась на 10,5% и составила 55,2 млрд. куб. м [8].

Ситуация усугубила дальнейшее снижение кредитных рейтингов Украины, в январе 2009 года портфель банковских кредитов, в выданных частным лицам, сократился на 1,6% [5]. Нехватка гривни грозит вызвать банкротство многих финансовых учреждений и коллапс расчетов между предприятиями. Компании начали увольнять сотрудников, а срыв выполнения контрактов вызвал повальный кризис неплательщиков.

Далее разворачивание кризиса стала паника среди населения, связанная с проблемами в банковском секторе и повышением курса доллара на валютном рынке. Люди начали снимать массово свои вклады в банках и конвертировать их в наличную валюту, что привело к дальнейшему падению курса гривни на наличном рынке. В таком случае Нацбанк запретил банкам выдавать людям досрочные депозиты.

Для того, чтобы ситуация не переросла в депрессию стран, необходимо осуществить ряд мер подготавливающих почву для выхода из кризиса, как для Украины так и для России. Во первых – надо защитить внутренний рынок, поддержать экспортеров, также добиваться уменьшения налоговой нагрузки. Во вторых – приведение в порядок банковской системы, обеспечить доступ к кредитным ресурсам на приемлемых условиях, четко формировать все условия стимулирования развития внутреннего рынка в период ухудшения конъюнктуры на внешних рынках. В третьих – бороться за каждое рабочее место. Таким образом, осуществление указанных мер, дает возможность выхода из сложившегося кризиса.

Литература: 1. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь. 4-е издание перераб. и доп.- М.:ИНФРА- М, 2005. 2. А.П. Голиков, Н.А. Казакова, О.В.

Ракосий «Украина и ВТО: перспективы сотрудничества, ожидаемые результаты» // Вестник Харьковского национального университета имени Каразина № 580, Харьков.- 2003, с. 244-249. 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины. Регион: стратегия и приоритеты. Х. 2007, №5. С. 16-32. 4. Голиков А.П., Казакова Н.А., Стратегия регионального развития: европейский контекст: Монография – Х.: Экограф, 2008. – 180 с. 5. Сайт - www.ukrstat.gov.ua 6. Сайт НБУ www.bank.gov.ua 7. www.weekly.ua 8. www.gks.ru

УДК 339.9 (477:470)

Крупка М.О.

УКРАЇНО-РОСІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ХНУ імені В.Н.Каразіна

Наук. керівник: д.е.н., проф. Воробьов Е.М.

Україна і Росія є незалежними суб'єктами міжнародного права, провідними державами європейського і пострадянського простору, від взаємного розуміння та партнерських відносин між якими залежить стабільність не тільки в регіоні, а й на континенті в цілому. РФ є стратегічним партнером України, з яким наша країна розвиває і поглиблює співпрацю в усіх площинах міжнародного життя. Відносини з РФ є пріоритетним напрямом зовнішньої політики України. В «Основних напрямках зовнішньої політики України», схвалених Верховною Радою України 2 липня 1993 р., зазначено, що з огляду на особливості історичного розвитку, геополітичного і гео економічного розташування українсько-російські відносини є домінантою двосторонніх відносин з прикордонними державами [1].

Напрями політичних відносин між Україною і РФ визначає торговельно-економічна співпраця. Росія є основним торговельним партнером України й донині, хоча в цілому об'єми економічного співробітництва протягом років значно змінювалися. Частка Росії серед інших країн у торгівлі з Україною коливалась у межах 45%, а Україна посідала перше місце з обсягів товарообігу з Росією серед країн СНД. Україна постачала в Росію 55% чорних металів, 10% технологічного обладнання, а також продовольчі товари: цукор, молочну продукцію, м'ясо. З Росії в Україну поступали нафта, газ, залізна руда, технологічне обладнання [2]. Товарообіг між Росією та Україною за підсумками 2008 р. досяг 40 млрд. доларів, ріст товарообігу склав 32,6% у порівнянні з 2007 роком. Найбільші обсяги експортних поставок Україна здійснювала до РФ (24,1% від загального експорту) і найбільші імпорتنі надходження одержувала з РФ (24,2%). Приріст у машинобудівельній галузі досяг 144%, у хімічній – 134,5% та у металургійній галузі – 121,4% [5].

Водночас триває перерозподіл українського ринку, до якого найбільший інтерес виявляють російські бізнесмени і поступово змінюють свої позиції в Україні.

Визначальним напрямом в українсько-російському економічному співробітництві є енергетична галузь. Виконання українських енергетичних програм залежить не тільки від ефективного процесу економічних реформ в Україні, а й від співпраці з країнами СНД, передусім із Росією. Через РФ проходять транзитні шляхи українського імпорту енергоносіїв із інших країн Співдружності: Туркменістану, Казахстану, Узбекистану, Азербайджану. Через територію України прокладені транзитні шляхи в Європу, якими Росія постачає енергоресурсами європейські країни.

Країни співробітничать в атомній енергетиці. Вітчизняна промисловість задовольняє лише 15% потреб ядерно-енергетичного комплексу України, а оснащення, матеріали, прилади постачаються з Росії та інших країн СНД і Заходу. Російське АТ «Концерн ТВЕЛ» щорічно постачає в Україну ядерні матеріали на загальну суму 200–250 млн. доларів., 20% уранової сировини, що поступає в Росію, добувається в Україні.

Важливою проблемою є транзит нафти і газу українською територією. Проблема, що склалася з глибокою залежністю України від російських енергоносіїв, можна розв'язати двома шляхами: набути членства в ЄврАзЕС – ЄЄП і реалізувати режим вільної торгівлі з РФ, який охоплюватиме безмитну торгівлю енергоносіями, або, враховуючи стратегічний курс України на членство в Євросоюзі, – диверсифікувати свій енергетичний імпорт завдяки хоча б частковій відмові від послуг Росії і купувати нафту та природний газ в інших країнах. Другий варіант – віднайдення альтернативних джерел енергоресурсів – видається більш привабливим, але для цього потрібні час і певні кошти. Нині українською ГТС проходить 90% усього газового експорту Росії в Європу, що забезпечує Україні транзитну монополію в цілій галузі [3].

Енергетична стратегія України має враховувати той факт, що в найближче десятиліття Росія інтенсивно створюватиме альтернативні шляхи для експорту енергоресурсів з метою максимально скоротити транзит через сусідні країни. Україна може зайняти своє місце у світовому нафто-газотранзиті в тому разі, коли відмовиться від уявлень про своє непорушне монопольне становище, провадитиме більш зважену, прагматичну політику.

Активно розвиваються українсько-російські зв'язки у військово-промисловому комплексі. Основними напрямками залишаються ракетно-космічна та авіабудівна галузі, де країни мають виступати не конкурентами, а партнерами. Двосторонні зв'язки наближають тут до 40%, а в деяких вузьких галузях до 60%. Не слід забувати, що Україна і Росія виступають жорсткими

конкурентами у військовій сфері: російська сторона блокує напрями, в яких не потребує участі українських фахівців.

Україна з її високим технологічним і кадровим потенціалом потенційно готова до масштабного розширення співробітництва. Саме розвиток військово – технічного співробітництва дає можливість реалізувати багатопланове завдання: пріоритетним є розширення співробітництва в таких напрямках, як розробка, виробництво і збут на внутрішньому і зовнішньому ринках продукції авіаційно-космічної галузі; виробництво звичайних видів озброєнь; проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, пов'язаних із створенням нових зразків озброєнь, тощо.

Традиційно розвивається співробітництво в галузі науки і техніки, що спирається на Договір про співробітництво між Російською академією наук та Академією наук України та Договір про наукове співробітництво між Сибірським відділенням Російської академії наук та Національною академією наук України. Успіхи українських учених у таких важливих напрямках, як дослідження космічного простору, нанофізика та наноелектроніка, актуальні проблеми економіки та історії тощо презентувалися на спільних засіданнях академії наук [3].

Національне космічне агентство України бере участь у науковому проєкті з космічного матеріалознавства «Автоматична універсальна орбітальна станція – Фотон» у рамках Федеральної космічної програми РФ, за яким досліджуються сонячно земні зв'язки. Космічні агентства та академії наук сформулювали українсько-російську програму наукових досліджень і технологічних експериментів на російському сегменті міжнародної космічної станції. Спільними зусиллями вчених України, Туреччини, Росія та США з використанням новітніх технологій стеження за станом морського середовища і приводної атмосфери отримано оцінки мезомасштабної мінливості течій та інших характеристик поверхневого і понадповерхневого шарів Чорного моря.

Українські вчені традиційно беруть участь у роботі Об'єднаного інституту ядерних досліджень у м. Дубна, співробітничаять із науковими центрами впливових міжнародних організацій. Зокрема, на базі Національної академії наук під егідою ОЧЕС створено Міжнародний центр дослідження води, який має вирішувати проблеми, пов'язані з забезпеченням країн Чорноморського регіону питною водою.

У березні 2001р. Україна, РФ і Казахстан створили спільне підприємство з виробництва ядерного палива для АЕС. Поступово реалізується двостороння Програма науково – технічного співробітництва на 1998 – 2007рр. українська сторона фінансово підтримала десять проєктів з нанофізики (на загальну суму 200 тис. грн.), розробляється тристороння угода між Україною, Росією і Казахстаном, пов'язана з реалізацією програми «Дніпро».

Поширюється співпраця регіонів України і Росії, започаткована Радою прикордонних областей, створеною 1993р., і закріплена Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку економічного співробітництва областей України із суміжними прикордонними областями РФ» від 3 серпня 1994р.

З ініціативи Ради прикордонних областей розроблено і 27 січня 1995р. підписано міжурядову Угоду про співробітництво прикордонних областей РФ і України. У цьому документі йшлося про те, що уряди сприятимуть співпраці Донецької, Запорізької, Луганської, Сумської, Харківської і Чернігівської областей України з відповідно Белгородською, Брянською, Воронежською, Курською, Ростовською областями і Краснодарським краєм Росії. Між федераціями Росії та областями України укладено понад 250 угод про співробітництво.

Програмою міжрегіонального і прикордонного співробітництва України і РФ затверджені спільні заходи у паливно – енергетичному комплексі, медичній і мікробіологічній промисловості, будівництві, гуманітарній і соціальної сфері [3].

Аналізуючи українсько – російські економічні відносини, необхідно враховувати, що енергетична залежність України і Росії є взаємною: територію України прокладені транзитні шляхи в Європу, якими Росія постачає європейські (і не тільки європейські) країни енергоресурсами [4].

Українсько-російські відносини в своєму становленні подолали шлях від декларативних, стихійно некерованих, яким часто бракувало логіки і відчуття самозбереження, до прагматично-вибіркових і певною мірою стриманих. Майбутнє українсько-російських відносин – за взаємоповагою державної суверенності, партнерством, взаєморозумінням і можливими поступками, що сприятиме виходу і України, і РФ на високий економічний рівень розвитку.

Одним із актуальних питань української зовнішньої політики продовжує залишатися проблема збереження позитиву відносин з Росією поряд із реалізацією інтегрування в Європу. Стратегічний вибір України – європейська інтеграція. Цей напрям визначений державною програмою розвитку і не підлягає кардинальним змінам. Україна бере активну участь у створенні колективної і регіональної системи безпеки.

Таким чином, основними критеріями стратегічної співпраці мають бути: 1) базові принципи співробітництва; 2) довіра, невтручання у внутрішні справи; 3) повага до обраного варіанта розвитку; 4) збіг напрямів реформування суспільних відносин та доцільність використання досвіду кожної з країн; 5) зовнішньополітична й зовнішньоекономічна орієнтація державного керівництва, основної частини кадрів і ділових кіл.

Література: 1. Філіпенко А.С. , Будкін В.С. , Рогач О.І. та ін. – Світова економіка: Підручник К.: Либідь, 2007. 2. Філіпенко А.С. , Рогач О.І., Шнирков О.І та ін. – Світова економіка: Підручник К.: Либідь, 2000. 3. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України: Підручник. – К.: Либідь, 2006. 4. Інтерфакс. 2005. 22 лютого 5. www.news.liga.net

УДК 339.94.:338.2

Кудинец Д. С.

ОСНОВНЫЕ ПОНЯТИЯ И СУЩНОСТЬ ИНОСТРАННОГО ТУРИЗМА

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. Казакова Н.А.*

Согласно определения, предложенного Международной ассоциацией научных экспертов в области туризма, туризм – это совокупность отношений и явлений, которые возникают во время перемещения и пребывания людей в местах, отличных от их постоянного места проживания и работы [4].

Международный туризм охватывает поездки путешествующих лиц с туристическими целями за пределы страны постоянного жительства.

В международном туризме выделяют две его формы – въездной (иностранный) и выездной (зарубежный), которые различаются по направлению туристического потока. Один и тот же турист может быть классифицирован как въезжающий и выезжающий одновременно в зависимости от того, по отношению к какой стране описывается его перемещение. Различают страну происхождения туриста, которую он покидает, и страну назначения, куда прибывает. В первом случае, речь идет о выездном (зарубежном), а во втором – о въездном (иностранном) туризме.

Иностранные туристы и экскурсанты перемещают денежную массу из страны постоянного жительства в принимающую страну. Граждане, путешествующие ради удовольствия, с деловыми, лечебными или культовыми целями, при всем различии мотивов пребывания за границей, ввозят валюту в принимающую страну и в равной степени увеличивают валютные поступления в ее бюджет и тем самым активизируют ее платежный баланс. Поэтому приезд иностранных туристов получил название активного туризма. Напротив, выезд туристов сопряжен с оттоком национальной денежной единицы из стран постоянного проживания. Международные платежи по туристическим операциям такого рода фиксируются в пассиве платежного баланса страны – поставщика туристов, а сам туризм именуется пассивным.

Иностранный туризм развивается под влиянием множества факторов, которые можно объединить в три группы: демографическую, экономическую и социальную [4].

К демографическим факторам относятся: рост населения мира, процесс урбанизации, приводящий к концентрации населения, формирование стереотипа подвижного образа жизни, так как жители крупных городов остро чувствуют необходимость в смене обстановки для восстановления физических и духовных сил. Возрастает интерес друг к другу народов различных стран, имеющих общий родственный язык, что связано, прежде всего, с отсутствием языкового барьера, общностью интересов и культуры.

Экономические факторы связаны с развитием мировой экономики, в которой наблюдается устойчивая тенденция к увеличению производства услуг по сравнению с производством товаров и, как следствие, увеличение доли потребления услуг. К экономическим факторам относятся и ускорение научно-технического прогресса во всех отраслях, увеличение доходов населения. Развитие материально-технической базы иностранного туризма, создание новых форм приема и обслуживания иностранных туристов способствуют интенсификации туристских передвижений.

Социальные факторы – это факторы, связанные с условиями жизни и деятельности человека. Прямое воздействие на развитие иностранного туризма оказывает увеличение продолжительности оплачиваемого отпуска, в том числе имеющая место в отдельных странах тенденция деления отпуска на две части, что позволяет в течение года совершать два путешествия (летом и зимой) [1].

Туристические прибытия иностранцев в принимающие страны оказывают влияние на межгосударственные отношения, регулируемые нормами международного публичного права; на отношения иностранных юридических лиц, регулируемых нормами международного частного права; на отношения, возникающие при туристическом обмене, которые не ограничиваются пределами одного из государств-участников и подлежат гражданско-правовому регулированию. В данной сфере возникают проблемы, связанные с применением законодательств. Их наличие в международных туристических договорах предопределяет не только особенности этих отношений, но и большую сложность договорно-правовой регламентации при иностранном туризме.

Литература: 1. Туризм – новый источник экономического роста Китая // Китайский информ. интернет-центр (<http://www.china.org>). 2. Сазыкин А.М., Глушко А.А. Туризм в АТР: истоки кризиса // Российский Дальний Восток и страны АТР: проблемы развития экономических отношений. – Владивосток, 2001. – с. 339-340. 3. Сотрудничество китайских и российских турфирм в организации поездок китайских граждан в Российскую Федерацию // Китайский инф. интернет-центр (<http://www.china.org>). 4. Сазыкин А.М., Глушко А.А. Перспективы развития въездного туризма Приморского края // Туризм и региональное развитие. – Смоленск, 2000. – с. 320-322. 5. Мстиславский С. Ки-

тай – Россия: на пороге туристического бума // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 2001. – №8. – с. 60-61. 6. Перспективы открытия туристической зоны на базе пограничной реки военного назначения // Китайский информ. интернет-центр (<http://www.china.org>). 7. В аймаке Хулунбуир создается ктайско-российско-монгольская экономическая зона // Китайский информационный Интернет-центр (<http://www.china.org>). 8. China tourism statistic / WTO in China (http://www.world-tourism.org/market_research). 9. CNTO.ORG Tourism Database (<http://www.cnto.org/tourism> om 15.02.2003).

339.942 (477:253.2)

Кудрявцев К.А.
ЕВРОРЕГИОН «СЛОБОЖАНЩИНА» — ОСНОВА
ПОЛИЦЕНТРИЧНОГО РАЗВИТИЯ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

*ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. Казакова Н.А.*

Основной задачей европейской интеграции стало межгосударственное трансграничное сотрудничество. По мере интернационализации экономических, социальных сфер центр активности взаимных отношений соседних стран постепенно перемещается на региональный, местный уровни, развивая и укрепляя прямые связи между территориальными сообществами.

На сегодня в Европе насчитывается свыше 120 еврорегионов и продолжается процесс их создания. Первые еврорегионы были созданы в 50-е годы XX в. в соседствующих странах Западной Европы – Германии, Франции, Люксембурге. Современная задача еврорегионов ставиться таким образом, чтобы в приграничных территориях в полной мере был реализован экономический, интеллектуальный, предпринимательский и культурный потенциал [2].

Развитие Украины предполагает дальнейшее укрепление добрососедских отношений с пограничными государствами. Это является естественным закономерным процессом и одним из обязательных условий вхождения Украины в Европейский Союз. Выяснение роли регионов в развитии трансграничного сотрудничества требует обоснованных теоретико-методологических основ данной проблемы.

Суть еврорегионов в том, чтобы они являлись главной, цементирующей, организационной структурной, управленческой единицей для добровольного сотрудничества приграничных локальных образований (городов, сел, районов, общественных, культурных, научных организаций и др.).

Исследователи проблемы выделяют три группы еврорегионов.

- Первая группа – еврорегионы внутри ЕС, созданные на внутренних границах стран ЕС, имеющие значительный опыт работы, например евро-регион Маас-Рейн.

- Вторая группа – это еврорегионы, созданные странами ЕС и их соседями, где процессы сотрудничества идут более сложно, ввиду целого ряда причин, например, отсутствия общей законодательной базы. Примером могут быть еврорегионы Германии и Польши, Финляндии и России.

- Третья группа еврорегионов – это те еврорегионы, которые созданы постсоциалистическими странами, например еврорегионы Буг, Крпаты, Нижний Дунай, созданные на западных рубежах Украины с соседствующими странами. Главной проблемой данной группы еврорегионов является недостаточно эффективная региональная власть на местах.

Еврорегионы украинско-российского приграничья (Донецкая, Луганская, Харьковская, Сумская и Черниговская области с украинской стороны, Ростовская, Воронежская, Белгородская, Курская и Брянская области с российской стороны) имеют много общего. В частности, это общее историческое прошлое в масштабах одной страны, наличие взаимных диаспор, единое территориальное пространство, сходные природно-климатические условия и др. Данные факты определяют основополагающие предпосылки для активизации трансграничного сотрудничества на уровне макрорегионов, что безусловно отвечает основным требованиям политики еврорегионализации в восточном направлении.

На территориях, которые развивались на протяжении продолжительного времени с едиными системами расселения, которые были транзитными для потоков товаров и людей, возникли государственные границы с барьерными функциями [5].

В 2003 году было подписано соглашение о создании еврорегиона «Слобожанщина», в состав которого вошли Харьковская и Белгородская области.

Пространственная структура еврорегиона «Слобожанщина» выражена в виде трех функциональных зон, вложенных друг в друга. Ключевой элемент модели – урборегион, охватывает наиболее густонаселенную территорию с высокоразвитой инфраструктурой. В пределах этой зоны расположены областные центры Харьков и Белгород, районные центры – Шебекино, Старый Оскол, Губкин, Короча (Россия) и Волчанск, Дергачи, Чугуев (Украина). Здесь сосредоточен основной промышленный и научно-технический потенциал еврорегиона (29% территории области).

Вокруг урборегиона располагается экорегион, в который входят Грайворонский, Яковлевский, Прохоровский, Валуйский, Волоконовский, Новооскольский, Чернянский, центральная и восточная часть Старооскольского

и восточная часть Губкинского районов Белгородщины (33% территории). Внутри еврорегиона расположена зона паритетного квотирования в составе Шебекинского и Волчанского районов [1].

Третий элемент территориальной конструкции еврорегиона – периферийная зона, которая не участвует в активном взаимодействии и является резервом для расширения (38% территории области).

Начиная с 2005 года в рамках Еврорегиона «Слобожанщина» отрабатывается модель локального межрегионального сотрудничества. Харьковская область представляет собой модель однополюсного развития. В областном центре сконцентрирован основной промышленный, технологический и научный потенциал региона [3].

Активизация деятельности в приграничных районах будет способствовать децентрализации области и повышению общей конкурентноспособности. Повышение промышленного потенциала и улучшение транспортной инфраструктуры в приграничной зоне увеличит занятость населения данных территорий [4].

Основными задачами поставленными в рамках реализации проекта на 2009 год являются:

- Реконструкция автодороги Харьков-Волчанск-КПП «Плетневка»;
- Экологическое оздоровление бассейна реки Северский Донец;
- Гармонизация механизмов трансграничного обеспечения биологической безопасности в Еврорегионе «Слобожанщина»;
- Трансграничный туристический маршрут «Природное и культурное наследие Слобожанщины».

Развитие еврорегиона требует значительных капиталовложений. Необходимо провести ряд мер для повышения инвестиционной привлекательности проекта.

Прежде всего для более активного развития еврорегиона и реализации намеченных мероприятий необходима популяризация данного проекта среди населения. Одним из шагов будет являться создание интернет-ресурса еврорегиона «Слобожанщина», который призван стать основой двусторонней коммуникации между жителями еврорегиона друг с другом и с миром.

Харьков – один из городов, принимающих чемпионат Европы по футболу 2012 г. Данное мероприятие предполагает привлечение значительных туристических потоков в наш город. Направление Харьков – Белгород это один из маршрутов въезда гостей в город Харьков. Развитие соответствующей инфраструктуры с привлечением частных средств в Харьковской и Белгородской областях будет способствовать развитию приграничных районов, упрощению и оптимизации прохождения границы.

Активная работа в рамках проекта еврорегион «Слобожанщина» дает возможность как Харьковской, так и Белгородской областям создать необходимые инструменты и инфраструктуру для структурных изменений, которые будут способствовать скорейшему включению приграничных районов в активную межобластную кооперацию, внешнеэкономическую деятельность, децентрализации областей, и развитие в районах экспортноориентированных предприятий. Данное направление является одним из наиболее актуальных для Харьковской области так как при своей реализации дает возможность построения полицентричной модели развития и выравнивания диспропорций в Харьковском регионе.

Литература: 1. Амоша О. Особливості розвитку прикордонного співробітництва промислового регіону // Економіст. – 2005. – № 9. с. 28-30. 2. Голиков А.П., Казакова Н.А. Стратегия регионального развития: европейский контекст. – Харьков: Экограф, 2008. – 180 с. 3. Кирюхин А.М. Территориальная структура еврорегиона // Слобожанщина. – Бизнесинформ, 2000. – №6. – С. 49-50. 4. Макогон Ю.В., Ляшенко В.И. Формы и направления межрегионального трансграничного экономического сотрудничества. – Донецк: Юго-Восток, 2003. 5. Мікула Н.А. Теоретико-методологічні та практичні аспекти функціонування еврорегіонів // Регіональна економіка. – 2004. № 4. – с. 53-63.

УДК 339.743:338.27

Кулишова Я.В.
НАПРАВЛЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОГО
ПОТЕНЦИАЛА МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ
НА РОССИЙСКОМ РЫНКЕ

*Донецкий национальный университет
Науч. рук.: д.э.н., проф. Сидорова А.В.*

Развитие и углубление международных связей оказывает влияние на состояние экономики любой страны, которое отражается на финансово-экономической деятельности отдельного предприятия в силу активных интеграционных процессов в современной мировой экономике. Для многих предприятий становятся актуальными вопросы экономической оценки внешней торговли товарами для формирования эффективных экспортно-импортных операций. По этой причине повышение эффективности внешней торговли – важнейший фактор экономии труда и материальных ресурсов страны в целом, отдельных её регионов и субъектов. Аспектами экономической оценки эффективности экспорта и импорта страны занимались Бланк А. [1], Волкодавова Е.В. [2], Горбенюк А. [3], Кемпбэл Д. [4], Кругман П.Р. [5], Макогон Ю.В. [6].

Однако научно-методическое обоснование их решения в экономической литературе представлено не системно, не разработаны показатели для практической оценки эффективности внешней торговли товарами, а, следовательно, и направления формирования экономически выгодных экспортно-импортных операций.

Целью исследования является разработка практических рекомендаций по оценке экономической эффективности внешней торговли товарами в условиях развития внешнеэкономических связей предприятий Украины как фактора реализации внешнеэкономического потенциала промышленных предприятий.

На рис. 1 представлена разработанная автором схема составляющих внешнеэкономического потенциала. Согласно схеме, реализация внешнеэкономического потенциала должна быть направлена на гармонизацию интересов, эффективное импортозамещение и достижение устойчивого развития на основе международного сотрудничества.

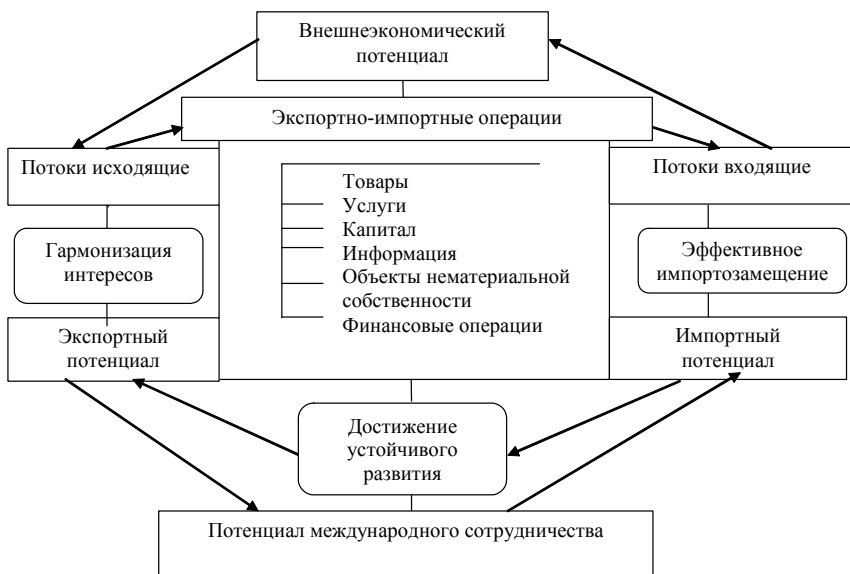

Рис. 1. Структура внешнеэкономического потенциала

В Украине сложилась сырьевая направленность реализации внешнеэкономического потенциала. Так, удельный вес продукции металлургии в общем объеме экспорта в 2008 г. составил 34,3%. Несмотря на некоторое снижение экспорта продукции металлургии в четвертом квартале, экспорт в 2008 г. по сравнению с 2007 г. увеличился на 33,0%, импорт – на 34,7%. В

Российскую Федерацию было экспортировано более 70% ассортимента металлургической продукции [рассчитано по данным 7]. Однако практически отсутствует экспорт таких видов продукции как прокат гофрированный, прокат тоньше 5 мм, прокат с четырьмя гранями, прокат плоский из нержавеющей стали, прокат толщиной свыше 10мм, свыше 4,75 мм, 3 мм, прутки и бруски из горячекатаной нержавеющей стали, прокат из быстрорезанной стали. Данная продукция импортируется из других стран, следовательно, Украина является чистым импортером данных видов металлопродукции. Поэтому для повышения эффективности формирования и реализации внешнеэкономического потенциала необходимо оценка эффективности экспорта и импорта по товарной структуре внешней торговли.

Для оценки эффективности внешнеэкономического оборота, экспорта и импорта в работе Сидоровой А.В. предложен индекс ценовых соотношений [8, с. 93], который по своему построению является территориальным индексом. Он позволяет получить не только относительный, но и абсолютный результат ценовых соотношений.

$$I_{qc} = \frac{\bar{p}_{p_2}}{\bar{p}_{p_1}} = \frac{\sum p_A^3 q_A^3}{\sum \bar{p}^3 q_A^3} \div \frac{\sum p_A^H q_A^H}{\sum \bar{p}^H q_A^H},$$

где p – цена; q – физический объем продукции; $\sum p_A^3 q_A^3$ – стоимость экспорта в страну «А»; $\sum p_A^H q_A^H$ – стоимость импорта из страны «А»; $\sum \bar{p}^3 q_A^3$, $\sum \bar{p}^H q_A^H$ – стоимость соответственно экспорта и импорта в страну «А», взвешенные по средней цене для группы стран.

Благоприятным результат ценовых соотношений является в том случае, если индекс по экспорту – больше 1, по импорту – меньше 1.

Для расчета индекса ценовых соотношений были взяты данные об экспорте (импорте) сырьевого вида продукции (чугун в первичных формах) за 2008 г., результаты расчетов приведены в таблице 1.

В 2008 г. средняя экспортная цена на чугун в первичных формах составила 0,496 за 1 кг, импортная – 0,576 долл. Спрос на импортную продукцию обусловлен ее более высоким качеством.

Результаты расчетов свидетельствуют об эффективности экспорта чугуна украинскими предприятиями в Молдавию и Российскую Федерацию, в отдельные страны Европы, Японию и Марокко. По импорту данного вида металлургической продукции индекс ценовых соотношений меньше 1 только для Российской Федерации, что свидетельствует об эффективности внешней торговли чугуном в первичных формах. Абсолютный результат ценовых соотношений в торговле с Россией составил 110,3 тыс. долл. за счет более высокой экспортной цены по сравнению с другими странами.

Таблица 1

Индексы ценовых соотношений по экспорту чугуна за 2008 г.

Страны	Количество чугуна - на экспорт, тыс. т	Стои-мость, тыс. долл. США	Цена за 1 кг чугу- на, долл.	Индекс ценовых соотно- шений	Абсолют. результат ценовых соотношений, тыс. долл.
Экспорт					
Страны СНГ	11832,78	7655,4	0,647	1,306	1786,341
Молдавия	11425,15	7347,0	0,643	1,298	1680,126
Россия	275,87	247,1	0,896	1,808	110,2685
Узбекистан	131,76	61,2	0,464	0,937	-4,15296
Европа	1460648	722443,0	0,500	1,009	-2038,41
Болгария	638272,8	319160,4	0,419	0,845	2577,091
Эстония	5364,4	2245,8	0,721	1,456	-414,942
Испания	68,47	49,4	0,635	1,282	15,43888
Италия	61159,15	38860,5	0,469	0,946	8525,562
Польша	464107,3	217491,0	0,527	1,063	-12706,2
Румыния	74356,98	39166,7	0,575	1,160	2285,638
Словакия	1678,23	964,5	0,462	0,932	132,0979
Великобритания	2207,83	1020,0	0,659	1,330	-75,0837
Чешская респ.	29081,9	19160,0	0,815	1,644	4735,378
Азия	248,6	202,5	0,499	1,008	79,1944
Турция	299124,4	149382,6	0,494	0,996	1016,898
Япония	273925,6	135222,4	0,562	1,134	-644,698
Африка	25198,73	14160,2	0,448	0,903	1661,63
Египет	31341,64	14026,8	0,447	0,902	-1518,65
Марокко	194,74	106,8	0,548	1,107	10,20896
США	491909,1	239873,1	0,488	0,984	-4113,81
Импорт					
Россия	129260,7	74343,4	0,575	0,999	54,7
Польша	18,1	64,8	3,589	6,236	-54,4
Китай	0,030	0,3	17,375	10,000	-0,3

[Расчитано автором по данным 7]

Такой подход позволяет констатировать о необходимости развития внешнеэкономических отношений с Россией путем разработки комплексной программы реализации внешнеэкономического потенциала обеих стран, прежде всего, на инновационной основе. Для этого необходимо применение стратегии догоняющего развития в сочетании со стратегией технологических прорывов и использование всех существующих видов международного сотрудничества в целях увеличения притока в страну передовых производственных и организационно-управленческих технологий, что позволит существенно модернизировать производство и повысить качество выпускаемой продукции.

Литература: 1. Бланк А., Гурвич Е., Улюкаев А. «Обменный курс и конкурентоспособность отраслей экономики» // Вопросы экономики. – №6.- 2006.- С. 4-24. 2. Волкодавова, Е.В. Экспортный потенциал промышленных предприятий: теория, методология, практика: монография / Е.В.Волкодавова. – Самара: Изд-во Самар. гос. экон. ун-та., 2007,- 161 с. 3. Горбенюк А. Економічні аспекти розвитку експорту продукції металургійної галузі // Економіка. Фінанси. Право (укр.).- 2001.- № 11.- С.3-9. 4. Кемпбэл Д., Стоунхаус Дж. Стратегический менеджмент / Пер. с англ. – М.: Проспект, 2003.–536 с. 5. Кругман П.Р. Международная экономика: Учебн.пособие: 5е изд. – СПб.:Питер, 2005. – 832 с. 6. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект / Ю. В. Макогон, В. В. Дергачева, Е. А. Пашко, П. А. Фильянов. – Донецк: ДонНУ, 2006. – 260 с. 7. www.ukrstat.gov.ua 8. Сидорова А.В. Статистика внешнеэкономической деятельности: Учебное пособие. – Донецк: «Китис», ДонГУ, 1998. – 200 с.

УДК 339.942: 620.9 (477:470+571)

Лазарчук М.О., Волошина Т.В.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ І РОСІЇ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

ХНУ імені В.Н.Каразіна

Останнім часом однією з головних проблем розвитку економіки України є проблема забезпечення держави паливно-енергетичними ресурсами, оскільки Україна належить до країн частково забезпечених традиційними видами первинної енергії, а отже змушена вдаватися до їх імпорту.

Обсяги власного видобутку нафти протягом 2008 р. склали 4245 тис. т, видобуток газу – 21013,8 млн. куб.м. За 2008 рік на нафтопереробні заводи надійшло 10213,2 тис. т нафти, а саме 3645,5 тис. т – власного видобутку (35,7% від загального обсягу), 6567,7 тис. т імпортовано (відповідно – 64,3%), в тому числі: 6182,5 тис. т з Росії (60,5%), 280,1 тис. т з Іраку (2,7%) та 105,1 тис. т. – з Білорусії (1,1%) [1]. Тобто основним постачальником нафтопродуктів для нашої країни є Російська Федерація, причому найближчими роками ситуація не зміниться.

Енергетика – це та галузь, де в українсько-російських відносинах накопичилося найбільше проблем, але саме тут – і найбільший потенціал для взаємовигідного співробітництва.

Протягом 2008 року обсяги транспортування нафти підприємствами магістральних нафтопроводів зменшились порівняно з 2007 р. на 19,5% і склали 40966,0 тис. т. Частка транзитного обсягу перекачки нафти склала 80,2%. Тобто транзитом до країн Західної Європи (Словаччини, Угорщини, Чехії) транспортовано на 17,4% менше порівняно із 2007 роком, для потреб України – на 27,1% (рис. 1).

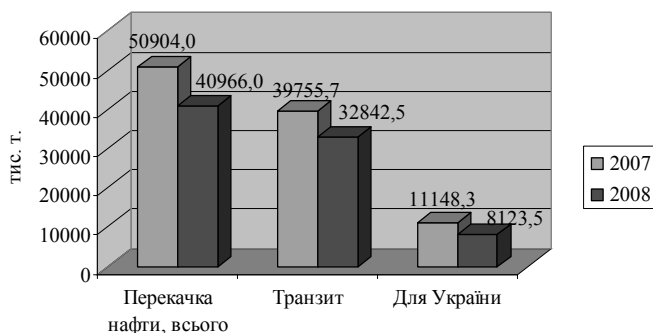

Рис. 1. Обсяги перекачки нафти підприємствами нафтопроводів України [1]

У 2008 р. територію України транспортовано (транзитом) 119,6 млрд. куб. м природного газу, що на 3,8% більше ніж за 2007 рік.

Для Російської Федерації співробітництво з Україною в енергетичній галузі також важливе, оскільки Україна є чи не найбільшим споживачем газу в Європі. Для прикладу, Україна споживає вдвічі більше газу на виробництво одиниці валового внутрішнього продукту у порівнянні з Німеччиною. І якщо Німеччина, як один із найбільших споживачів газу у Західній Європі, залежить від російського газу на 35%, то Україна – на 75% [4].

Енергетична політика України залишається нестабільною. Головною причиною є внутрішньополітична ситуація і непередбачуваність [2]. У зв'язку з цим на міжнародних енергетичних ринках Україну позиціонують таким чином:

Переваги:

- достатні запаси вугілля та ядерного палива (урану і цирконію);
- надлишкові потужності для транспортування газу, нафти та експорту електроенергії;
- вигідне географічне та геополітичне становище;
- розвинута інфраструктура енергетики;
- професійний кадровий потенціал

Недоліки:

- обмеженість у власних розвіданих ресурсах природного газу, нафти, а також ядерному паливі власного виробництва;
- відсутність диверсифікації джерел постачання енергетичних продуктів;
- використання переважної частини потужностей власних гідроресурсів;
- високе техногенне навантаження на довкілля;
- незадовільний технічний стан частини енергетичних об'єктів, в тому числі систем транспортування енергетичних продуктів [3].

Для забезпечення власної енергетичної безпеки Україна може здійснити ряд заходів:

- зменшити енергоємність народного господарства за рахунок галузевої реструктуризації і впровадження енергозберігаючих технологій;
- розвивати власну мінерально-сировинну базу;
- розвивати альтернативні джерела енергії, зокрема – ядерну енергетику;
- диверсифікувати зовнішні джерела надходження нафтопродуктів.

Зокрема, використання каспійської нафти та туркменського газу дозволить зменшити залежність від Росії.

Література: 1) [// Офіційний сайт Міністерства палива та енергетики України](http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id); 2) Ярош О. Проблемы энергетической политики Украины // Мировая экономика и международные отношения, № 4, Апрель 2007, с. 32; 3) Енергетична стратегія України на період до 2030 року, с. 6; 4) [// Економічна правда, 27.08.2007.](http://www.epravda.com.ua/news)

УДК 339.922 (47+57) «713»

Лазарчук М.О., Лунькова К.І.
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СНД ЯК РЕГІОНАЛЬНОГО
ІНТЕГРАЦІЙНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

ХНУ імені В.Н.Каразіна

Як відомо, Співдружність Незалежних Держав була створена на основі Угоди, підписаної в Мінську Російською Федерацією, Білорусією і Україною 8 грудня 1991 року. 21 грудня 1991 р. відповідно до Протоколу до Угоди про створення СНД до складу Співдружності увійшли ще вісім країн: Азербайджан, Вірменія, Казахстан, Киргизька Республіка, Молдавія, Таджикистан, Туркменістан і Узбекистан. У 1993 р. до Співдружності приєдналася Грузія.

Об'єктивною основою створення СНД є система міжреспубліканських взаємозв'язків, які існували в рамках колишнього СРСР. Республіки залежали від постачань найважливіших сировинних ресурсів і продукції з інших республік і були інтегровані в єдиний народногосподарський комплекс.

Загальна площа СНД складає близько 22 млн. км², населення – близько 277,8 млн. чол. [1], загальний ВВП – близько 564,5 млрд. дол. США [2]. Частка держав СНД у світовому ВВП і світовому об'ємі інвестицій складає приблизно 2-3%.

Зовнішньоторговий обіг держав-учасниць СНД за 2007 рік склав 1067,1 млрд. дол., у тому числі експорт – 576,9 млрд., імпорт – 490,2 млрд. дол. [3].

В експорті ряду держав-учасниць СНД основними є паливно-енергетичні товари, руди, метали і вироби з них, сільськогосподарська продукція, продукти харчування, машини, устаткування і транспортні засоби (рис. 1).

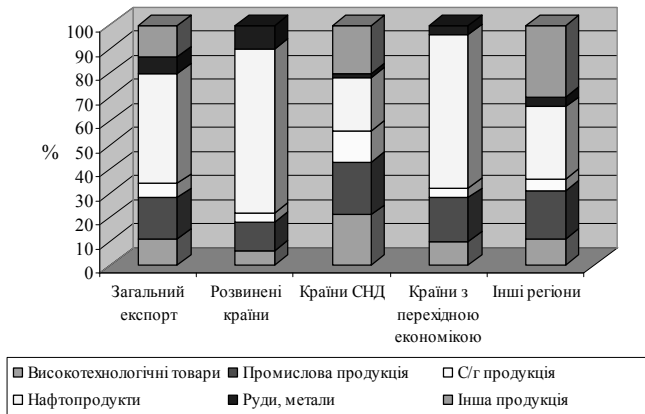

Рис. 1. Структура експорту країн СНД [4]

В структурі імпорту переважають високотехнологічна продукція та продукція іншого виробництва: машини, устаткування, електроніка (рис. 2)

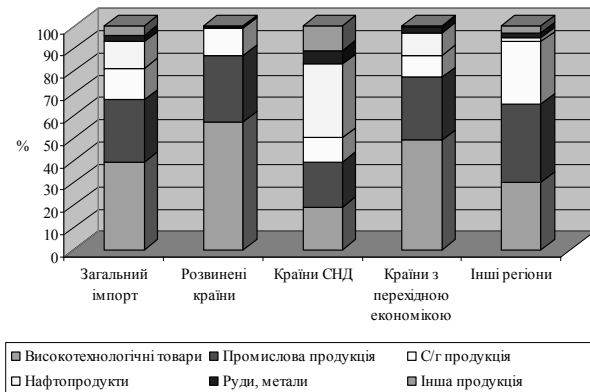

Рис. 2. Структура імпорту країн СНД [4]

В 2007 році частка взаємної торгівлі в загальному обсязі експортно-імпортних операцій держав – учасниць СНД склала 24%. Частка взаємного експорту в загальному обсязі експорту держав – учасниць СНД склала 20%, частка імпорту – 29%. При цьому, аналізуючи структуру експортно-імпортних операцій, можемо стверджувати, що необхідно розвивати і поглиблювати

ти інтеграційні зв'язки між країнами СНД взагалі та транскордонне співробітництво зокрема, оскільки саме на внутрішню торгівлю припадає основна частка реалізованої високотехнологічної та промислової продукції.

Проте, насправді економічна інтеграція існує в значній мірі формально. Структури СНД так і не отримали серйозних повноважень. Безліч прийнятих політичних рішень по різних аспектах інтеграції в СНД не змогли стимулювати інтеграційні процеси. І тому є декілька пояснень:

- внутрішнє реформування економічних і громадських стосунків, становлення демократичних основ управління;
- відсутність глибокого технологічного інтересу партнерів один до одного. Перш за все вони бажають вижити сьогодні, тоді як проблема технологічного прориву залишається поза сферою взаємної співпраці;
- переорієнтація експортних ресурсів на ринки далекого зарубіжжя задля отримання твердої валюти;
- наближення внутрішніх цін на товари взаємної торгівлі до світових (а у ряді випадків – їх перевищення), що стимулює придбання аналогічної (а часто дешевшої і якіснішої) продукції в інших країнах;
- недостатня якість пропонованих товарів внаслідок технологічної відсталості виробництва;
- свідомо диверсифікація імпорту з метою зменшення залежності від Росії по стратегічно важливих товарах на користь країн далекого зарубіжжя;
- нестійкість і неконвертованість багатьох національних валют держав Співдружності;
- значне зростання транспортних тарифів, що робить у ряді випадків економічно недоцільним традиційний товарообмін між колишніми республіками;
- блокування ряду транспортних артерій в Кавказькому регіоні і Таджикистані в результаті військово-політичних конфліктів.

Підсумовуючи все вищесказане, можемо зробити висновок, що в даний час СНД є регіональною організацією, перспективи об'єднання якої оцінюються скоріше як несприятливі. В рамках Співдружності спостерігається тенденція розділення азіатського і європейського блоків СНД разом з посиленням взаємодії між країнами Центральної Азії і Закавказзя, що ставить під сумнів питання про збереження цілісності даної організації в довгостроковому періоді.

Досвід реалізації двосторонніх угод показав складність вирішення всіх проблемних питань в області торгово-економічних відносин відразу між всіма державами-членами Економічного союзу СНД. Саме внаслідок цього і виникла ідея «різношвидкісної», «багаторівневої» інтеграції країн в межах

СНД. Це підтверджується практикою останніх років: держави, які більш готові до інтеграції, об'єдналися, утворивши субрегіональні організації різних типів. Саме тому одним із можливих варіантів подальшої співпраці України і Росії є транскордонне співробітництво.

Література: 1) UNCTAD Handbook of statistics, с. 472; 2) Там же, с. 430-436; 3) Там же, с. 64-65, 284-285; 4) Trade and development report, 2007, с. 106.

УДК 332.142.4:316.4

Ляшенко В.И., Кузьменко Р.В., Бережная Т.Ф.
ТРАНСГРАНИЧНЫЕ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНЫЕ КЛАСТЕРЫ
В РОССИЙСКО-УКРАИНСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ
СОТРУДНИЧЕСТВЕ

*Институт экономики промышленности НАН Украины
г. Донецк*

Регионам чрезвычайно важно разработать свой уникальный профиль кластеров и условий для деятельности бизнеса, т.е. просто придерживаться средних показателей отныне недостаточно. В настоящее время в общей картине происходящих изменений в конкурентоспособности украинских регионов переплелись противоположные тенденции. С одной стороны, обостряется конкурентная борьба между регионами государства, а с другой, необходимо объединение ресурсов для укрепления позиций страны в мировой экономике, чтобы вписаться с наибольшей выгодой в меняющееся международное разделение труда и воспользоваться достижениями научно-технического прогресса. В последнее время возникает острая необходимость в совершенствовании участия страны в территориальном разделении труда и прежде всего следует совершенствовать производственно-финансовые связи с Россией. В этом случае на основе концентрации и централизации производства и капитала в восточных областях Украины, становится целесообразным создание трансграничных кластеров. На основе такого сотрудничества можно будет соответствовать вызовам растущей конкуренции. Конкурентные преимущества являются важнейшим фактором привлечения инвестиций, роста экономики региона, решения социальных проблем и повышения качества жизни населения.

Конкурентные преимущества регионов таких крупных государств, как Россия и Украина, объективно будут проявляться и в условиях относительно закрытых экономик этих стран. Однако данный фактор определяется сохраняющимся дисбалансом мировых и внутренних цен на продукцию и

услуги естественных монополий, при этом государство должно выделять весьма значительные финансовые ресурсы на осуществление развития региональной политики. Постоянный рост экономической самостоятельности регионов потребует более тесной кооперации государства и регионов в процессе выработки экономической стратегии государства.

Экономическое взаимодействие регионов, геополитические изменения, обуславливающих вхождение Украины в общемировое пространство должно базироваться на интеграции конкурентных преимуществ субъектов экономических отношений. Создаваемая на этой основе рациональная модель трансграничных кластеров, позволит эффективно использовать природные ресурсы и накопленный потенциал в интересах двух государств, ориентированных на создание развитой экономики. В основу решения задач по созданию подобных кластеров, должны быть заложены современные механизмы и инструменты формирования конкурентных преимуществ регионов. Необходимым условием для решения этой задачи является всесторонняя поддержка со стороны государства. В целях усиления привлекательности регионов государству следует стимулировать тесное сотрудничество с существующими зарубежными кластерами, исходя из того, что использование иностранных ресурсов будет содействовать усилению конкурентоспособности собственных позиций на мировом рынке. Наметила тенденция, когда все большее число представителей власти и топ-менеджеров, как в Украине, так и в России, понимают, что для укрепления уникальности кластера и расширения его возможностей выжить в условиях глобальной межрегиональной конкуренции необходимо создавать открытые (трансграничные) кластеры, в которых партнерские сделки заключаются с иностранными фирмами и научными объединениями. Использование внешних ресурсов (привлечение иностранных партнеров в кластер) принесет новые элементы и идеи в создаваемые кластеры, что позволит выйти на новый виток экономического сотрудничества. Для этого нужна стратегия, которая убедит иностранную фирму передислоцироваться в определенный кластер, инициировать обмен между кластерами. Для выработки такой стратегии нужно рассмотреть преимущества и недостатки кластера. Такой межкластерный обмен должен быть поддержан не только государством, но и всеми участниками, входящими в кластер, – это научные объединения, фирмы и др. Трансграничные кластеры должны активно привлекать к себе исследователей и студентов (в т. ч. иностранных), на основе заключения с ними долгосрочных контрактов. Приступая к разработке таких кластерных объединений, следует обратить внимание и на различные как положительные, так и сдерживающие факторы в их развитии. Предполагается выделить четыре основ-

ных момента, на которые следует обратить особое внимание, при создании трансграничных кластеров.

1. Угрозы в развитии экономики промышленного региона: многоотраслевая структура экономики; зависимость бюджета от крупных налогоплательщиков; производство продукции с низкой добавленной стоимостью; зависимость экономики региона от конъюнктуры цен на черные металлы и сельхозпродукцию; частичная загрузка производственных мощностей и высокая степень износа основных фондов; недостаточный уровень использования современных систем управления и организации труда; инфраструктурные ограничения; недостаток квалифицированных трудовых ресурсов; дефицит инвестиционных ресурсов.

2. Преимущества создаваемых трансграничных кластеров: увеличение количества налогоплательщиков и пополнение местных бюджетов в регионе; появление удобного инструмента для местных администраций во взаимодействии с бизнесом; снижение экономической зависимости региона от отдельных бизнес-групп; диверсификация экономического развития территорий; улучшение кадровой инфраструктуры; развитие научно-исследовательской и инновационной деятельности; создание более благоприятных условий для выхода на международные рынки.

3. Недостатки кластерной экономической политики: низкое качество бизнес климата; недостаточный уровень развития таких структур как торговые палаты, промышленные ассоциации, которые призваны продвигать приоритеты и интересы бизнеса; долгосрочное планирование, поскольку реальные выгоды от развития кластера появятся через 5-7 лет.

4. Реальные возможности экономики региона с созданием трансграничных кластеров: развитие специализации и повышение конкурентоспособности экономики региона; возникновение благоприятных условий для экономической деятельности и установление положительного инвестиционного имиджа региона; диверсификация экономики и появление точек роста с максимальной концентрацией трудовых, материальных и инновационных ресурсов; эффективное развитие малого и среднего бизнеса; возникновение условий для наиболее эффективного использования человеческого потенциала; развитие туристско-рекреационного бизнеса; реализация проектов регионального развития и инициатив органов местного управления по приоритетным направлениям.

Создание трансграничных кластеров в приграничных районах поможет в полной степени реализовывать экономический потенциал регионов имеющих общие границы. Можно предположить, что за трансграничной производственной кооперацией будущее экономики Украины. Создание

трансграничных кластеров позволит всем вовлеченным в них участникам развиваться экономически более эффективно. Организация таких трансграничных объединений может стать реальной основой и содержанием для различных программ и проектов международного сотрудничества, как на региональном, так и на государственном уровне. И наконец кластерный подход позволит деполитизировать экономическое сотрудничество, то есть выстраивать отношения с соседними государствами в терминах бизнеса, выгодного экономического сотрудничества, а не в терминах геополитики.

На основании проведенного исследования могут быть в первом приближении сформулированы основные этапы формирования трансграничного нанокластера: 1) создание Филиала головного по проблеме института НАН Украины при соответствующей кафедре украинского университета – партнера; 2) договор о сотрудничестве с иностранным партнером; 3) обеспечение структурных подразделений, занимающихся нанотехнологическими исследованиями, взаимодополняющим оборудованием; 4) обеспечение кадрами, стажировки, научные обмены; 5) обеспечение финансирования путем привлечения средств региональных и национальных программ, местных олигархов; 6) выработка национальной и региональной стратегии диверсификации традиционных отраслей специализации регионов и городов; 7) обеспечение бизнес-инкубирования МП и тиражирования наноразработок.

В последующие годы нанотехнологии будут находиться в центре научных исследований, технологических разработок и коммерческих предприятий, так что знать о них должны все. Поэтому в перспективе они могут стать основой формирования структур в рамках Донецко-Слобожанско-Северокавказского еврорегиона в составе со стороны Украины – Харьковской, Донецкой и Луганской областей, а со стороны России – Белгородской, Ростовской, Воронежской областей и Краснодарского края.

УДК 332.1

Майорова И.Н.
КОНФИГУРАЦИЯ РЫНКА ГРУЗОВЫХ ПЕРЕВОЗОК
ВО ВРЕМЯ КРИЗИСА

Приазовский государственный технический университет

В современных условиях сущность транспортного рынка не исчерпывается рынками отдельных видов транспорта, а должна рассматриваться с учетом современных условий принципиальным образом изменяющимся как технико-организационным основам перевозочного процесса, так и спросом

на транспортную услугу не только в период роста или стабильного положения, но и в периоды кризисных явлений на рынке.

Мировой кризис, зародившись в финансовом секторе экономики, со временем охватил и реальный. Резкое падение производства стали, в свою очередь, сильно сказалось на рынке международных перевозок.

Судя по оценкам МВФ, продолжения активного роста мировой экономики в ближайшее время не прогнозируется [1, с. 23-40]. Вместо 4-5%, как это было в последние 4 года, в 2008 г. этот показатель прогнозируется на уровне 3,7%, в следующем году – 2,2%. В развитых странах объем производства в 2009 г. и вовсе сократится впервые со времен Второй мировой войны.

Глобальное экономическое развитие поддерживалось увеличением производства стали, которое с 1997 по 2007 г. выросло в 1,68 раза, пять последних лет ежегодный прирост превышал 7%. Основным «двигателем» обоих этих процессов был Китай, ВВП которого ежегодно возрастал более чем на 10%. С 2003 по 2007 г. эта страна увеличила внутреннее производство стали в 2,2 раза, доведя его объемы с 221 до 489 млн. т в год [2, с. 10-17].

Однако в начале 2008 года руководство КНР попыталось снизить инфляцию и «остудить» экономику, в т.ч. путем снижения роста объемов строительства. К падению внутреннего спроса на сталь привело и окончание подготовки к летней Олимпиаде 2008 г. в Пекине. В результате Китай за короткое время превратился из нетто-импортера в нетто-экспортера стали [3, с. 4-16].

Какое-то время рынок справлялся с увеличением предложения, синхронно этому процессу и отчасти поддержкой его был рост цен на нефть. С целью диверсификации своей экономики и борьбы с растущей безработицей страны Персидского залива начали вкладывать «нефтедоллары» в цветную металлургию, нефтехимию, производство химудобрений, строительство.

Однако цены на нефть упали столь же быстро, как и взлетели, что привело к сворачиванию многих инвестпроектов. Сокращению вливаний в реальный сектор способствовал и финансовый кризис. В результате за резким повышением цен на нефть, железорудное сырье, сталь произошло резкое падение, что лишь подчеркнуло масштабы кризиса.

Рост производства стали, а также значительное удаление основных металлургических регионов от источников сырья приводили к возрастанию объемов перевозок, в основном морских. Так, на долю Китая и Японии в 2007 г. приходилось 66% морского импорта железной руды. Импортное железорудное сырье покрывало 54% потребностей металлургических заводов КНР. На коксующийся уголь, железную руду, лом и черные металлы приходилось 46% всей морской сухогрузной торговли. Следовательно, вполне

логичным является зависимость объемов производства стали и объемов и цен морских перевозок грузов а именно, снижение объемов производства стали сразу же сказалось на объемах и ценах морских перевозок грузов этого сектора. Индекс стоимости морских перевозок навалочных грузов (Baltic Dry Index) менялся в полном соответствии с изменениями цен на сталь. Своего рекордного уровня (11793 пункта) он достиг 20 мая 2008 г., после чего стремительно упал до нынешних 715 пунктов. При этом «танкерные» индексы (Baltic Clean Tanker Index и Baltic Dirty Tanker Index) все последние 10 лет остаются в стабильном коридоре 600-2400 пунктов (рис. 1).

Рис. 1. Динамика индексов стоимости перевозки грузов (Baltic Dry Index) и индекс цен промышленных металлов (CRB Spot Index) (по данным [3])

Анализ динамики за указанный на рисунке период (2005-08 гг.), а также индексов цен на нефть, железную руду и металлы дает возможность сделать следующие выводы: что они вернулись к своим «историческим коридорам», или уровню 2005-07 гг.; следовательно, нужно говорить не о бездонном падении, а о возврате на несколько лет назад. Неверными оказались только прогнозы о «бесконечном» росте экономики. При этом в мире

нет глобального снижения спроса. По прогнозам международного энергетического агентства, мировой спрос на нефть не упадет: МЭА ожидает его на уровне 86,2 млн. барр./день в 2008 г. и 86,5 млн. барр./день в 2009 г. [4]. Возобновление роста спроса на сталь ожидается уже в середине 2009 г. [5].

Одной из стран, которая способна наращивать экономические показатели является Китай. По данным Государственного информационного центра КНР, в IV квартале 2008 года увеличение ВВП этой страны замедлится до 8% в годовом исчислении. В III квартале 2008 г. этот показатель составил 9% в годовом исчислении, опустившись ниже 10% впервые за три года. Правительство КНР, осознав несвоевременность политики сдерживания роста экономики, приняло решение выделить около \$586 млрд. на расширение внутреннего спроса. Главная роль при этом отводится «металлоемким» проектам и отраслям – строительству железных и автодорог, жилья, автомобилестроению, судостроению.

Страны БРИК (Бразилия, РФ, Индия, Китай) рассматриваются в качестве «резервов роста» мировых рынков. По металлоемкости своего ВВП они опережают развитые страны примерно в 6 раз, и хотя в последние годы этот показатель снижается, эти государства продолжают развитие масштабных проектов. Так, в Индии к 2012 г. планируется построить пять мощных теплоэлектростанций (каждая по 4 тыс. МВт), три из которых (Мундра, Ратнаджери, Карнатака) будут к тому же работать на импортном угле, что должно активизировать морские сухогрузные перевозки.

Огромным потенциалом для роста обладают также страны СНГ. Стоящие перед каждой из стран-участниц СНГ задачи по модернизации существующей железнодорожной и автодорожной инфраструктуры, обновления парка вагонов и локомотивов, самолетов и торговых судов имеют огромные перспективы к росту внутреннего рынка каждой из них.

Таким образом, с середины 2009 года ожидается подъем на анализируемых рынках. До этого времени первоочередной задачей каждой страны будет спасение отечественной экономики. По мнению лауреата Нобелевской премии 2008 года Поля Кругмана необходимо решить две самых важных задачи: обеспечить дальнейшее кредитование и поддержать нынешний уровень потребления.

Первая задача наиболее трудная, но она должна быть решена безотлагательно. Не проходит и дня без новостей о новой катастрофе, причиной которой стало замораживание кредитования. Например, постоянно приходят сообщения о коллапсе аккредитивов – основного способа финансирования международной торговли. Внезапно оказалось, что импортеры, особенно в развивающихся странах, просто не могут провести свои сделки, следст-

вием чего оказывается замораживание поставок: индекс стоимости перевозки грузов Baltic Dry Index упал в этом году на 89% [6].

В основе политики ограничения кредитов лежит дефицит доверия и истощение капиталов в финансовых институтах. Финансовые структуры не хотят сотрудничать ни с кем, кроме обладателей наличного капитала, способного стать гарантом их обязательств. Однако кризис истощил капиталы всех без исключения. Очевидное решение – вкачать в экономику еще больший капитал. Это стандартная мера при финансовых кризисах. В 1933 году администрация Рузвельта использовала Корпорацию финансирования реконструкции для рекапитализации банков путем выкупа привилегированных акций, то есть акций, у которых был приоритет перед обычными акциями при распределении прибыли. Когда Швеция в начале 1990-х годов испытывала финансовый кризис, вмешалось правительство и обеспечило банки дополнительным капиталом, равным примерно 4% ВВП страны (в США это была бы сумма, эквивалентная примерно 600 млрд. дол.), получив взамен долю в собственности. Когда Япония спасала японские банки в 1998 году, государство приобрело привилегированных акций более чем на 500 млрд. дол., что эквивалентно 2 трлн. дол. в США. Во всех этих случаях предоставление средств помогло банкам вернуться к практике кредитования, что, соответственно, разморозило кредитные рынки.

Все эти действия должны осуществляться в координации с другими развитыми странами. Причина – глобализация финансов. Вознаграждением за спасение финансовой системы в США для Европы станет облегчение ее доступа к кредитам; для США помощь Европе облегчит доступ к кредитам в самой Америке. Так что политика должна быть более или менее согласованной: мы все находимся в одной лодке.

Нельзя не отметить, следующее обстоятельство: распространение финансового кризиса на развивающиеся рынки делает глобальные антикризисные меры обязательной составляющей борьбы развитых стран с кризисом. Как и в случае с рекапитализацией, часть этих мер уже была воплощена осенью 2008 года: Международный валютный фонд предоставил займы странам, испытывающим экономические трудности, например Украине – \$16,5 млрд. Как и в случае с рекапитализацией, это шаги в правильном направлении, однако, видимо, этого недостаточно. Необходимы и более решительные меры.

Как видится, Украина в этом отношении должна пойти по «китайскому» пути, занявшись поддержкой внутреннего рынка и развитием металлоемких инфраструктурных проектов. Тем более, и мощная металлургия (восьмое место по производству стали в мире по итогам 2007 г.), и отрасли-потребители

металлопродукции (прежде всего, транспортное машиностроение), и поле для деятельности по модернизации изношенных железных и автодорог, развитию транспортной инфраструктуры, аэропортов в стране есть.

Проанализируем ситуацию в транспортной отрасли Украины за период с 2006 по ноябрь 2008 г. С начала 2008 г. благодаря активности промышленных предприятий на внешних рынках были задействованы по максимуму мощности железнодорожников, портовиков, грузовых автомобильных перевозчиков, что привело к существенному росту доходов и прибыли предприятий транспортной отрасли. По данным Госкомстата за янв.-сент. 2008 предприятиями транспорта перевезено 828,7 млн.т грузов, что на 0,8% больше, чем за аналогичный период 2007 г. Грузооборот вырос на 1,6% и достиг 455,0 млрд. ткм. Пассажирским транспортом перевезено 7,7 млрд. пассажиров, выполнена пассажирская работа в объеме 136,4 млрд. пас.-км, что соответственно на 2,4% и 5,1% больше сравнительно с тем же периодом 2007р. Однако далее результаты показали значительный спад. (таб. 1, 2)

Таблица 1

Динамика объемов реализации услуг транспортной отрасли Украины за январь-ноябрь 2007-2008 гг.

вид транспорта	объем реализованных услуг в рыночных ценах с начала года, млн.грн		доля вида транспорта в общем объеме грузовых перевозок,%		относительное изменение объема реализованных услуг,%
	2007	2008	2007	2008	
железнодорожный	7996,4	8713,7	9,48	8,79%	0,72
автомобильный	8783,6	10985,5	10,41	11,09	2,22
трубопроводный	93,5	83,7	0,11	0,08	-0,01
водный	1424,6	1719,2	1,69	1,73	0,30
авиационный	5577,6	6922,3	6,61	6,99	1,36
дополнительные транспортные услуги	14620	18935,2	17,33	19,11	4,35
услуги по организации путешествий	1521,1	1829,2	1,80	1,85	0,31
организация перевозки грузов	4725,9	7369	5,60	7,44	2,67
ВСЕГО	84360,8	99094,8	100,00	100,00	14,87

По данным аналитиков, свыше 50% грузов, перевозимых в Украине железной дорогой, так или иначе связаны с металлургией. И именно за счет перевозок грузов горно-металлургического комплекса (ГМК) формируется

основная доходная часть бюджета железной дороги. С сентября 2008 года наблюдается стремительное снижение объемов внутренних перевозок продукции горно-металлургических предприятий, падают объемы транзитных перевозок из Казахстана, России, Молдовы. (таб 3, рис. 2). На сегодня простаивает более 20 тыс. вагонов «Укрзалізниці». По данным аналитиков «Укрзалізниці» перевозки сырья упали более чем на 40%, продукции черных металлов – более чем на 50%, 143,9 млн.грн. составило недополучение доходов транспортного монополиста за октябрь месяц 2008 г. [7].

Таблица 2.

Динамика перевозки транзитных грузов транспортом Украины
за 2006–9 мес. 2008

	перевезено транзитных грузов, тыс. тн		
	2006	2007	09 мес. 2008
всеми видами транспорта	222948,1	386956,56	249328,16
в том числе:			
железнодорожным	75050,72	99882,37	76208,09
автомобильным	1614,14	4494,61	3922,5
морским	2516,11	2693,97	2615,39
речным	18,5	37,43	31,33
авиационным	1,17	1,28	1,14
трубопроводным	143721,2	279802,36	166467,24
другими	26,33	44,54	82,47

В 2009 году ожидается дальнейшее сокращение производства в металлургической, нефтеперерабатывающей и химической отраслях, что повлечет за собой дальнейшее снижение объемов грузоперевозок, перевалки и доходов «Укрзалізниці». В более чем 3 млрд. грн. убытков может обойтись для железнодорожного транспорта установление моратория на повышение тарифов для некоторых видов грузовых перевозок. Отечественные эксперты уверены, что государство будет поддерживать монополиста и банкротство ему не грозит. Недавно два европейских банка выделили «Укрзалізниці» кредиты на покупку нового подвижного состава. Таким образом, правительство намерено оживить внутренний спрос на металлопродукцию.

На данный момент убытки от снижения объемов грузоперевозок «Укрзалізниці» и предоставления льгот промышленникам составляют около 1,1 млрд. грн.

Ситуация на отечественном рынке авиационных перевозок сложилась следующим образом. Главный риск для авиаперевозчиков – отсутствие желающих летать за установленную сегодня стоимость. В связи с экономическим кризисом количество потенциальных пассажиров стремительно

уменьшается. Стоимость авиаперевозки необходимо откорректировать в связи со снижением стоимости авиационного топлива в аэропортах. Для справки: на данный момент авиационное топливо подешевело на 60%, но отечественные цены пока остаются на 60% выше чем в Европе.

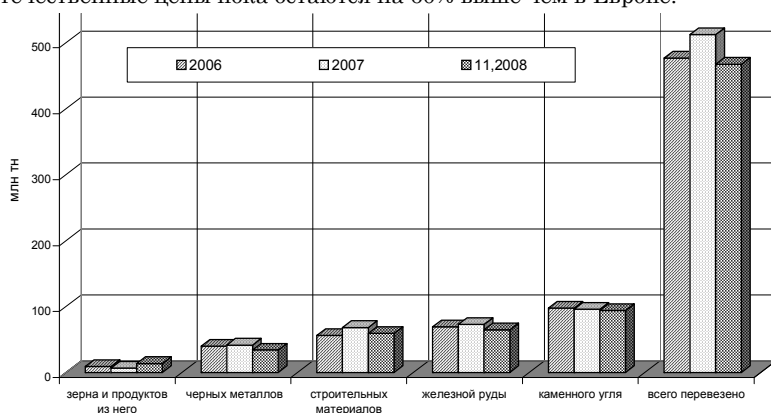

Рис. 2. Динамика объемов железнодорожных грузовых перевозок в Украине за 2006–11 мес. 2008 (рассчитано по данным [8])

Таблица 3.

Динамика структуры перевозки грузов железной дорогой Украины за 2006–11 мес. 2008 гг (рассчитано по данным [8])

	2006	2007	11 мес 2008
всего перевезено	100,00	100,00	100,00
кокса	2,08	2,11	2,16
нефти и нефтепродуктов	3,69	3,40	2,65
железной руды	14,58	14,19	13,86
черных металлов	8,35	8,14	7,27
лома черных металлов	1,34	1,31	1,16
лесных грузов	0,90	0,94	0,88
химических и минеральных удобрений	1,41	1,50	1,39
зерна и продуктов из него	1,93	1,33	2,93
цемента	2,20	2,11	2,22
строительных материалов	11,79	13,33	12,68
других грузов	14,77	14,07	13,03

Второй показатель рынка – консолидация, действующими игроками могут стать только крупные компании. В частности, авиакомпания «Визз Эйр Украина», позиционирующая себя как «лоукост», начинает осваивать рынок чартерных перевозок, частично отказавшись от планов летать из регионов. А чартерная авиакомпания «Роза Ветров» намерена осваивать рынок международных перевозок, а также рынок внутренних перелетов. Аналитики не

исключают и банкротство некоторых мелких региональных компаний из-за невостребованности, особенно те, у которых незначительный парк, используемый на одном-двух направлениях.

Третий показатель рынка — жесткий контроль расходов в целях минимизации негативных последствий и рисков. Например, «АэроСвит» приняло решение отказаться от непрофильной деятельности, в частности наземное обслуживание будет отдано на аутсорсинг. В результате такой оптимизации бизнес-процессов численность персонала авиакомпании сократится на 20-25%. Авиаперевозчики отказываются от ряда наименее прибыльных направлений или уменьшают количество рейсов на них. «АэроСвит» уже отменил рейсы по 14 направлениям — как внутренним, так и международным. В конце ноября рейсы стали сокращать компании «Днепрavia» и «Украинско-Средиземноморские авиалинии». Причины, по которым авиакомпании несут убытки, не только в снижении пассажиропотока, но и по-прежнему высокая стоимость авиационного топлива, которая на 300-400 долл. превышает существующую в других странах [9].

Отечественный морской и речной торговый флот уменьшил перевоз грузов на 17,9%, в общем, заказчикам доставлено 18,5 млн. т. грузов. Перевозка грузов предприятиями речного транспорта сравнительно с январем—ноябрем 2007 г. уменьшились на 22,9%, морского транспорта — на 9,7%. Зарубежные перевозки грузов речным транспортом сократились на 21,3%, морским — на 6,1%. Объем переработки грузов в торговых и рыбных портах и на промышленных причалах (морских и речных) увеличился на 5,8% и составлял 170,1 млн.т. Переработка экспортных грузов выросла на 18,1%, импортных — на 20,2%. Переработка грузов внутреннего соединения сократилась на 13,8%, транзитных — на 4,0%. Количество обработанных судов — зарубежных и инфрахт — увеличились на 8,6% и составили 19,6 тыс. единиц [8].

Предприятиями автомобильного транспорта (с учетом перевозок физическими лицами-предпринимателями) за январь—ноябрь 2008г. перевезено 173,0 млн.т грузов, что на 11,4% больше сравнительно с январем—ноябрем 2007г., выполнен грузооборот в объеме 34,1 млрд.ткм, который вырос на 28,1% за счет междугородных и международных перевозок [8].

Кризис в данном секторе экономики затронет в особенности мелких перевозчиков, которые будут не в состоянии платить по кредитам, а тем более обновлять существующий подвижной состав.

Понижение цен на топливо незначительно улучшить ситуацию на рынке грузовых автомобильных перевозок. Два важных фактора для международных перевозчиков, а именно: отсутствие заказов и колебания курсов валют, могут негативно отразиться на игроках рынка. Если раньше один рейс

протяженностью до 1 тыс. км в одну сторону в среднем приносил \$500-600 выручки, то сейчас – не более \$300, отмечают специалисты. Кроме того, в последнее время на рынке увеличилось количество недобросовестных посредников, которые задерживают оплату на два-три месяца, а то и вовсе исчезают, оставляя транспортников без денег. Раньше таких случаев было значительно меньше. Все эти проблемы побуждают мелких и средних игроков подумывать об уходе с рынка международных автоперевозок. Перевозчиков, работающих на внутреннем рынке, ждет та же участь. Многие компании, обслуживающие строительство, активно ищут альтернативные заказы или сворачивают свою деятельность. Одни уже сдают машины в аренду, другие просто «замораживают» часть рейсов до лучших времен или дробят предприятия на мелкие ЧП, чтобы минимизировать налоги.

Выводы. Анализ динамики индексов цен на нефть, железную руду и металлы за период 2005- ноябрь 2008 гг. дает возможность сделать следующие выводы: что они вернулись к своим «историческим коридорам» или уровню 2005-2007 гг.; следовательно, нужно говорить не о бездонном падении, а о возврате на несколько лет назад. Неверными оказались только прогнозы о «бесконечном» росте экономики. При этом в мире нет глобального снижения спроса. Например, по прогнозам международного энергетического агентства, мировой спрос на нефть не упадет: МЭА ожидает его на уровне 86,2 млн. барр./день в 2008 г. и 86,5 млн. барр./день в 2009 г. [4]. Возобновление роста спроса на сталь ожидается уже в середине 2009 г.

В качестве стран-резервов роста экономики следует рассматривать: Китай, страны БРИК, СНГ. Стоящие перед каждой из стран – участниц СНГ задачи по модернизации существующей железнодорожной и автодорожной инфраструктуры, обновления парка вагонов и локомотивов, самолетов и торговых судов имеют огромные перспективы к росту внутреннего рынка каждой из них. Необходимо решить две самых важных задачи: обеспечить дальнейшее кредитование и поддержать нынешний уровень потребления.

Как видится, Украина в этом отношении должна пойти по «китайскому» пути, занявшись поддержкой внутреннего рынка и развитием металлоемких инфраструктурных проектов. Тем более, и мощная металлургия (восьмое место по производству стали в мире в 2007 г.), и отрасли-потребители металлопродукции (прежде всего, транспортное машиностроение), и поле для деятельности по модернизации изношенных железных и автодорог, развитию транспортной инфраструктуры, аэропортов в стране есть.

В 2009 году ожидается дальнейшее сокращение производства в металлургической, нефтеперерабатывающей и химической отраслях, что повлечет за собой дальнейшее снижение объемов грузоперевозок, перевалки и

доходов «Укрзалізниці». В более чем 3 млрд. грн. убытков может обойтись для железнодорожного транспорта установление моратория на повышение тарифов для некоторых видов грузовых перевозок. Отечественные эксперты уверены, что государство в любом случае будет поддерживать монополиста и банкротство ему не грозит.

Причины, по которым украинские авиакомпании несут убытки, не только в снижении пассажиропотока, но и по-прежнему высокая стоимость авиационного топлива, которая на \$300-400 превышает существующую в других странах.

Понижение цен на топливо незначительно улучшить ситуацию на рынке грузовых автомобильных перевозок. Два важных фактора для международных перевозчиков, а именно: отсутствие заказов и колебания курсов валют, могут негативно отразиться на игроках рынка.

Частично решить проблему транспортной отрасли Украины должно государство в таких направлениях как: ценообразование на керосин для авиаперевозок, моратории и субсидирование на железнодорожные грузовые перевозки, законодательно урегулировать ситуацию на автомобильных перевозках. При этом следует рекомендовать ряд ключевых подходов к решению данной проблемы. Во-первых, ключевыми принципами такой государственной поддержки должны стать четкие сроки ее предоставления, платность и конкретные условия. Это необходимо, чтобы защитить интересы плательщиков налогов, за счет которых эта помощь в конечном итоге предоставляется. Во-вторых, государственная помощь должна предоставляться по принципу «один раз, последний раз» для того чтобы исключить регулярные государственные интервенции в пользу одного и того же экономического агента. Такой подход заставит претендентов тщательно продумывать свои заявки. В-третьих, помощь должна осуществляться преимущественно в форме кредитов, которые подлежат обязательному возврату. Аналогично по госгарантиям – за них тоже нужно платить. В-четвертых, защита законных интересов компаний-конкурентов. Такая защита обеспечивается посредством не только установления принципов госпомощи, но и их безусловным выполнением. Процедуры помощи должны быть открытыми и прозрачными, именно такими принципами помощи сегодня руководствуется Евросоюз, США и другие страны.

Литература: 1. *Економіка України* № 10 2008; 2. www.web-nous.ua; 3. www.Thomson_Financial_Datastream.com; 4. www.iea.org; 5. www.imf.org; 6. <http://www.nybooks.com/articles/22151>; 7. <http://www.uz.gov.ua>; 8. www.ukrstat.gov.ua; 9. www.zn.ua

Макарчук К.О., Манжак О.М.

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Україна є державою з високою питомою вагою прикордонних територій 19 із 25 областей України межують із сусідніми державами, протяжність кордонів з Росією складає 2295,4 км, а з країнами Центральної Європи, Білоруссю та Молдовою — 4698,6 км [4]. Виникають вирішення спільних проблем у прикордонних регіонах (територіальне та просторове облаштування, розбудова транскордонної інфраструктури, спільне використання водних та інших ресурсів тощо), розширює сфери державної регіональної політики до міжнародного рівня, визначаючи неодмінність врахування стратегій соціально-економічного розвитку суміжних прикордонних територій сусідніх держав. У цьому контексті важливим чинником економічного розвитку цих регіонів є транскордонне співробітництво.

В Україні транскордонне співробітництво відіграє роль своєрідного каталізатора щодо процесів вирівнювання якості життя населення прикордонних територій до середньоевропейського, сприяючи вільному руху товарів, людей і капіталів через кордон, а також сприяє мобілізації місцевих ресурсів та підвищенню ефективності їх використання.

Найбільш результативне та швидке залучення прикордонних регіонів до транскордонної співпраці можливо лише за наявності організаційно-економічного механізму регулювання такого співробітництва, принципи функціонування якого мають бути передбачені в стратегічних напрямках державної регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва.

У сфері транскордонного співробітництва регіональна політика має бути інтегральною частиною соціально-економічної політики прикордонних регіонів. У Законі України «Про транскордонне співробітництво» зазначається, що метою державної політики у сфері транскордонного співробітництва є створення умов для підтримки й заохочення участі у цих процесах суб'єктів господарювання, розвиток взаємовигідних зв'язків, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів та якості життя населення [1].

Для соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів у сфері транскордонного співробітництва має бути визначений кордон, налагоджена система забезпечення доступу до прикордонного регіону та порядок функціонування прикордонних пропускних пунктів. Для реалізації цього необхідно налагодити такі напрямки:

- розвиток шляхів, які перетинають кордон, та придорожньої інфраструктури;
- розвиток залізничних шляхів та галузі послуг залізниць між країнами, що беруть участь у транскордонному співробітництві;
- підвищення рівня технічного облаштування пунктів перетину кордону для забезпечення необхідної пропускної здатності;
- розвиток сервісної інфраструктури (страхові фірми, перевізники, складські приміщення тощо) [2].

Специфіка соціально-економічного розвитку прикордонних територій зумовлюється їхньою транзитністю, яка вимагає особливих підходів до розбудови інфраструктурних елементів, а саме: щодо збільшеної пропускної здатності прикордонної інфраструктури, комунікацій, можливості обслуговування значно більших потоків людей, товарів, вантажів. Пріоритетом соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів полягає у формуванні сектору послуг, але за умовою узгодженою діяльності сторін транскордонного регіону. В Україні у прикордонних регіонах, які обслуговують значні транзитні потоки, в межах транспортних коридорів (Одеська, Чернівецька, Закарпатська Львівська, Волинська, Харківська області) вже виявилися тенденції розвитку сектору послуг [4].

Проблеми та специфіка розвитку прикордонних територій знайшли відображення у діяльності єврорегіонів. Єврорегіони – це форма трансграничного співробітництва, формується у суміжних одиницях адміністративно-територіального поділу двох або більше країн на основі реалізації загальних програм та угод, підписаних на рівні органів місцевого самоврядування [3]. Наприклад, у багатьох країнах Європи розвиток транскордонної співпраці у формі єврорегіонів призвів до того, що периметри кордонів країн повністю охоплені єврорегіонами. До органів управління транскордонного співробітництва відносять: регіональні органи державної влади, органи місцевого самоврядування, асоціації, громадські організації та інші установи.

Соціально-економічна регіональна політика у сфері транскордонного співробітництва охоплює сукупність правових, організаційно-управлінських та фінансово-економічних форм, методів, прийомів, інструментів і важелів впливу на суб'єкти економіки регіону з метою якнайширшого їх залучення до співробітництва та використання ними потенціалу транскордонного регіону для забезпечення успішної реалізації системи цілей та завдань.

Напрямами регіональної політики соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів у сфері транскордонного співробітництва в Україні є:

- вдосконалення нормативно-правового забезпечення та його узгодження з країнами-партнерами;

- забезпечення дієвої структури управління (створення органу для координації транскордонного співробітництва);
- поліпшення обліку та контролю через впровадження стратегічного планування, прогнозування та системи моніторингу співробітництва, активізація ролі інституцій ринкової інфраструктури (створення спільних комерційних банків, аудиторських, консалтингових, маркетингових страхових компаній) тощо [2].

За сучасних умов виникає питання про необхідне вдосконалення системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва в Україні, це може відбуватися завдяки:

- залученню недержавних джерел формування фінансових ресурсів (коштів підприємців та населення, іноземного капіталу, коштів міжнародних фінансових організацій);
- переходу від державного фінансування до кредитування проектів та програм транскордонного співробітництва;
- дотриманню принципу адресності фінансування [2].

Основними механізмами, які здатні забезпечити формування ефективних транскордонних інвестиційно-виробничих зв'язків щодо соціально-економічної політики, є міжрегіональне кооперування та міжрегіональна кооперація. Сьогодні ці механізми можуть знайти поширення у виробничому, фінансовому і бюджетному секторах національної економіки. Цілями інвестиційно-виробничої співпраці прикордонних регіонів на транскордонному рівні є: впровадження проектів з удосконалення прикордонної та транспортної інфраструктури; сприяння створенню дієвої регіональної інноваційної системи; розв'язання екологічних та соціальних проблем; розбудова туристичної інфраструктури; розвиток інвестиційних відносин у сфері малого та середнього бізнесу.

Узагальнюючи вищесказане, виокремлюють чотири рівні реалізації транскордонної співпраці, у контексті соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів:

- міжнародний рівень, який передбачає реалізацію політики загальноєвропейських інтересів;
- державний рівень, на якому виробляється національна політика у сфері транскордонного співробітництва та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими; здійснення гармонізації національних та регіональних цілей;
- регіональний рівень, на якому реалізується регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та регіональних інтересів; здійснення відповідної координації з регіонами сусідніх країн;

– місцевий рівень, на якому здійснюється координація планів розвитку, що запропоновані місцевою владою (з урахуванням регіональних та національних інтересів); здійснення конкретної співпраці між суб'єктами прикордонних територій [2].

З метою забезпечення оптимальної координації місцевого, регіонального, національного та європейського рівнів у процесі розбудови транскордонного співробітництва має відбуватися постійне взаємоузгодження стратегічних завдань та заходів із їх реалізації між усіма рівнями, ефективність якого залежить від налагодженості інформаційно-комунікаційного міжрівневого механізму.

Виходячи з вище зазначеного є всі підстави про доцільність розробки самостійної регіональної політики соціально-економічного розвитку транскордонного співробітництва за двома напрямками: політики держави щодо розвитку транскордонного співробітництва та власної політики прикордонних регіонів.

Таким чином, можна зробити висновок, що досвід європейських країн, а саме центральноевропейських сусідів України, показує, що розв'язання проблем транскордонного співробітництва не можна досягти завдяки фрагментарним заходам. Мета державної політики у сфері транскордонного співробітництва, яку виголошено у Законі України «Про транскордонне співробітництво» «створення сприятливих умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України та рівня життя населення», може бути досягнута лише за умов впровадження цілісної та ефективної регіональної політики ТКС, у рамках якої мають бути створені відповідні правові, інституційні та фінансові інструменти та механізми її реалізації [1].

Література: 1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, N 45, ст.499, zakon.rada.gov.ua 2. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети. Монографія. К. 2006, 510 с. 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. Международные экономические термины: словарь-справочник. – Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2007. – 332с. 4. Голиков А.П., Черномаз П.А. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины. Регион: стратегия и приоритеты. Х. 2007, №5. С. 16-32. 5. Голиков А.П., Казакова Н.А., Стратегия регионального развития: европейский контекст. Монография – Х.: Экограф, 2008. – 180с.

Молохова Н.О.
ИНОСТРАННЫЙ КАПИТАЛ НА РЫНКАХ
БАНКОВСКИХ УСЛУГ УКРАИНЫ И РОССИИ

*Донецкий национальный университет
Науч. рук.: д.э.н., проф. Сидорова А.В.*

Экономическое развитие страны в современном мире в значительной степени зависит от ее участия в международных отношениях. Мировой опыт свидетельствует, что ни одна страна не смогла создать полноценную экономику, изолировав себя в мировой экономической системе. Трансформация социально-экономической модели общества невозможна без широкомасштабных вложений в реальный сектор экономики через банковскую систему, владеющую соответствующими ресурсами. Поэтому проблема привлечения иностранного капитала в банковскую систему Украины и России для повышения уровня достаточности ресурсного потенциала актуальна.

Проблеме участия иностранного капитала в банковский сектор уделяют внимание многие экономисты и практики, среди которых О. Барановский [1], Ж. Торяник [2], А. Шаповалов [3], Т. Смовженко и О. Другов [4] и др.

В настоящее время на украинском банковском рынке появляется все больше иностранных филиалов, которые несут в экономику ряд противоречивых последствий. По данным НБУ на конец 2007 г. количество действующих банков в Украине составляло 175 единиц, из которых 47 иностранных, в том числе 17 – банки со 100% иностранным капиталом [5]. По данным Центрального банка России на 1 июля 2007 г. в стране действует 1260 банков, в т.ч. 140 иностранных филиалов, среди которых 18 – банки со 100% иностранным капиталом. В определении понятия «иностраный банк» в Украине и России имеются расхождения. Так, согласно законодательству Украины банком с иностранным капиталом считается банк, в котором часть капитала, которая принадлежит хотя бы одному иностранному инвестору, составляет не менее 10%. В России иностранным считается банк, признанный таковым в соответствии с законодательством иностранного государства, на территории которого он зарегистрирован [1]. Кроме того, согласно законодательству Украины, для открытия дочернего иностранного банка следует инвестировать 10 млн. евро – минимальную сумму, необходимую для открытия иностранного банка в стране, а в России – 5 млн. евро.

Выполненный нами расчет по модели Бокса-Дженкинса позволяет предположить, что если сложившаяся тенденция сохранится, то к 2010 г. количество иностранных баков в Украине достигнет 52 единиц, что не может не сказаться на экономике страны. Такой оживленный приход филиа-

лов в Украину объясняется ростом спроса на банковские услуги, низкой конкуренцией, слабостью национальных банков, высокими темпами инфляции, а также потребностью в банковском капитале и ненасыщенному рынку банковских услуг. В свою очередь, украинские банки также заинтересованы в присутствии в составе акционеров уважаемых институциональных фондов, которые могут повысить как цивилизованность и эффективность украинской банковской системы, так и степень их интеграции в глобальное финансовое поле.

Иностранных инвесторов привлекает на российском банковском рынке рост доходов российских граждан и бизнеса, относительная стабильность валютной системы, интернационализация бизнеса крупнейших российских компаний, относительно высокая по международным стандартам доходность российского банковского бизнеса (маржа по процентным операциям составляет 7-8%), слабая конкуренция на сегментах рынка с высоким потенциалом роста, технологическое отставание российских банков.

В присутствии иностранных банков для Украины и России схожими являются как негативные, так и позитивные моменты. Ряд ученых [3,4] позитивными считают: быстрое и эффективное внедрение передовых методов банковской деятельности. Система менеджмента иностранного банка и наличие современных информационных технологий может улучшить эффективность функционирования банковской системы; внедрение системы страхования банковских рисков; развитие конкуренции и ускорение процесса реформирования банковского сектора; повышение квалификации банковских работников; создание новых рабочих мест (что особенно актуально в условиях кризиса) и др.

В качестве негативных можно выделить следующие: иностранные банки менее склонны к осуществлению кредитной деятельности в принимающей стране, особенно в отношении небольших компаний, ущемляя малый и средний бизнес; присутствие иностранных банков может ослабить позиции еще недостаточно развитой банковской системы страны. Местные банки, которые не в состоянии на равных конкурировать с иностранными, могут обанкротиться; иностранные банки не всегда предоставляют полный спектр качественных банковских услуг, проводя иногда спекулятивную деятельность.

Среди иностранных банков в Украине российским инвесторам принадлежит наибольшая доля отечественного рынка по количеству банков (8 единиц), однако по показателю активов (4,83%) – четвертое место после Австрии, Франции и Италии (табл. 1). Поэтому Россия, завоевав украинский рынок масштабно, не может занимать доминирующее положение среди иностранных банков и быть стратегическим лидером, не имея достаточной

части активов. Проминвестбанк тому пример: неэффективность надзора, закрытость финансовой отчетности и непрозрачность банка привели к размытию долей одних акционеров и концентрации более значительного количества акций в руках других, не заинтересованных в его эффективном функционировании, что и привело к банкротству крупнейшего банка в Украине.

Таблица 1

Распределение иностранных банков по стране происхождения капитала на начало 2008 г.

Страна	Количество банков в Украине, единиц	Общие активы иностранных банков, млрд. грн.	Доля в активах всех банков, %
Страны, из них:	35	306,1	100,00
Россия	8	14,78	4,83
Франция	4	21,95	7,17
Австрия	3	26,60	8,69
Италия	2	17,54	5,73
Швеция	2	5,94	1,94
Венгрия	1	9,09	2,97

Расчет произведен на основе [3]

В банковский сектор Украины пришли такие мощные игроки, как австрийский «Raiffeisen», итальянский «Unicredit», французские банковские группы («BNP Paribas», «Societe Generale» и «Calyon»), шведский SEB, венгерский OTP, польский РКО, российский ВТБ и Сбербанк. Поэтому можно сделать вывод о достаточном уровне диверсификации банковского сектора Украины в зависимости от страны происхождения капитала, что поддерживает здоровую конкуренцию среди банков.

Несмотря на достаточно активное внедрение иностранных банков, ожидаемого увеличения ценовой конкуренции в Украинской банковской системе не произошло. Это обусловлено несколькими причинами. Во-первых, иностранные финансовые группы не снижают процентные кредитные ставки, поскольку им нет смысла снижать собственные прибыли, если в Украине все еще можно кредитовать под 12-13% годовых, а в условиях кризиса – еще выше. Во-вторых, покупая банки по высокой стоимости, новые акционеры стремятся сразу получить прибыль, демпинга не происходит. Наоборот, они работают по рыночным ставкам и конкурируют за счет удобства обслуживания, технологических новшеств, а не за счет снижения ставок.

Однако в условиях финансового кризиса, именно банки, не имеющие иностранных инвестиций, и представляют группу рисков для банковской системы. Среди этих банков много таких, которые имеют низкую ликвидность и не имеют шансов получения внешних займов или финансовой по-

мощи. Исключение составляют банки с иностранным капиталом, т.к. они имеют доступ к дешевым валютным ресурсам и, пользуясь этим, укрепляются на финансовом рынке.

Таким образом, на наш взгляд, оптимальным вариантом государственной политики в банковских системах Украины и России должно быть не прямое регулирование размера присутствующих иностранных инвесторов, а использование механизма отбора потенциальных претендентов на приобретение наших банков. Кроме того, должно иметь место укрепление институционально-правового режима в отношении банковской системы, позволяющего повысить ее открытость, эффективность и конкурентоспособность; выработка адекватных мер по преодолению кризиса ликвидности в банковской системе с целью активизации участия банков в экономической деятельности и кредитовании предприятий; повышение требований к банковскому надзору с целью укрепления надежности банков, формирования их имиджа как стабильных финансовых посредников; разработка специальной Программы рекапитализации банковской системы, содержащей основные принципы государственной поддержки коммерческих банков в ближайшие годы.

Однако первоочередной задачей для преодоления последствий мирового кризиса в Украине должна быть стабилизация банковского сектора, кредитование украинской экономики, стабилизация валютно-обменного курса и гарантия обеспеченности занятости населения.

Литература: 1. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України та Росії // Вісник Національного банку України. – 2007.-№9 –с. 12-20. 2. Торяник Ж.І. Роль іноземного капіталу у забезпеченні достатності ресурсного потенціалу банків // Гроші, фінанси та кредит. – 2008.-№3. – с. 182-188. 3. Шаповалов П. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України // Вісник Національного банку України.- 2008. – №4. – с. 2-7. 4. Смовженко Т., Другов О. Управління процесом зростання участі іноземних інвесторів у роботі банківської системи України // Вісник Національного банку України – 2008. – №1. – с. 16-19. 5. Річний звіт НБУ про діяльність банківського нагляду на 2007 р. – [http:// bank. gov.ua](http://bank.gov.ua)

УДК:339.942:620.9(477:470+574)

Натидзе Е.Д., Коваленко Р.С.

СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И РОССИИ В РАМКАХ ОЧЭС

ХНУ имени В.Н. Каразина

Организация Черноморского экономического сотрудничества – одна из самых молодых и во многом уникальных международных субрегиональных интеграционных группировок в мире. Создание ее обусловлено параллель-

но идущими в мире хозяйственными процессами – глобализации и регионализации, которые дополняют друг друга. В определенной степени регионализация – это ответ многих стран, не входящих в лидирующую группу, на усиливающуюся глобализацию экономической жизни, так и не принесшую им ожидаемых дивидендов. Весьма характерно, что и для России, и для Украины участие в ОЧЭС в какой-то мере смягчает обстановку той изоляции, в которой оказались они после распада Союза и СЭВ. Более того, участие в организации – прекрасная возможность для стран добиваться поставленных целей на основе коллективных усилий, а не в одиночку.

Население входящих в ОЧЭС стран составляет более 330 млн. человек (Азербайджан, Албания, Армения, Болгария, Греция, Грузия, Молдова, Россия, Румыния, Турция, Украина). Регион сказочно богат ресурсами, имеет мощную производственную базу, квалифицированную рабочую силу. О перспективах организации говорит тот факт, что статус наблюдателей в ней посчитали необходимым иметь Франция, Германия, Австрия, Египет, Израиль, Италия, Польша, Словакия, Тунис, а также такие международные организации, как Конференция энергетической хартии, Черноморский клуб. ОЧЭС сотрудничает с Евросоюзом, организациями Балтийского региона [3].

Одно из принципиальных отличий от других региональных интеграционных группировок (СНГ, ГУУАМ, ЕврАзЭС) – ОЧЭС объединяет страны, которые вовлечены в другие институционально крепко развитые международные структуры. Поэтому ОЧЭС сконцентрирована целиком и полностью на экономическом аспекте интеграции, не распыляя свое внимание и ресурсы на сферы политики и обороны. В частности, это связано с тем, что ряд входящих в нее стран имеют взаимные территориальные претензии. Однако экономические интересы, черноморская идентичность оказывают положительное объединяющее воздействие на отношения этих государств. Другой особенностью ОЧЭС в сравнении с другими субрегиональными группировками служит то, что в отличие от них уже в Декларации о создании организации во главу угла предстоящей деятельности было поставлено не торговое, а производственное сотрудничество. Это нашло свое выражение в отраслевом подходе к решению общих экономических проблем региона.

Во многих основополагающих документах ОЧЭС начиная с 1992 года особо подчеркивалась необходимость создания в регионе такой среды, в которой деловые круги и предприниматели будут играть основную роль. В целях усиления взаимодействия между странами на предпринимательском уровне был создан Деловой совет ОЧЭС – орган координации предпринимательских инициатив. Однако именно эта сторона деятельности ОЧЭС – поддержка частного предпринимательства – не получила пока достаточного

развития. Между тем необходимость в ее усилении сегодня становится все более очевидной.

Преимущества для Украины и России от членства в ОЧЭС. С учетом того, что Черноморский регион представляет собой зону стратегических интересов России, и на причерноморские страны приходится 15% российского товарооборота, ОЧЭС рассматривается в качестве основной неполитизированной организации по содействию сотрудничеству в регионе.

Многоплановая деятельность ОЧЭС оказывает определенное положительное воздействие на экономическую и социальную обстановку в российских регионах, непосредственно прилегающих к Черному морю. Способствует этому и целый ряд постоянно действующих организаций ОЧЭС. Среди них Деловой совет, Черноморский банк торговли и развития, Международный центр черноморских исследований, Международный центр водных проблем и другие. Однако успехи в этой области не следует преувеличивать. Это связано с тем, что отличительной чертой этих российских регионов является слабость экспортной базы. Поэтому даже в условиях возросшей самостоятельности унаследованная структура их хозяйства сдерживает развитие внешнеэкономических связей со странами-участницами ОЧЭС. В результате доля причерноморских регионов во внешней торговле России стабильно измеряется долями процента. Либерализация внешнеэкономических связей, снятие ограничений на выезд граждан, естественно, не могли не сказаться положительным образом на активизации внешней торговли. Однако это заметно только в таких ее видах, как пресловутый «челночный бизнес», приграничная торговля, этническое предпринимательство.

Приоритетными областями взаимодействия, где Россия выступает в качестве одного из ведущих партнеров, остаются наука и образование, информационные технологии, телекоммуникации и связь, преодоление последствий чрезвычайных ситуаций, борьба с терроризмом и организованной преступностью, туризм, охрана окружающей среды, взаимная торговля и инвестиционное сотрудничество, предотвращение распространения в регионе особо опасных инфекционных заболеваний [2].

Что же касается Украины, то ее приоритетами являются реализация масштабных транспортных проектов и последующее укрепление безопасности в регионе, создание Черноморской зоны свободной торговли, развитие междунационального диалога. Говоря об укреплении безопасности в регионе, нельзя не отметить необходимость «постоянного контроля» над рядом таких актуальных вопросов, как предупреждение терроризма, борьба с нелегальной миграцией, торговлей людьми, незаконным оборотом наркотиков и оружия. Эти проблемы являются очень актуальными, т.к. по этим показателям Украина занимает высокие позиции.

Украина в вопросах транспортной политики пытается продвигать национальные схемы развития транспортных сетей в регионе. Так, Украина пробует реализовать свои схемы, которые сохранили бы сложившиеся направления грузопотоков из России на Ильичевск [1].

На сегодняшний день строительство Кольцевой автомобильной магистрали вокруг Черного моря, протяженностью около 7000 км – один из приоритетных проектов ОЧЭС. Это позволит придать мощный импульс налаживанию сотрудничества в области транспортной инфраструктуры, экономическому развитию и укреплению стабильности в Черноморском регионе.

Актуальной сферой взаимодействия также остаётся энергетика. Наиболее амбициозными на данном направлении являются проект создания Черноморского энергетического кольца и реализация предложения укрепить стабильность энергетических рынков Причерноморья.

Одним из значимых событий в деятельности Организации является принятое странами-акционерами Черноморского банка торговли и развития (ЧБТР) решение увеличить акционерный капитал Банка с одного до двух млрд. СПЗ. Этот шаг, помимо улучшения объективных показателей ЧБТР как международного финансового института регионального развития, будет способствовать увеличению объёма финансовых и других операций Банка, активизации его деятельности по кредитованию крупных инфраструктурных проектов в странах-членах.

На сегодняшний день необходимо наращивать многовекторные усилия в целях дальнейшего развития сотрудничества в Черноморском регионе, реализации совместных проектов, в том числе таких, как строительство кольцевой автомагистрали вокруг Черного моря, возобновление регулярного пассажирского и паромного сообщений между черноморскими портами, создание Черноморского электроэнергетического кольца, а также в области охраны окружающей среды, ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций, борьбы с оргпреступностью и др. Также странам-участницам ОЧЭС следует обратить большее внимание на подготовку масштабных проектов и перспективы развития сотрудничества в формате ОЧЭС – ЕС в сфере энергетики. В частности, должна быть отмечена необходимость углубления сотрудничества с ЕС и международными организациями, гармонизации законодательства и других регулятивных норм, а также обмена опытом и развития тренировочных программ.

Реальная отдача от деятельности ОЧЭС – это именно тот востребованный фактор, который цементирует основу социально-экономического подъема в странах региона, особенно в период глобального финансового кризиса, благоприятно сказывается на политическом климате и укреплении стабильности в Причерноморье.

Литература: 1.<http://www.mfa.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства закордонних справ України 2.<http://www.mid.ru> – официальный сайт Министерства иностранных дел Российской Федерации 3.<http://www.bsec-organization.org> – официальный сайт ОЧЭС

УДК 336.717.71:336.743

Непрядка Н.В.
ВАЛЮТНІ ДЕРИВАТИВИ: РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

*ХНУ імені В.Н.Каразіна
Наук. керівник: к.е.н., проф. В.І. Сідоров*

Зараз торгівля терміновими валютними контрактами є динамічно розвинутим сегментом фінансового ринку в цілому. Термінові угоди дозволяють зменшити ризик витрат як слідство коливань валютних курсів при експортно-імпортних операціях, застрахувати власників фінансових активів, кредиторів-заемників, міжнародних інвесторів.

Під валютним деривативом необхідно розуміти похідний фінансовий інструмент, що є документарно затвердженою угодою, яка засвідчує право та (або) зобов'язання придбати / продати в майбутньому (більш, як через два робочих дні після укладання угоди) валютні цінності на визначених умовах, правила випуску й обігу якої встановлюються відповідними органами валютно-фінансової системи. Основу класу валютних похідних інструментів становлять форвардні й ф'ючерсні контракти, валютні свопи, ванільні й екзотичні опціони [1, с. 520].

В той час як подібні фінансові інструменти використовуються в світі, в Росії історія деривативів коротше, і гравців менше, ніж на світових фінансових ринках. Перші торги валютними ф'ючерсами й опціонами (на долар США) мали місце в жовтні 1992 року на Московській товарній біржі (тепер – Російська біржа), і до 1994 року валютні деривативи, які найчастіше зводяться до операцій відстроченої конверсії, займали переважне місце серед інших використовуваних інструментів [2].

В 1992-1999 р.р. біржовий російський ринок функціонував у режимі «казино» [див. 3], хоча останнім часом на ньому повільно зростає частка хеджів [4]. Торгівля ф'ючерсами на долар США придбала регулярний характер на ММВБ, Російській біржі й багатьох інших біржах, і більшість великих російських банків активно вступили в цю торгівлю.

Фінансова криза в Росії, що припала на кінець минулого сторіччя, мала неабиякі наслідки не тільки для Росії, але й для української валютної системи. Відтак вона спровокувала різке падіння курсу гривні, що спричинило

введення заборони на проведення деривативних угод на валютному ринку України.

Однак на початку 2006 року Нацбанк України почав зм'якшувати вплив на валютний ринок, заявивши про наміри лібералізації [5].

За даними НБУ операції з форвардними контрактами на покупку / продаж іноземної валюти здійснюються з урахуванням кількісних лімітів – за умови здійснення операцій покупки іноземна валюта – гривня.

З початку 2005 р. спостерігався значний ріст обсягів укладених банками України форвардних контрактів. При цьому, якщо за станом на 1.01.2005 р. на балансі 10 банків нараховувалося форвардних контрактів з покупки-продажу іноземної валюти, банківських металів і інших активів на суму близько 0,9 млрд. гривень, то за станом на 1.01.2006 р. 20 банків уклали такі контракти на суму 4,3 млрд. гривень, на 1.01.2007 р. – 17 банків на суму 3,4 млрд. гривень [6].

Зокрема, операції за виконанням форвардних контрактів в Україні з покупки й продажу іноземної валюти, банківських металів і інших активів за 2006 рік характеризувалися наступними показниками: куплено валюти й банківських металів з метою хеджування на суму 12,8 млрд. гривень, з інших спекулятивних операцій, які не можна визначити як операції хеджування, на суму 1,9 млрд. гривень. При цьому щомісячний обсяг операцій з покупки валюти й банківських металів по форвардних контрактах поступово ріс і коливався протягом року в межах від 0,2 до 1,8 млрд. гривень; продано валюти й банківських металів з метою хеджування на суму 12,8 млрд. гривень, з інших спекулятивних операцій, які не можна кваліфікувати як операції хеджування, на суму 1,8 млрд. гривень. При цьому щомісячний обсяг операцій із продажу валюти й банківських металів по форвардних контрактах поступово ріс і коливався протягом року в межах від 0,2 до 1,8 млрд. гривень; укладено контрактів з метою виконання спекулятивних операцій з покупки активів, номінованих в іноземній валюті (за винятком операцій з покупки іноземної валюти й операцій хеджування) за номінальною вартістю на суму 9,8 млрд. гривень; укладено контрактів з метою виконання спекулятивних операцій із продажу активів, номінованих в іноземній валюті (за винятком операцій із продажу іноземному валюті й операцій хеджування) за номінальною вартістю на суму 4,5 млрд. гривень. Контракти укладалися в доларах США (близько 83%), євро (близько 16%), швейцарських франках (близько 1,7%), фунтах стерлінгів, ієнах і золоті [6].

Деякі аналітики прогнозують, що з розвитком валютних деривативів слабкий український ринок захлинеється у спекулятивних атаках, спричиниться різке коливань курсу гривні, що є небажаним для економіки в цілому. З іншого боку, ця міра серйозно лібералізує валютний ринок України [5].

Щодо російського ринку валютних деривативів, то незважаючи на невелику й багату кризами історію, на цей момент він досяг значних розмірів. Про обсяг позабіржового ринку можна побічно судити по показниках діяльності банків на терміновому ринку [7].

Отже, деривативний валютний ринок Росії став значимою частиною російської економіки й напрямок його розвитку здатний вплинути на такі її параметри, як стабільність, безпека й ефективність.

У країнах з розвинутою ринковою економікою, які раніше зштовхнулися з даною проблемою, до теперішнього часу вже сформовані механізми постійного моніторингу й цілісного регулювання ринку валютних деривативів.

На думку фахівців для російської економіки ринок валютних деривативів зокрема як інструмент глобалізації відіграє помітну роль у дерегулюванні національної економіки, що може негативно позначитися на самостійності економічної політики [8]. Також, на думку вчених, варто враховувати, що надмірна відкритість економіки при її відносній слабкості негативно впливає на її стабільність в умовах зовнішніх і внутрішніх криз. У зв'язку із цим державі необхідно відслідковувати масштаб національного ринку валютних деривативів для аналізу його відповідності рівню розвитку реального й фінансового секторів російської економіки.

Як показав проведений аналіз, в Україні зазначений ринок знаходиться лише в стадії зародження, тому для ефективного функціонування доцільно враховувати досвід, що накопичений у світі, і в Росії зокрема, задля уникнення негативного впливу на українські макроекономічні показники.

Література: 1. Моисеев С. Р. *Международные валютно-кредитные операции: [Учебное пособие]* / С. Р. Моисеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство «Дело и сервис», 2007. – 816с. – Тираж 2500 экз. – ISBN 978-5-8018-0328-9. 2. Н. Александрова. *Деривативы (производные финансовые инструменты) в России и российском праве* // *Инвестиции в России*. – 1998. // <http://www.shop.ivrv.ru>; 3. Афанасьев А.А. *Коммерческие банки на рынке производных финансовых инструментов: методология, риски, регулирование*. – С. 30. 4. В.В.Рудько-Силиванов, Д.А.Федосеев. *Деривативы и риски российской экономики* // *Деньги и кредит*. – 2006. – №12. – С. 15. 5. Сидоров В.І., Непрядкіна Н.В. *Сучасний стан валютних деривативів на українському фінансовому ринку* // *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна*, №743, економічна серія, Харків 2006. ISSN 0453-8048. – с. 181-184. 6. *О развитии валютных рынков государств-участников СНГ* // *Деньги и кредит*. – 2008. – №1. – С. 14 7. *Бюллетень банковской статистики*. – 2006. – №4 (155). – С. 115-117. 8. В.В.Рудько-Силиванов, Д.А.Федосеев. *Рынок производных финансовых инструментов* // *Деньги и кредит*. – 2006. – №8. – С. 34.

Новицкая Н.А.
ЕВРОРЕГИОН «БУГ»

*ХНУ имени В. Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Милюха Г.В.*

Приграничное сотрудничество – объективный фактор во взаимоотношениях соседствующих государств. Становление и развитие еврорегиона «Буг» обусловлены исторически сложившейся культурной, этноконфессиональной, языковой общностью смежных приграничных территорий Беларуси, Польши и Украины. Сохранение и приумножение традиций добрососедства, решение общих проблем приграничья, развитие региональной интеграции с учетом актуальных направлений сотрудничества находятся сегодня в основе конструирования делового партнерства в формате еврорегиона.

Институциональное оформление трансграничного объединения еврорегион «Буг» началось в первой половине 1990-х гг. Его создание подтолкнул процесс налаживания устойчивых контактов между региональными властями Беларуси, Польши и Украины, а также положительный опыт еврорегиональной интеграции стран Европейского Союза, в частности, наших польских партнеров. 29 сентября 1995 г. в г. Луцке (Украина) состоялось подписание Соглашения о создании трансграничного объединения еврорегион «Буг» в составе Холмского, Люблинского, Замойского и Тарнобжеского воеводств Польши, а также Волынской области Украины. В мае 1998 г. в состав действительных членов объединения вошла Брестская область, что позволило юридически оформить участие белорусской стороны в данном проекте.

Еврорегион «Буг» является организацией открытого типа и действует на основе устава, принятого в 1995 г. Руководящие органы объединения: Совет (состоит из 30 человек, по 10 от каждой стороны) и Президиум Совета (по одному представителю), Секретариат (представлен отделениями в городах Хелме, Луцке и Бресте).

Основными направлениями деятельности еврорегиона является развитие взаимовыгодных экономических отношений, сотрудничество в социальной и культурной сферах, по вопросам экологии, образования, предупреждения чрезвычайных ситуаций и др. Также действуют совместные рабочие группы: по территориальному планированию, инфраструктуре, коммунальной сфере, транспорту, связи, охране окружающей среды, информации, образованию, здравоохранению, культуре, спорту, туризму, развитию контактов органов местного самоуправления, взаимодействию правоохранительных органов и ликвидации угрожающих ситуаций.

Трансграничное сотрудничество финансируется из бюджетных средств, собственных средств организаций, принимающих в нем участие, а также средств фондов ЕС. Евросоюз непосредственно заинтересован в развитии трансграничного сотрудничества. Европейской комиссией разработаны программы соседства «Польша – Беларусь – Украина», «Регион Балтийского моря», «Латвия – Литва – Беларусь». Приоритеты программ практически полностью совпадают с задачами еврорегиона.

Одной из главных задач деятельности трансграничного объединения является улучшение ситуации, связанной с пересечением населением белорусско-польской государственной границы и перемещением через нее товаров, развитие приграничной инфраструктуры. Опыт развития приграничных связей Брестской области с соседними территориями Польши и Украины свидетельствует о том, что эффективность решения общих проблем в приграничье существенно зависит от степени использования средств коммуникации и информационных технологий.

Ряд проектов с вовлечением в них широкого круга участников осуществлен на территории еврорегиона по иным направлениям. В рамках деятельности объединения установлено и развивается взаимодействие по линии правоохранительных органов, предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций, СМИ, научных и образовательных учреждений, предпринимательства, культуры и спорта. За десятилетний период многие мероприятия на определенных территориях стали традиционными, получили статус своеобразных «визитных карточек» еврорегиона: выставки-ярмарки «Любдом» и «Содружество», международные фестивали «Белая Вежа» и «Январские музыкальные вечера».

Благодаря налаженному обмену информацией, оказанию помощи при проведении оперативно-розыскных мероприятий в приграничье ведется совместное противодействие преступности. Тесное сотрудничество организовано по линии предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций. Имеется возможность получения информации об уровне воды в реках с украинских информационных гидрологических постов. Построены наблюдательные вышки для контроля и мониторинга пожароопасной ситуации в лесах на украинском направлении. Совместно с природоохранными службами Люблинского воеводства ведется работа по контролю качества приграничных вод бассейна реки Западный Буг.

В данный момент можно заметить, что Совет трансграничного объединения «Еврорегион «Буг» подтвердил нацеленность регионов на развитие отношений. Конструктивный обмен мнениями по проблемам жизнедеятельности приграничья позволил не только активизировать основные на-

правления трансграничного сотрудничества, но и скорректировать их с учетом расширения ЕС.

В число главных направлений входят: торгово-экономическое сотрудничество; упрощение процедуры пересечения границы для населения (работа над открытием новых погранпереходов, изменение статуса действующих пунктов пропуска на границе сторон – участниц еврорегиона); контакты по линии органов местного самоуправления; взаимодействие правоохранительных, природоохранных органов и ликвидация угрожающих ситуаций; образование, культура, спорт; сотрудничество в рамках программ международной технической помощи.

Из этого очевидно, что практическим шагом единой стратегии развития приграничных территорий в формате еврорегиона стало наращивание торгово-экономического сотрудничества. Главный показатель успехов – рост объемов внешней торговли. Деятельность объединения по торгово-экономическому направлению включает как региональную кооперацию, так и совместное позиционирование еврорегиона за его пределами, что способствует привлечению иностранных инвестиций из стран Центральной и Восточной Европы, иных регионов мира. На это, в частности, нацелен комплекс мероприятий проекта Европейской комиссии «Расширение ЕС и прямые иностранные инвестиции», разработанный совместно экспертами еврорегионов «Памина» и «Буг».

Из деятельности Еврорегиона «Буг» видно, что у нее есть все предпосылки для выхода на качественно новый уровень сотрудничества. Десятилетний период развития еврорегиона уместно охарактеризовать как «первые шаги» в становлении организации. Необходимо отметить, что создана жизнедеятельная институциональная основа, налажен конструктивный диалог сторон, определены основные направления сотрудничества с учетом специфики еврорегиона, совершенствуется механизм реализации сотрудничества. Вместе с тем, несмотря на огромный созидательный потенциал еврорегиона, трансграничное сотрудничество отстает от реальных потребностей и возможностей в силу правовых отличий в деятельности субъектов объединения. Опыт развития трансграничного объединения «Буг» демонстрирует возможности взаимовыгодного партнерства. Контакты Брестской области с соседними регионами Польши и Украины в рамках еврорегиона демонстрируют как объективную, так и субъективную заинтересованность приграничных партнеров в развитии отношений с Беларусью, что предоставляет дополнительные возможности реализации внутри- и внешнеполитических интересов республики.

Литература: 1. Микула Н.А. Теоретико-методологические и практические аспекты функционирования еврорегионов // *Экономист*. - 2007. - №8. с. 30-32 2.

Макогон Ю.В. Ляшенко В.И. *Формы и направления межрегионального трансграничного экономического сотрудничества.*- Донецк: Юго- Восток, 2003. 3. <http://www.d-w-h.org>; 4. <http://www.partyofregions.org.>; 5. <http://vreso.ru>; 6. <http://www.spasatel-euroregion.info/>

УДК 339.942 (447:481)

Орач К.А.

**СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА НОРВЕГІЇ
У ГАЛУЗІ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ**

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.т.н., доц. Казакова Н.А.

Одною з найактуальніших проблем для сучасного суспільства є енергозбереження та забезпечення енергоефективності виробництва, адже, на жаль, більшість з використовуваних енергоресурсів є вичерпаними, та ціни на них кожного року невинно зростають. Наприклад, стосовно природного газу, за останні 10 років промислові запаси цього палива в Європі зменшилися на 12%. В той же час за прогнозами експертів попит на газ в Європі збільшиться на 35-40% до 2020 р. Це означає, що значне підвищення цін на природний газ можливо вже в наступні роки. Будь-яка держава має діяти за принципами конкурентноздатного підприємства та робити все, щоб зменшити марні витрати ресурсів, а тим самим зберегти кошти.

Для України ця проблема вже не є просто грозовою хмарою на горизонті. Енергоємність української промисловості вдвічі вища, ніж у Білорусі, енергоємність вітчизняного ВВП складає 0,89 кг умовного палива на один долар США, що в 2,6 рази перевищує аналогічний середній рівень в розвинених країнах світу (2008р.). Особливо енергозатратними є гірничо-металургійна та хімічна промисловості. Разом вони поглинають понад 56% природного газу від всієї кількості, що споживає вся вітчизняна промисловість. При річній потребі української економіки в 35 млрд. м. куб. газу, гірничо-металургійний та хімічний комплекси потребують його майже 19,5 млрд. кубометрів. Україна посідає 3-тє місце в світі серед найменш енергозберігаючих країн та належить до числа найбільших енергетичних імпортерів, займаючи 12-тє місце в світі (2008 р.).

Вихід з цієї ситуації – використання енергозберігаючих технологій, альтернативної енергії, підвищення енергоефективності української промисловості. Загальна річна потреба споживання енергії в Україні – 288 млрд. кВт/год, теоретичний потенціал альтернативної енергії становить 347,9 млрд кВт/год на рік. Змінити ситуацію цілком можливо, якщо розпочати активну діяльність за впровадженням нової енергетичної стратегії.

На сьогоднішній день Україна нездатна самостійно втілити усі необхідні зміни, державі потрібно співробітництво з країнами, що впровадили та вдало використовують технології енергозбереження та мають великий досвід у цій сфері. Саме такою країною є Королівство Норвегія, яка обрала енергозбереження своїм шляхом розвитку та досягла значних результатів в запровадженні новітніх технологій для зменшення обсягів використання ресурсів. Для теплозабезпечення стаціонарних об'єктів (промислові об'єкти та житло) у Норвегії використовується: електроенергія — 69%, біомаса — 19%, різні види мазуту — 9%, централізоване місцеве теплопостачання — 3%, решта — енергія вітру, сонця, землі. 99% електроенергії, що виробляється у Норвегії — це гідроенергетика. Завдяки цьому держава, яка найбільше в Європі видобуває енергетичних корисних копалин (газу та нафти), для внутрішнього споживання, їх практично не використовує, відкриваючи для себе великі експортні можливості та звільняючись від залежності від вичерпаних енергоресурсів.

З усіх досягнень енергозберігаючої галузі та іновацій, що використовуються для підвищення енергоефективності в Норвегії, для України деякі є найбільш актуальними та мають великий потенціал для втілення:

Використання біопалива для внутрішніх потреб сільськогосподарської галузі. В Норвегії багато ферм мають в своєму розпорядженні додаткові 40 гектарів землі, де вирощується рапс та ріпак, який в свою чергу йде на виготовлення біодизелю у кількості, достатній для роботи тракторів та автомобілів, що використовуються на фермі. Виготовлення дизелю для власних потреб із власноруч вирощеного рапсу є більш рентабельним, ніж виготовлення біодизелю на продаж із закупленого по ринковим цінам рапсу.

Фонди енергоефективності: в Норвегії у 1981 році був заснований Муніципальний фонд енергоефективності (ФЕЕ). Основною метою його роботи є стимулювання до дій, які можуть призвести до зниження використання, або більш ефективного використання енергії. Енергія заощаджується за допомогою енергоефективних проєктів: встановлення водоочисної системи в системі опалення і кондиціонування, використання теплових насосів, встановлення індивідуальних лічильників електричної енергії в багатоповерхових будинках, тощо. Також ФЕЕ надає гранти на впровадження енергоефективних технологій. Розмір грантів на енергоефективні проєкти визначається реальним потенціалом заощаджень. Наприклад, грант на додаткову ізоляцію зовнішніх стін дорівнює 11 дол./м². В Україні такі ФЕЕ можуть бути сформовані у великих містах, або на рівні регіонів. Але оскільки електроенергія в Україні не має такої великої питомої ваги, надбавка до тарифу має виходити із загального енергоспоживання — електроенергії та центра-

лізованого опалення. Великі міста зможуть досить швидко через надбавку до тарифу сформувати фонди. На регіональному рівні у такі фонди можуть бути зараховані кошти від приватизації обленерго чи інших об'єктів енергетики. Щоб запобігти розкраданню коштів, може бути запроваджена практика прийняття рішення про надання гранту спеціальною комісією, яка формується із представників середовищ як споживачів енергопослуг, так і енергетиків, що формується лише на рік, або з ротацією частини членів. Через такі фонди можна утеплити стіни панельних будинків у містах, замінити старі низькопродуктивні котли в соціальних установах, почати впровадження при реконструкціях споруд встановлення теплових насосів, тощо.

Енергоефективність промисловості. На прикладі Норвегії, в Україні можна втілити більш жорстка програму з енергоефективності в промисловості, включаючи використання податків та угод по енергоефективності для всіх енергоємних промислових секторів, наприклад, для промисловості, де рівень енерговикористання (паливо+електроенергія) вищий, ніж 1 гВт-ч на рік. Відповідно до програми подібне виробництво повинно платити податок, розмір якого буде скорочуватись, якщо будуть проведені заходи по підвищенню енергоефективності, передбачені в угоді по енергоефективності. При необхідності, може бути доданий фінансовий механізм (кредитування) для надання допомоги по початковому інвестуванню енергоефективних заходів. Впровадження нових технологій енергозберігання на підприємствах в Україні можливе ще й завдяки програмі «Чисте виробництво й енергоефективність», яке координується Посольством Королівства Норвегія в Україні та фінансується Міністерством закордонних справ Норвегії.

На сьогоднішній день Норвегія координує декілька важливих програм з енергозбереження в Україні: «Чисте виробництво й енергоефективність» (В Україні, зокрема на Херсонщині, програму розпочато у 2007 році.) – програма включає три взаємопов'язаних напрями – енергоефективність та екологічне поліпшення у будівельній галузі, більш чисте виробництво та екологічне поліпшення у промисловості, а також розвиток кадрового потенціалу.

Програма норвезької компанії ENSI – Energy Saving International, щодо підвищення рівня знань в сфері енергоефективності та енергозбереження, програми навчання спеціалістів методології чистого виробництва.

Норвезькі інвестори проявляють великий інтерес до міжрегіональної співпраці в галузях енергозбереження, особливо в Харківському, Херсонському та Вінницькому регіонах. Співробітництво країн у цій сфері має повну підтримку зі сторони посольств та Міністерств Закордонних Справ обох країн, Верховної Ради України та особливо Прем'єр-міністра Норвегії Єнса Столтенберга.

Співробітництво між Україною та Норвегією в галузі енергозбереження та енергоефективності знаходиться на початковому етапі, але швидко розвивається за підтримкою урядів обох країн та інтересу інвесторів. Для України така співпраця має критичне значення, дивлячись на умови, в яких держава перебуває на сьогоднішній день – великі обсяги імпорту енергоресурсів та наднизький рівень енергозбереження – один з найгірших в світі. З досвіду Норвегії Україна може почерпнути велику кількість ідей та варіантів щодо покращення енергоефективності виробництва та зменшення витрат на енергоресурси як на державному, так і на муніципальному рівні.

Література: 1. *Copenhagen Business Working Paper. 2002. No. 02. Датський економічний тижневик*; 2. «Ділова Україна» 2008. №5, ст.19 *Діловий український тижневик*; 3. <http://www.regjeringen.no> *Офіційний Сайт Міністерства Закордонних Справ Норвегії*; 4. <http://www.narda.gov.ua> *Сайт українських проектів за темою енергозбереження*; 5. www.eti.co.ua – *сайт, присвячений інноваціям в Україні*; 6. www.uaer.gov.ua *сайт присвячений енергетичній промисловості*; 7. www.president.gov.ua *Сайт Президента України*.

УДК 658.155

Павлов К.В., Растворцева С.Н.
СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА БЕЛГОРОДСКОЙ ОБЛАСТИ
С РЕГИОНАМИ УКРАИНЫ

Белгородский государственный университет

Экономические связи многих стран, хозяйствующих субъектов, ориентированы, прежде всего, на соседние государства и регионы. Актуальность исследования перспектив российско-украинского экономического сотрудничества на уровне региона возрастает в условиях усиления роли региональных органов управления в осуществлении социально-экономической политики на местах, начиная с разработки комплексных программ развития региона и завершая решением оперативных вопросов текущей деятельности.

Целью исследования является выявление перспектив экономического сотрудничества России и Украины на примере Белгородской области.

Международное экономическое сотрудничество – это объективный процесс развития многообразных экономических и научно-технических связей между отдельными странами, группами стран, построенный на принципах независимости, равноправия и взаимной выгоды сторон [1]. Основой процесса является углубление международного разделения труда.

Международное экономическое сотрудничество включает внешнюю торговлю, кредитные отношения, кооперирование и сотрудничество стран в

области освоения природных ресурсов, компенсационные сделки, а также широкое научно-техническое сотрудничество (рис. 1).

Рис. 1. Основные формы международного экономического сотрудничества

Белгородская область является субъектом Российской Федерации, следовательно, возможности ее сотрудничества с регионами Украины во многом зависят от проводимой внешнеэкономической политики страны. Развитие взаимовыгодных экономических связей между Россией и Украиной имеет объективные предпосылки. Тесная взаимосвязь между странами обоснована их географическим положением, общей историей и множеством других факторов, определивших духовное родство, глубокие традиции, отвечающих коренным интересам обеих стран. В обеих странах имеется высокий научно-производственный потенциал, работоспособные и высокообразованные трудовые ресурсы.

Приоритетность и особенности экономического сотрудничества между Россией и Украиной обусловлены многими факторами, в том числе, сформировавшимися в рамках единого народнохозяйственного комплекса СССР и унаследованными от него экономическими взаимосвязями, нацеленностью обеих стран на реформирование экономик.

Сравнение макроэкономических показателей двух стран за этот период свидетельствует об их стремительном падении в обоих государствах, однако следует отметить, что украинская экономика пережила более сильный удар.

Сравнительная характеристика основных макроэкономических показателей России и Украины за период 2000-2007 гг. и прогнозные показатели за 2008, 2009 и 2013 годы представлены в таблице 1.

Таблица 1

Динамика основных показателей России и Украины в 2000-2013 гг.

Страна	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	2009*	2013*
Темпы прироста ВВП, %											
Россия	10,0	5,1	4,7	7,3	7,2	6,4	7,4	8,1	6,8	6,3	5,6
Украина	5,9	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,1	7,3	5,6	4,2	6,5
Индекс потребительских цен, %											
Россия	20,8	21,5	15,8	13,7	10,9	12,7	9,7	9,0	11,4	8,4	5,2
Украина	28,2	12,0	0,8	5,2	9,0	13,4	9,0	12,8	21,9	15,7	7,6
Текущий платежный баланс, % от ВВП											
Россия	18,0	11,1	8,4	8,2	10,1	11,0	9,5	5,9	5,8	2,9	-2,1
Украина	4,7	3,7	7,5	5,8	10,6	2,9	-1,5	-4,2	-7,6	-9,7	-9,2

*Составлено по данным Международного валютного фонда [2]. * Прогноз*

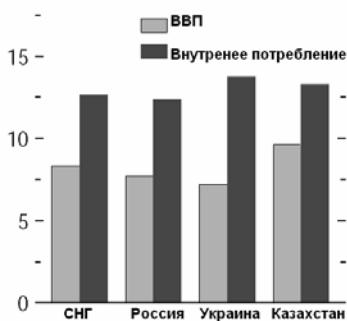
Как показывают данные проведенного анализа, представленные в таблице 1, темп прироста ВВП двух стран обозначен приблизительно на одном уровне. Так в 2000, 2005-2007 годах (а также прогноз на 2008 и 2009 годы) прирост ВВП в России был немного выше, чем в Украине. Однако в период с 2001 года по 2004 год экономика Украины росла гораздо более быстрыми темпами (достигая 12,1% в 2004 г.), чем российская, а по прогнозам Международного валютного фонда в 2013 году ее рост также будет более быстрым.

Многие изменения в динамике и структуре российско-украинской торговли, в том числе и с участием Белгородской области, можно объяснить изменением потребительских цен. Так в Российской Федерации происходит почти планомерное снижение темпов роста цен с 20,8% в 2000 году до 9,0% в 2007 году. Однако, по прогнозам Международного валютного фонда, в 2008 году ожидается больший рост цен в сравнении с 2007 годом (на 11,4%). Индекс потребительских цен в Украине имеет достаточно большую амплитуду: от 0,8% в 2002 году до 28,2% в 2000 году. При этом чередующиеся рост и снижение показателя за анализируемый период свидетельствуют об экономических потрясениях страны. В 2008 году прогнозируется существенный рост индекса – до 21,9%.

Важным макроэкономическим показателем является отношение текущего платежного баланса к ВВП страны. В 2004 году показатели России и Украины были максимально близки: В России это отношение составляло 10,1%, в Украине – 10,6%. В Украине отрицательный платежный баланс образовался в 2006 году, по прогнозам Международного валютного фонда при существующих тенденциях экономического развития платежный баланс России станет отрицательным до 2013 года.

Стимулом не только экономического роста, но и развития сотрудничества Белгородской области с регионами Украины является увеличение объе-

мов внутреннего потребления. Рост ВВП и внутреннего потребления в России, Украине и в целом по странам СНГ в 2007 году показан на рис. 2.

Источник: данные Международного валютного фонда [2]

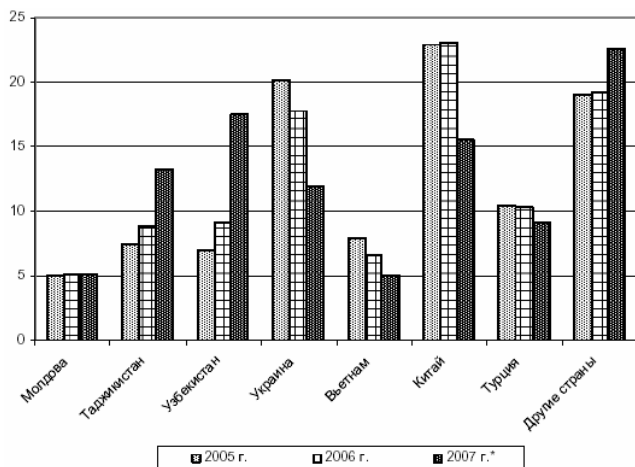
Рис. 2. Рост ВВП и внутреннего потребления в России, Украине и СНГ в 2007 году, %

Объемы внутреннего потребления в Украине заметно выше, чем в России и в СНГ. Это свидетельствует об увеличении реальных доходов населения, о перспективах развития регионального взаимовыгодного сотрудничества. Об этом же свидетельствует и рост частных кредитов в Украине.

При анализе экономического сотрудничества Белгородской области с регионами Украины немаловажное значение приобретает исследование движения трудовых ресурсов между странами. На сегодняшний день Украина является четвертым по величине поставщиком рабочей силы в Россию после Узбекистана, Китая и Таджикистана (рис. 3).

В последние годы между Россией и Украиной в области миграции трудовых ресурсов происходят существенные изменения. Если ранее экономические преимущества России по сравнению с другими странами СНГ «притягивали» иммигрантов, то в настоящее время экономика основных стран-доноров – Украины, Казахстана, а также ряда других государств СНГ и Балтии стабилизировалась и устойчиво развивается. Постепенное улучшение социально-политических условий снижают приток мигрантов из СНГ в Россию. Можно ожидать, что дальнейшее улучшение экономической ситуации в странах СНГ, и нарастание их собственных демографических проблем приведет к дальнейшему сокращению иммиграционного притока в Россию из этих государств [3, с. 389].

В целом анализ российско-украинских экономических отношений показал, что Украина является пятым по величине торговым партнером России после Германии, Нидерландов, Италии, Китая и первым в СНГ, опережая Республику Беларусь.

Источник: Федеральная миграционная служба, [3, с. 389]

Рис. 3. Основные страны–поставщики иностранной рабочей силы в Россию в 2005-2007 годах

Для определения условий развития торгово-экономических отношения Белгородской области с Украиной, важно отметить особенности взаимных поставок товаров между странами в целом. Так, из России в Украину в основном экспортируется продукция топливно-энергетического комплекса, машины и оборудование, продукция химической и целлюлозно-бумажной промышленности. В то же время ведущими статьями в импорте России являются машиностроительная продукция, черные и цветные металлы, продовольственные товары [4]. Примечательно, что существенную роль для экономик обеих стран играют поставки продукции по кооперации. В кооперационных поставках участвуют свыше 300 предприятий с обеих сторон. Поставки в 2007 г. осуществлялись по 1250 позициям из Украины в Российскую Федерацию и по 1780 позициям из Российской Федерации в Украину.

Снятию барьеров во взаимной торговле и ускорению развития торговых отношений между Белгородской областью и регионами Украины содействовало и будет содействовать в дальнейшем введение с 2006 года графика отмены изъятий из режима свободной торговли между странами, в соответствии с которым предусмотрена отмена ввозных пошлин на табак и кондитерские изделия – с 1 января 2006 г., сахар белый – с 1 января 2009 г., спирт – с 1 января 2010 г. [5].

Внешнеэкономическая деятельность является важным сектором экономики Белгородской области: отношение объемов экспорта и импорта к валовому региональному продукту достигает 76%. В 2007 году в сферу внешне-

экономической деятельности было вовлечено 1054 участника, осуществлявших торговые операции с 68 странами мира [6]. Однако Украина, по-прежнему, является ведущим партнером Белгородской области. Динамика показателей внешней торговли Белгородской области с регионами Украины в 1999-2007 гг. представлена на рис. 4.

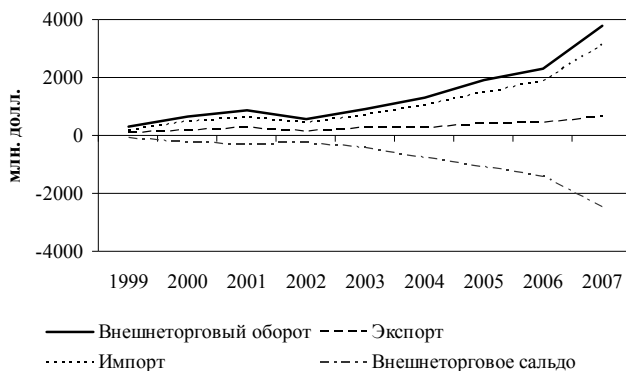

Рис. 4. Динамика показателей внешней торговли Белгородской области с регионами Украины в 1999-2007 гг.

Как показывают результаты анализа, внешнеторговый оборот Белгородской области с регионами Украины имеет постоянную тенденцию к увеличению (за исключением 2002 года). С 2003 года рост внешней торговли составлял от 22,31% (в 2006 году) до 63,15% в 2007 году.

Положительной тенденцией является рост, как экспорта, так и импорта товаров и услуг, но объемы импортных поставок увеличиваются быстрее, что приводит к возникновению значительного отрицательного сальдо торгового баланса. Однако, принимая во внимание тот факт, что большая часть импортируемых товаров через Белгородскую область попадает в другие регионы страны, можно сделать вывод, что отрицательное внешнеторговое сальдо не является неблагоприятной тенденцией.

Российско-украинское экономическое сотрудничество характеризуется показателями иностранного капитала в экономике. Одним из важнейших элементов внешнеэкономической деятельности, стимулирующих развитие торговых отношений Белгородской области, является поступление иностранных инвестиций, представленное на рисунке 5.

В 2007 году в экономику области поступили инвестиции из восьми стран мира. Как показано на рисунке 6, основными странами-инвесторами являлись Франция, Италия, Германия и Украина. На долю этих стран приходилось 97,7% от общего объема поступивших иностранных инвестиций.

По состоянию на 1 января 2008 года накопленный иностранный капитал в Белгородской области составил 889,4 млн. долл., что в 2,6 раза больше, чем годом раньше. Наибольший удельный вес в накопленном иностранном капитале приходится на прочие инвестиции (86,8%).

Рис. 5. Поступление иностранных инвестиций в экономику Белгородской области по основным странам-инвесторам (в текущих ценах, тыс. долл.)

Отраслевая структура иностранных инвестиций в Белгородскую область в 2007 году достаточно проста: 1,1% всех инвестиций были направлены в сферу оптовой и розничной торговли, 3,8% – в обрабатывающие производства и 95% – на добычу полезных ископаемых.

Доля Украины в географической структуре иностранных инвестиций в экономику Белгородской области невелика – около 5%. Однако, на сегодняшний день в области осуществляют деятельность свыше 100 предприятий с участием украинского капитала. Реализуются совместные проекты с Харьковским тракторным, Краматорским автомобильным заводами. Наиболее привлекательными для украинских и других иностранных инвесторов являются сельскохозяйственные и промышленные предприятия. Работа с украинскими партнерами направлена, прежде всего, на технологическую модернизацию, структурную перестройку, создание конкурентоспособного хозяйственного комплекса области [8].

В настоящее время российско-украинские экономические отношения являются достаточно перспективными. На формирование экономического сотрудничества оказывают влияние ряд факторов: геополитические, экономические, интеграционные и прочие. Основными принципами, на которых должны базироваться российские отношения с Украиной должны быть учет экономических интересов и ограничения, связанные с обеспечением национальной безопасности России.

Динамично ведется сотрудничество украинских регионов с российскими, создавая необходимые предпосылки интеграционных процессов между

странами. В мае 2004 года было учреждено постоянно действующее совещание «Содружество регионов», нацеленное на укрепление имеющихся и налаживание новых региональных экономических и социально-культурных связей. Активно развивается гуманитарное сотрудничество между странами. В июне 2007 года была подписана Программа экономического сотрудничества между двумя странами на 2008-2010 годы.

Одним из наиболее ярких примеров экономического сотрудничества между Россией и Украиной стало создание еврорегиона «Слобожанщина» на базе Белгородской и Харьковской областей. Современное геополитическое положение областей, развитие трансграничного сотрудничества путем создания еврорегиона «Слобожанщина» будет оказывать содействие дальнейшему сотрудничеству регионов Украины и Российской Федерации как друг с другом, так и с другими странами СНГ. Чтобы уплотнить экономическое пространство еврорегиона «Слобожанщина» необходима инновационная модель взаимодействия между Харьковской и Белгородской областями. Она включает в себя Международный аэропорт, Приграничный индустриальный комплекс, Приграничный экспортный терминал, приграничный выставочный комплекс. Поэтапное интегрирование всех четырех компонентов модели обеспечит реализацию инициатив трансграничной кооперации.

Также в рамках данного проекта планируется строительство автотрассы между Белгородом и Харьковом, соответствующей европейским стандартам, сооружение на границе современного международного аэропорта. Основные затраты по строительству планируются за счет украинских и зарубежных инвесторов, а также привлечения бюджетных средств Харьковской и Белгородской областей на паритетной основе. Ожидается, что объем инвестирования проекта аэропорта составит 1,2 млрд. долл. Расчетный срок строительства аэропорта, который расположится на расстоянии 45 км от Харькова и 37 км от Белгорода, – три-четыре года. Аэропорт уникален в практике международного сотрудничества, по эффективности на порядок превышает вариант модернизации аэропортов Белгорода и Харькова.

В рамках еврорегиона «Слобожанщина» предполагается организация на базе Волчанского промышленного узла специализированного приграничного индустриального комплекса, который мог бы в перспективе выполнять функцию зоны свободного экономического развития.

Создание сбалансированной системы взаимоотношений посредством развития общей инфраструктуры будет способствовать не только развитию экономического сотрудничества, но и повысить региональную конкурентоспособность. Также возможно развитие экономического сотрудничества в области аграрной промышленности. Создание единого аграрного рынка

помогло бы предотвратить рост цен на продовольственные товары, как в России, так и в Украине.

Одной из проблем экономического сотрудничества являются бюрократические процедура таможенного оформления грузов на российско-украинской границе. Также в данном отношении ставится вопрос о скорейшей демаркации сухопутной границы, что связано с приездом большого числа российских граждан в Украину в 2012 году на Чемпионат Европы по футболу. С этой же целью идет крупномасштабное строительство автобана Симферополь – Харьков – МАПП «Гоптевка».

В настоящее время активно развиваются основные направления экономического сотрудничества в рамках Программы развития приграничного сотрудничества Харьковской области до 2011 года. В рамках экономического сотрудничества проводится образовательный проект по повышению конкурентоспособности классического образования.

Таким образом, исследование предпосылок российско-украинского экономического сотрудничества, анализ торговых и инвестиционных отношений между странами, выявление перспектив экономической интеграции позволяют сделать вывод о значительных возможностях взаимовыгодного сотрудничества. Эффективное функционирование евровеерона «Слобожанщина» будет способствовать ускоренному социально-экономическому развитию Белгородской и Харьковской областей, а также укрепит основные направления российско-украинского сотрудничества.

В заключении хотелось бы отметить, что многие начинания администратий приграничных областей не находят своего развития исключительно по политическим причинам. И до тех пор, пока политический фактор будет являться основным в отношениях между странами, будут расти «упущенные возможности» от сотрудничества в сфере экономики, инноваций, образования, культуры и т.д.

Литература: 1. *Международное экономическое сотрудничество* / Б.С. Сурганов. Большая советская энциклопедия. – М. – 1979 2. *World economic outlook: a survey by the staff of the International Monetary Fund.* — Washington, DC: International Monetary Fund, 303 p., с. 252, 261. 3. *Российская экономика в 2007 году: тенденции и перспективы* / Е. Гайдар. М.: Институт экономики переходного периода. 2008. Электронное издание, режим доступа к изданию: www3.iier.ru 4. *Россия: экономическая конъюнктура. Итоги 2006 г.* Информационно-аналитический сборник. – Руководитель редколлегии В.Б. Безруков 2007. – Электронное издание, режим доступа к изданию: <http://russia.org.ua> 5. Косикова, Л. *Производственное сотрудничество России с Украиной: тенденции и противоречия* / Л. Косикова // *Российский экономический журнал.* – 2002. – №2. – С. 72 6. *Внеэкономическая деятельности организаций Белгородской области в 2007 году: анализ. материал* / Федер. служба гос. статистики, Территор. орган федер. службы гос. статистики по Белгор. обл. – Белгород: Изд-во Бел-

гор. облкомстата, 2008. – 43 с. 7. Внешнеэкономические связи предприятий и организаций Белгородской области за 2007 г.: стат. бюллетень / Федер. служба гос. статистики, Территор. орган федер. службы гос. статистики по Белгор. обл. – Белгород: Изд-во Белгор. облкомстата, 2008 8. Краснодемский, В. Интервью с губернатором Белгородской области Е. Савченко / Краснодемский В. // Европа-центр. – 2005. – №1(7) февраль. – С. 19-25

УДК 332.871 (477)+(470)

Панасенко И.В.

**УПРАВЛЕНИЕ ЖКХ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ
СОВРЕМЕННЫХ ПРОБЛЕМ ГАЗООБЕСПЕЧЕНИЯ**

*Донецкий национальный университет
Науч. рук.: д.э.н., проф. Сидорова А. В.*

Современный этап развития экономики Украины характеризуется стремительными темпами реформирования социально-экономических аспектов общественной жизни во многих сферах жизнедеятельности и жизнеобеспечения. Интерес представляют направления реформирования жилищно-коммунального комплекса с учетом его социальной направленности.

Жилищно-коммунальное хозяйство представляет собой комплекс предприятий и организаций, обеспечивающих коммунально-бытовые потребности потребителей в тепло-, энерго-, водо- и газообеспечении.

Современное состояние предприятий ЖКХ является нестабильным. Отсутствие централизованного планирования и финансирования, разрушение системы государственного субсидирования, дотирования и управления предприятиями ЖКХ привели жилищно-коммунальный комплекс к снижению эффективности функционирования.

Для предприятий жилищно-коммунального хозяйства характерен высокий уровень монополизма. Большинство объектов инженерной инфраструктуры ЖКХ (водоводы, газопроводы, тепло-, электростанции) являются стратегически необходимыми объектами и обеспечивают потребителей жизненно важными услугами ЖКХ. Соответственно, развитие конкуренции в сфере ЖКХ, что должно повлечь за собой повышение качества услуг ЖКХ, сокращение цен и тарифов на них, повышение степени удовлетворенности потребителей услуг ЖКХ, представляется мало возможным. Монопольный характер функционирования присущ также для предприятий ЖКХ, которые являются импортозависимыми – предприятия по обеспечению потребителей газом, электро- и теплоэнергией. Исследование направлений деятельности предприятий, занимающихся газообеспечением потребителей, принимает особую актуальность в сложившихся внешнеэкономических условиях.

Обеспечение Украины газом на современном этапе осуществляется из нескольких источников. А именно, газопоставки из Туркменистана, России, Казахстана, Узбекистана и использование собственных ресурсов [1, с. 39]. Контракты, подписанные между Украиной и Россией 19.01.2009 г. по поводу покупки и транспортировки газа зафиксировали повышение цен на покупку и транзит газа – базовая ставка стоимости газа составит 450 долл. за 1 тыс. м. куб., а ставка величины транзита – 2,04 долл. за 1 тыс. м. куб. [3]. Соответственно, рост цены на газ будет способствовать увеличению тарифов на газоснабжение как для промышленных пользователей, так и для населения, что приведет к негативным последствиям – усложнению условий функционирования промышленных предприятий и предприятий ЖКХ, перебоям в предоставлении ими услуг, косвенно увеличит размер расходов из государственного и местных бюджетов на выплату субсидий по оплате услуг жилищно-коммунального хозяйства.

Согласно оперативным данным Минтопливэнерго, задолженность предприятий ЖКХ за газ в 2008 г. составила 1,5 млрд. грн., при этом средний уровень оплаты по регионам Украины за потребленный природный газ составил 65% [4,5]. Задолженность предприятий ЖКХ формируется вследствие низкой платежной дисциплины со стороны потребителей жилищно-коммунальных услуг. По состоянию на 1.12.2008 г. удельный вес задолженности населения по оплате услуг газообеспечения в Украине составил около 70% [5].

Для выявления закономерностей в формировании сумм неплатежей за поставку природного газа по регионам Украины автором была проведена группировка областей с равными интервалами по величине задолженности населения по оплате услуг газообеспечения (табл. 1). В результате группировки выделено 4 группы регионов. Установлено, что для областей Запада, Центра и Юга, которые сформировали 1 и 2 группы, присущи незначительные суммы задолженностей населения по оплате услуг газообеспечения.

Восточные регионы Украины и Львовская область, образовавшие 3 и 4 группы, характеризуются наибольшими величинами задолженности по оплате услуг газообеспечения. Здесь функционируют крупные промышленные предприятия (металлургические, коксохимические), нуждающиеся в больших объемах поставок газа. Такая ситуация объясняется также наличием значительной численности и плотности расселения населения в этих регионах, необоснованно высокими тарифами на услуги ЖКХ. Эти области характеризуются более высоким уровнем оплаты труда работающих. Так, в восточных регионах, образующих 3 и 4 группы, в 2007 г. средняя заработная плата составила – 1351,5 грн., что превышает средний уровень оплаты труда в 1 и 2 группе регионов на 176,5 грн. Средний уровень оплаты труда по Украине за исследуемый период составил 1215 грн. [5].

Таблица 1

Распределение регионов Украины по величине задолженности населения по оплате услуг газообеспечения на 1.12. 2008 г.

№ п/п	Задолженность населения, млн. грн.	Кол-во областей	Регионы Украины
1	2,2 – 42,9	17	г. Севастополь (2,2), Хмельницкая (7,2), Кировоградская (13,0), Черновицкая (13,3), АРК (14,0), Ровенская (14,3), Черниговская (16,6), Ивано-Франковская (17,2), Волынская (19,9), Житомирская (20,7), Николаевская (26,4), г. Киев (27,5), Херсонская (30,3), Тернопольская (31,8), Сумская (34,0), Полтавская (35,8), Закарпатская (41,3)
2	42,9 – 83,7	4	Черкасская (48,0), Винницкая (52,4), Одесская (75,6), Запорожская (81,3)
3	83,7 – 124,4	3	Львовская (85,7), Киевская (104,6), Донецкая (117,7)
4	124,4 – 165,2	3	Луганская (144,2), Харьковская (148,2), Днепропетровская (165,2)

Рассчитано автором на основе [4,5].

Следовательно, высокий уровень оплаты труда населения в этих регионах не является фактором наличия или отсутствия задолженности по оплате услуг ЖКХ и в том числе газоснабжения. Причина заключается в «перекрестном субсидировании», т.е. завышении тарифов на услуги по газообеспечению, прежде всего, для промышленных пользователей, которые впоследствии компенсируют сверхзатраты на природный газ путем увеличения стоимости производимых товаров для потребителей, в т.ч. для населения.

Соответственно, увеличение цены на природный газ, которое установлено подписанными соглашениями между Украиной и Россией, повлекло увеличение тарифов за газообеспечение и способствует накоплению еще большей суммы задолженности, что усугубляет нестабильное экономическое положение предприятий ЖКХ. Повышение тарифов на потребление газа обусловило перебои в работе предприятий металлургической и коксохимической сфер, что повлекло за собой сокращение объемов производства, уменьшение доли экспортной продукции и ее удорожание, сокращение персонала предприятий. Названные проблемы приведут к снижению уровня жизни и усилению социальной напряженности в обществе. Рост долгов по оплате услуг ЖКХ (в частности за обеспечение газом) приведет к ухудшению финансового состояния предприятий ЖКХ, сокращению инвестиционного потенциала жилищно-коммунального комплекса, увеличению нагрузки на бюджет в части предоставления льгот и субсидий по оплате жилищно-

коммунальных услуг. Повышение цены импортируемого газа вызывает рост тарифов, увеличение расходов на внедрение технологий ресурсосбережения, необходимости разработки установок рационального и экономного использования природного газа со стороны населения, т.е. внедрение так называемой «газовой экономии».

Таким образом, внешнеэкономическая политика государства в области газообеспечения оказывает влияние на изменение внутренней экономической ситуации, что обуславливает изменение условий функционирования предприятий различных видов экономической деятельности – от стратегических промышленных объектов (металлургия, коксохимическое производство), до социальных гарантий государства в обеспечении жизненно важными услугами по газификации квартир и частных домов.

Отсюда вытекает необходимость разработки экономически грамотной стратегии управления предприятиями ЖКХ на основе сбалансированной внешнеэкономической и энергоресурсной политики государства, которая позволит минимизировать управленческие риски и предоставит возможности осуществлять стратегическое планирование деятельности всего комплекса ЖКХ.

Литература: 1. Гончар С. Битва за газ // Финансовый директор – № 2 – 2006 – с. 38-42; 2. Гончарук А. К вопросу об эффективности газораспределительных компаний в Украине // Экономика Украины – № 2 – 2008 – с. 26-36; 3. Ю. Витренко Формула цены на газ и транзит: что подписала Украина и что делать дальше // Зеркало недели – № 3(731) – 2009 // <http://www.zn.ua>; 4. Официальный сайт Минжилкомунхоза Украины <http://www.minjkg.gov.ua>; 5. Официальный сайт Госкомстата Украины <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 339.012,82:332.135

Подковирін В.Ю.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: ст. викл. Савченко І.І.

Сучасний світ характеризується дедалі ширшим і глибшим проникненням глобалізації у різноманітні види діяльності в різних країнах планети. Виникає питання про те, наскільки глобалізація є інструментом сталого розвитку та які можливі негативні наслідки вона в собі несе. Особливі уваги заслуговують питання взаємовпливу різних структурних складових світової економічної та соціальної інтеграції на компоненти сталого розвитку.

На початку III тисячоліття людство ще гостріше усвідомило, що процеси глобалізації не принесли тих позитивних стабілізуючих наслідків для насе-

лення Землі, які очікувалися. Упродовж останнього десятиліття розрив між бідними і багатими країнами суттєво збільшився, неподоланими залишилися проблеми бідності і голоду, дитячої смертності, нестачі питної води; екологічні дисбаланси набрали ще загрозливіших масштабів.

Все це актуалізувало пошуки теорій виживання людства в період глобалізації – теорій, у центрі яких була б людина нинішня і майбутня, а її життєвим середовищем – нормальна екосистема. Це можливо тільки за умов ресурсозберігаючої економіки та соціального захисту хоча б у тих межах, які були встановлені на «Самиті тисячоліття» ООН.

Могутнім поштовхом для осмислення та реалізації сталого розвитку, як найважливішого питання у міжнародному порядку денному, були Конференція ООН із захисту навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) і Світовий саміт із сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 р.). За цей період більш ніж 50 країн виробили національні стратегії сталого розвитку, був накопичений досвід щодо їхніх імплементацій. Докладно аналізуючи сутність і принципи сталого розвитку, заглиблюючись у існуючі його виміри і оцінки, науковці дають розширене визначення сталого розвитку, яке складається з двох взаємопов'язаних частин: «Перша: сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і водночас не завдає шкоди потребам і можливостям прийдешніх поколінь. Друге: сталий розвиток це поєднання, взаємодія, інтеграція трьох складових – економічного розвитку, соціального прогресу і захисту навколишнього середовища».

Концептуально важливою є думка дослідників, що втілення принципів сталого розвитку залежить від здатності Західної Європи та США перевести сучасну силову глобалізацію на шлях демократичної глобальної інтеграції, що передбачає використання нових інформаційних, інноваційних та інтелектуальних ресурсів. Євroatлантична спільнота повинна відмовитися від побудови системи силового глобалізму, який є модерною формою «глобального тоталітаризму», і повернутися до реалізації доктрини глобальної демократії та глобального солідаризму на основі принципів ноосферного розвитку [1].

Економічна складова сталого розвитку якнайочевидніше пов'язана з глобалізаційними процесами. Вибрані узагальнення представлені у табл. 1.

До найважливіших передумов переходу України на модель сталого розвитку на національному та регіональному рівнях належать:

- ефективне та екологічнобезпечне функціонування економіки, що дасть можливість досягти вищих показників життєвого рівня населення, цілеспрямовано розв'язувати соціальні та ресурсо-екологічні проблеми розвитку суспільства;

- раціональне використання, збереження і відтворення природних ресурсів, всебічна охорона навколишнього природного середовища — як най-

головніших передумов забезпечення ресурсо-екологічної безпеки нинішнього та майбутніх поколінь, підтримання у біосфері екологічної рівноваги, а отже, чистого і здорового довкілля;

— стабілізація демографічної ситуації та чисельності населення і встановлення у суспільстві принципів соціальної справедливості, створення системи правових гарантій та ефективної демографічної політики для досягнення економічного, соціального та екологічного благополуччя кожної сім'ї;

— розширення масштабів міжнародного співробітництва у сфері ефективного розв'язання ресурсо-екологічних проблем і завдань сталого розвитку, підвищення його результативності та ефективності, застосування в національній економіці найновіших світових досягнень науково-технологічного і соціально-екологічного прогресу.

Таблиця 1

Вплив процесів світової інтеграції на економічний розвиток
як складову сталого розвитку

Рівні економічної інтеграції	Економічна складова	
	Позитивний вплив	Негативний вплив
Інтернаціоналізація (логіка обміну)	1. Збільшення асортименту товарів на ринку за рахунок обміну 2. Стимулювання конкуренції 3. Налагодження торговельних мереж 4. Отримання додаткових знань	1. Нерівний обмін 2. Ослаблення позицій вітчизняних виробників 3. Збільшення транспортних потоків
Транснаціоналізація (логіка виробництва)	1. Вдосконалення технологій та техніки 2. Економічне зростання, створення додаткових робочих місць 3. Налагодження виробничих та торговельних мереж 4. Отримання додаткових знань	1. Асиметрія влади при укладанні контрактів 2. Ослаблення позицій вітчизняних виробників 3. Збільшення транспортних потоків 4. Репатріація капіталу 5. Асиміляція місцевих особливостей виробництва 6. Нерівність оплати
Глобалізація (логіка інновацій)	1. Швидке поширення інновацій 2. Налагодження інноваційних мереж 3. Отримання додаткових знань	1. Нерівність оплати 2. Конфлікти у правах власності

Необхідність якнайшвидшого подолання гострої ресурсо-екологічної кризи, всебічного оздоровлення навколишнього середовища, усунення причин екологічних катастроф потребує кардинального вдосконалення природокористування, економного витрачання природних ресурсів в усіх галузях і сферах виробництва. Від цього значною мірою залежать ефективність суспільного виробництва загалом, темпи економічного поступу і зростання

життєвого рівня народу, а також обсяги нагромаджень фінансових ресурсів для розв'язання чергових соціально-економічних та екологічних проблем.

З другого боку, Україні вкрай потрібні широкомасштабна реконструкція та модернізація всієї застарілої і відсталोї матеріально-технічної бази суспільного виробництва з урахуванням ресурсо-екологічних вимог, факторів, критеріїв, стандартів та обмежень. Усе це має здійснюватися на основі застосування екологобезпечних технологій, безвідхідних або маловідхідних замкнутих виробничих циклів, які дають можливість комплексно використовувати мінерально-сировинні ресурси та звести до мінімуму викиди забруднюючих речовин у довкілля або й повністю утилізувати їх.

Література: 1. Дорогунцов С., Ральчук О. *Сталий розвиток — цивілізаційний діалог природи і культури* // Вісн. НАН України. — 2008. — № 10. — С. 17. 2. *Сталий розвиток суспільства: 25 запитань та відповідей.* — Глумачний посібник. - К., Поліграф-експрес, 2001.- 28 с.

УДК 339.94:338.48

Подлепіна П.О., Шамара І.М.
АКТИВІЗАЦІЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

У другій половині XX століття у результаті еволюції суспільних відносин, масової свідомості, вдосконалення технічних засобів транспорту, розвитку сфери послуг, міжнародних валютно-кредитних відносин і дії ряду інших чинників туризм став невід'ємною складовою стилю життя населення більшості країн, феноменом, який стимулює розвиток світового господарства та міжнародних інтеграційних процесів [2]. Після здобуття незалежності, спостерігалася значна активізація туристичного процесу і в Україні, що виявлялося, з одного боку, у зацікавленні іноземних туристів нашою державою, з іншого – в розвитку внутрішнього туризму.

Сучасний національний туристичний ринок є ринком країни перехідної економіки з середнім рівнем соціально-економічного розвитку, що формує ринкові структури та індустрію туризму відповідно до макрорегіональних стандартів та ґрунтується на високому туристсько-ресурсному потенціалі [1]. Туристична сфера генерує лише 1,6% ВВП та забезпечує 1,2% загальної зайнятості, що вказує на невикористані резерви економічного зростання нашої держави у цій сфері [4]. Про потенціал та передумови розвитку сфери туризму в Україні свідчать також позитивні показники її розвитку: зростає кількість іноземних туристів, покращується структура в'їзного туризму, темпи

зростання обсягів в'їзного туризму перевищують темпи зростання виїзного туризму. Але стрімку ходу туризму стримують такі фактори як нестабільність кон'юнктури, сезонність, гостра конкуренція між суб'єктами, регіональний дисбаланс туристичного процесу, а також актуальне на даному етапі цивілізаційної еволюції загострення світової економічної та фінансової кризи. Все це вимагає постійного пошуку оптимальних рішень щодо організації туристичної діяльності, векторів та стратегії розвитку туристичної галузі.

Одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу України, розвитку туристичної інфраструктури, покращення соціального та економічного становища регіонів є активізація транскордонного співробітництва. Така форма організації міжнародної співпраці допоможе подолати негативні аспекти існування кордонів та наслідків, які виникли на прикордонних територіях через їх розташування на національних окраїнах держав, що особливо актуально для країн пострадянського простору. Прикордонні райони ряду держав Центральної, Східної і Південно-східної Європи історично є зоною потенційної напруженості. При цьому вони відносяться до числа найменш економічно розвинених районів Європи. Розпад Радянського Союзу і події в колишній Югославії яскраво продемонстрували, що сукупність цих чинників заключає в собі загрозу виникнення конфліктів. Як відомо, політичний фактор разом з соціально-економічним є домінуючим у розвитку міжнародного туризму. Будь – яка дестабілізація, загроза особистій безпеці туристів призводить до скорочення туристичної активності. І тому, процеси транскордонної співпраці в цих районах можуть слугувати ефективним засобом запобігання конфліктам і одночасно сприяти економічному розвитку на загальнорегіональному і місцевому рівнях.

Україна має всі необхідні передумови для формування ефективної системи транскордонного співробітництва у галузі туризму:

- вигідне геополітичне положення (Україна має спільні кордони з такими країнами як Росія, Білорусь, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова);
- значний туристичний потенціал (особливу зацікавленість у туристів з сусідніх держав може викликати група гомогенних туристсько-рекреаційних ресурсів, що являють собою соціальні та природні об'єкти, явища, події, походження яких тісно пов'язане як із територією України, так і з територією тієї зарубіжної країни, в межах якої даний об'єкт, явище, подія первісно виникли. Наявність таких ресурсів обумовлена спільністю історичного розвитку);
- наявність нормативно – правової бази розвитку транскордонного співробітництва як на державному, так і на регіональному рівні (Державна

програма розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010, Програма міжрегіональної і прикордонної співпраці України і Російської Федерації до 2010 року, Закон України «Про транскордонне співробітництво» та ін.).

– основні обміни туристами здійснюються в межах субрегіонального ринку між країнами – сусідами, які виступають як генераторами основних туристичних потоків в країну (в'їзний туризм), так і реципієнтами для українських туристів (виїзний туризм) (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та структура туристичних потоків в Україні (осіб)

Виїзний туризм	2007 р.	I півріччя 2008 р.	В'їзний туризм	2007 р.	I півріччя 2008 р.
Росія	5 784 814	2700019	Росія	7 248 502	2920440
Польща	4 380 264	888540	Польща	4 427 772	2791659
Білорусь	1 506 199	628169	Білорусь	2 917 859	1333691
Молдова	1 504 752	911559	Молдова	3 997 567	1973766
Угорщина	1 367 642	567895	Угорщина	1 250 244	573066
Румунія	599 261	238124	Румунія	1 009 017	643397
Словаччина	374 118	221566	Словаччина	663 588	339978
Інші	2 416 004	1054599	Інші	1 558 393	682811
Всього	17 334 653	7 210 471	Всього	23 072 942	11258808

Складено авторами за матеріалами: [3]

Проаналізувавши дані таблиці 1.1 можна стверджувати, що на країни, які мають спільний кордон з Україною припадає більша частка міждержавного туристичного обміну (виїзний туризм – 86%, в'їзний – 93%).

До основних чинників, які стримують повноцінне використання можливостей розвитку транскордонного туризму для нашої країни можна віднести:

- недооцінка з боку центральної влади транскордонного співробітництва в галузі туризму як інструменту регіонального розвитку і покращення якості життя населення прикордонних регіонів;
- низький рівень туристичної інфраструктури та недостатній рівень співпраці із закордонними учасниками транскордонного співробітництва щодо її розвитку;
- відсутність системного, узгодженого та збалансованого підходу до загальнонаціонального та регіонального розвитку туристичної сфери;
- низький рівень інформаційної підтримки розвитку туристичної сфери в Україні.

Підсумовуючи вище вказане, треба зазначити, що транскордонне співробітництво в галузі туризму є ефективним способом активізації регіонального потенціалу України та посилення присутності нашої держави на міжнародному ринку туристичних послуг.

Для подолання перешкод на шляху встановлення довгострокової транскордонної співпраці доцільним буде забезпечення бюджетного фінансування транскордонних регіонів, спільне інвестування проектів і програм щодо розвитку туристичної інфраструктури, підтримка перспективних форм туризму в контексті сталого розвитку, створення мережі транскордонних інформаційних туристичних центрів та регіональних інформаційно-реklamних структур з використанням моделей державно-приватного партнерства і коштів програм міжнародної технічної допомоги, організація проведення та участь у спільних туристичних форумах, виставках та ярмарках, спрощення візового режиму та інших туристичних формальностей, забезпечення взаємодії між учбовими закладами держав, що здійснюють підготовку фахівців туристичного профілю, використання можливостей таких форм транскордонного співробітництва як єврорегион, кластер тощо.

Реалізація вказаних заходів допоможе переосмислити значення прикордонних регіонів у розвитку галузі, підвищить регіональну конкурентоздатність, збалансує розвиток туристичного процесу в країні, посилить міждержавну туристичну активність, скоординує просторовий розвиток на використання можливостей, які створює туризм.

***Література:** 1. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник. – К.:Альтерпрес, 2007. – 369с. 2. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм та сфера послуг: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 661с. 3. www.tourism.gov.ua – Офіційний Інтернет-сайт Державної служби туризму і курортів 4. www.weforum.org – Офіційний сайт Світового Економічного форуму 5. www.zbdu.com.ua – офіційний сайт «Бізнес України»*

УДК 338.48

Покоłodна М.М.
СТВОРЕННЯ ЦЕНТРУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ЯК НАПРЯМ РОЗШИРЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА РОСІЇ ТА УКРАЇНИ

Харківська національна академія міського господарства

В сучасному міжнародному середовищі туризм виступає як один із найважливіших елементів налагодження та розвитку транскордонного співробітництва. Актуальність розвитку цього напрямку взаємодії між Росією і Україною підтверджується Угодою між Урядом Російської Федерації та Кабінетом міністрів України про співпрацю в області туризму [4]. Згідно з цією угодою двохсторонні зв'язки в області туризму розглядаються як важливий і

необхідний фактор розширення і укріплення дружніх відносин між народами обох держав, які сприятимуть кращому ознайомленню з життям, історією та культурним надбанням обох держав. Серед основних напрямів співробітництва зазначені:

- сприяння державним туристським органам у діяльності по встановленню й розширенню співробітництва між російськими й українськими туристськими асоціаціями, організаціями й підприємствами різних форм власності, що беруть участь у розвитку міжнародного туризму, здійснюють капіталовкладення в сферу туризму, а також організують спільні підприємництва з метою обслуговування туристів;

- спрощення прикордонних, митних і інших формальностей, зв'язаних із взаємним туристським обміном;

- заохочення як організованого групового туризму, так і розвиток індивідуального туризму, обмін спеціалізованими групами, у тому числі з метою відвідування спортивних заходів, музичних і театральних заходів і фестивалів, а також виставок, симпозіумів, конгресів і інших заходів, у тому числі в сфері туризму;

- сприяння обміну між державними туристськими органами статистичною й іншою інформацією в області туризму, включаючи інформацію про законодавчі і інші нормативні акти, що регулюють, туристську діяльність у державах, про туристські ресурси держав і відповідні довідково-інформаційні й рекламні матеріали.

Надання достовірної необхідної туристської інформації є важливою складовою туристичного обслуговування. Від рівня надання туристові інформаційних послуг залежить як загальне сприйняття туристом відвіданого туристичного центру так і якість наданого турпродукту. В усьому світі для задоволення потреб туриста в необхідній інформації працюють центри туристичної інформації, які є важливою складовою туристичної інфраструктури і характеризують ступінь її розвитку в державі [1].

Туристично-інформаційний центр (ТІЦ) – це структура, яка виконує функції інформаційного, координаційного та навчального осередку, підтримуючи розвиток туризму та координуючи всю туристичну діяльність у місті чи регіоні. Такі центри діють як локальні туристичні офіси місцевого, регіонального чи національного значення. Сам центр туристичної інформації стає місцем, яке обов'язково відвідують туристи, оскільки інформація, що надається там, є важливою складовою місцевої туристичної інфраструктури. Основна функція ТІЦ полягає в наданні якісних туристичних послуг. Першочерговими завданнями ТІЦ є консультування туристів з конкретних питань (місце розташування, засоби розміщення, місцеві туристичні атракції тощо),

а також надання відповідних друкованих матеріалів, розповсюдження інформаційно-рекламної літератури та продаж туристичних продуктів (сувеніри) [3]. Таким чином, основним завданням центру є забезпечення як потенціальних так і реальних туристів узагальненою оперативною інформацією про туристичний центр або регіон, можливості туристичної індустрії та визначних туристичних об'єктах на безоплатній та платній основі.

Створення та організація діяльності ТПЦ в Україні, на сьогодні розглядається як стратегічний напрям розвитку внутрішнього і в'їзного туризму. ТПЦ рекомендується створювати, в першу чергу, у великих містах, обласних центрах і малих історичних містах та на перетинах міжнародних транспортних коридорів та магістралей, де зосереджується велика кількість туристичних маршрутів. Саме тому надзвичайно актуальним є створення ТПЦ на прикордонних територіях Російської Федерації та України, зокрема на кордоні Харківської та Білгородської областей, оскільки саме тут проходить міжнародний транспортний коридор Москва–Харків–Сімферополь і спостерігається значна щільність руху туристичних потоків і, відповідно, створюється серйозний попит на послуги туристичної інфраструктури.

Потреба у становленні ТПЦ на прикордонних територіях в цілому і зокрема, Харківської області, обумовлена рядом причин: збільшенням туристичних потоків між Росією і Україною (російські громадяни становлять 45% іноземних в'їзних туристів в Україні); проведення в Україні у 2012 році фінальної частини Чемпіонату Європи по футболу, що сприятиме додатковому притоку туристів, та зумовлює необхідність надання якісних туристичних послуг. Проте Харків і Харківська область так і залишаються для російських туристів «terra incognita», оскільки основний потік туристів транзитом спрямовується в напрямку Кримського причорноморського регіону. Частково таке положення обумовлене саме відсутністю інформації про наявні можливості туристичної інфраструктури Харкова, через що туристи не зупиняються в готелях та не відвідують культурно-розважальні установи регіону, хоча саме Харків є тим географічним пунктом, який обирається більшістю з них, як місце зупинки для ночівлі та перепочинку. Таким чином, Харків практично не використовує можливості розвитку так званого транзитного туризму. Ще одним перспективним напрямом є розвиток прикордонного (сусідського) туризму – короткострокових міжнародних туристичних подорожей в прикордонні райони сусідньої країни.

В Україні, проблема інформаційного обслуговування туристів залишається невирешеною. Центри туристичної інформації переважно відсутні, навіть в найбільших містах, а сам процес створення ТПЦ йде із запізненням на 5-7 років. Попередні спроби організації ТПЦ нерідко здійснювалися за

технічної та фінансової підтримки міжнародних організацій, але як свідчить накопичений закордонний і український досвід без підтримки держави, особливо фінансової, консультативної та організаційної, центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування створити та організувати продуктивну роботу ТПЦ практично неможливо. Тому найбільш популярною організаційно-правовою формою створення ТПЦ є комунальні підприємства, а також підприємства змішаної форми власності.

За оцінками фахівців становлення та розвиток туристично-інформаційного центру передбачає такі етапи [3]: підготовчий, налагодження діяльності ТПЦ та етап сталого розвитку. Підготовчий етап охоплює період організаційної та дослідницької роботи. Він включає створення робочої групи для налагодження діяльності центру та розробки внутрішньої документації, вибір організаційно-правової форми та реєстрацію центру, облаштування та оформлення офісу, розробку системи послуг, формування проекту бюджету, підготовку персоналу, відкриття центру та його презентація. Тривалість етапу – не більше півроку.

Другий етап – налагодження діяльності. В першу чергу, це надання якісних інформаційних послуг, налагодження рекламно-інформаційної діяльності, випуск друкованої продукції, формування бази даних об'єктів туристичної інфраструктури, туристичних продуктів, маршрутів, розробка веб-сайту. Тривалість даного етапу 2,5-3 роки.

Третій етап – це етап сталого розвитку передбачає розробку системи додаткових платних послуг, перехід від бюджетного фінансування до самофінансування, розширення меж діяльності та впливу, промоція на вітчизняних та закордонних виставках та ярмарках, розширення співробітництва з мережею туристично-інформаційних центрів.

Слід зазначити, що питання створення ТПЦ в Харкові передбачені Концепцією розвитку туризму в м. Харкові на 2008-2010 роки [2], в якій в розділі можливих заходів з розвитку туризму зазначені створення «Туристично – інформаційного центру як «інструменту управління турпотоками» та «Нааявність служб інформування туристів з будь-яких питань». Певні кроки в цьому напрямку вже зроблені на базі КП «Міський інформаційний центр» одним з нових напрямків діяльності якого є функціонування туристично – інформаційного центру, який, по словам організаторів, виконує функцію «візит-центру» міста [5]. Але враховуючи те, що від реєстрації та відкриття офісу ТПЦ до його виходу на рівень самофінансування має пройти не менше 3-х років [3], процес створення ТПЦ та системи інфо-пунктів туристичної інформації в місті Харкові необхідно прискорити та, як вже зазначалося, передбачити відкриття його підрозділів у прикордонній російсько-

українській зоні, що значно підвищить і надасть можливість удосконалення розвитку транскордонного співробітництва держав в області туризму.

Література: 1. Козлова Т. Расставит точки над i. Новости турбизнеса, № 3-4 февраль, 2007. – С. 25-28. 2. Концепція розвитку туризму в м. Харкові на 2008-2010 роки (Прийнята рішенням 17 сесії Харківської міської ради 5 скликання від 25.12.07 р.) 3. Орленко О.І. Як створити життєздатний ТПЦ або етапи великого шляху. Новости турбизнеса, № 13-14, 2007. – С. 20-22. 4. Соглашение между Правительством Российской Федерации и Кабинетом Министров Украины о сотрудничестве в области туризма Бюллетень международных договоров. – 1999. N 12. С. 43 – 45. 5.<http://www.citynet.kharkov.ua>

УДК 336.226.322:339.56 (477:470+571)

Подіванцев А.С.

ЩОДО КОНЦЕПЦІЇ СПІЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПДВ

ХНУ імені В.Н. Каразіна

Наук. керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Робота спрямована на вивчення можливостей податкового стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі, без задіяння механізму податкових пільг.

Ключові слова: ПДВ, податки, експорт, імпорт, міжнародна торгівля, розвиток взаємної торгівлі України та Росії.

Актуальність розгляду питання стимулювання розвитку такої галузі національної економіки, як зовнішня торгівля в умовах загострення загальносвітової проблеми збуту зумовлена необхідністю за діяння внутрішніх потенційних важелів економічного розвитку, а також поглиблення регіонального співробітництва.

В історії економічних відносин податок на додану вартість – порівняно новий вид податку. З'явився ПДВ у Франції в 1954 році і сьогодні стягується майже в 80-ти країнах, серед яких практично всі промислово розвинені країни, його наявність є обов'язковою умовою для вступу в ЄС нових членів. Але він і до сьогодні не упроваджений в таких країнах як Австрія, Швейцарія, США. В незалежній Україні та Росії ПДВ був проваджений у 1992 році.

Податок на додану вартість (ПДВ) – це загальнодержавний податок, справляння якого в Україні здійснюється за нормами, встановленими Законом України від 03 квітня 1997 № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» (відповідно до статті 14 Закону України від 26 червня 1991 року № 1251-ХІІ «Про систему оподаткування»). Відповідно до чинного законодавства податок на додану вартість є податком на споживання товарів (послуг) на митній території України, і платником його виступає кожний суб'єкт (юри-

дична чи фізична особа), який є споживачем цих товарів (послуг) незалежно від факту походження товарів. Порядок обчислення та сплати податку на додану вартість (для всіх категорій платників) є єдиним. Виняток становлять комісійна торгівля та спеціальні режими оподаткування. Чинні на сьогодні норми Закону України «Про податок на додану вартість» передбачають, що сума податку на додану вартість додається до ціни товарів (послуг). І тому платники, суб'єкти господарювання, здійснюючи продаж товарів (послуг), зобов'язані справити зі споживачів таких товарів (послуг) податок на додану вартість у складі їхньої вартості та внести суму податку до бюджету. Покупці, які купують товари та споживають послуги (незалежно від того, є вони суб'єктами підприємницької діяльності чи ні), здійснюють компенсацію вартості таких товарів і послуг продавцям за цінами разом із податком на додану вартість [5].

Метою введення ПДВ у Франції та, надалі, і в країнах Європи було стимулювання експорту та обмеження імпорту. В Україні ж ПДВ перетворився на звичайний податок з обігу для кінцевих споживачів і податок на інвестиції за небаченою в світі ставкою 20%. Податок на додану вартість, який сплачується українськими підприємствами, не підкріплює їх фінансову стійкість, не робить пріоритетним розвиток підприємства, через те, що процедура відшкодування занадто розтягнута у часі. Так платник податку, який здійснює операції з вивезення (пересилання) товарів (робіт, послуг) за межі митної території України (експорт) і подає розрахунок експортного відшкодування за наслідками податкового місяця, має право на отримання експортного відшкодування протягом 30 календарних днів з дня подання такого розрахунку. Якщо за результатами звітного періоду різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли у зв'язку з будь-яким продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду, та сумою податкового кредиту звітного періоду має від'ємне значення, то така сума підлягає (як надміру сплачена) відшкодуванню платнику податку з Державного бюджету України. Підставою для отримання відшкодування є дані виключно податкової декларації за звітний період. Термін, протягом якого належна платнику сума податку на додану вартість підлягає відшкодуванню з Державного бюджету України, встановлюється в залежності від виду операцій, які здійснюються платником у звітному періоді. З операцій, що оподатковуються за повною ставкою, сума належного платнику відшкодування (після погашення податкової заборгованості минулих звітних періодів) зараховується до зменшення податкових зобов'язань платника податку протягом трьох наступних звітних періодів. Залишок непогашеної суми підлягає відшкодуванню з Державного бюджету України протягом місяця, що настає

після подання декларації за третій звітний період після виникнення від'ємного значення податку. Відшкодування податку на додану вартість з бюджету здійснюється органами Державного казначейства України за висновками податкових органів або за рішенням суду. На підставі висновків про відшкодування податку на додану вартість органи Державного казначейства України протягом п'яти днів своїми платіжними дорученнями перераховують кошти з рахунку обліку доходів державного бюджету на рахунок, указаний у висновку чи рішенні суду [1].

Зважаючи на більш плідний досвід адміністрування ПДВ у Російській Федерації, а також те, що вона є найбільшим ринком для українського експорту і торговельні відносини наших країн характеризуються виваженим балансом імпорту-експорту вважаємо доцільним запропонувати модель об'єднаного простору нарахування податку на додану вартість. Така модель дозволить уникнути проблем з відшкодуванням ПДВ для випадків експорту українських товарів до Росії. За даними Держкомстату у 2007 році обсяги такого експорту склали 12668,4 млн. дол. США, це за нашими підрахунками 25,7% загального експорту України, а імпорт з Російської Федерації склав 16838,2 млн. дол. США, це відповідно 27,8% загального імпорту. Таким чином чверть українських експортерів матимуть можливість не здійснювати процедуру відшкодування ПДВ. Питання своєчасного відшкодування податку на додану вартість є одним з пріоритетних в роботі податкових органів, і держави в цілому, але на протязі вже багатьох років ця проблема не може вирішитися. Своєчасне повернення оборотних коштів на рахунки підприємств є безумовною фінансовою запорукою їх розвитку. Модель єдиного простору ПДВ для багатьох дрібних та середніх підприємців, які не могли або не хотіли раніше боротися з бюрократичними перешкодами, пов'язаними з процедурою відшкодування, надасть можливість більш активно розвивати торговельні відносини і зробити справжній ривок у цьому напрямку.

Суть моделі єдиного простору ПДВ має полягати у тому, щоб звільнити взаємну торгівлю України та Росії «національної приналежності». Це означає, що російський покупець українського товару повинен мати такі ж самі права, як і український покупець, тобто за податковим правом в частині нарахування податку на додану вартість він не буде вважатися іноземним контрагентом, і буде купувати товар з урахуванням ПДВ, як і звичайний український покупець. І навпаки український покупець російського товару повинен мати такі ж самі права як і російський. В умовах, коли рівень взаємного експорту та імпорту мають близькі показники впровадження такої моделі не призведе до недоотримання коштів у бюджет. Надалі функціону-

вання такої моделі буде стимулювати розвиток конкретно взаємної торгівлі шляхом фінансової зацікавленості самих держав, виключаючи можливість односторонніх торгових відносин, які ми маємо, наприклад, з Китаєм, де імпорт на 87% перевищує експорт.

Іншим аспектом впровадження такої моделі є необхідність уніфікації ставки податку. Сьогодні в Україні існує ставка 20%, а в Росії – 18% [8]. Але проект Податкового кодексу, який запропоновано Міністерством фінансів України, містить пропозиції щодо зниження ставки ПДВ з 20% до 17%, що на думку експертів є виправданим кроком, до речі ставка ПДВ в Японії становить 5%, Канаді – 7%, Панамі – 5% [8]. Таким чином, цілком можливо сьогодні зменшити ставку ПДВ в Україні до рівня 18%, встановивши, по суті єдиний з Росією рівень нарахування ПДВ. А оскільки цей податок включається до вартості товарів та послуг, слід зауважити, що і зменшення ставки ПДВ, повинно призвести до зменшення цін на товари та послуги. В цьому зацікавлені як покупці, так і виробники з постачальниками. Покупці, тому що вони несуть на собі основне податкове навантаження, а виробники та продавці – оскільки в них з'являється можливість за рахунок зниження ціни збільшити об'єм реалізації в кількісному виразі. Зі зменшенням ставки податку на додану вартість здешевшають і імпортовані енергоносії, від вартості яких залежить конкурентоспроможність вітчизняних товарів на світовому ринку.

В цілому сукупність окреслених вище переваг дає можливість стверджувати, що відсутність митних та фінансових перепон при переміщенні товарів між двома країнами, що є стратегічними партнерами безумовно сприятиме поглибленню економічних зв'язків. Такий крок дозволить збільшити товарообіг між державами за рахунок розширення номенклатури товарів та залучення нових учасників. Ці заходи дозволять приймати участь у міжнародній торгівлі більш широкому загалу вітчизняних виробників, перш за все малих та середніх, а це дуже важливо, бо фахівці в усьому світі сьогодні визнають, що запорука загального економічного розвитку держави – це активний малий та середній бізнес.

Література: 1. Наказ Державної податкової адміністрації, Державного казначейства України від 2 липня 1997 р. № 209/72 (у редакції наказу Державної податкової адміністрації України, Державного казначейства України від 21 травня 2001 р. № 200/86). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 8 червня 2001 р. за № 489/5680. 2. Проект Податкового кодексу України. 3. Голиков А.П. Стратегия регионального развития: Учебное пособие. –Х.:ХНУ, 2001. 40 с. 4. Голиков А.П., Казакова Н.А. Шуба О.А. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку: Навчальний посібник. –Х.ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2005. – 240 с. 5. Голос України № 26 (4026)

УДК: 339.922.

Растворова А.А.

**ИНТЕГРАЦИЯ УКРАИНЫ В МИРОВОЕ ХОЗЯЙСТВО КАК УСЛОВИЯ,
СПОСОБСТВУЮЩИЕ УКРЕПЛЕНИЮ СТАБИЛЬНОСТИ,
ПРЕДСКАЗУЕМОСТИ И ОТКРЫТОСТИ ВНУТРЕННЕГО
И ВНЕШНЕГО РЕЖИМА СТРАНЫ**

ХНУ им В.Н.Каразина

Науч. рук.: к.г.н., доц. Казакова Н.А.

Интеграция Украины в мировое экономическое пространство является неотъемлемой частью развития государства и его экономики. Существует ряд необходимых преобразований для интеграции Украины в мировое хозяйство и развития ее внешнеэкономических отношений: это выработка механизма внешнеэкономических связей на макроуровне общегосударственном, на микроуровне предприятий, на глобальном и региональном уровнях путем участия в специализированных и многоцелевых экономических международных организациях [1].

Энергетическое самообеспечение является одним из главных условий независимости. Достичь его Украина может, если возьмет курс на модернизацию наличных и сооружение новых экологически чистых угольных и газотурбинных электростанций, на развитие собственного энергетического машино- и котлостроения, эффективное использования энергоресурсов, применение энергосберегающих технологий, воспользовавшись отечественными научными и производственными достижениями развитых стран. Так как Украина имеет как природные, исторические, так и технико-экономические ресурсы, она является носителем огромного экономического потенциала. Уровень развития производительных сил является одним из тех технико-экономических факторов, которые в наибольшей мере способствуют интеграции Украины. Развивая мощь производительных сил, Украина может быть достойным партнером в мировых экономических связях. Одними из важнейших критериев реализации экономических интересов нашей страны являются обеспечение более высокой экономической эффективности отраслей ее национальной экономики, минимизация затрат общественного труда [4].

Успех интеграции Украины в мировое хозяйство зависит от четкой, взвешенной внешнеэкономической политики, которая подразумевает под

собой весь комплекс проблем, связанных с внешней торговлей, инвестиционным и научно-техническим сотрудничеством, обеспечением экономической безопасности. Главная цель государственной внешнеэкономической политики заключается в создании условий для долгосрочных конкурентных преимуществ у отечественных товаропроизводителей. Которые в условиях современного мирового кризиса остались в худшем положении чем их конкуренты из ЕС.

Либерализация внешней торговли, которая способствовала формированию основных инструментов рыночного механизма, установлению связей между внутренними и внешними ценами, включению отечественных товаропроизводителей в конкурентную борьбу на внешнем рынке и повышение международной конкурентоспособности национального производства. Выработка четкой позиции участия в Международном валютном фонде, Мировом банке реконструкции и развитии, Генеральном соглашении по торговле и тарифах, Международной организации труда, Всемирной организации торговли, так как данные организации являются ключевыми в международной финансовой, торговой и социальной регуляции. Привлечение иностранного капитала в уже функционирующие хозяйственные объекты и создание иностранными инвесторами фирм и предприятий на территории нашей страны [3].

Создать в Украине структуры, которые бы обеспечивали и координировали функционирование внешнеэкономического комплекса, а также всей инфраструктуры внешнеэкономических связей (страхового и информационного обслуживания, судебных и арбитражных органов). Активно включаться в интеграционные процессы, с определением глобальных национальных приоритетов и их сбалансированности с другими, существующими в мировом экономическом пространстве. Следует четко определить ориентиры нашего государства в развитии его внутренней экономики, и в поисках его будущего места в мировом хозяйстве.

Таким образом, для решения основных проблем на пути интеграции Украины в мировое хозяйство требуются глубокие рыночные изменения во всей внутренней экономической и социальной системе нашей страны [2].

Литература: 1. Ликтян Д. Т. *Экономическая интеграция и глобализация. Проблемы современности.* – Киев: КНЕУ, 2005. – 420 с. 2. Дахно И. И. *Международная экономика. Учебное пособие.* – Киев: МАУП, 2006. – 478 с. 3. Храмов В. О. *Внешеэкономическая политика: Учебное пособие.* – Киев: МАУП, 2002. – 264 с. 4. *Международная экономическая деятельность Украины: Учебное пособие.* – Киев: Центр, 2004. – 389 с.

Ратникова А.С.

**ТЕОРИИ ПОСТИНДУСТРИАЛИЗМА И ПРОБЛЕМЫ
РЕФОРМИРОВАНИЯ В РОССИИ И УКРАИНЕ**

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: к.э.н., проф. Сидоров В.И.

В последние годы тематика постиндустриализма не очень часто, но все же появляется в речах и статьях руководителей России и Украины. Они указывали на постиндустриальное общество как на конечную цель современного трансформационного процесса в России и Украине. При этом они акцентировали те черты этого общества, которые должны были стать определяющими для социально-экономической и политической стратегии продвижения наших стран в будущее. В частности, характеризовался постиндустриализм следующим образом: «Это изменение экономической структуры общества: снижается удельный вес материального производства и возрастает доля вторичного и третичного секторов. Это постоянное обновление и быстрое внедрение передовых технологий, увеличение выпуска наукоемкой продукции. Это бурное развитие информатики и телекоммуникаций. Это первостепенное внимание к менеджменту, совершенствование системы организации и управления всеми отраслями жизнедеятельности общества. Это, наконец, лидерство человека. Именно человек, высокий уровень его образования, профессиональной подготовки, деловой и общественной активности становится главной движущей силой развития, движения вперед. В этих словах была точно схвачена суть перемен, начавших изменять облик мира и судьбу человечества на переломе двух тысячелетий. О шансах продвижения России в этом направлении Дэниел Белл в предисловии к русскому изданию своей книги *Грядущее постиндустриальное общество* в апреле 1998 г. писал: Если бы она достигла внутренней стабильности и избежала разорительных этнических конфликтов и гражданских войн, она была бы готова вступить в постиндустриальный век раньше, чем любая другая страна [3].

К началу третьего тысячелетия постиндустриализм как новая фаза цивилизационного развития человечества самопроявился в нескольких фундаментальных процессах:

— возникающим новым типом производства, в котором человек занимает позицию носителя всеобщих производительных сил, где он во все большей мере и степени перестает быть агентом производственного процесса и встает рядом с ним в качестве организатора, контролера, регулировщика. Этот тип производства квалифицировался учеными разных стран и как

автоматизированно-компьютерный, телекоммуникационный, и как компьютерно-коммуникационный, информационный;

— состоянием перехода экономики товара через экономику денег в экономику человеческих способностей. Человеческий капитал как совокупность профессионально-квалификационных навыков, знаний, таланта индивидов становится двигателем все более разнообразного и все менее энерго- и материалоемкого производства. А. Печчеи писал в этой связи: «Именно в человеке заключены источники всех наших проблем, на нем сосредоточены все наши стремления и чаяния, в нем все начала и все концы и в нем же основы всех наших надежд. И если мы хотим ощутить глобальность всего сущего на свете, то в центре этого должна стать целостная человеческая личность и ее возможности... Именно в их развитии заключено не только возможное разрешение всех его проблем, но и основа общего самосовершенствования и самовыявления всего рода человеческого»;

— превращением постиндустриальной экономической деятельности в экономику дорогого человека, где главной формой накопления становится то, что эффективно потреблено для подготовки и развития человека-труженика, творца. Академик Н.Н. Моисеев, рассуждая о постиндустриальных перспективах России и Украины, отмечал, что этот этап развития возводит воспитание массового мастерства на уровень важнейшей общенациональной задачи. Людей, от которых зависит успех производственной деятельности, — писал он, — приходится долго и дорого обучать и нет проблемы более важной, чем образование и воспитание народа, формирование мастера даже в условиях кризиса экономики;

— большим в процессе перехода на рельсы постиндустриального развития контролем общества над своей социальной и природной средой. Производительные и социокультурные институты, структура и ячейки этого общества непрерывно и быстро эволюционируют в направлении бесконечного разнообразия форм, норм и ценностей. Исторический плюрализм стилей и образов жизни на стадии постиндустриального общества начал объединяться в некую органическую разнообразность, отражая таким образом и в такой специфической форме единство разнородного, но срастающегося в единый организм человечества [4].

В то же время становится очевидным, что глобализация, которая выступает в качестве ведущей тенденции мирового развития, является индикатором его мощного воздействия на судьбы человечества. Транснационализация многих сторон жизни людей как ведущая черта современных глобализационных процессов позволяет ответить на вопрос, глобализация чего происходит в стремительно меняющемся мире. Переход человечества в новую, постиндустриальную фазу своего развития вместе с тем может быть пред-

ставлен в виде тренда стран и народов, которые движутся к общим целям, находясь по отношению к ним на различных расстояниях, если исходить из объективных возможностей и находящихся в распоряжении этих стран ресурсов. Разрывы в качестве и образах жизни различных частей современного человечества настолько велики, что многие народы по существу начинают движение к постиндустриальному обществу из разного исторического времени. Если же исходить из признания, что такое общество, должно стать судьбой всех людей, то вывод о различных траекториях его достижения приобретает и логический, и практический характер [5].

Человечество только начинает втягиваться в постиндустриальную эру своего развития, многое, если не все, нам еще предстоит понять, узнать, но об одном уже можно говорить и утверждать с полным основанием: новое общество не может утвердиться на планете само по себе, без целенаправленного действия людей. И это касается не только таких важных форм проявления постиндустриализма, как высокая степень автоматизации производственных процессов, массовая компьютеризация и информатизация, применение роботов и ЭВМ, внедрение наукоемких производств и биотехнологий, что не только может, но и должно планироваться и стимулироваться рационально-осмысленными действиями. Это прежде всего относится к разрешению социальных коллизий нового поколения, вызванных приходом на смену одномерному, экономическому человеку человека многомерного, богатой индивидуальности. Прогнозирование все ускоряющихся перемен облегчается тем очевидным фактом, что новая, постиндустриальная эпоха в жизни общечеловеческой цивилизации предстает как Эра Знаний. Еще в 1971 году Д. Белл в одной из вообще первых работ по теории постиндустриализма констатировал: «Понятие «постиндустриальное общество» делает упор на центральную роль теоретического знания как оси, вокруг которой выстраиваются новые технологии, экономический рост и новая стратификация общества» [4].

В российской и украинской научной и социально-политической литературе проблематика постиндустриализма в последние годы вытеснена работами, связанными с информационным обществом. Вслед за Е. Масудой, отечественные авторы используют указанный термин для акцентирования характера новой эпохи, в которой на первый план выходит четвертый, информационный сектор экономики, где информация и знания революционизируют не только сферу материального производства, но и преобразуют жизнь общества. В этой связи обращает на себя внимание позиция, сформулированная Н.Н. Моисеевым, который несколько по-иному и, как представляется, более обоснованно интерпретировал и содержание, и место информационного общества в постиндустриальном процессе. Он, в частности, пи-

сал о том, что вступление в информационное общество следует связывать с качественно новым этапом развития цивилизации, а не только компьютерной и электронной инженерией, которая есть одна из предпосылок, хотя и сверхнеобходимая, для перехода от постиндустриального к информационному обществу. Для академика информационное общество – это иная парадигма, иные принципы и стратегия развития, цивилизация наступающего века, новая культура, меняющая постепенно весь облик не только производственной, но и духовной жизни человека. Таким образом, формирование киберсреды в результате информатизации жизни современного человечества следует считать только подступами к информационному обществу, которое возникнет уже в ходе развития постиндустриальной по своему содержанию общечеловеческой цивилизации [6].

Содержание вышеприведенных тезисов позволяет сформулировать несколько выводов:

— во-первых, и отечественная наука, и высшее политическое руководство России и Украины обладают достаточно четким представлением о постиндустриализме как очередной фазе цивилизационного развития человечества, однако стратегия трансформации стран вряд ли может быть признана скоррелированной с соответствующими новыми вызовами истории;

— во-вторых, ориентация на догоняющее развитие, явствующая из планов и реалий реформационной практики правящих кругов стран, не только противоречит возможностям и потребностям России и Украины, но и обречена на провал, если исходить из уроков истории;

— в-третьих, разрушительные реформы в области образования и науки способны лишить страны их главного козыря в претензиях на обретение постиндустриального будущего – общепризнанных в мире интеллектуальных способностей их жителей;

— в-четвертых, судьба России и Украины, их будущее в настоящее время зависит во многом от качества формирующейся политической и интеллектуальной элит, для которых слово, как свидетельство проникновения в существо разворачивающихся в мире процессов, должно стать стимулом для инициирования практических дел по реализации возникающих в этой связи перспектив.

Литература: 1. Голиков А.П. *«Международные экономические отношения», 1999.* 2. Голиков А.П. *«Международная торговля» (структура, география, тенденции), 2003.* 3. Иноземцев В.Л. *«Современное постиндустриальное общество»;* 4. Пороховский А. *«Новая экономика» активизирует роль общества и государства в общенациональном развитии. // Проблемы теории и практики управления, 2002, №4;* 5. Пороховский А. *«Новая экономика» активизирует роль общества и государства в общенациональном развитии. // Проблемы теории и практики управления, 2002, №4;* Вайбер Р. *Эмпирические законы сетевой эко-*

номики. // *Проблемы теории и практики управления*, 2003, №3,4; Колодко Г.В. «Новая экономика» и старые проблемы (перспективы быстрого роста в пост-социалистических странах). // *Проблемы теории и практики управления*, 2002, №3,4 и др. 6. Федотова В.Г. «Трансформации в современной цивилизации», 2005

УДК 338.124.4(477)

Рязанцева Т.А.

КРИЗИС В УКРАИНЕ: ПРИЧИНЫ И СПОСОБЫ ВЫХОДА ИЗ НЕГО

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Миллюха Г.В.*

Многие эксперты одной из основных причин и источников мирового экономического кризиса называют кризис невозвращения ипотечных кредитов, который в неконтролируемых объемах предоставлялся банками в Соединенных Штатах гражданам государства. Такой подход можно считать приемлемым. Ведь именно проблемы в ряде американских банков и их банкротство положили начало проблеме мирового масштаба, в основе которой невозвращения кредитов, паника на фондовом рынке, изъятие инвесторами значительных ресурсов с рынков и тому подобное [1].

Но если ситуацию рассмотреть немного глубже, получается совсем иная картина. Мировая экономическая система уже давно напоминала мыльный пузырь, раздутый до таких пределов, что для его коллапса достаточно одного прокола. Источником такого положения дел можно смело считать финансовую систему [1].

Финансы в общемировом масштабе уже давно перестали исполнять исключительно обслуживающую роль по отношению к производственной сфере. Мировая система в общей совокупности всех своих составных (денежный рынок, кредитный рынок, рынок ценных бумаг, страхование и т.д.) превратилась в самостоятельную единицу, которая лишь косвенно связана с процессами в реальном секторе экономики. Иными словами, классическая формула возрождения, предложенная еще К. Марксом – «деньги–товар–деньги», – сегодня работает и без товарной (производственной) составной и выглядит как «деньги – деньги». При общемировом росте экономики в 2007 году в 3,6%, рост основных фондовых индексов ведущих стран, которые указывают на рыночную капитализацию, то есть стоимость бизнеса, нередко измерялся десятками процентов [3].

Украина в этом процессе была на передовых позициях. Отечественный рынок акций (индекс ПФТС) в 2007 году вырос на 135%, уступив только китайскому, который составлял 161%. При этом стоимость отдельных ком-

паний росла значительно более высокими темпами и превысила 1000% годовых [4] И никто соответствующими темпами ни наращивал производство, ни увеличивал объемы собственной выручки.

Одним из основных источников превращения мировой финансовой системы в мыльный пузырь стали спекулятивные процессы на рынках, благодаря которым в последние годы и работала формула зарабатывания денег из ничего: «деньги – деньги».

В этом отношении Украина стала наглядным примером того, как мыльный пузырь мировой финансовой системы бьет по экономике. После того как в мире стали исчезать «деньги из ничего», резко сократилась возможность для предприятий за счет кредитов развивать и поддерживать производство, а также продавать продукцию потребителям [5] Отсюда всемирное падение спроса на сырьевые ресурсы и остановка предприятий из-за утраты рынков сбыта (Украина, в частности, занимает 8-е место в мире по производству стали и четвертое – по экспорту). Наряду с сокращением валютной выручки от экспорта отечественным банкам приходится в срочном порядке изыскивать на внутреннем рынке ресурсы для возврата ранее полученных кредитов (последние предоставлялись Украине на фоне существенного роста рыночной стоимости украинских предприятий, а следовательно, почти не были ограничены в объемах). В условиях, когда в мире денег стало меньше, изыскать ресурсы на перекредитование, а также обеспечить поступление валюты в страну путем иностранных инвестиций кажется проблематичным. Отсюда – дополнительное давление на национальный валютный рынок и паника с курсом доллара из-за его объективного дефицита в стране.

Как видим, то, что мировой экономический кризис, в действительности начавшийся еще в конце прошлого года, дойдет до Украины, было неминуемо. Открытым остается вопрос, почему, понимая все потенциальные последствия для отечественной экономики, ни один институт власти и ни одна политическая сила не предпринимали никаких действий тогда, когда для минимизации последствий кризиса было и больше времени, и больше ресурсов. В условиях политической ситуации в Украине этот вопрос можно считать не только открытым, но и риторическим. Именно поэтому уже можно оставить вопрос «почему?» и попробовать оценить сегодняшние попытки нашего правительства дать ответ на вопрос «что делать?».

Сразу же можно сказать, что ситуация не безвыходная. Во-первых, экономическая история знала и более серьезные экономические кризисы, возьмем хотя бы Великую депрессию в США 1929-33 гг. Во-вторых, нас, как и в 1998 г., спасает недоинтегрированность в мировые экономические процессы. И, в-третьих, целый ряд факторов экономического характера дает основания говорить о не слишком пессимистических прогнозах для Украины.

Удешевление гривны по отношению к основным валютам означает подорожание импортных товаров по отношению к отечественным. С одной стороны, это способствует уменьшению объемов импорта, что может положительно сказаться на состоянии платежного баланса. С другой стороны, эта ситуация могла положительно повлиять на состояние отечественной промышленности, но мы наблюдаем только значительное сокращение объемов производства предприятий.

На сегодняшний день, увлекшись финансовой и валютной стабилизацией в стране, руководство государства почему-то забыло об агропромышленном комплексе, который является первичным звеном в обеспечении продовольственной безопасности государства. С одной стороны, отрасль получила рекордный за последние годы урожай зерновых. С другой – многие производители, преимущественно мелкие и средние, сегодня разоряются один за другим. Рынок «стоит», цены на мировом и, как следствие, на отечественном рынке упали до самого низкого за последние годы уровня, фактически аграрии не могут продать собранный урожай из-за отсутствия спроса. Как следствие – невозможность рассчитаться с банками за взятые кредиты и потенциальное банкротство производителей. Чтобы не допустить самый пессимистический сценарий, Государству достаточно начать стимулировать спрос на рынке, выкупая через систему Госрезерва или Аграрного фонда у производителей часть собранного урожая [2]. По оценкам экспертов рынка, достаточным шагом для того, чтобы не допустить массовых банкротств производителей зерна, будет возобновление системы залоговых закупок. При этом важно помнить, что счет пошел на недели, и если уже в ближайшее время ситуация на рынке не изменится, в следующем году сеять будет не только не за что, но и никому.

И, наконец, ситуация в металлургическом комплексе. До последнего времени отрасль приносила государству до 40% экспортных поступлений. Кроме того, отечественная металлургия за рубежом, в том числе из-за ее более высокой стоимости по сравнению с зарубежными аналогами, единственным выходом для спасения отрасли остается государственная поддержка. При этом существует два возможных пути: прямые государственные дотации производителям, что в итоге уменьшит себестоимость продукции и сделает ее конкурентоспособной на внешних рынках, и стимулирование спроса на продукцию отрасли внутри страны [4]. Но реализация первого предлагаемого варианта маловероятна. В первую очередь потому, что государственное субсидирование экспорта прямо запрещено нормами ВТО, членство в которой Украина недавно приобрела. Кроме того, не надо забывать, что в случае выделения государством средств на прямые дотации ме-

таллургам сразу же начнется борьба за них между основными финансово-промышленными группами страны.

Именно поэтому сегодня единственным возможным путем спасения отечественной металлургии является стимулирование спроса на его продукцию. Практика преодоления подобных кризисов свидетельствует как раз о том, что именно стимулирование совокупного спроса внутри страны в целом должно стать основой государственной политики по выходу из кризиса.

Как видим, инструменты для предотвращения углубления кризиса в стране существуют. Но будут ли они использованы и принесут ли они государству ожидаемый результат, судить сложно [3]. Очень важно преодолеть дефолт доверия в стране и к стране. Начиная с резервов, невозврата экспортной выручки и заканчивая сбережениями в банках, кризисом банковской системы. Начиная от разумной реструктуризации экономики и заканчивая сохранением части активов под национальным контролем. Можно говорить и о десятках других проблем: разумные рамки дефицита бюджета; включение кредитной системы; кредитование реального сектора экономики; кредитование инфраструктурных проектов. Вся эта огромная машина должна заработать. Но она не работает или работает отвратительно, потому что в стране утрачено доверие. Над этим должны работать все, иначе страну ожидают серьезные потрясения.

Литература: 1. Газета 2000. Еженедельник. №3-4(446).- К.: 23-29 января – 2009. 2. www.ukrstat.gov.ua 3. www.bank.gov.ua 4. www.zakon.rada.gov.ua 5. www.pfts.com

УДК 338.49: 339.92

Савченко И.И., Альдикенова С.Н.

ТРАНСПОРТНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ С РОССИЕЙ И БЕЛАРУСЬЮ

ХНУ им. В.Н. Каразина

Современная транспортная система Украины по праву относится к числу ведущих мировых транспортных систем. В стране хорошо развиты и достаточно успешно эксплуатируются все основные виды транспорта общего пользования: железнодорожный, автомобильный, воздушный, внутренний водный, морской, и трубопроводный. Географическое положение Украины, наличие развитых транспортных сетей, незамерзающих портов должны способствовать тому, чтобы объемы транзитных грузопотоков через ее территорию увеличивались.

Современное взаимодействие в рамках межрегионального сотрудничества, реализация и рентабельность многочисленных торговых, кооперационных, инвестиционных, экологических и иных трансграничных инициатив, безусловно, зависит от полноценного функционирования, а также снижения расходов национального транспортного сектора.

При планировании программ трансграничной кооперации и проектировании трансграничных регионов (еврорегионов), необходимо делать расчеты плотности трансграничных коммуникаций на границе двух регионов или на общей границе проектируемого трансграничного региона. В качестве такового можно ввести, например, удельный показатель количества трансграничных коммуникаций на 1 км общей границы. Таким образом,

$$\rho_j^i = \frac{N_j^i}{L_j^i} \quad (1),$$

где ρ_j^i – плотность трансграничных коммуникаций на участке границе i -той украинской и j -той зарубежной области; N_j^i – количество трансграничных коммуникаций на участке границе i -той украинской и j -той зарубежной области; L_j^i – протяженность участка границы i -той украинской и j -той зарубежной области.

Примерами таких коммуникаций могут быть автодороги, железные дороги, морские и речные переправы, линии электропередач, газо- и нефтепроводы, таможенные пункты пропуска и др. Проведем подобные расчеты для сухопутной границы Украины и России, а также для границы нашей страны с Беларусью. На начальном этапе этих расчетов целесообразно построить диаграммы соподчинения приграничных регионов и протяженности их приграничных участков.

Области Украины	Области России				
	Брянская 249 км	Курская 218 км	Белгородская 428 км	Воронежская 92 км	Ростовская 414 км
Области России	Области Украины				
	Черниговская 144 км	Сумская 423 км	Харьковская 230 км	Луганская 486 км	Донецкая 138 км

Рис. 1. Диаграмма соподчинения приграничных регионов России и Украины и протяженности их приграничных участков

Данные, полученные в результате измерений, демонстрируют, что наиболее протяженными межобластными участками российско-украинской границы являются луганско-ростовский и харьковско-белгородский – 276 и 230 км соответственно; наименее протяженными являются воронежско-луганский и белгородско-сумской – 92 и 80 км соответственно.

Аналогичная диаграмма и таблица для белорусско-украинской границы приведены на рис. 2.

Области Беларуси	Брестская 325 км		Гомельская 469 км		
Области Украины	Волынская 170 км	Ровенская 180 км	Житомирская 192 км	Киевская 96 км	Черниговская 156 км

Рис. 2. Диаграмма соподчинения приграничных регионов Белоруссии и Украины и протяженности их приграничных участков

Данные, полученные в результате измерений, демонстрируют, что наиболее протяженными межобластными участками белорусско-украинской границы являются гомельско-житомирский и брестско-волынский – 192 и 170 км соответственно; наименее протяженными являются гомельско-киевский и гомельско-ровенский – 92 и 80 км соответственно.

На основе проведенного картографического анализа были построены таблицы 1 и 2, характеризующие количественную обеспеченность транспортными и энергетическими коммуникациями участков сухопутной границы России-Украины и Украины-Беларуси.

Данные, полученные на основе картографического анализа, показывают, что в наибольшей степени обеспечены транспортными коммуникациями луганско-ростовский и харьковско-белгородский участки российско-украинской границы – 16 и 15 объектов соответственно; в наименьшей степени обеспечены транспортными коммуникациями брянско-сумской и белгородско-сумской участки границы – 4 и 3 объекта соответственно.

Данные, полученные на основе картографического анализа, показывают, что в наибольшей степени обеспечены транспортными коммуникациями брестско-волынский и гомельско-черниговский участки белорусско-украинской границы – 13 и 12 объектов соответственно; в наименьшей степени

обеспечены транспортными коммуникациями гомельско-житомирский и гомельско-киевский участки границы – 4 и 1 объект соответственно.

Таблица 1. Трансграничные транспортные и энергетические коммуникации на границе между Россией и Украиной

Приграничные области	Количество инфраструктурных объектов					
	Автомобильные дороги	Железные дороги	Нефтепроводы	Газопроводы	Линии электропередач	Всего
Ростовская обл. – Донецкая обл.	3	1	-	2	1	7
Ростовская обл. – Луганская обл.	6	5	2	1	2	16
Воронежская обл. – Луганская обл.	2	0	-	2	-	4
Белгородская обл. – Луганская обл.	3	1	-	1	1	6
Белгородская обл. – Харьковская обл.	7	4	-	2	2	15
Белгородская обл. – Сумская обл.	2	1	-	-	-	3
Курская обл. – Сумская обл.	3	2	1	2	2	10
Брянская обл. – Сумская обл.	2	2	-	-	-	4
Брянская обл. – Черниговская обл.	4	1	-	1	-	6
Всего	32	17	3	11	8	71

Таблица 2. Трансграничные транспортные и энергетические коммуникации на границе между Украиной и Беларусью

Приграничные области	Количество инфраструктурных объектов					
	Автомобильные дороги	Железные дороги	Нефтепроводы	Газопроводы	Линии электропередач	Всего
Черниговская обл. – Гомельская обл.	7	3	-	1	1	12
Киевская обл. – Гомельская обл.	1	-	-	-	-	1
Житомирская обл. – Гомельская обл.	2	1	1	-	-	4
Ровенская обл. – Брестская обл.	5	1	-	-	-	6
Волынская обл. – Брестская обл.	11	1	-	1	-	13
Всего	26	6	1	2	1	36

Таблица 3. Плотность трансграничных коммуникаций на межобластных приграничных участках сухопутной российско-украинской границы

Приграничные области	Показатель плотности трансграничных коммуникаций
Ростовская обл. – Донецкая обл.	0,05
Ростовская обл. – Луганская обл.	0,06
Воронежская обл. – Луганская обл.	0,04
Белгородская обл. – Луганская обл.	0,05
Белгородская обл. – Харьковская обл.	0,07
Белгородская обл. – Сумская обл.	0,04
Курская обл. – Сумская обл.	0,05
Брянская обл. – Сумская обл.	0,04
Брянская обл. – Черниговская обл.	0,04

Таблица 4. Плотность трансграничных коммуникаций на межобластных приграничных участках сухопутной российско-украинской границы

Приграничные области	Показатель плотности трансграничных коммуникаций
Черниговская обл. – Гомельская обл.	0,08
Киевская обл. – Гомельская обл.	0,01
Житомирская обл. – Гомельская обл.	0,02
Ровенская обл. – Брестская обл.	0,04
Волынская обл. – Брестская обл.	0,08

Далее, на основе приведенной формулы (1) рассчитаем показатели плотности трансграничных коммуникаций на попарных участках границы украинского и зарубежного регионов. Полученные данные позволят сделать выводы об относительной степени обеспеченности регионов транспортными, энергетическими и торговыми коммуникациями, необходимыми для развития эффективного многостороннего трансграничного сотрудничества.

Таким образом, на основании расчетов можно сделать вывод о том, что наиболее высокие показатели плотности трансграничных коммуникаций и,

соответственно, наиболее выгодными условиями для развития эффективно-многостороннего трансграничного сотрудничества обладают: на участке российско-украинской границы Харьковская – Белгородская области и Луганская – Ростовская области (показатели плотности 0,07 и 0,06 соответственно), на участке украинско-белорусской границы Черниговская – Гомельская области и Волынская – Брестская области (показатель 0,08).

Литература: 1. Button K.J. *Infrastructure Investment, Endogenous Growth and Economic Convergence. Annals of Regional Science*, 32, pp. 145-162. 1998. 2. *European Commission: The Annual Energy and Transport Review for 2004, December 2005*, p. 13. 3. Limao, Nuno and Anthony J. Venables. «Infrastructure, Geographical Disadvantage, Transport Costs and Trade», in *World Bank Economic Review*, Vol. 15 pp. 451-479. Washington DC: World Bank. 2001.

УДК 658.155

Сегедин В.Н.

РОЛЬ ПРИГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА РОССИИ, УКРАИНЫ И БЕЛОРУССИИ В РАЗВИТИИ ПРИГРАНИЧНЫХ РЕГИОНОВ

*Белгородский гос. университет
Науч. рук.: д.э.н., проф. Павлов К.В.*

В условиях глобализации ускоренное экономическое развитие стран СНГ невозможно без их интеграции в международные связи. Одним из показателей интегрированности в мировую экономическую систему является уровень активности приграничного сотрудничества и состояние экономики приграничных регионов.

Новые государственные границы между бывшими республиками СССР – уникальный феномен, не имеющий аналогов в мировой истории. На месте самого крупного из когда-либо существовавших государств, территориальной общности, однородной в политическом, идеологическом, отчасти экономическом и культурном планах, возникли пятнадцать новых стран, большинство которых активно стремится преодолеть зависимость от по-прежнему сковывающих их самостоятельность инфраструктурных, культурных и других элементов некогда общей системы. В этих условиях новые границы являются одним из ключевых факторов структурной организации постсоветского пространства, важнейшим атрибутом государственного суверенитета, регулятором интенсивности самых разноплановых международных связей в регионе [1].

Рассматривая проблемы новых государственных границ в рамках всего постсоветского пространства, необходимо, в то же время, учитывать, что в

исследованиях границ особая роль отводится частным примерам, специфика которых, чаще чем во многих других дисциплинах, ставит под сомнение теоретические конструкции. Поэтому попытки концептуального осмысления пограничных проблем постсоветского пространства должны предполагать особое внимание к специфике ситуации в зонах конкретных межгосударственных границ.

Предлагаем охарактеризовать восточнославянскую региональную пограничную подсистему, а именно особенности границ между Россией, Украиной и Белоруссией.

Благоприятные ландшафтные условия, большая протяженность границ, уникальное значение трансграничных коммуникаций, тесные связи между развитой экономической инфраструктурой сопредельных приграничных регионов делает данную зону наиболее перспективной с точки зрения возможностей развития трансграничного сотрудничества. Важнейшим позитивным фактором является этнокультурная близость славянских народов, отсутствие заметных лингвистических и социокультурных барьеров между соответствующими общностями в приграничной зоне.

Однако, даже максимально благоприятный в рамках всего постсоветского пространства политический фон для трансграничного сотрудничества во взаимоотношениях между Россией и Белоруссией (включая официальный отказ сторон от пограничного контроля на границах друг с другом) пока представляется недостаточно стабильным и подкрепленным в экономическом плане, что не исключает неблагоприятного изменения ситуации в случае смены политической конъюнктуры в одной из стран. Украина, прозападный вектор политики которой играет гораздо более значимую, чем в белорусском случае, роль, взяла курс на ужесточение пограничного режима с соседями в расчете на интеграцию в общеевропейское пространство. Как отметил А.Г. Гранберг, российско-украинская граница постепенно закрывается, причем в большей степени со стороны Украины. Взаимоотношения двух государств имеют ряд проблем, к разрешению которых обеим сторонам нужно сделать конкретные шаги. Необходимо устранить лишние таможенные преграды, образовать зону свободной торговли, для которой есть все объективные предпосылки. Это стало бы ключом к созданию единого экономического пространства, в чем заинтересованы все субъекты хозяйствования России и Украины [2].

От роста барьерности границ и нестабильности межгосударственных отношений наиболее сильно страдают приграничные регионы стран соседей. Ситуацию усугубляет то, что их доля в двусторонней торговле за годы суверенного существования России, Украины и Белоруссии заметно возросла. Они как бы заняли центральное место в торговле своих стран.

При сохранении тесных экономических связей с сопредельными регионами существующие противоречия мешают созданию общего экономического пространства хотя бы на уровне приграничных территорий.

Ситуацию осложняют возникшие в постсоветский период проблемы безопасности, значительная часть которых связана с транзитным положением Украины и Белоруссии. Нелегальные трансграничные потоки (в первую очередь, нелегальная миграция, наркотрафик, другая контрабанда из Центральной Азии, Закавказья и России) используются Украиной в качестве аргумента в пользу ужесточения пограничного режима. С другой стороны, недостаточный контроль за движением товаров через общую таможенную границу Союза Белоруссии и России неоднократно становился для последней поводом для установления своего рода «квазипограничного контроля», включая досмотр транспортных средств силами МВД [1].

Развитие институтов контактности должно в известной мере компенсировать неизбежный в настоящих условиях рост барьерности границ. Учитывая трудности экономики, вызванные мировым кризисом и ограниченные финансовые ресурсы, речь не идет о реализации каких-либо инвестиционных проектов, а о поиске форм восстановления нарушенных связей в соответствии с действующим в каждой стране законодательством. Важную роль в росте контактности играет создание финансово-промышленных групп из предприятий и организаций соседних регионов, развитии институтов, содействующих развитию взаимных связей: банков, страховых компаний, информационных и консалтинговых центров [3].

Теория и практика показывают, что в условиях открытости экономики приграничные регионы приобретают существенные выгоды от своего положения. Именно приграничные районы обладают самым сильным инновационным потенциалом с точки зрения экспериментального нахождения нетрадиционных форм кооперации с соседями. Приграничные регионы играют огромную роль в осуществлении международной транзитной деятельности. Именно в приграничных регионах строятся контрольно-пропускные пункты, которые, как правило, создаются по ходу следования наиболее важных путей сообщения, в непосредственной близости от крупного населенного пункта. Эффективность развития этих районов напрямую зависит от уровня приграничного сотрудничества стран-соседей.

И при всех существующих проблемах восточнославянская зона объективно имеет наиболее благоприятный в рамках постсоветского пространства потенциал для развития трансграничного сотрудничества. По мере стабилизации политической и экономической ситуации в данном районе, выхода на первый план долгосрочных интересов, существующие инфраструктурные и экономические связи, а также высокая этнокультурная контактность спо-

собны сыграть серьезную стимулирующую роль в деле выработки устойчивых механизмов для такого сотрудничества.

Литература: 1 Вардомский Л.Б., Голунова С. В. *Безопасность и международное сотрудничество в поясе новых границ России* / Л.Б.Вардомский, С. В.Голунова. // НОФМО Электронное изд.- М. – Волгоград:, 2002.- Режим доступа к изд.:[http:// www.obraforum.ru/ book/ chapter2.htm](http://www.obraforum.ru/book/chapter2.htm) 2. Гранберг А.Г. *Основы региональной экономики: Учебник для вузов.- 3-е изд.- М.: ГУ ВШЭ, 2003.-495с.* 3. Постнов В. А. – *Большой перекрой, Экономика и политика России, 2000, № 1.*

УДК 311.311: 399.9

Сидорова А.В.
ПРОБЛЕМЫ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА
МЕЖДУ УКРАИНОЙ И РОССИЕЙ

Донецкий национальный университет

Внешнеторговое сотрудничество играет важную роль между Россией и Украиной. Среди экспортеров в Россию Украина в 2006 г. занимала 5 место, а среди главных импортеров – 3 место (после Германии и Китая). Для Украины Россия является ведущим торговым партнером, в 2006 г. на нее приходилось 22% экспортных и 30% импортных поставок страны [1].

Общность истории во многом определяет характер экономических отношений, которые сложились между странами в трансформационный период. Поэтому вопросы российско-украинских отношений находятся в поле зрения многих ученых. Среди них Василенко Ю., Вербя Ф., Власюк О., Губский Б.В., Макогон Ю.В., Мазараки А.А., Панченко Е.Г., Смитиенко Б.М., Сухо-руков А.И., Филипенко А.С., Шуляк П.С. и др.

Целью статьи является оценка внешнеэкономических отношений, выявление возможностей и угроз для взаимовыгодного сотрудничества между Россией и Украиной в условиях мирового кризиса.

Налаженные связи между нашими странами были приемлемы в условиях одного государства. После распада страны это привело к острой конкуренции аналогичных товаров. Поэтому в создавшихся условиях каждой стороне пришлось строить собственную замкнутую региональную цепь. В-первых, прежние партнеры, которые занимали крепкие позиции на традиционном рынке в рамках одной страны, превратились в прямых конкурентов. Во-вторых, к взаимным потерям приводило и несогласование действий на рынках третьих стран, особенно при экспорте конкурирующих товаров (металлопродукция, зерно, продукция ВПК и др.).

Эти проблемы можно было бы постепенно решить путем развития кооперационных связей, созданием совместных предприятий и промышленно-финансовых групп. Однако, этому препятствовало отсутствие соответствующей нормативно-правовой базы, которая бы регламентировала порядок сотрудничества субъектов хозяйствования и определяла механизмы регулирования двустороннего сотрудничества на уровне хозяйствующих субъектов и взаиморасчетов между ними.

В-третьих, взаимовыгодная кооперация сдерживалась недостатком средств у государств, а также отсутствием надлежащего информирования субъектов хозяйствования о возможностях кооперационного сотрудничества в рамках межправительственных протоколов о производственной кооперации. Показатели динамики внешней торговли между странами позволяют увидеть определенные тенденции (табл. 1).

Таблица 1. Динамика экспортно-импортных операций между Украиной и Россией (млрд. долл. США)

Наименования	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Внешнеторговый оборот, в т.ч.	11,6	11,8	12,1	15,4	20,3	23,3	26,2	33,6
Экспорт, всего	5,57	5,74	5,5	6,5	8,2	10,1	11,8	16,1
– Товары	3,52	3,68	3,2	4,3	5,9	7,5	8,7	12,7
– Услуги	2,05	2,06	2,3	2,2	2,3	2,6	3,1	3,4
Импорт, всего	6	6,01	6,55	8,89	12,1	13,2	14,4	17,5
– Товары	5,82	5,81	6,3	8,6	11,8	12,8	13,8	16,8
– Услуги	0,18	0,2	0,25	0,29	0,3	0,4	0,6	0,7
Баланс, всего	-0,43	-0,27	-1,1	-2,39	-3,9	-3,1	-2,6	-1,5
– Товары	-2,3	-2,13	-3,1	-4,3	-5,9	-5,3	-5,1	-4,2
– Услуги	1,87	1,86	2,05	1,91	2	2,2	2,5	2,7

Источник [1]

Прежде всего, это рост объемов внешней торговли между Украиной и Россией; отрицательное сальдо баланса в торговле товарами в течение всего периода трансформационной экономики и положительное сальдо в торговле услугами, доля которых в экспорте Украины уменьшилась от 36,8% в 2000 г. до 21,1% в 2007 г. Экспорт Украины в Россию увеличился за эти годы в 2,89 раза, а российский импорт – в 2,92 раза. В результате негативное сальдо внешнеторгового баланса составило в 2007 г. \$1,5 млрд., в том числе негативное по товарам – 4,2, позитивное по услугам – 2,7.

В экспорте и импорте Украины удельный вес товаров значительно превышает удельный вес услуг. Если в 1997 году экспорт товаров превышал экспорт услуг в 1,2, то в 2007 – в 3,7 раза. В настоящее время Украина поставляет в Российскую Федерацию более 20% всего экспорта, тогда как лишь 5% российского экспорта направляется в Украину.

Большая емкость и близость российского рынка, существованием зоны свободной торговли между странами, сходство структуры потребления и национальных стандартов производства делают его основным рынком сбыта для Украины. Сюда поступает продукция машиностроения (около 70% всего экспорта железнодорожных локомотивов), пищевой (молока и молочных изделий), алкогольных напитков; треть изделий из черных металлов; электрические машины и оборудование, продукция неорганической химии, сахара и изделий из него. Вместе с тем слабо диверсифицированный экспорт повышает уязвимость Украины в сфере внешнеэкономических отношений.

Структура импорта российских товаров характеризуется большой долей энергоносителей. Энергоносители вместе с продукцией машиностроения, химической, горнорудной, металлургической, деревообрабатывающей промышленности, которые участвуют в отечественном производстве, составляют свыше 90%. Следовательно, импорт из России имеет жизненно важное значение для Украины, и его уменьшение без существенных структурных изменений может иметь негативные последствия.

В структуре экспорта и импорта услуг Украины наибольшую долю занимают услуги транспорта. При этом доля трубопроводного транспорта в экспорте сокращается, а увеличивается доля железнодорожного транспорта, разнообразных деловых, профессиональных и технических услуг. Однако, и в торговле услугами Россия для Украины выступает главным партнером [2, с. 2]. Следовательно, дисбаланс во взаимной торговле обусловлен, прежде всего, сырьевой направленностью украинского экспорта, а также импортной зависимостью Украины от российских энергоресурсов, на которые в 2006 году приходилось 66% импорта из России. Позитивной тенденцией последних лет для Украины является увеличение экспорта в Россию продукции металлургии и машиностроения.

В течение всего периода имела место положительная тенденция поступления инвестиций из России (рис. 1). Поэтому к настоящему времени российский капитал проник во многие сферы экономики Украины

Так, в настоящее время под полным контролем российского капитала находится 8 банков [3, с. 6]. В нефтеперерабатывающей промышленности российским субъектам принадлежит 75% акций, а также 4 из 6 НПЗ, которые обеспечивают более 50% рынка. В энергетике компании с участием российского капитала контролируют 6 украинских энергопоставляющих компаний [4, с. 14]. В газотранзитной отрасли 30% акций принадлежат российским субъектам. Почти половина из 50 региональных газораспределительных кампаний приватизирована оффшорными фирмами, где могут быть и российские структуры.

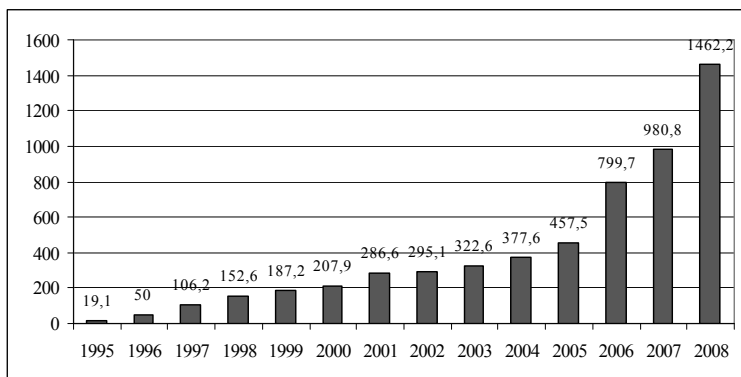

Рис. 1. Динамика прямых российских инвестиций в Украину, (млн. долл. США, на начало года)

В пищевой промышленности российский капитал присутствует на молочном (занимая почти 30% молочного рынка и владея 5 заводами), на рынке мяса птицы (доля присутствия около 7%) и подсолнечного масла (российский капитал интегрирован в 4 большие предприятия, по переработке подсолнечника (20% рынка) [5, с. 149].

На рынке телекоммуникаций ведущие мобильные операторы – «Киевстар», МТС, «Билайн», «Голден Телеком» полностью или частично принадлежат России.

В машиностроении российское присутствие незначительно. Российским субъектам в машиностроении, энергетике и энергоснабжении принадлежит 30%, в алюминиевой промышленности – 50% акций. В черной металлургии Россия контролирует 10% украинского рынка, присутствуя в горно-рудной сфере («Сухая Балка», ЮГОК и ИнГОК), на рынке металлолома (промышленная группа «МАИР»). Незначительное российское присутствие имеет место в химической промышленности [6, с. 181].

Особенно увеличилось присутствие российского капитала в Западной Украине: в финансовой сфере – до 25%, в промышленности – 22%, в сфере недвижимости – 14%, торговле – 10%, строительстве – 8% [3, с. 6]. Следовательно, российский капитал присутствует в тех сферах экономики, от которых существенно зависит национальная безопасность Украины, наполняемость бюджета, социальная ситуация.

Бессистемно развивается межрегиональное и приграничное сотрудничество. Достаточно сказать, что основной объем украинской торговли ориентирован на 15 российских регионов, в том числе около 30% – на Москву [7, с. 6]. Отсутствие четких представлений у двух стран о планах развития и по-

требностях регионов соседей, каждый из которых имеет свою специфику и собственные интересы, ограничивает возможности привлечения к сотрудничеству не только потенциально заинтересованных предпринимателей, но и государственных предприятий. Обобщение названных проблем выполнено в табл. 2.

Таблица 2

Матрица SWOT–анализа внешнеэкономического сотрудничества
России и Украины

<i>Сильные стороны для Украины</i>	<i>Сильные стороны для России</i>
1.Зависимость России от транспортной инфраструктуры Украины 2.Потенциал в авиационной и космической областях 3.Первоочередность вступления в ВТО.	1.Зависимость Украины от российских энергоресурсов. 2.Более значительные объемы российских инвестиций в Украину по сравнению с украинскими 3.Положительное сальдо торгового баланса
<i>Возможности для двух стран</i>	<i>Угрозы для двух стран</i>
1.Либерализация торговли и перемещение капитала между странами. 2.Кооперация в создании продукции, конкурентоспособной на мировом рынке. 3.Вывод предприятий из кризисного состояния благодаря совместной кооперации. 4.Создание условий для совместного освоения и разработки рекреационных программ. 5. Основы общей культуры, традиций, ментальности.	1.Девальвация национальных валют в условиях финансового кризиса. 2.Снижение безопасности для стран под влиянием экономического кризиса. 3.Низкий уровень конкурентоспособной продукции на мировом рынке. 4.Снижение уровня квалификации кадров и отток интеллектуального капитала. 5.Снижение уровня медицинского обслуживания, высокий уровень смертности населения. 6.Негативное информационное пространство.

Необходимо отметить, что сильные стороны внешнеэкономического сотрудничества Украины не являются довольно весомыми, т.к. имеют временный или условный характер. Зависимость российской экономики от транспортной инфраструктуры Украины не может продолжаться долго, в связи со строительством альтернативных трубопроводов. Потенциал в авиационной и космической областях может быть реализован лишь при условии создания совместных ТНК. Преимущества первоочередности вступления Украины в ВТО не станет при вступлении в ВТО России. Сильные стороны России выглядят более долговременно, поскольку ее экономика в меньшей степени зависит от экономики Украины.

Таким образом, использование внешнеэкономического потенциала двух стран позволяет создать условия для производства конкурентоспособной продукции, увеличения количества рабочих мест и в целом уменьшить не-

гативное влияние мирового кризиса. С другой стороны, для экономик двух стран возникают угрозы, которые необходимо учитывать уже сейчас, поскольку внешнеэкономическое взаимодействие России и Украины может дать синергетический эффект, способный минимизировать названные угрозы. Необходимо создать условия для взаимовыгодного межрегионального и пограничного экономического сотрудничества, усовершенствования экономических и финансовых механизмов инновационной деятельности, для развития транспортных узлов государств.

С целью разработки взвешенной стратегии и принятия оперативных решений по их нормализации необходимо прогнозирование развития сотрудничества, а также предупреждение угроз экономической безопасности обеих стран.

Литература: 1. Государственный комитет статистики Украины: официальный сайт – www.ukrstat.gov.ua; 2. Василенко Ю. Шляхи розвитку товарообміну між Росією і Україною // Економіст. – 2006.- № 4, с. 42-43; 3. Григоренко Ю. Росіяни йдуть. Друга хвиля // Главред. – 2007. – № 12.- с. 5-8. – <http://ua.glavred.info/archive/2007>; 4. Каплан П. Русские бизнес-группы возвращаются // Контракты. – 2007.- №12, с. 11-15 – <http://kontrakty.ua/content>; 5. Мазаракі А., Юхименко В. За спільності мотивів стратегічного партнерства. Економічні відносини України з РФ // Політика і час. – 2005. – №6. – с. 3; 6. Ильичев Р. Братские объятия // Бизнес. -2005.-№41.-С. 180-184; 7. Билоблочкий М.О. Рекордные миллиарды на взаимной торговле [Украина-Россия] // Правительственный курьер.-2006.- № 195.- С. 6.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)

Сітковська О.В.

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО РОСІЇ ТА УКРАЇНИ

*ХНУ імені В.Н.Каразіна
Наук. керівник: к.г.н., доц. Грицак Ю.П.*

Найважливішим економічним партнером України є Російська Федерація. Географічна близькість України і Росії, тривалі історичні, політичні, економічні та культурні відносини, існування технологічної та ресурсної взаємозалежності окремих галузей і виробництв впливають на відносини двох держав.

Розвиток суміжних областей України і Росії, які мають могутній виробничий, інтелектуальний і інфраструктурний потенціал сьогодні штучно стримується неможливістю його загального використання, відсутністю ув'язки цілей в економічних, соціальних і екологічних програмах. Це, крім того, підсилює соціальний градієнт уздовж межі. Тому завдання єврорегіонів

«Слобожанщина», «Дніпро», «Ярославна», а також планованого єврорегіону на межі Ростовської області і Донбасу — сформувати систему загальною просторового планування суміжних територій України і Росії, відрегулювати закономірний в нових економічних умовах процес перерозподілу соціальних функцій пограниччя, стабілізувати старопромислені території, активізувати розвиток цивілізованого малого і середнього бізнесу, який сьогодні не може подолати бар'єрну дію межі. Територія прикордонних регіонів Росії істотним чином більше, ніж довколишніх українських, але чисельності населення вони порівнянні: з українського боку в прикордонних областях проживає 14,4 млн. чоловік, з російською — 15,7 млн. При цьому українські прикордонні області більш урбанізовані: частка міського населення складає 75,4% (українська сторона) і 61,4% (російська сторона). Відповідно, і щільність населення на українському порубіжжі в 1,8 раз більше, чим в російському (86,7 проти 48,8 чіл. на кв. км.). Чернігівська і Брянська області, щільність населення яких майже однакова (35,8 і 37,8 чіл. на кв. км.). Показники природного руху населення і в російських, і в українських областях відображають природний спад: смертність значно перевищує народжуваність. На українській прикордонні вони в цілому гірше, ніж в російському. Рекордно низький показник з російського боку — в Курській області, де перевищення смертності над народжуваністю в 2006 р. — більше 10 чоловік на 1000 жителів, з українського боку — в Сумській і Чернігівській областях, де аналогічний показник — відповідно 10 і 13 чоловік на 1000 жителів.

Міське населення російсько-українського пограниччя складає 21,1 млн. чол. (близько 70% жителів). Найбільш крупними населеними пунктами даної території є: з українського боку — міста Харків, Донецьк (більше 1 млн. жителів), Сімферополь, Керч, Севастополь, Євпаторія, Маріуполь, Макіївка, Горловка, Краматорськ, Слов'янок, Гнакієво, Луганськ, Севродо-пецк, Ллчевськ, Лісичанськ, Червоний Промінь, Стаханов, Суми, Чернігів (100-500 тис. жителів); з російського боку — міста Ростов-на-Дону (більше 1 млн. жителів), Воронеж, Краснодар (більше 500 тис. жителів), Брянськ, Курськ, Білгород, Старий Оскол, Таганрог, Шахти, Волгодонськ, Новошах-тінск, Сочи, Новоросійськ, Армавір (100-500 тис. населення) [4].

За даними, отриманими у результаті дослідження громадської думки, проведеного компанією Research & Branding Group у східних областях України, переважає думка, що сучасні міждержавні відносини між Україною й Росією можна охарактеризувати як гарні, добросусідські. Так вважають 40% населення. Крім того, переважна більшість (92%) громадян, що мешкають на Сході країни, позитивно ставляться до розширення інформаційних і культурних зв'язків України та Росії [7].

Зараз прикордонна співпраця Російської Федерації і України регулюється, головним чином, Довгостроковою програмою міжрегіональної і прикордонної співпраці на період 2001-2007 рр. між Російською Федерацією і Республікою Україна (у жовтні 2006 р. термін її дії продовжено до 2010 р.), а також прийнятою у грудні 2006 року державною програмою розвитку транскордонного співробітництва України на 2007-2010. Крім того, Уряд України, керівники її різних міністерств, відомств, крупних комерційних структур і адміністрації територіальних утворень підписали з регіонами Росії майже 240 різних документів. Прикордонні з Україною регіони Росії (Білгородська, Брянська, Воронежська, Курська і Ростовська області) уклали Договір, підписали угоди і протоколи про наміри з Кабінетом міністрів України, міністерствами і керівниками адміністрацій майже всіх областей України, зокрема з суміжними областями (Донецькою, Запорізькою, Луганською, Сумською, Харківською і Чернігівською). З 46 підписаних між ними угод 19, або понад 40%, відносяться до суміжних областей України. Прикордонна проблема відображена також в багатобічній Угоді між керівниками прикордонних областей Російської Федерації і України про організацію і діяльність російсько-української Асоціації економічного і науково-технічного співробітництва Російсько-український Союз [1].

На підставі аналізу правового аспекту можемо зробити висновок, що Україна і Росія мають досить розвинену правову базу транскордонного співробітництва, але існує необхідність удосконалення нормативно-правової бази транскордонного і міжрегіонального співробітництва.

Головною проблемою прикордонних територій є – низький рівень і якість життя населення прикордонних районів, незадовільний стан соціальної сфери унаслідок відсутності політичної волі і підтримки органів центральної виконавчої влади, що привело до занепаду транспортної прикордонної інфраструктури і невикористання східної частини України, як транзитного коридору на шляху Захід-Схід-Захід, та перетворення деяких ділянок на економічну та культурну периферію країн [3].

Перспективи транскордонної співпраці сусідніх регіонів України і Росії безпосередньо залежать від дії наступних чинників: 1) геополітичного (стратегічність українсько-російських відносин); 2) економічного (коопераційні зв'язки, формування транснаціональних господарських структур і ін.); 3) інтеграційного (згладжування «бар'єрних» ефектів при інтеграції України і Росії в європейське, і світова спільнота); 4) транспортно-географічного (транзитні території); 5) екологічного (сумісне рішення проблем забруднення вод басейну річки Северській Донець і ін.); 6) соціокультурного (загальний культурний простір, етнічна близькість, підкріплювані спорідненими зв'язками, суспільним взаємовпливом); 7) науково-дослідницького

(об'єднання зусиль у сфері науково-дослідних робіт, вузівської підготовки фахівців); 8) інформаційного (поглиблення співпраці інформаційної сфери, зокрема створенню маркетингового банку даних).

В цілях інтенсивнішої міжрегіональної і прикордонної співпраці між Росією і Україною доцільними представляються:

- доопрацювання загальної концепції співпраці прикордонних регіонів Росії і України;
- устаткування достатньої кількості пунктів пропуску на межі, організація спрощеного трансграничного пропуску для населення і господарюючих суб'єктів прикордонних регіонів при максимальному скороченні нелегальної міграції і контрабанди;
- зближення повноважень властей прикордонних регіонів Росії і України по здійсненню прикордонної і міжрегіональної співпраці;
- координація політики і національного законодавства Росії і України відносно єврорегіонів; Ухвалення в Росії спеціального нормативно-правового акту, що регламентує створення єврорегіонів в прикордонні з Україн
- Вдосконалення правової бази для розрахунків між господарюючими суб'єктами;
- розширення мережі кредитних організацій, обслуговуючих прикордонну і міжрегіональну співпрацю;
- створення банку даних регіональних ініціатив і проектів по прикордонній і міжрегіональній співпраці і оцінка економічної, соціальної і податкової доцільності їх співфінансування з центральних бюджетів;
- підтримка створення і діяльності громадських організацій, галузевих і регіональних асоціацій, сприяючих розвитку прикордонної і міжрегіональної співпраці;
- створення спеціальних цільових програм, направлених на розвиток прикордонних регіонів, що фінансуються з федерального бюджету України та Російської Федерації.

Розвиток відносин у транскордонному аспекті є важливим питанням в розгляді перспективних напрямів розвитку транскордонних зв'язків України і Росії, підтримка високих темпів розвитку цих відносин сприятливо вплине на економічний стан двох країн.

Література: 1 Закон України «Про транскордонне співробітництво» (26.06.2004 р. № 1861-IV) // газ. «Голос України», 22 липня 2004р. 2.Вардомский Л. Анатомия малой интеграции // Европа-центр. – 2005. -№7. – с. 26 – 29. 3. Волошко В. Реалії та перспективи транскордонного співробітництва України // Регіональна економіка. – 2005. – №4. – с. 122 – 127. 4. Голиков А.П., Черномаз П.А. Анализ проблем трансграничного сотрудничества Украины и России // Регион. – 2007. – №5. – С. 19 – 22. 5. Ковальський Г.Є. Проблеми та перспективи співпраці України та Росії в умовах глобалізації світової економіки/

УДК: 379.85 (477.54)

Сысоева С.И.

РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА НА ХАРЬКОВЩИНЕ

*Международный Славянский университет
Науч. рук.: к.э.н., доц. Гасим Салах*

Актуальность темы обусловлена тем, что туризм сегодня является одной из ведущих и наиболее динамически развивающихся отраслей мировой экономики. Развитие конкурентоспособной туристической индустрии Харькова обеспечит в 2008-2010 г. улучшение социально-экономических показателей города и эффективное использование имеющегося природного, производственного и инфраструктурного потенциала [1].

В научной литературе по вопросам туризма отсутствует однозначное определение. Но, несмотря на разные формулировки, все авторы включили в понятие туризм туристические потребности и мотивацию особенностей поведения туристов, их пребывания вне постоянного местожительства, экономические отношения, которые существуют между туристами и производителями товаров и услуг, взаимодействие со сферой туризма и окружающей природой, экономической и другими макросферами. Широкое распространение среди специалистов получило определение туризма, предложенное международной ассоциацией научных экспертов в области туризма. Согласно ему, туризм – это совокупность отношений и явлений, которые появляются во время перемещения и пребывания людей в местах, отличающихся от их постоянного местожительства и работы.

Туризм – сложное образование. Как некоторое целое, он прежде всего выражает отношение между макросферами политической, экономической, социальной, технологической, экологической. Внешний мир активно влияет на туризм: в одних случаях он открывает перед ним широкие возможности, а в других – угрожает полными опасностями. В целях устойчивого развития он должен адаптироваться к изменениям во внешнем окружении [3, с. 23-34].

Харьковщина пока еще не принадлежит к мировым лидерам по количеству посещений туристами, однако особенности ее географического положения и рельефа, благоприятный климат, богатство природных ресурсов, создают возможности для интенсивного развития многих видов внутреннего и иностранного туризма.

О перспективе туристско-рекреационного потенциала Харьковской области: наибольшую роль в этом играет показатель развития детско-юношеского туризма. При среднем значении охвата туристско-краеведческой и экскурсионной работой ученической молодежи в Украине в 7%, в Харьковской области он составляет 15%. В области действуют 784 бюджетных секции туризма, в которых занимается около 15 тыс. школьников. Эти показатели дают надежду, что туризму на Харьковщине принадлежит будущее [2].

Анализ существующих проблем и угроз показывает, что использование текущих резервов развития туризма в городе и рыночных перспектив, выявленных по результатам проведенного анализа, несмотря на безусловный положительный эффект, не сможет в корне изменить ситуацию.

Анализ развития туризма в г. Харьков

Преимущества (сильные стороны)	Недостатки (слабые стороны)
<p>Огромное историческое и культурное наследие города, неразрывно связанное с историей и культурой всей Восточной Европы;</p> <p>Транспортная обеспеченность определяет Харьков как отправную точку туристских маршрутов по историческим и культурным объектам Восточной Украины;</p> <p>Возможность проведения международных конгрессов, симпозиумов, семинаров, выставок, ярмарок, фестивалей – база развития в городе делового и конгрессного туризма;</p> <p>Проведение массовых мероприятий делового и развлекательного плана;</p> <p>Возможность проведения международных соревнований с разных видов спорта.</p>	<p>Недостаточно развитая инфраструктура гостинично-туристического комплекса города еще не отвечает мировым стандартам в туризме;</p> <p>Низкая конкурентоспособность старого фонда размещения;</p> <p>Состояние городской инфраструктуры не способствует развитию туризма, в первую очередь ее транспортная составляющая. Это нехватка автобусов различной вместимости для туристов, отсутствие автомобильных стоянок, низкий уровень сервиса в городском транспорте;</p> <p>Отсутствие комплексного взгляда на характер и специфику Харькова как туристского города;</p> <p>Слабая система продвижения Харькова на внутреннем и международном рынке;</p> <p>Отсутствие отраслевой поддержки развития туризма;</p> <p>Нехватка профессионально подготовленных кадров в индустрии туризма;</p> <p>Отсутствие программы поддержки турфирм, занимающихся въездным туризмом;</p> <p>Отсутствие крупных туроператоров во внутреннем туризме, имеющих собственную туристическую инфраструктуру и собственный инвестиционный потенциал;</p> <p>Отсутствие структурированной системы безопасности по сопровождению туристов на территории города.</p>

Возможности	Угрозы
<p>Выгодное географическое положение, что позволяет туристическим фирмам привлекать туристов;</p> <p>Возможность роста рынка туруслуг при эффективном использовании имеющихся турресурсов и инфраструктуры;</p> <p>Привлечение иностранных и украинских инвесторов для финансирования развития туристической инфраструктуры;</p> <p>Стойкое восприятие образа Харькова как города и региона, привлекательного для внутреннего туризма;</p> <p>Возрастающий интерес граждан к историко-культурному наследию.</p>	<p>Растущая конкуренция среди регионов Украины;</p> <p>Снижение платежеспособности населения вследствие сокращения прибыльности основных отраслей экономики;</p> <p>Риск снижения туристического потока при ухудшении криминогенной обстановки в местах дислокации туристических объектов;</p> <p>Усиление выездного туризма в соседние страны и за границу в связи с низким уровнем предоставляемых услуг;</p> <p>Отсутствие бюджетных возможностей, что и позволяет осуществлять целевую финансовую поддержку туристической отрасли.</p>

Источник: составлено автором по [1]

Необходима комплексная программа поэтапного решения проблем в туристической индустрии для активного развития туризма в г. Харьков.

Использование уникального и чрезвычайно разнообразного историко-культурного, образовательно-научного, промышленного бизнес-потенциала, укрепление материально-технической базы и кадрового обеспечения; последующее расширение инфраструктуры туристического бизнеса, гостиничного хозяйства, будут утверждать позиции туристической сферы города как приоритетного и высокоприбыльного вида экономической деятельности.

Усовершенствование механизмов рекламы и продвижения на национальном и международном рынках отечественных и местных экскурсионно-туристических, гостиничных, транспортных услуг, возрастание их предложения, улучшение качества и доступности (вместе с улучшением эстетических и бытовых характеристик городской среды) повысят привлекательность Харькова и всей Украины.

В целом политика всестороннего развития индустрии туризма, в первую очередь делового туризма, обеспечит:

- ускорение темпов реформирования экономики Харькова и укрепление рыночных основ хозяйствования;
- укрепление доходной базы бюджета города;
- привлечение долгосрочных инвестиций в высокотехнологичные объекты досуга;
- углубление внешнеэкономических и культурных связей, улучшение международного имиджа города;

- создание достаточного резерва ресурсов, предназначенных для договорного финансирования, дотирования и других видов поддержки общественно значимых видов культурно-художественной, физкультурно-оздоровительной и другой деятельности;
- улучшение экономических результатов функционирования сопутствующих отраслей хозяйственного комплекса;
- последующую оптимизацию сферы занятости;
- повышение эффективности деятельности по организации содержательного досуга населения, пропаганде национального историко-культурного наследия и т.п. [1].

Подводя итог, мы можем сказать, что индустрия туризма в Украине, несмотря на политические и социально-экономические проблемы последних лет, становится отраслью национальной экономики, которая из года в год практически без привлечения государственных дотаций стабильно наращивает объемы производства туристического продукта.

Приоритетным видом туризма для Украины остается иностранный (въездной) туризм как весомый фактор пополнения валютными поступлениями государственной казны и создания дополнительных рабочих мест. Ныне Украина имеет более 4,5 тыс. заведений по размещению туристов на 620 тыс. мест, но они требуют модернизации и реконструкции в соответствии с международными стандартами. Также, требуют поддержания в надлежащем состоянии рекреационная зона, памятники культуры и архитектуры.

Для успешного развития отечественного туризма, формирования конкурентоспособного туристического продукта на основе эффективного использования естественного и историко-культурного потенциала Украины, обеспечения ее социально-экономических интересов и экологической безопасности требуется создание благоприятной организационно-правовой и экономической среды.

Туризм в Украине может стать сферой реализации рыночных механизмов, источником пополнения государственного и местных бюджетов, средством доступного, полноценного отдыха и оздоровления, а также способом ознакомления украинских и иностранных граждан с богатой культурой и историей нашего народа [4].

Литература: 1. Миська концепція розвитку туризму в м. Харків на 2008-2010 роки – №1551 від 11.06.2007 / Департамент міжнародного співробітництва Харківської міської ради 2. В. Редина, І. Скриль. Туристсько-рекреаційний потенціал Харківщини // Географія та основи економіки в школі, 2008, №3, с. 49-51. 3. О. Тимець. Краєзнавство і туризм // Український туризм. Вип.7. – К.: Знання, 2007. – с. 23-34. 4. Голиков А.Л., Казакова Н.А., Сорокотяга И.Н. Туризм в Україні: реалії і перспективи // Вестник ХНУ ім. Каразіна, 2005 р., № 650, с. 249-252.

Основною проблемою, що виникає перед державою – це вибір шляхів економічного зростання. Необхідно з'ясувати який шлях дасть державі кращий результат: інтенсивний чи екстенсивний, яка із існуючих в економічній науці моделей є більш ефективною і т. ін.

Аналіз публікацій дає можливість розглянути сутність економічного зростання та фактори впливу на нього. Економічне зростання – це поступове зростання національної економіки в довгостроковому періоді.

Вимірюється економічне зростання за допомогою таких показників:

1) коефіцієнт зростання ВВП; 2) темп зростання ВВП; 3) темп приросту ВВП (в цілому або на душу населення).

Чинники які впливають на економічне зростання поділяють на фактори пропозиції та фактори попиту. Зростання будь-якої національної економіки визначається такими основними факторами (чинниками або причинами):

- кількістю та якістю природних ресурсів;
- кількістю та якістю трудових ресурсів;
- обсягом основного капіталу (основних виробничих фондів), зайнятого у суспільному виробництві;
- технологією та організацією суспільного виробництва;
- факторами попиту;
- факторами розподілу.

Перші чотири фактори мають назву – фактори пропозиції, вони роблять економічне зростання фізично можливим. Зокрема, наявність значних природних ресурсів дає лише потенційну можливість економічного зростання, тоді як зростання стає реальністю лише за умови освоєння та введення наявних природних ресурсів в оборот.

Наявні трудові ресурси також є тільки трудовим потенціалом суспільства, який слід розумно використати. Реальне ж економічне зростання залежить від рівня зайнятості населення, професійної підготовки робочої сили, загального стану здоров'я та тривалості життя людей тощо.

Обсяг основного капіталу залежить від розміру фонду нагромадження суспільства та спрямованості інвестицій на створення нових життєвих благ (товарів і послуг, машин та устаткування тощо). Рівень технології якісно характеризує продуктивність праці, ефективність виробництва показує узгодженість усіх виробничих факторів, що примножує його результативність.

Стан технології залежить від рівня розвитку науки і техніки, здатності виробництва вчасно реагувати на нові науково-технічні досягнення.

Економічне зростання залежить також від факторів попиту. Економіка країни повинна забезпечити попит на зростаючий обсяг ресурсів, інвестицій, товарів і послуг. Для цього слід постійно підвищувати сукупний попит у суспільстві. На темпи і розміри економічного зростання значний вплив мають і фактори розподілу. Для зростання виробництва недостатньо тільки нарощувати виробничі ресурси, їх необхідно вірно розподіляти. Зміни у структурі попиту вимагають переміщення капіталів і трудових ресурсів в галузі із більшим попитом на них.

Отже, можемо зробити висновки, що економічне зростання має місце тільки тоді, коли цьому сприяють як фактори пропозиції, так і фактори попиту та розподілу. Взаємозв'язок між самими факторами є складним і суперечливим.. Зміни у факторах пропозиції породжують зміни у обсязі сукупного попиту та розподілі ресурсів і навпаки.

Розглядаючи більш докладно фактори пропозиції (кількість та якість природних ресурсів, трудових ресурсів, обсяг основного капіталу) можна зробити висновки, що вони не завжди адекватно впливають на економічне зростання держави. До чинників які негативно впливають на економічне зростання можна віднести збільшення обсягу експорту природних ресурсів, що призводить до зниження темпів економічного зростання. Ця залежність одержала назву «голландська хвороба», виникла в 50-60 рр. XX сторіччя. Саме виникнення цього терміна зв'язано з відкриттям наприкінці 1950-х – початку 1960-х рр. родовищ природного газу в тій частині Північного моря, що належить Голландії. Ріст експорту, природного газу спричинив за собою істотне подорожчання національної валюти, що негативним образом позначилося на інших експортно-орієнтованих галузях. Тому, коли мова йде про «голландську хворобу», у першу чергу мається на увазі ріст реального обмінного курсу за рахунок збільшення обсягів експорту одних галузей, що впливає на інші галузі і на економіку в цілому.

Крім цих факторів негативного впливу росту обсягів експорту природних ресурсів, зв'язаних з подорожчанням національної валюти, існує ряд механізмів, дія яких менш очевидно. Мова буде йти в першу чергу про економіки, що розвиваються, оскільки саме для них ці фактори виявляються найбільшою мірою. Крім того руйнівним по своєму впливу фактором, зв'язаним з відносною надмірністю природних ресурсів, є боротьба за ренту. Справа в тім, що економіки, що розвиваються, як правило, характеризуються відносно недосконалими ринками, нечітко визначеними правами власності і поганою системою їхнього захисту, а також поруч інших проблем інституціонального характеру. У такому випадку наявність істотних запасів природ-

них ресурсів може вести до загострення боротьби за ці ресурси між різними економічними, політичними і кримінальними угрупованнями.

Негативну залежність між відносною надмірністю природних ресурсів і темпами росту економіки, це негативний вплив величини видобувного сектора на рівень утворення населення і нагромадження людського капіталу. По-перше, велика частина доходів від використання природних ресурсів не зв'язана з заробітною платою. У випадку легального використання природних ресурсів доход надходить в основному у вигляді дивідендів, соціальних і податкових пільг і т.п. У випадку напівлегального використання джерела доходу можуть залишатися тими ж, але виникають у результаті корупції, хабарництва і т.п. У цілому залежність між рівнем утворення і рівнем винагороди відсутня, що знижує стимули до інвестицій у людський капітал. По-друге, що добуваючі галузі, як правило, не є наукомісткими і не вимагають висококваліфікованої робочої сили.

Ще один механізм зв'язаний із процесами інвестування і нагромадження капіталу. Видобуток і наступний продаж корисних копалин, як правило, має досить високий рівень рентабельності. По суті, основна задача держави в процесі розподілу прав доступу до родовищ природних ресурсів – вибір таких схем платежів за користування цими, що забезпечують видобувним підприємствам нульовий рівень економічного прибутку. Якщо держава в силу яких-небудь причин не здатна правильно установити плату за користування цими ресурсами, рентабельність видобувних галузей виявляється вище, ніж у середньому по економіці (звичайно, ситуація, коли рентабельність видобувних галузей виявляється нижче середньої в економіці, гіпотетично також можлива, однак на практиці такого не зустрічалось).

Оскільки видобувні галузі можуть забезпечити більш високу віддачу на вкладені кошти, вони здатні брати кредити під більш високі ставки. Це веде до росту ставки відсотка в економіці і витисненню інвестицій в інших галузях. Крім цього, нагромадження капіталу, навіть якщо і прискорюється, концентрується у видобувних галузях, що лише підсилює структурні дисбаланси в економіці.

Негативний вплив зростання обсягів експорту природних ресурсів таким чином призводить до подорожчання національної валюти. Крім цього, може виникнути боротьба за ренту, боротьба між окремими гілками влади та групуваннями за контроль за зародження природних ресурсів. Ця боротьба може привести до соціальної нерівності.

Спираючись на публікації по проблемам вибору шляхів економічного зростання можна констатувати, що сучасне економічне зростання більшою мірою залежить від науково-технічного прогресу та інтелектуалізації основних факторів виробництва. На частку нових знань, втілюваних у технологі-

ях, устаткуванні, утворенні кадрів, організації виробництва в розвинутих країнах, приходить від 70 до 95% приросту ВВП. Впровадження нововведень стало ключовим фактором ринкової конкуренції, що дозволяє передовим фірмам домагатися надприбутків за рахунок присвоєння інтелектуальної ренти.

В залежності від цього досягається стійка тенденція здешевлення одиниці споживчих властивостей продуктів, що забезпечує підвищення суспільного добробуту і поліпшення якості життя населення. Як вважають вчені на сучасному етапі розвитку економічне зростання неможливе без впровадження нової техніки та технології, що призводить до перетворення науки на безпосередньо продуктивну силу, до фундаментальних змін в техніці, гармонійному поєднанні розумових, фізичних, психічних зусиль людини, в її духовному збагаченні. А все це в свою чергу підвищує продуктивність праці, розмір доходу країни, а також рівень життя населення країни.

Важливою особливістю сучасного економічного зростання став перехід до безупинного інноваційного процесу в практиці керування. Одночасно підвищується значення державної науково-технічної, інноваційної й освітньої політики, що визначає загальні умови науково-технічного прогресу. Постійно росте частка витрат на науку та утворення у ВВП розвинутих країнах. Причому частка держави в цих витратах складає в середньому 35—40%. Величезне значення державного стимулювання НТП у забезпеченні сучасного економічного зростання визначається об'єктивними властивостями інноваційних процесів: високим ризиком, залежністю від ступеня розвитку загального наукового середовища та інформаційної інфраструктури, значною капіталоемністю наукових досліджень, невизначеністю можливостей комерційної реалізації їхніх результатів, вимогами до наукової та інженерної кваліфікації кадрів, необхідністю правового захисту інтелектуальної власності. Таким чином, цілком зрозуміло, що у глобальній економічній конкуренції виграють ті країни, що забезпечують сприятливі умови для наукових досліджень і науково-технічного прогресу.

Для країн, що розвиваються та будують ринкові відносини крім створення організаційно-фінансових умов науково-виробничого розвитку, для активізації інтелектуального потенціалу країни необхідно також формування відповідного морального клімату. Тому, без відновлення справедливості в розподілі національного багатства, подоланні корупції, очищенні економіки від злочинності неможливо досягти реальних результатів в економічному підйомі держави.

В сучасному світі бідність асоціюється з низьким рівнем економічного розвитку і її ліквідація є першим кроком до економічного зростання держави, але погляди відносно вибору соціальної політики розходяться.

Як вважає американський економіст С. Кузнец економічне зростання спочатку веде до збільшення нерівності, а потім до її зменшення. Теоретичне обґрунтування так званої кривої Кузнеця базується на двох секторній економіці. Спочатку більша частина населення працює в першому секторі, вона домінує і тому існує рівність в доходах. Потім питома вага другого сектору збільшується, це збільшує нерівність в заробітній платі в зв'язку з притоком робочої сили з першого сектору. Коли через деякий час кваліфікація нових робітників підвищується, то збільшується їх заробітна плата і знову знижується нерівність в доходах.

Робити висновки чи підходить це твердження для економік країн, що розвиваються можливо ще передчасно, але ця залежність існує.

Література: 1. Бернард Фельддерер, Штефан Хомбург. Макроекономіка і нова макроекономіка, 1998; 2. Пахомов Ю.М., Лук'яненко Д.Г., Губский Б.В., Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі. Монографія. – К. 1997; 3. Агапова Т.А., Серегина С. Ф. Макроекономіка М. Дело и сервис, 2000; 4. Семюельсон П. Нордгауз В. Макроекономіка К., Основи 1997.

УДК 339.9

Тюпа Д.И.

**ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТРАНСГРАНИЧНОГО СТРОИТЕЛЬНОГО КЛАСТЕРА
В РАМКАХ ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА»**

ХНУ им. В.Н. Каразина

Науч. рук.: д.г.н., проф. В.М. Московкин

Одним из важнейших этапов развития еврорегиона «Слобожанщина», является развитие информационно-аналитической поддержки деятельности трансграничного строительного кластера. Разработана матрица экономической активности строительных компаний Харьковской и Белгородской областей. Размерность матрицы по Белгородской области: $15 \times 21 = 315$. Количество ненулевых элементов в матрице: 176. Коэффициент полноты матрицы: $176 / 315 = 0,558$ или 55,8%. Для компаний г. Белгорода: $2368 / 3687 = 0,642$ или 64,2%. Из расчетов видно, что по Белгородской области концентрация строительных компаний составляет 35,8%, а по городу Белгороду 64,2%. Из матрицы видно, что наибольшая концентрация строительных компаний находится в отрасли «Возведение зданий и сооружений» – 799 компаний по г. Белгороду, а по Белгородской области лидирует Старооскольский район – 160 компаний.

№ п/п	НАЗВАНИЕ ОТРАСЛИ	г. БЕЛГОРОД	БЕЛГОРОДСКАЯ ОБЛАСТЬ (по районам)															
			Старооскольский	Белгородский	Шебекинский	Губкинский	Яковлевский	Алексеевский	Валуйский	Новооскольский	Ровенский	Борисовский	Волоконовский	Грайворонский	Ракитянский	Чернянский	Прохоровский	Ивнянский
1.	Возведение жилых зданий	799	160	90	36	41	27	16	15	7	16	5	7	9	7	6	5	5
2.	Строительные материалы	461	106	36	43	25	20	1	3	2	1	3	0	2	2	1	1	1
3.	Строительные изделия и конструкции	249	63	15	35	14	5	3	1	1	0	3	1	0	0	0	1	1
4.	Санитарно-техническое оборудование	218	18	21	15	6	6	3	4	3	1	1	2	0	0	1	0	1
5.	Отделочные работы	186	51	14	3	7	5	1	2	3	0	2	0	0	0	0	0	0
6.	Строительное и коммунальное оборудование, станки и приспособления	158	35	13	1	3	2	6	1	4	1	0	1	1	0	2	1	0
7.	Разборка и снос зданий, земляные работы, разведочное бурение	101	12	3	5	16	5	1	2	0	1	1	0	0	2	0	0	1
8.	Строительство мостов, туннелей, автомобильных дорог	59	7	7	2	5	5	5	3	7	4	3	2	1	2	2	4	1
9.	Прокладка трубопроводов, линий связи и электропередачи	33	8	4	7	1	4	2	6	2	1	0	0	0	0	0	0	0
10.	Устройство территорий, уборка, очистка, утилизация	56	1	0	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11.	Отопление, электро и газоснабжение	13	3	1	8	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
12.	Бетонные и железобетонные работы	13	2	3	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
13.	Аренда строительных машин и оборудования	9	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14.	Буровзрывные, подземные, подводные и высотные работы	9	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15.	Строительный инструмент и приспособления	4	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	ВСЕГО	2368	472	209	166	118	80	39	38	30	26	19	15	14	14	13	13	12

№ п/п	НАЗВАНИЕ ОТРАСЛИ	г. ХАРЬКОВ	ХАРЬКОВСКАЯ ОБЛАСТЬ (по районам)																					
			Харьковский	Дергачевский	Чугуевский	Первомайский	Баталеевский	Богодуховский	Изюмский	Купянский	Лозовской	Барвенковский	Красноградский	Волчанский	Змиевской	Кетичевский	Краснокутский	Валковский	Шевченковский	Коломакский	Новодолажский	Золочевский	Бориспольский	
1.	Строительные изделия и конструкции	514	6	2	2	2	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	
2.	Строительные материалы	310	12	4	3	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	2	1	0	0	1	0	
3.	Устройство территорий, уборка, очистка, утилизация	240	5	4	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
4.	Отопление, электро и газоснабжение	123	0	4	2	2	2	2	0	2	3	4	0	1	1	1	0	2	0	1	1	1	0	
5.	Санитарно-техническое оборудование	136	2	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	
6.	Строительный инструмент и приспособления	133	1	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	
7.	Строительное и коммунальное оборудование, станки и приспособления	116	1	3	0	0	2	1	3	1	2	1	2	2	1	0	0	0	0	0	0	1	0	
8.	Возведение жилых зданий	124	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	
9.	Строительство мостов, туннелей, автомобильных дорог	76	2	1	0	1	2	1	2	1	2	1	1	0	1	0	2	0	0	0	2	1	0	
10.	Бетонные и железобетонные работы	76	3	1	1	1	0	0	1	1	0	0	4	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	
11.	Отделочные работы	40	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
12.	Буровзрывные, подземные, подводные и высотные работы	36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	
13.	Аренда строительных машин и оборудования	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	ВСЕГО	1932	32	20	12	8	8	8	7	7	7	6	6	5	5	4	4	4	4	3	3	3	2	2

Размерность матрицы экономической активности строительных компаний Харьковской области составляет: $26 \times 13 = 338$. Количество ненулевых

элементов в матрице: 108. Коэффициент полноты матрицы: $108 / 338 = 0,319$ или 31,9%. Коэффициент полноты для компаний г. Харькова: $1932/2097 = 0,921$ или 92,1%. Из матрицы видно, что концентрация строительных компаний по Харькову составляет 92,1%, а по Харьковской области 7,9%. Наибольшая концентрация строительных компаний находится в отрасли «Строительные изделия и конструкции» – 514 компаний по г. Харькову, и 12 компаний по Харьковской области в отрасли «Строительные материалы».

Литература: 1. Харьков. Золотые страницы. Справочник: <http://www.goldenpages.ua/>. 02.11.2008 г. Назв. с экрана. 2. Общероссийский строительный портал: <http://stroyrf.ru> 02.11.2008 г. 3. Украинский строительный портал: <http://www.stroy.ukrfirm.com> 02.11.2008 г.

УДК: 339.94(477:470+571-04)

Удовик Е.А.

ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО РЕГИОНОВ УКРАИНЫ И РОССИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

ХНУ имени В. Н. Каразина

Науч. рук.: к.г.н., доц. Казакова Н.А.

Развитие любого государства в том числе и Украины предполагает дальнейшее укрепление добрососедских отношений с пограничными государствами. Это является одним из инструментов регулирования процессов территориального развития. Ее суть – в стимулировании внутреннего развития, эффективного использования местного потенциала при сохранении единого общегосударственного экономического пространства. Выяснение роли регионов в развитии трансграничного сотрудничества требует обоснованных теоретико-методологических основ данной проблемы.

Задачей исследования является обоснование создания еврорегиона на юго-востоке Украины и конкретные предложения относительно совершенствования управления приграничным регионом на государственном и местном уровнях.

Анализируемые регионы украинско-российского приграничья (Донецкая, Луганская, Харьковская, Сумская и Черниговская области с украинской стороны, Ростовская, Воронежская, Белгородская, Курская и Брянская области с российской стороны) имеют много общего. В частности, это общее историческое прошлое в масштабах одной страны, наличие взаимных диаспор, единое территориальное пространство, сходные природно-климатические условия и др. Названные реальности являются основополагающими предпосылками для активизации трансграничного сотрудничества на уровне макрорегионов,

что безусловно отвечает основным требованиям политики еврорегионализации в восточном направлении. Однако, в пределах исследуемых регионов можно видеть и реальные препятствия для дальнейшего развития трансграничного сотрудничества. По нашему мнению, данная альтернатива абсолютно не реальна, поскольку прежде всего безграмотно географически, Россия – это держава европейская и азиатская одновременно.

Следующее доказательство отсутствия указанной альтернативы – это чисто экономические аргументы. А они таковы, что предполагают необходимость постоянного расширения экономического сотрудничества и никакие государственные границы не могут быть этому помехой.

Третьим доказательством являются исторические реалии. Украина и Россия имеют прочную общую историческую основу, которую не дано никому нарушить во имя своих идеологических догм. Четвертый аргумент – это сама политика европейского Союза, направленная на расширение сотрудничества с государствами в восточном направлении, что нашло свою реализацию в создании еврорегионов в странах Восточной Европы – Польше, Венгрии, Словакии, Румынии и, что особенно, важно на западе Украины. Сейчас, когда практически вся Европа прошла через создание еврорегионов, очевидна актуальность создания таких регионов на востоке Украины.

Идея создания еврорегиона в том, чтобы он являлся главной, цементирующей, организационной структурной управленческой единицей для добровольного сотрудничества приграничных локальных образований (городов, сел, районов, общественных, культурных, научных организаций и др.). На сегодня в Европе насчитывается свыше 120 еврорегионов и продолжается процесс их создания. Первые еврорегионы были созданы в 50-е годы XX в. в соседствующих странах Западной Европы – Германии, Франции, Люксембурге. Если одной из главных задач первых еврорегионов было стремление соседствующих народов избавиться от пагубного наследия второй мировой войны, то сегодня ведущей проблемой в функционировании еврорегиона должны быть идеи гуманизации общества.

Эффективность функционирования еврорегионов различна. Так, исследователи проблемы [2] выделяют три группы еврорегионов:

Первая группа – еврорегионы внутри ЕС, созданные на внутренних границах стран ЕС, имеющие значительный опыт работы, например евро-регион Маас-Рейн.

Вторая группа – это еврорегионы, созданные странами ЕС и их соседями, где процессы сотрудничества идут более сложно, ввиду целого ряда причин, например, отсутствия общей законодательной базы. Примером таких еврорегионов могут быть еврорегионы Германии и Польши, Финляндии и России.

Третья группа еврорегионов – это те еврорегионы, которые созданы пост-социалистическими странами, например еврорегионы Буг, Крпаты, Нижний Дунай, созданные на западных рубежах Украины с соседствующими странами. Главной проблемой данной группы еврорегионов является недостаточно эффективная региональная власть на местах.

Анализируемая систематизация еврорегионов может быть расширена путем выделения четвертой группы еврорегионов, создаваемых на постсоветском пространстве. Таковыми могут быть еврорегионы, создаваемые в прибалтийских государствах, России, Белоруссии, Украине, а в перспективе и в пределах Кавказа, Казахстане, Средней Азии.

В Украине сегодня функционируют еврорегионы, созданные на западных, северо-восточных и восточных рубежах: Карпатский еврорегион (год создания 1993); Буг (1995 год); Нижний Дунай (1998 год); Верхний Прут (2000 год); Днепр (2003 год); Слобожанщина (2003год).

В указанном перечне отсутствуют юго-восточные регионы Украины, где также должно развиваться трансграничное сотрудничество. В данной статье обосновать необходимость создания еврорегиона «Нижний Дон» с участием Донецкой области Украины и Ростовской области РФ.

Научное обоснование создания еврорегиона на юго-востоке Украины всесторонне дается в работах А. Амоши [1], Ю. Макогона [3], В.И. Ляшенко [3], Микулы Н.А. [2] и др.

Вместе с тем, недостаточно изучены и систематизированы теоретико-методологические, природно-географические и исторические основы трансграничного сотрудничества. Так, природно-географической основой Донецкой и Ростовской областей является единый территориальный массив, находящийся в пределах бассейна р. Дон и его крупнейшего притока р. Северский Донец. Развитие трансграничного сотрудничества стимулируют также следующие природные предпосылки:

- нахождение в пределах исследуемого региона Донецкого каменноугольного бассейна, как объекта мирового значения;
- преобладание равнинного рельефа и сходство климата в обеих областях;
- расположение исследуемых областей в пределах лесостепной и степной природных зон;
- непосредственный выход областей к Азовскому морю (также имеющего статус трансграничного объекта).

Важнейшей особенностью экономико-географического положения региона является его роль «связывающего звена» следующих мощных территориально-производственных комплексов: Промышленное Приднепровье (Украина),

Харьковский промузел (Украина), Центр (Россия), Центральнo-Черноземный район (Россия), Поволжье (Россия), Северный Кавказ (Россия).

Исходя из перечисленных предпосылок, можно утверждать, что одной из важнейших методологических основ дальнейшего развития трансгранично-го сотрудничества может быть создание еврорегиона «Нижний Дон».

Политика еврорегионализма, получившая широкое распространение в Центральной и Западной Европы должна найти свое продолжение на рубежах России и Украины. Конкретная реализация этого – создание еврорегиона «Нижний Дон».

Донецкая и Ростовская области имеют общие исторические, экономические и природно-географические корни в рамках одного государства, что является определяющим для реалий сегодняшних времен.

Создание еврорегиона «Нижний Дон» позволяет более эффективно использовать имеющийся природный потенциал и рекреационные ресурсы регионов. Для улучшения трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона «Нижний Дон» необходимо совершенствование организационно-правовой и инвестиционной деятельности с обеих сторон.

Литература: 1. Амоша О. Особливості розвитку прикордонного –співробітництва промислового регіону // Економіст. – 2007. – № 9. с. 28-30. 2. Мікула Н.А. Теоретико-методологічні та практичні аспекти функціонування еврорегіонів // Регіональна економіка. – 2004.-№ 4. – с. 53-63. 3. Макогон Ю.В., Ляшенко В.И. Формы и направления межрегионального трансграничного экономического сотрудничества. – Донецк: Юго-Восток, 2003. 4. Школа И., Бабинская О. Еврорегион как модель ускоренного развития приграничной территории в рамках трансграничного сотрудничества: опыт России // Региональная экономика. – 2003. –№2. – с. 169-179.

УДК: 339.9

Федотов Д.Д.
ЕВРОРЕГИОН «ЯРОСЛАВНА» КАК ОДНА ИЗ ФОРМ
ПОГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.г.н., доц. Казакова Н.А.

Экономические отношения Украины и России в долгосрочной перспективе должны строиться на равноправных основах, с учетом национальных экономических интересов обоих государств. Поэтому необходима соответствующая концепция украинско-российских экономических отношений, которая бы отражала проблемы и предпосылки формирования этих взаимоотношений, интересы и цели партнеров, приоритеты, направления и принципы стратегического экономического сотрудничества.

Украина, став независимым государством, никогда не отказывалась от тесного сотрудничества с Россией, настоящей задачей которого стал согласованный экономический интерес. На протяжении всего новейшего этапа украинско-российских отношений их характер, за исключением коротких эпизодов с недружественными оттенками, имеет статус стратегического партнерства.

Полноценная инфраструктура приграничного экономического взаимодействия еврорегионов позволяет смягчить барьерный эффект границы, сбалансировать структуру встречных товарных потоков и выровнять возникшие социальные градиенты. Однако, конкурентные преимущества приграничных территорий не сразу бросаются в глаза политикам и предпринимателям. А отдельные чиновники вообще не рассматривают границу как что-то социально значимое [4].

Еврорегион представляет собой добровольное объединение пограничных областей различных государств, прежде всего в хозяйственной сфере, с целью интенсификации связей друг с другом. Высшие органы власти каждой страны, осуществляющей свою деятельность в рамках еврорегиона, делегируют данной области полномочия, способствующие интенсификации приграничных хозяйственных и иных связей.

Еврорегион «Ярославна» является одной из форм приграничного сотрудничества между Курской и Сумской областями. Договор о сотрудничестве между Сумской и Курской областями действует с 2001 года, а в 2006 г. подписан договор о создании еврорегиона «Ярославна» в составе Курской области (РФ) и Сумской области (Украина). Основными целями этого еврорегиона является объединение усилий в экономической сфере соседних украинской и российской территорий, строительство и модернизация инфраструктуры границы, содействие устойчивому социально-экономическому развитию, научному и культурному сотрудничеству Курской и Сумской областей, развитие их социальной, информационной, производственной инфраструктур, а также транспортной сети. Куряне, например, интересуются на Сумщине машиностроение, продукция химической промышленности, пищевой и перерабатывающей отраслей. Сумчане же весьма заинтересованы в увеличении спроса на эту продукцию [2].

Еще одна важная деталь – общие мероприятия по охране окружающей среды, взаимопомощь в ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций. (К слову, лишь две средних реки – Сула и Хорол – берут начало на Сумщине, а все крупные и остальные средние, протекающие по области, имеют истоки в России.) Ну и, конечно, обмен опытом между соответствующими органами самоуправления и приграничное сотрудничество.

Вообще, задачи еврорегиона условно можно поделить на две части: развитие сотрудничества в целом между регионами и развитие приграничья с обеих сторон. То есть речь идет, кроме всего прочего, и об упрощении процедуры пересечения границы для пассажиров и грузов, открытии новых пограничных переходов, улучшении инфраструктуры приграничных районов, решении вопросов безопасности местного населения и туристов.

Еврорегион «Ярославна» принят в Ассоциацию европейских приграничных регионов в качестве наблюдателя. Вступление Еврорегиона «Ярославна» в Ассоциацию позволит перенять опыт европейской региональной политики и развития приграничного сотрудничества в странах Евросоюза и Совета Европы [1].

Сформирован перечень проектов (программ) трансграничного сотрудничества, разработанных участниками еврорегиона «Ярославна», в целях реализации которых планируется подготовка областной программы «Развитие приграничного сотрудничества Курской области на 2009-2014 годы».

Совместно с сумской стороной уже реализован пилотный проект «Многоотраслевая выставка-ярмарка Еврорегиона «Ярославна», цель которого – развитие взаимовыгодного сотрудничества между предприятиями и организациями приграничных областей России, Украины и Республики Беларусь.

Еврорегион «Ярославна» принят в Ассоциацию европейских приграничных регионов в качестве наблюдателя. Вступление Еврорегиона «Ярославна» в Ассоциацию позволит перенять опыт европейской региональной политики и развития приграничного сотрудничества в странах Евросоюза и Совета Европы

Что касается финансирования еврорегиона, оно будет осуществляться на паритетных началах украинской и российской сторонами. Предполагается создание специального фонда для финансирования общих проектов. Кроме бюджетных средств, сюда смогут поступать финансы Евросоюза, других международных организаций, а также банков, общественных организаций, юридических и физических лиц.

Несомненно, практическая реализация Соглашения о создании Еврорегиона «Ярославна» будет способствовать экономическому подъему, как в Курской, так и в Сумской области, укреплению дружбы между двумя братскими народами, откроет новые перспективы для дальнейшего развития взаимовыгодного сотрудничества.

Литература: 1. Елена В. Еврорегион «Ярославна»: новый уровень отношений между Сумской и Курской областями / Елена В. // Ваш шанс. – 2006. – N 45. – С. 10-13. 2. Евгений Д. Наша общая «Ярославна» / Евгений Д. // Эксперт. – 2007. – N 8. – С. 15-17. 3. Дмитрий Н. В добрый путь, «Ярославна» / Дмитрий Н. // Вечерний Харьков. – 2007. – N 13. – С. 3 4. Мировое хозяйство и междуна-

УДК 339.942(477)

Хандамирян А.С.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

ХНУ імені В.Н.Каразіна

Наук. керівник: к.е.н., проф. Кривуц Ю.М.

Визначаючи напрямки здійснення зовнішньоторговельної діяльності, наша країна дотримується принципу її багатовекторності. Але основним торговим партнером України залишається Росія. Між Росією та Україною підписано більше ніж 140 угод з різних аспектів двостороннього економічного співробітництва. Росія забезпечує Україну енергоносіями. У свою чергу Росія більше 80% валютної виручки одержує від продажу нафти і газу, який експортується в Європу через транспортні комунікації України (на її території знаходиться половина підземних газосховищ колишнього Союзу) [2]. У свою чергу, Україна, залишаючись одним з найбільших споживачів російських енергоносіїв, контролює наземні, морські та повітряні комунікації в життєво важливому для Росії південно-західному напрямку [1].

Таким чином, для Росії Україна – величезний ринок збуту товарів, а також транзитна система. Половина машинобудування Росії працює на атомну енергетику України, 60% українських підприємств коопераційно пов'язані з російськими. Такий рівень взаємозалежності обумовлює обопільну зацікавленість двох країн в ефективному співробітництві.

У структурі українсько-російського товарообороту на торгівлю послугами та роботами припадає 22,6%. В експорті послуги становлять 47,5%, в імпорті – 3,2%. Україна має таку структуру експорту (дивись таб. 1).

Ми бачимо, що в структурі українського експорту понад 90% належить продукції глибокого та достатньо глибокого ступеня переробки. Російський експорт в Україну в на 68% складався з енергоносіїв. Останніми роками структура російського експорту змінюється у бік збільшення сировини та енергоносіїв.

Наведені факти значною мірою пояснюють ту обережність, з якою Росія йде на встановлення зони вільної торгівлі, якої прагне Україна впродовж багатьох років існування співдружності.

Для динамізму торгівлі між державами велике значення мають підписані двосторонні угоди. Вони стосуються, зокрема, нормалізації енергозабезпечення підприємств, частоти в електромережах. Підписаний меморан-

дум про співробітництво в галузі електроенергетики РФ і України поряд з відновленням паралелізму в роботі енергосистем дає змогу не тільки підвищити їх енергостійкість у разі кризових ситуацій за рахунок комерційних перетоків в електроенергії, а й забезпечить інвестиційне співробітництво в галузі електроенергетики та можливості її експорту, в тому числі транзитом через електромережі України [2].

Таблиця 1. Структура експорту України в Росію

<i>галузі</i>	<i>Питома вага (%)</i>
Послуги	47,5
Металургійна промисловість	12,9
Машинобудування	12,5
Продовольча продукція	11,6
Хімічна промисловість	8,5
Інші галузі:	7,0
Всього:	100

Економічні відносини з Росією органічно узгоджуються з євроінтеграційним курсом України. Ці стратегічні відносини повинні базуватися на принципах добросусідства, партнерства, рівності та взаємовигоди. Росія є нашим найближчим сусідом і найбільшим торговельним партнером, а Україна – одним з основних торгово-економічних партнерів Російської Федерації.

Перед двома країнами стоїть загальна задача – зосередити зусилля на практичній реалізації досягнутих домовленостей, вивести співробітництво на рівень дійсно стратегічного партнерства, наповнити прийняті політичні документи конкретним реальним змістом.

Відповідно до національних інтересів і цілей України та її економічної безпеки пріоритетними напрямками стратегічного партнерства з Російською Федерацією в економічній сфері повинні бути:

- співробітництво в енергетичній галузі;
- науково-технічне й інноваційне співробітництво;
- розвиток транспортної мережі в Україні в інтересах обох держав;
- інвестиційне співробітництво, розвиток спільних виробничих структур, коопераційних і технологічних зв'язків, формування спільних промислових груп;
- розвиток військово-технічного співробітництва;
- розвиток фондових ринків і процесів взаємоінвестування;
- взаємне розширення ринку трудових ресурсів;
- спільний розвиток прикордонних регіонів, які становлять інтерес для обох країн, взаємовигідне використання спільних зон господарської діяльності і розвиток контактних територій;

– співробітництво в протидії «тінізації» економіки й нелегальній міграції [1].

Література: 1. Голюков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. *Економіка України*. Харків, 2005; 2. Макуха С. М. *Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації*. Харків: «Легас», 2003. - 350 с.

УДК 339.923

Черномаз П.А.
ЗАДАЧИ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В РАМКАХ
ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА» В УСЛОВИЯХ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

*ГП «Харьковстандартметрология»,
ХНУ им. В.Н. Каразина*

Развитие сотрудничества сопредельных областей Украины и России, которые имеют мощный производственный, интеллектуальный и инфраструктурный потенциал, сегодня сдерживается по большей части в силу политических противоречий. Получение синергического эффекта становится невозможным, поскольку по обе стороны границы нет взаимного согласования целей и задач экономических, социальных и экологических программ. Хотя такая согласованность является одной из важных предпосылок смягчения и быстрого преодоления экономического кризиса.

Поэтому сегодня еще более актуализируется цель создания еврорегионов «Слобожанщина», «Днепр», «Ярославна», а также планируемого еврорегиона на границе Ростовской области и Донбасса – гармонизация взаимодействия сторон для реализации основных социально-экономических функций пограничья, привлечение инноваций и инвестиций для стабилизации и роста экономики, активизация развития добросовестного малого и среднего бизнеса, с трудом преодолевающего барьерное действие границы.

В соответствии с этой целью можно выделить по крайней мере пять важных задач украинско-российского трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона «Слобожанщина», которые требуют совместного решения.

Первая задача – активизация трансграничной производственной кооперации и торговли путем снятия излишних таможенных барьеров.

Вторая задача – улучшение транспортной инфраструктуры еврорегиона. Это снижение загруженности трансграничной магистрали Харьков-Белгород путем создания обходных транспортных маршрутов в дополнение к магистральному, а также строительство современного аэропорта на границе Белгородской и Харьковской областей.

Третья задача – выработка согласованной экологической политики. Эта работа уже начата реализацией проектов оздоровления бассейна Северского Донца и реки Лопани.

Четвертая задача – преодоление социальной асимметрии пограничья, сказывающейся прежде всего на рынке труда. Возникшие расхождения в оплате труда и уровне социальной защиты в пользу российских регионов ведут сегодня к одностороннему потоку трудовой миграции в сторону России. Это требует выработки согласованной политики на общем рынке труда.

Пятая задача – создание региональной маркетинговой информационной системы еврорегиона «Слобожанщина» с целью привлечения инвестиций в проекты путем применения маркетинговых инструментов для повышения известности и улучшения имиджа его территории, ориентации региональной политики на реальные потребности рынков и возможности их предоставления еврорегионом. Кстати, актуальность этой задачи значительно возрастает в условиях кризиса.

Развитие трансграничного сотрудничества в рамках еврорегиона «Слобожанщина» можно разделить на 4 этапа:

1)подготовительный этап – изучение существующего состояния связей между Харьковской и Белгородской областями, в ходе которого следует обследовать пограничные территории, ознакомиться с институциональными структурами обеих областей, определить имеющиеся проблемы пограничного сотрудничества и еще не реализованные его преимущества;

2) этап разработки стратегии развития еврорегиона, что предусматривает определение стратегических направлений сотрудничества, которые являются важными для обеих сторон, а также конкретных проектов для совместной реализации. Этот этап требует функционирования рабочих групп по отдельным направлениям деятельности и проектам;

3)этап разработки и обеспечения реализации программ трансграничного развития, для чего нужно сформировать институциональную структуру еврорегиона. Она может представлять собой как имеющиеся административные институты с объединенными проектами, так и специальные трансграничные институты, которые должны разработать проектную документацию, получить источники финансирования и начать реализацию проектов;

4)этап мониторинга и оценки программ и проектов трансграничного сотрудничества, которые осуществляются в ходе их реализации формальными органами еврорегиона и организациями, выделившими финансирование под конкретные проекты. По ходу реализации в проекты могут вноситься коррективы, возможен отказ от финансирования одних проектов в пользу других, более перспективных.

На сегодняшний день можно говорить о том, что развитие сотрудничества в рамках еврорегиона «Слобожанщина» остановилось на втором этапе. Еврорегион «Слобожанщина» очень слабо использует свой потенциал и требует наполнения конкретными проектами. К сожалению, начавшийся экономический кризис ставит под вопрос финансирование даже уже заявленных проектов. На данный момент для реализации в рамках еврорегиона «Слобожанщина» заявлены следующие проекты:

- создание выставочного комплекса «Экспоцентр «Слобожанщина» на базе магистрального автомобильного пропуска Гоптивка – Нехотеевка, который по нашим расчетам [1] почти совпадает с географическим центром еврорегиона «Слобожанщина» и находится ближе всего ко всем населенным пунктам территории еврорегиона с учетом расселения населения и транспортной доступности;

- строительство международного российско-украинского аэропорта «Белгород-Харьков» вблизи государственной границы;

- формирование трансграничных экономических кластеров (строительного, фармацевтического, туристического, финансового и др.);

- разработка комплексного плана оздоровления бассейна реки Лопань;

- создание сети трансграничных туристических маршрутов «Природное и историческое наследие Слобожанщины».

К данным проектам следует также добавить создание региональной маркетинговой информационной системы еврорегиона «Слобожанщина» [2].

Важным вопросом, требующим разрешения для дальнейшего эффективного решения задач еврорегиона «Слобожанщина», является формирование его четкой управленческой структуры.

Исходя из опыта, который уже приобретен при создании других трансграничных регионов, организационная структура еврорегиона может состоять из таких основных элементов, как: совет, президиум, секретариат, ревизионная комиссия и рабочие группы (рис. 1) [3]. Эти органы должны выполнять координационные, совещательные и представительские функции, направленные на решение задач еврорегиона.

Совет является наивысшим органом еврорегиона. В него входит руководство административно-территориальных единиц, которые образовали еврорегион. В президиум еврорегиона, как правило, входят по одному представителю от каждой стороны, которые назначаются советом. Обычно ими являются руководители администраций соответствующих регионов. Президиум выполняет все необходимые функции во время и между заседаниями совета. Секретариат является исполнительным органом еврорегиона. Он создается советом на пропорциональной основе от каждой стороны. Каждая

сторона имеет свое национальное бюро секретариата. Для контроля за деятельностью организационной структуры еврорегиона создается ревизионная комиссия тоже на пропорциональной основе.

Рис. 1. Возможная организационная структура еврорегиона «Слобожанщина»

Решением конкретных совместных задач призваны заниматься постоянные или временные рабочие группы, которые создаются, исходя из необходимости. Они готовят материалы и предложения, рассматриваемые секретариатом. К работе в группах должны привлекаться эксперты по тем или иным проблемным вопросам. На этой основе может работать отдельное учреждение – Институт региональных исследований и трансграничного сотрудничества, обеспечивая руководящие органы еврорегиона необходимой научно обоснованной информацией относительно регионального развития. Он призван заниматься разработкой, внедрением, маркетинговым обеспечением и мониторингом региональных программ.

Финансирование руководящих органов еврорегиона должно обеспечиваться каждой стороной согласно установленным критериям и приоритетам.

Для поддержания деятельности рабочих групп привлекаются целевые средства, предусмотренные в государственных и местных бюджетах на решение конкретных проблем и реализацию конкретных общегосударственных и региональных программ, а также средства зарубежных донорских программ (в частности, Европейского фонда регионального развития).

Литература: 1. Черномаз П.А. Определение центра территории еврорегиона «Слобожанщина» с учетом расселения населения и транспортной инфраструктуры // *Регіон: стратегія і пріоритети* – 2006. – № 4. – С. 59-63. 2. Черномаз П.А. Проект создания региональной маркетинговой информационной системы еврорегиона «Слобожанщина» // *Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, 6 грудня 2008 р. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2008. – С. 248-252.* 3. Черномаз П.О. Концепція регіонального маркетингу: визначення і виконання // *Регіон: стратегія та пріоритети*. – 2001. – Т. 1.– № 1. – С. 34-41.

УДК 339.94:338.421

Чернышова В.И., Пономаренко О.И.
КИТАЙ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТУРИЗМ

*ХНУ имени В.Н. Каразина
Науч. рук.: к.э.н., доц. Казакова Н.А.*

По оценкам Всемирной туристической организации, к 2020 году Китай догонит и перегонит Францию и Соединенные Штаты и станет самой посещаемой страной в мире. По предварительным данным, КНР ежегодно будут посещать около 130 миллионов туристов [2].

Становление туризма в КНР началось в 1954 году, когда там было создано Международное бюро путешествий Китая с 14 филиалами в основных городах страны – Пекине, Шанхае, Гуанчжоу и так далее. Однако по разным причинам, прежде всего политическим (в частности из-за сильной ксенофобии в годы правления Мао Цзэдуна) международный туризм в Китае в последующие два с лишним десятилетия не стал массовым и его экономическое значение было весьма невелико. И это при том, что достопримечательности Китая, его своеобразная культура, древняя история, красивейшая природа, этнографическое многообразие чрезвычайно привлекательны для туристов.

Китай стремится к динамичному развитию туризма и намерен за период с 2006 по 2010 г. превратить туризм в одну из важных экономических отраслей страны. Об этом сказал руководитель Государственного управления по делам туризма Шао Цивэй. Как сказал Шао Цивэй, в течение ближайших 5 лет Китай будет поддерживать ежегодный рост численности зару-

бежных туристов на уровне 8%; среднегодовые темпы роста поступлений от международного и отечественного туризма составят, соответственно, 12 и 10%; в 2010 г. доходы Китая от международного туризма достигнут 53 млрд. долл, от отечественного туризма – 850 млрд юаней /около 106 млрд долл/. По его словам, по состоянию на 2005 г., количество китайцев, непосредственно занятых в отрасли туризма, составило 7,49 млн человек. В ближайшие 5 лет развитие туризма ежегодно будет предоставлять населению страны в среднем по 500 тыс. новых мест для трудоустройства [2].

Китай вошел в число стран, где зарубежный туризм развивается наиболее быстрыми темпами. Об этом заявил здесь один из руководителей Государственного управления по делам туризма КНР Лю Кэжи. Проанализировав ситуацию с развитием внешнего туризма в Китае, он подчеркнул, что если в 1997 году, когда начались официальные поездки граждан КНР в зарубежные страны, китайские тургруппы отправлялись в основном в Таиланд, Сингапур, Малайзию, Филиппины, а также в Сянган и Аомэнь, то сегодня туристические маршруты связывают Китай с 76 странами и районами мира. В 2002 году 16,6 млн китайских туристов побывали за рубежом, а в 2004 году их количество увеличилось до 28,85 млн человек. Только за первые 10 месяцев нынешнего года количество выезжавших за границу туристов КНР составило 25,75 млн человек и выросло на 8,03% по сравнению с прошлым годом. При этом Лю Кэжи обозначил тенденцию, характеризующую зарубежные поездки граждан КНР: по мере роста зарубежного туризма сокращается количество поездок китайских граждан за границу, связанных с их служебной деятельностью или коммерческими интересами [6]. По данным Всемирной туристической организации, расходы путешествовавших за границей китайских граждан составили в 2002 году 15,4 млрд долл США и выросли на 11% по сравнению с предшествующим годом. Это седьмой по величине показатель в мировом туристическом бизнесе.

Литература: 1. Туризм – новый источник экономического роста Китая // Китайский информационный Интернет-центр (<http://www.china.org>). 2. Сазыкин А.М., Глушко А.А. Туризм в АТР: истоки кризиса // Российский Дальний Восток и страны АТР: проблемы развития экономических отношений. – Владивосток, 2001. – С. 339-340. 3. Сотрудничество китайских и российских турфирм в организации поездок китайских граждан в Российскую Федерацию // Китайский информационный Интернет-центр (<http://www.china.org>). 4. Сазыкин А.М., Глушко А.А. Перспективы развития въездного туризма Приморского края // Туризм и региональное развитие. – Смоленск, 2000. – С. 320-322. 5. Мстиславский С. Китай – Россия: на пороге туристического бума // Туризм: практика, проблемы, перспективы. – 2001. – №8. – С. 60-61. 6. Перспективы открытия туристической зоны на базе пограничной реки военного назначения // Китайский информ. Интернет-центр (<http://www.china.org>). 7. В аймаке Хулунбуир создается ктайско-российско-монгольская экономическая

зона // Kumайский информ. Интернет-центр (<http://www.china.org>). 8. China tourism statistic // WTO in China (http://www.world-tourism.org/market_research). 9. CNTO.ORG Tourism Database (<http://www.cnto.org/tourism>).

УДК: 332.14:339.94(477.54:470.325)

Чичина О.А.

ЕВРОРЕГИОН «СЛОБОЖАНЩИНА»

*ХНУ им. В.Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Милуха Г.В.*

Термин «еврорегион» весьма условен, поскольку такие образования созданы и на границе США и Мексики, США и Канады, много их в Юго-Восточной Азии. Европе этот термин известен уже лет сорок. Впервые такие территориальные образования появились в конце 60-х гг. прошлого века, они создавались для совместной деятельности граничащих областей двух и более государств. Еврорегионы возникли на границе Нидерландов и Германии (Euroregio), Франции и Швейцарии (Regio). Это особая форма приграничного сотрудничества, цель которой — взаимовыгодное использование промышленного и кадрового потенциала.

Участниками еврорегиона могут быть органы местной исполнительной власти (зачастую выступающие инициаторами его создания), юридические и физические лица, общественные организации и научные учреждения. Такие территории есть и в Украине, сегодня их создано уже шесть.

В Европе они формировались для начального объединения различных стран Евросоюза, этот процесс сейчас идет и у нас. Наши еврорегионы впервые возникли на Западной Украине, на востоке создан только «Слобожанщина» — между Харьковской и Белгородской областями. Сейчас в стадии обсуждения находятся проекты «Сан», «Ярославна» и «Донбасс», которые в перспективе могут объединять Львовскую область и Подкарпатское воеводство Польши, Сумскую и Брянскую, а также Луганскую и Ростовскую области.

Основой для функционирования еврорегионов является Европейская конвенция, в которой говорится о принципах трансграничного сотрудничества между территориальными общинами или местными органами власти, к которой Украина присоединилась в 1993 г. Не менее важным документом является и Европейская хартия местного самоуправления, ратифицированная Верховной Радой в 1997 г. К числу отечественных актов следует отнести закон «О местных государственных администрациях» и «О внешнеэкономической деятельности». Вообще функционирование соответствующего территориального образования попадает под нормы более тридцати законода-

тельных актов. Анализ показывает, что законодательная база детально разработана в таких направлениях, как создание пограничных переходов, транспортной, таможенной и приграничной инфраструктуры [1].

Основные отличия еврорегионов от специальных экономических зон. В отличие от специальных зон, где льготы устанавливаются из центра, в еврорегионе ими распоряжаются местные власти. Это может быть уменьшение платы за пользование землей, снижение транспортных, экологических и других сборов, размеры которых устанавливаются на уровне области. Зато перспектива совместного использования промышленного потенциала нескольких областей привлечет не только зарубежных, но и отечественных инвесторов.

Еврорегион «Слобожанщина» создан 7 ноября 2003 года как высшая форма приграничного сотрудничества между Харьковской и Белгородской областями Украины и Российской Федерации соответственно с целью развития смежных территорий: развития экономики, инфраструктуры, социальной поддержки, создания методологической базы для работы [4].

Идея создания еврорегиона «Слобожанщина» принадлежит профессору Голикову А. П. и кафедре международных экономических отношений Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина.

Базовыми документами, регулирующими отношения в сфере пограничного сотрудничества Харьковской и Белгородской областей являются соглашения о торгово-экономическом, научно-техническом и культурном сотрудничестве между Администрацией Белгородской области Российской Федерации и Харьковской областной государственной администрацией Украины от 6 декабря 2001 года и соглашение о создании Еврорегиона «Слобожанщина» от 7 ноября 2003 года.

Разработан проект «Разработки комплексного плана развития реки Лопань» Проект рассчитан на три года. Его стоимость – 1 млн 200 тыс. грн. Большая часть этой суммы (один миллион гривен) будет выделена из госбюджета. Причём работы по выполнению этого проекта уже идут: в областном бюджете заложено 19 тыс. грн на проведение первоначальных работ по инвентаризации источников загрязнения реки Лопань, которые до конца года будут выполнены. Уже прошли переговоры со специалистами Белгородской области Российской Федерации, которых также беспокоит проблема загрязнения реки. Россияне заверили, что уже всерьёз занимаются её очисткой от мусора и нейтрализацией источников вредных стоков.

Не остались без внимания областной власти и проекты в культурной сфере. Под их реализацию до конца года будет выделено 176 тыс. грн. Правда, это значительно меньше запланированной суммы (первоначально она обозначалась на уровне 410 тыс. грн), но пока можно считать удачей и это [2].

Из 7 еврорегионов, которые созданы в Украине, «Слобожанщина» признана лучшей. Еврорегион «Слобожанщина» должен стать методологической базой для еврорегионов Украины в вопросах развития трансграничного партнерства [3].

Развитие и планы еврорегиона. На 2009 год запланировано:

Создание транспортного и туристического кластера, который предусматривает создание общих туристических маршрутов Еврорегиона «Слобожанщина».

Подготовка системы трансграничных экологических туристических маршрутов «Природное и историческое наследие Слобожанщины»

- участие в конкурсах на европейские гранты
- создание фармацевтического кластера еврорегиона Слобожанщина», в рамках которого будут созданы благоприятные условия для организации современного совместного производства лекарственных препаратов на приграничных территориях Белгородской и Харьковской областей.
- создание интернет-ресурса еврорегиона «Слобожанщина», который призван стать основой двусторонней коммуникации между жителями еврорегиона друг с другом и с миром.

Еврорегион «Слобожанщина» приглашен в члены исполкома Ассоциации европейских приграничных регионов. Он пока единственный еврорегион в Восточной Европе, которому предложен такой высокий статус в этой весьма авторитетной общественной организации Старого Света [3].

Еврорегион «Слобожанщина» – это наша перспектива, которая направлена на возобновление экономического сотрудничества Украины и России, повышение культуры, экономики, уровня жизни населения региона, обмен опытом с Белгородской областью, внедрение новых идей.

Еврорегион «Слобожанщина» является стабилизирующим фактором, точкой начала к созданию Свободной экономической зоне. Этот вопрос наиболее актуален сейчас, в период кризисного состояния страны. Еврорегион дает большие перспективы, но чтобы все идеи, перспективы были осуществлены, необходима огромная политическая воля со сторон Харьковской и Белгородской областей.

Литература: 1. Гомьен Донна. *Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика: перевод с: англ.* / Донна Гомьен, Дэвид Харрис и Лео Зваак. – М.: Издательство МНИМП, 1998. – 598 с. 2. Гук Н.А. «Слобожанщина» накапливает опыт // *Рабочая газета.* - 2008. - №208. – С. 6; 3. Романовский А. И. ЕС — пример для еврорегиона «Слобожанщина» // *Бел.ру.* – 2007. – №193. — С. 8. 4. Семский П.А. *Создание нового еврорегиона «Слобожанщина»* // *Газета по-харьковски.* – 2003. – №34. – С. 5-6.

Чумакова А.С.

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ**

*ХНУ имени В. Н. Каразина
Науч. рук.: доц. Милуха Г. В.*

В современной мировой научной мысли существует два основных подхода к пониманию вопроса «национальная безопасность». В рамках первого, реалистического, один из его основателей (или точнее главный продолжатель в XX веке) американский специалист в сфере политических наук Ганс Моргентау определил национальную безопасность как неприкосновенность (integrity) территории и институтов государства [4]

Иной подход (Human Security) развивался прежде всего в рамках идеалистических теорий международных отношений. Он определяется рассмотрением не только военных и политических, но и экономических, социально-гуманитарных, экологических проблем. Именно второй подход стал доминирующим в Украине после известных событий 1991 года [7].

Что же такое экономическая безопасность и что она в себя включает?

Экономическая безопасность – состояние экономики, при котором обеспечивается достаточно высокий и устойчивый экономический рост; эффективное удовлетворение экономических потребностей; контроль государства за движением и использованием национальных ресурсов; защита экономических интересов страны на национальном и международном уровнях.

Рассмотрим социально-экономическое положение Украины за 2008 год и определим угрозы экономической безопасности в государстве.

По данным Госкомстата Украины в промышленности за 2008 г. зафиксирован спад объемов производства продукции на 3.1% против предыдущего года. (В добывающей промышленности – на 2,4%, в перерабатывающей – на 3,2%, производство кокса и продуктов нефтепереработки сократилось на 15%, в химической и нефтехимической промышленности – на 6,2%, в металлургической – на 10,6%) [2].

Сокращение темпов роста реального ВВП хорошо видно из рис. 2.

Ситуация, которая складывается у металлургов и химиков в условиях мировой рецессии и обвала возможностей экспорта, конечно же, означает новые проблемы в части дефицита платежного баланса и серьезные потери для бюджета. Обе отрасли — основные источники валютных поступлений в страну. Вместе с тем уже имеющий место обвал курса гривни приведет к значительному сокращению и импорта. Поэтому не исключено, что возможный дефицит торгового баланса будет незначительным. Однако это совер-

шенно не означает, что вместе с уменьшением дефицита, кризису придет конец. Ситуация гораздо сложнее. В экономике уже назрел структурный кризис, который по масштабам и последствиям куда сложнее.

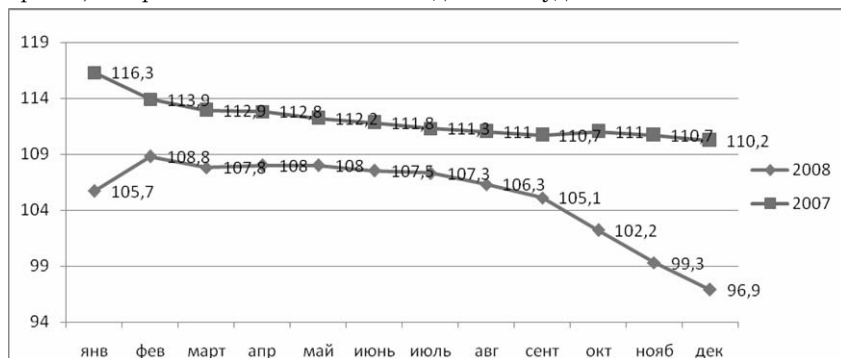

Рис. 1. Изменение объемов промышленности
(в% к соответствующему периоду предыдущего года)

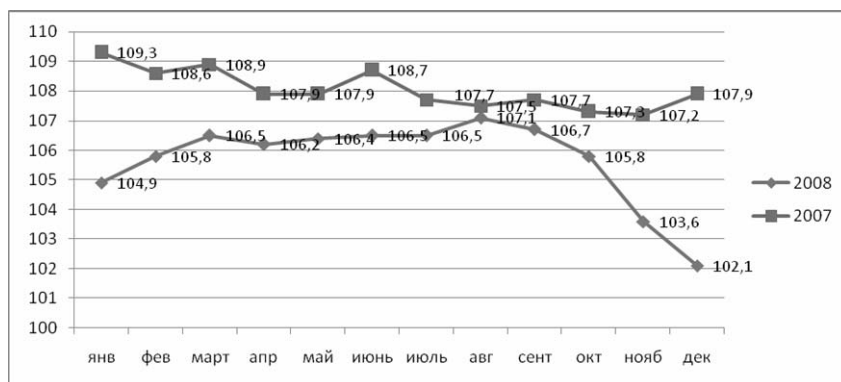

Рис. 2. Изменения реального ВВП
(в% к соответствующему периоду предыдущего года)

Такой существенный спад промышленности связан, в первую очередь, с очередным резким повышением цен на газ. Прежде всего, это отразилось на химии и металлургии, которые являются основой украинской экономики и для которых газ — основной ресурс.

Согласно данным Национального банка Украины, учетная ставка на конец 2008 года составила 12%. При этом Украина уже отнесена к списку стран с высокой вероятностью дефолта и достаточно высокий уровень учетной ставки только ухудшает экономическую ситуацию. Внешний долг Ук-

раины имеет стабильную тенденцию роста. Корпоративный долг уже превышает 90% ВВП.

Важнейшей составляющей экономической безопасности являются внешнеэкономические показатели. Отрицательное сальдо внешней торговли товарами за январь-ноябрь 2008 года составило 17710,9 млн. долл., что на 85,3% больше по сравнению с аналогичным периодом 2007 года. В страны СНГ экспортировано 35,3% товаров, в страны ЕС – 26,9%. Основным торговым партнером Украины остается Российская Федерация (23,6% экспортных и 23,2% импортных поступлений). Причем за 2008 год, экспортные поставки в Россию выросли на 29%.

Возьмем за оценочный показатель уровня внешнеэкономических связей коэффициент сбалансированности внешней торговли и сравним с его помощью связи Украины со странами СНГ и странами Европы.

Коэффициент рассчитывается по формуле:

$$K = \frac{C}{ВТО}$$

где К – коэффициент сбалансированности внешнеторговой деятельности; С – внешнеторговое сальдо; ВТО – внешнеторговый оборот.

Приведенный коэффициент сбалансированности внешнеторговой включает в себя оценку уровня двусторонних внешнеторговых связей. При сбалансированности объемов экспорта и импорта коэффициент приобретает значение, приближенное к нулю.

Уровень сбалансированности внешней торговли товарами Украины со странами СНГ и Европы за 2008 г. показан в таблице (тыс. долл. США):

Страны	Товаро-оборот	Экспорт	Импорт	Сальдо	Коэфф. сбалан. (К)
Страны СНГ	54330205	22269600	32060605	–9791005	–0,18
Страны Европы	47127489	18488415	28639074	–10150658	–0,22

Таблица рассчитана авторами по данным [2]

Крайне актуализируется вся совокупность проблем и национальной, и экономической безопасности Украины в связи с развивающимся мировым кризисом. Следует понимать его реальные масштабы. Глобальная финансовая задолженность в 1,4 квадриллиона долларов. Ее породили США и навязываемая ими всему миру финансовая политика. А мировой ВВП составляет лишь 70 трлн. долларов. Двадцатикратная разница. Резко возрастает вся совокупность проблем, связанных с экономической безопасностью и безопасностью национальной. Другими словами, всемирный экономический кризис является, во-первых, фактором углубляющим угрозы национальной

безопасности Украины, а во-вторых, требует немедленного поиска, в том числе, нестандартных выходов из ситуации.

Литература: 1. Хартия Украина-США «О стратегическом партнерстве». Хартия Украина-США «О стратегическом партнерстве». [<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/>]; 2. [<http://www.ukrstat.gov.ua>]; 3. Горбулин В.П., Литвиненко О.В. Національна безпека: український вимір. – К., 2008; 4. Кейган Роберт. О рае и силе. Америка и Европа в новом мировом порядке. – М., 2004; 5. Витренко Н.М. На пути в ВТО Россия неизбежно распадется / Киев: газета «Предрасветные огни», №1-2 (368-369). – Январь 2009, с. 2; 6. Трабанко Хосе Мануель Алонзо. Украина: ключевое поле битвы между Россией и Западом. Пер. с англ. по материалам: <http://www.globalreaserch.com>; 7. Kissinger H. The unconventional Wisdom about Russia: <http://ww.henrykissinger.com>; 8. Милуixa Г.В., Резников В.В., Чумакова А.С. Международные отношения и мировая политика. – Харьков, 2009. – 120 с.; 9. Милуixa Г.В. Геополитика. – Харьков, 2007. – 104 с.

УДК 339.942 (477:65)

Шалал А.

ГАЗОВАЯ ПРОБЛЕМА МЕЖДУ УКРАИНОЙ И РОССИЕЙ КАК СТИМУЛ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ДРУГИМИ СТРАНАМИ В СФЕРЕ ЭНЕРГЕТИКИ

ХНУ имени В.Н. Каразина

Науч. рук.: к.э.н., доц. Гасим Салах

Актуальность изучения перспектив развития экономического сотрудничества между Украиной и Алжиром в газовой сфере промышленности вытекает из существующих проблем во взаимоотношениях между Украиной и Россией в области энергетики и газовой промышленности. В настоящий момент Украина заинтересована в поиске новых поставщиков газа, развитии внешнеэкономических связей со странами – экспортерами газа.

Целью данной работы является исследование перспектив развития экономического сотрудничества между Украиной и Алжиром в газовой сфере промышленности и технические возможности осуществления проекта по поставке газа в Украину.

Экономика Алжира ориентирована, в основном, на нефтегазовый сектор промышленности. Запасы газа в стране по оценкам экспертов составляют около 15% мировых запасов. Являясь одним из основных поставщиков природного газа в мире, до 80% своих экспортных поставок Алжир осуществляет в страны ЕС, занимая третье место в обеспечении газом европейских потребителей после России и Норвегии [1].

Общие объемы экспорта газа Алжира составляют около 62 млрд. куб. м. в год, по оценкам специалистов, ожидается, что до 2010 года эти объемы возрастут до 85 млрд. куб. м. в год. При этом удельный вес экспорта газа в сжиженном виде составляет около 45% от общих объемов, до 2010 года этот показатель должен увеличиться до 50%. В связи с этим необходимо рассмотреть Алжир, как перспективный альтернативный источник энергоснабжения в Украину.

В связи с вышесказанным стоит отметить действия Польши – соседа Украины, по развитию экономического сотрудничества с Алжиром. В начале 2009 года в Варшаве был подписан меморандум об экономическом сотрудничестве между Польшей и Алжиром, который подписали министр экономики Польши Петр Возняк и министр энергетики Алжира Шакиб Хелиль, который предусматривает сотрудничество в области энергетики и нефтепереработки. Речь идет о поставках сжиженного газа в Польшу в 2010-2011 годах. В результате реализации данного проекта Польша станет менее зависимой от тех газовых потрясений, которые наблюдались в Европе в последние два года.

Также одним из перспективных направлений в газовой сфере является договоренность между Алжиром и Нигерией о строительстве газопровода через пустыню Сахара для поставок нигерийского газа в Европу, проектной мощностью трубы от 20 до 30 млрд. куб. м газа в год. По мнению экспертов международными инвесторами данного проекта могут стать европейские компании, которые стараются найти за пределами Европы источники газа, альтернативные поставкам из России [5].

Несмотря на то, что Алжир является одним из первых торговых партнеров Украины среди арабских и африканских стран, товарооборот между странами крайне низок.

Согласно прогнозам Министерства экономики Украины дефицит внешней торговли Украины в 2009 году может сократиться до 7,1 млрд. долларов с 13,3 млрд. долларов по итогам 2008 года, также украинский экспорт в 2009 году сократится на 3,8%, импорт – на 9,5%. По оценке главы Министерства Богдана Данилишина, в 2009 году сокращение экспорта металлургической и химической продукции будет компенсироваться дальнейшим ростом экспортных поставок продукции агропромышленного комплекса [6].

В связи с недавним газовым кризисом между Украиной и Россией для Украины назрела необходимость в поиске новых перспективных партнеров, каким является Алжир, ВВП которого занимает второе место в Африке после ЮАР. Особое внимание стоит уделить совместной взаимовыгодной деятельности в газовой сфере промышленности [2].

Несмотря на достигнутую договоренность между Украиной и Россией в газовом вопросе и подписанием нового контракта на поставку газа в Европу по территории Украины сроком на 10 лет, это соглашение является для России гарантом бесперебойной поставки газа в Европу лишь на период строительства «Северного потока» газопровода через Балтийское море в Германию.

Газопровод «Северный поток» (Nord Stream) – это принципиально новый маршрут экспорта российского газа в Европу. Целевыми рынками поставок по «Северному потоку» являются Германия, Великобритания, Нидерланды, Франция, Дания и другие страны. На пути «Северного потока» нет транзитных государств, что позволяет снизить стоимость транспортировки российского газа и исключить возможные политические риски. «Северный поток» обеспечит максимально надежное снабжение газом потребителей Западной Европы [4].

Также Россия и Греция подписали соглашение о строительстве газопровода «Южный поток» для транзита природного газа через греческую территорию. В проекте строительства газопровода «Южный поток», помимо Греции, участвуют Сербия, Болгария, Венгрия, Австрия и Италия. Проект предусматривает строительство газопровода через Черное море, от компрессорной станции «Береговая» в Краснодарском крае до болгарской Варны [3].

В перспективе Россия планирует избавиться от расходов по транспортировке газа через территорию Украины и контактировать напрямую с европейскими странами – потребителями российского газа.

Учитывая сложившуюся ситуацию в период кризиса мирового хозяйства, Алжир является для Украины перспективным партнером не только в газовой сфере, но и в других областях промышленности.

Основной целью, стоящей перед Украиной и Алжиром, является увеличение товарооборота между странами, налаживание деловых взаимовыгодных связей, улучшение партнерских отношений, создание совместных бизнес-проектов. Для улучшения динамики развития контактов между алжирским и украинским правительствами необходимо увеличить интенсивность визитов высокопоставленных правительственных чиновников, что является одним из показателей развития отношений между государствами.

Литература: 1. www.annews.ru; 2. www.elmodjahed.com; 3. www.lenta.ua; 4. www.gasprom.ru; 5. www.newsru.com/finance/27nov2006gazafrika.html; 6. www.ua-today.com

Шиванова І.С.**МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО
ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА***ХНУ імені В.Н. Каразіна**Наук. керівник: к.г.н., доц. Черномаз П.О.*

За сучасних умов розширення процесів глобалізації зростає роль транскордонного співробітництва регіонів та відкриваються нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях та підвищення їх конкурентоспроможності.

Транскордонне співробітництво в Україні стає одним із найважливіших напрямів інтеграції, що здійснюється на регіональному рівні, і починає посідати провідне місце у процесі формування її регіональної політики. Поглиблення транскордонного співробітництва здійснюється шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Таке об'єднання зусиль для вирішення спільних та ідентичних проблем найбільш ефективно здійснюється через реалізацію транскордонних проєктів у різних сферах суспільного життя. Тому регіональна політика держави у сфері розвитку транскордонного співробітництва повинна бути спрямована на організацію ефективної системи підготовки та забезпечення реалізації транскордонних проєктів. Ця система має бути адаптована до європейської, забезпечувати узгодження загальноєвропейських, національних та регіональних інтересів.

Розроблені на сьогодні схеми співробітництва країн Центральної і Східної Європи дуже різноманітні. Регіональному розвитку надається багато уваги, оскільки від цього залежить соціально-політична стабільність держави. Тому Європа давно пройшла шлях децентралізації влади, що в європейській правовій доктрині розглядається як принцип субсидіарності – чіткий розподіл прав і обов'язків по вертикалі з делегуванням повноважень на той територіальний рівень, де вони можуть виконуватися найбільше ефективно [1, с. 222]. В результаті регіони одержали право самостійно входити у відносини з можливими партнерами з іншого боку державного кордону. Це сприяє реалізації державної зовнішньої політики через транскордонні зв'язки. Дієвим механізмом такого співробітництва є створення єврорегіонів.

Єврорегіон – це одна з організаційних форм транскордонних відносин, де у межах своєї компетенції та за згодою центральних державних органів – на базі спеціальних розширених повноважень на міжнародне співробітництво – місцеві органи влади прикордонних областей мають можливість розробляти спеціальні комплексні програми економічної, культурної та гуманітарної взаємодії, реалізувати конкретні транскордонні економічні проєк-

ти, вирішувати проблеми зайнятості, інфраструктури, екології [2, с. 14]. За-раз у Європі налічується понад 200 єврорегіонів і їх кількість продовжує зростати, головним чином, за рахунок східних кордонів.

Незважаючи на те, що головним пріоритетом своєї зовнішньої політики Україна означила інтеграцію до Європейського Союзу, не менш важливим лишається співробітництво зі східним сусідом – Російською Федерацією. Рациональне поєднання проєвропейського і проросійського напрямків у зовнішній політиці виходить нині на перший план. Однак обидві держави-партнери мають власні підходи до співробітництва. Російський підхід передбачає повномасштабну інтеграцію. Українське бачення ґрунтується на принципах двостороннього рівноправного і добросусідського співробітництва [3, с. 95].

Стабільне зростання товарообігу між Україною та Росією показує тісне економічне співробітництво. За 2008 р. до Російської Федерації були здійснені найбільші обсяги експортних поставок: 58,6% від загального обсягу експорту; імпорتنі надходження з Росії склали 32,9% від загального обсягу імпорту.

Основними товарами, які експортувалися за межі України, є: машини та обладнання (30,3% від загальної вартості експорту); літальні апарати; вироби фармацевтичної та хімічної промисловості; продукти харчування, товари народного споживання.

Оснoву імпорту становили товари: машини та обладнання (16,0% від загальної вартості імпорту); мінеральне паливо (13,7% від загальної вартості імпорту) [4].

У 2008 році зовнішньоторговельний обіг міста Харкова з Росією склав 306,9 млн. дол., що становить 43,7% обороту міста (у 1999 р. 38,4%) [5].

Водночас серед проблем, що гальмують розвиток транскордонного співробітництва на українсько-російському кордоні, слід назвати такі:

- немає цілісної концепції політики щодо регіонального розвитку держав;
- не розроблено інституційних засад регіонального розвитку на національному рівні;
- низький рівень залучення до розвитку транскордонного співробітництва представників бізнесу і суспільного сектора;
- місцеві органи влади сприймають транскордонне співробітництво як зовнішньоекономічну діяльність;
- місцеві органи влади не готові сприяти розвитку транскордонного співробітництва як сфери, що вимагає від них координуючої функції.

На сьогоднішній день правова база українсько-російського прикордонного співробітництва встановлена в ряді законів і президентських указів

про загальні норми економічних та інших відносин між Україною і Росією. Один з найважливіших – Договір про дружбу, партнерство і співпрацю, підписаний президентами України і Росії 31 травня 1997 р.

Основним юридичним документом, що регулює створення та функціонування євро регіонів, є Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами, підписана в Мадриді 21 травня 1980 р. Конвенція ратифікована як Україною (1994 р.), так і Росією (2002 р.).

27 січня 1995 року було укладено Угоду між урядами України та Росії про співпрацю між прикордонними областями. Підписаний також ряд міжурядових угод про співробітництво в окремих сферах: міжнародному автомобільному сполученні, про пункти перетину кордону, про спільне використання та охорону водних об'єктів, про співпрацю у сфері культури, науки та освіти, про співробітництво із захисту навколишнього середовища. У січні 1996 р. президенти України та Росії підписали угоду «Про створення змішаної російсько-української комісії зі співробітництва» під головуванням прем'єр-міністрів обох держав. У лютому 2001 року прийнята Програма міжрегіонального та транскордонного співробітництва між Україною та Росією на 2001-2007 рр. (у жовтні 2006 року термін її дії продовжений до 2010 року), де висловлена підтримка євро регіонів.

Концепція першого на українсько-російському кордоні євро регіону «Слобожанщина» [6, 7], а також євро регіонів «Дніпро» та «Ярославна» дозволяє примирити російський та європейський вектори політичної орієнтації України, що звичайно різко протиставляються.

Ця концепція органічно відповідає курсу України на інтеграцію в Європу та впроваджує нормативні європейські підходи у відносинах між двома рівноправними сусідніми державами, але разом з тим дозволяє зберігати і зміцнювати традиційні зв'язки з Росією.

Концепцією євро регіону «Слобожанщина» передбачено використання програмно-проектного принципу планування та фінансування. Інноваційна модель євро регіону передбачає створення системи спеціалізованих прикордонних комплексів – виставкового (сервісно-інформаційного), індустріального й експортно-транспортного (логістичного).

Втілення концепції євро регіону «Слобожанщина» в практику прикордонного співробітництва закладено в Програму розвитку прикордонного співробітництва у Харківській області до 2011 року, яка була затверджена 27 січня 2005 р. Харківською обласною радою.

Проте для ефективного розвитку євро регіону «Слобожанщина» необхідно вирішення низки завдань, зокрема:

- обом державам ухвалити закони про статус прикордонних регіонів;
- надати обласній владі додаткових повноважень;
- узгодити законодавчу базу обох держав відповідно до європейських стандартів;
- розробити спільну програму торгово-економічного і культурного розвитку, а також виробити план спільних дій в галузі охорони довкілля;
- розробити програму співробітництва між громадськими організаціями для реалізації спільних проектів.

Література: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. *Международные экономические термины: словарь-справочник*. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2007. – 332 с.; 2. Мікула Н. *Євро регіони: досвід та перспективи*. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с. 3. Пирожков С. *Українсько-російські відносини у євроатлантичному інтер'єрі // Політична думка*. – 1999. – №3. – с. 87-95; 4. www.ukrstat.gov.ua – Державний комітет статистики України; 5. www.city.kharkov.ua – Офіційний сервер Харківської міської ради; 6. Голиков А., Черномаз П. *Евро регион «Слобожанщина» как форма трансграничного сотрудничества сопредельных областей Украины и России // Регион: Проблемы и перспективы*. – 1997. – № 4. – с. 52-54; 7. Голиков А.П., Черномаз П.А. *Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины // Регион: стратегия и приоритеты*. Укр. науково-практ. журнал. – Х.: НДІРП ХНУ ім. Каразіна, 2007. – № 5. – с. 15-32.

Шилов В.В., Тимохин А.Б. МЕЖДУНАРОДНЫЙ И РОССИЙСКИЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА

*Филиал Уральского гос. экономического университета
г. Березники Пермского края*

Стратегическое планирование развития региона, города – это процесс определения того, каким территория собирается стать в обозримом будущем. Отметим, здесь мы не будем подробно рассматривать данную сложную тему (не позволяет объем работы), а только уделим внимание такой важной составляющей этого плана – развитие индустрии туризма.

Несмотря на то, что многие регионы РФ, в том числе и Пермский край не вошли в федеральный список строительства семи особых экономических зон туристского типа (туристско-рекреационные зоны «пропишутся» в Калининградской области, Краснодарском и Ставропольском краях, Республике Алтай и Алтайском крае, Иркутской области и Республике Бурятия) [1, с. 5], региональным и местным властям не стоит этот вопрос рассматривать по «остаточному принципу», а способствовать созданию на своих территориях собственных «инвестиционных площадок» для развития индустрии туризма [2]. Об этом свидетельствует и мировой опыт.

Мы не будем подробно останавливаться на сложном и дискуссионном термине «регион» [3], отметим только, что в данном понятии (определении) всегда должны присутствовать как правовая, так и социокультурная составляющие, определяющие стратегию развития любой исследуемой территории [4, с. 266-269].

В последние годы наблюдается неподдельный интерес к развитию туризма в России представителей власти (федеральной, региональной, местной), бизнес-сообщества, представителей науки и культуры [5]. Ниже приведём «привлекательную» статистику: «Современная туристическая индустрия является одной из крупнейших высокодоходных и наиболее динамично развивающихся отраслей народного хозяйства. Число рабочих мест в сфере туризма составило 192 млн. человек, или 8% от общих показателей занятости в мире. По данным Всемирной туристской организации (ВТО) и Международного валютного фонда, туризм с 1998 г. вышел на первое место в мировом экспорте товаров и услуг (532 млрд. долларов США, или 7,9% от 6,738 трлн. долларов США), обогнав автомобильную промышленность. По прогнозам ВТО, в ближайшие десятилетия темпы роста туризма сохранятся» [6].

К сожалению, на долю России в начале XXI века приходился всего 1% мирового туристического потока, а по расчётам специалистов, могло бы быть 6%. В платёжном балансе России, в среднегодовом исчислении, экспорт услуг по статье «Поездки» колеблется в пределах 1,5–2%. По данным доклада экс-министра экономического развития и торговли РФ Г.О. Грефа, доля туризма в ВВП в 2006 году составила 1,5%, с мультипликативным эффектом 5,1%. При этом доля туризма в ВВП Австрии составила 6,2%, а с мультипликативным эффектом 16,6%; по Франции эти показатели соответственно составляют 4,4 и 11,4%; в Германии 2,7 и 9,3%; в США – 3,9 и 10,5% [7].

Более того, многие государства мира давно поняли роль и значение в экономике страны развитой индустрии туризма. Именно поэтому, начиная со второй половины XX века, правительства многих государств создают благоприятные условия не только для развития внутреннего туризма, но и активно способствуют привлечению на свои территории людей со всех концов земного шара.

Различают три вида международного туризма: рекреационный, научный и деловой. На долю первого приходится более 70% всех международных туристических поездок. В научном туризме доминирует посещение конгрессов, симпозиумов и других международных встреч, причём обычно с последующими экскурсионными поездками по стране. Что касается делового туризма, то это наиболее динамичный и доходный вид туризма.

Приведём «удивительный» пример зарубежного опыта. В США штат Невада имеет высокий уровень развития горнорудной промышленности (3-е место в государстве)– в Неваде перед распадом СССР добывали 155 тонн золота в год (3-е место в мире после СССР и ЮАР), $\frac{3}{4}$ добычи барита и треть добычи ртути в США. Тем не менее, как отмечал журнал «США»: «Ныне туризм – главная отрасль хозяйства Невады. Согласно некоторым расчётам, им кормится около трети населения штата и ещё около четверти – сопутствующим бизнесом. Доходы от туризма далеко превысили совокупный доход от сельского хозяйства, горной и обрабатывающей промышленности. Туризм даёт огромные деньги в казну штата, потому что система налогов такова, что основная их тяжесть падает на приезжих, а не местных жителей» [8; с. 119].

В наши дни не только «дальнее», но и «ближнее» зарубежье разрабатывают оригинальные концепции в этой перспективной, но сложной сфере. Например, в 2005 году Президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым была предложена идея кластерного развития туристской отрасли и сегодня у них уже активно идёт широкомасштабный процесс по внедрению кластерных программ по республике.

Термин «кластер» в экономическом смысле в настоящее время широко применяется в теории конкуренции. Его стали использовать после опубликования работ М. Портера, американского теоретика конкуренции и конкурентоспособности, который подразумевает под этим понятием «группу географически соседствующих компаний и организаций, связанных общей сферой деятельности и взаимодополняющих друг друга» [9].

Основное отличие «кластера» от «сектора» заключается в том, что кластер локализован на какой-то обозримой территории и не является абстрактным межотраслевым образованием в рамках всей экономики. Специалисты отмечают, что работающий кластер практически невозможно спроектировать и создать искусственно. В силах государственных органов (центральных и местных органов власти) или серьёзно осложнить работу предприятий, входящих в кластер, или создать для них режим наибольшего благоприятствования [10].

В индустрии туризма получил широкое распространение и такой тип хозяйственных объединений – стратегический альянс. Данный тип хозяйственного объединения представляет собой добровольное, долгосрочное сотрудничество юридически самостоятельных фирм на основе договорных отношений при производстве продукции и услуг с целью более качественно удовлетворения запросов потребителей и минимизации издержек. В индустрии туризма конкретного региона благодаря созданному стратегиче-

скому альянсу вполне может сформироваться комплексный продукт, включающий в себя размещение, питание, транспортировку, развлечения и т.д.

Нужно отметить, что многие регионы мира получают большие финансовые средства за счёт развития интуризма. Специалисты Международной организации туризма ещё в 1991 году утверждали, что их отрасли кризис не страшен и приводили такие данные: «В 1990 г. туристы в карманах «гостеприимных» хозяев оставили около 230 миллиардов долларов, в 1995 г. эта сумма приблизится к 350 миллиардов, в 2000-м перешагнёт полутриллионную отметку... По стоимости международный туризм находится на третьем месте после экспорта нефти и автомобилей» [11].

Данный прогноз экспертов более чем оправдался. Уже к 2002 году, доходы от туризма обошли доходы от экспорта автомобилей и он прочно занял второе место в мире [6].

Разумеется, историки, культурологи, музейные сотрудники, краеведы любого региона РФ могут предложить несколько уникальных и ярких «брендов» своих историко-культурно-природных территорий. Здесь только необходимо помнить, что рекламные историко-культурно-природные «бренды» не так просто создать, как кажется на первый взгляд [12, с. 69-74].

Эксперты утверждают, что покупатели в среднем готовы платить на 14% больше за бренды, рекламируемые в общенациональном масштабе, чем за малоизвестные марки [13, с. 206].

Уникальное региональное наследие (как в России, так и на Украине) нуждается и в прекрасных специалистах (историках, культурологах, экологах, маркетологах), которые смогли бы ярко показать его преимущество, значимость, оригинальность по сравнению с другими регионами. При этом качество услуг (сервис, обслуживание) должно соответствовать ожидаемым запросам гостей. Проблема стоит остро. Например, Н.П. Степанова (экскурсовод, заместитель директора АНО «Пермское гостеприимство») которая уже реализовала несколько проектов по разработке и продвижению авторских экскурсионных и учебных маршрутов по Пермскому краю и Уралу, с сожалением отмечает: «Несоответствие цены и качества услуги – это вообще проблема российского туризма, у нас всё очень дорого, а инфраструктура оставляет желать лучшего, иногда её просто нет... Но самая большая проблема российского туризма, я считаю, – это отсутствие профессиональных кадров» [14, с. 18-19].

Доктор экономических наук, профессор С.-Петербургского госуниверситета экономики и финансов Г.А. Карпова даже предлагает следующее: «...необходимо поднимать статус работника сферы туризма, как экономический, так и социальный. Для этого следовало бы ввести экономически обос-

нованные надбавки за стаж работы в сфере туризма, разработать систему морального поощрения наиболее выдающихся работников, что позволило бы обеспечивать повышение привлекательности многолетней эффективной работы в туризме» [15]. С такой постановкой вопроса можно согласиться.

Для решения этой сложной проблемы очень эффективно будет использование современных технологий в индустрии туризма (и также в подготовке, поощрении кадров), использование Интернет-технологий в организации туризма [16; с. 206-210]. Заметим, процесс информатизации в РФ регулируется рядом законов, основные из них – «Об информации, информатизации и защите информации» (1995 г.) и «Об участии в международном информационном обмене» (1996 г., в ред. 2003 г.).

Кроме этого, ещё в 1994-1995 гг. была разработана Концепция формирования и развития единого информационного пространства России. Под единым информационным пространством России понимается «совокупность баз и банков данных, технологий их внедрения, информационно-телекоммуникационных систем и сетей, функционирующих на основе единых принципов, обеспечивающих информационное удовлетворение граждан» [17, с. 3-12].

Аналогичные программы сегодня создаются в большинстве развитых стран мира [18, с. 6]. Это, конечно, уже отдельная и серьёзная тема исследования, но, подчеркнём, создание такой программы сегодня вполне по силам и на региональном уровне.

Важно отметить и такой факт. Сегодня в развитых странах мира 10% трудоспособного населения занято в добывающей отрасли, 10% в обрабатывающей и 80% в сфере услуг. Поэтому индустрия туризма вполне может помочь решать данную проблему (оптимального соотношения). И это касается не только крупных компаний, но также представителей малого и среднего бизнеса.

Разработка, принятие и реализация, например, идеи кластерного развития туризма в конкретном регионе и успешное функционирование в индустрии туризма на территории такого типа хозяйственного объединения как стратегический альянс, в конечном итоге будет способствовать повышению качества жизни всех жителей любого региона в любом государстве.

Подводя итог, особо отметим, что индустрия туризма должна занимать достойное место в плане Стратегического развития не только какого-либо региона, но и даже конкретного муниципального образования [19, с. 23-47], так как это не только привлечение инвестиций, создание новых рабочих мест, пополнение местных бюджетов, но и развитие туризма всегда будет способствовать росту национального самосознания (сближению народов мира) на лучших образцах историко-культурно-природного наследия, а об-

щерусская культура, как и общеукраинская культура складываются именно из региональных компонентов, которая выражена в локальных вариантах.

Литература: 1. Особые экономические зоны «для отдыха» стартуют через два года // Российская газета, 2007. 20 сент.– с. 5; 2. Шилов В.В. Индустрия туризма в контексте развития региона // Региональный рынок товаров и услуг: инновационные технологии и организация бизнеса: Матер. межд.науч.-практ.конф. Ч.2. Хабаровск, 2008. С. 202-206. 3. Шилов В.В. Три подхода к понятию «регион» // Регион: проблемы и перспективы: Украинский научно-практический журнал.– Харьков: 1997, № 4, с. 50-51; 4. Шилов В.В., Тимохин А.Б. Имманент термина «регион» в контексте индустрии туризма // Цивилизация знаний: инновационный переход к обществу высоких технологий. Труды IX Межд.научн.конф., ч. II. (25-26 апреля 2008 г.).– М., 2008, с. 266-269; 5. Проблемы и перспективы развития туризма в Верхнекамье: Матер. межрегион. науч.-практ.конф. / Отв.ред. В.В.Шилов. – Березники, 2008; 6. Концепция развития туризма в Российской Федерации на период до 2005 года: Распоряжение Правительства РФ от 11 июля 2002 г. № 954-р г. Москва // Российская газета, 2002. 24 июля. 7. Греф Г.О. О создании особых экономических зон туристско-рекреационного типа: Доклад на заседании Правительства РФ 18 января 2007. 8. Смирнягин Л.В. Невада (очерки об американских штатах) // США, 1991. № 3. С. 119. 9. Портер М. Международная конкуренция / Пер. с англ. М., 1993. 10. Томпсон-мл. А.А., Стрикленд А.Дж. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / Пер. с англ. М., 2003. 11. Экономика и жизнь, 1991. 8 августа. 12. Шилов В.В., Хамитова Е.Г., Юдт Т.П. Философия и практика историко-культурного бренда (на примере Березниковско-Усольской агропромышленной территории) // Смышляевские чтения: Матер. десятой науч.-практ. конф. (31 мая 2007 г.). Пермь, 2007. С. 69-74. 13. Домнин В.Н. Брендинг: новые технологии в России. 2-е изд. СПб., 2004. С. 206. 14. Степанова Н. Туризм так же важен, как безопасность // Пермские новости, 2008. 8 февраля. С. 18-19. 15. Карпова Г.А., Максарова Е.М. Влияние туристско-рекреационных особых экономических зон на формирование активного туристского баланса дестинации // Вестник национальной академии туризма, 2007. № 3. 16. Шилов В.В., Стругов В.А., Тимохин А.Б. Инновационные методы в сфере образования в условиях виртуализации общества // Социально-философские и экономические аспекты развития современного общества: Матер. Межд. науч.-практ.конф. Часть. 2. Саратов, 2008. С. 206-210. 17. Концепция формирования информационного общества в России // Информационное общество, 1996. № 3. С. 3-12. 18. Романов А.Н., Одинцов Б.Е. Информационные системы в экономике (лекции, упражнения и задачи): Учеб.пособие. М., 2006. С. 6. 19. Шилов В.В. Индустрия туризма в контексте Стратегического плана развития города Березники (на примере историко-культурно-природного наследия Березниковско-Усольской агропромышленной территории Пермского края) // Проблемы и перспективы развития туризма в Верхнекамье: Сб.статей и матер. межрегион.науч.-практ. конф. Березники, 2008. С. 23-47.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПОРУБІЖЖЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

**Матеріали міжнародної
науково-практичної конференції
28 березня 2009 року**

Українською та російською мовами
Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: Касьян С. А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

61077, Харків, пл. Свободи 4, Видавництво Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна

Підписано до друку 26.03.2009. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 12,3.
Умовн.-друк. арк. 10,5. Наклад 65 прим.

Надруковано: ФОП «Петрова І.В.»
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнинців, 79. к. 137, тел. 362-01-52
Свідцтво про державну реєстрацію ВОО № 948011 від 03.01.2003